

Národné lesnícke centrum
Lesnícky výskumný ústav Zvolen
Odbor lesníckej politiky a ekonomiky

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR Bratislava
Sekcia LH a spracovania dreva

a

Slovenská lesnícka spoločnosť, člen Zväzu slovenských
vedecko-technických spoločností

AKTUÁLNE OTÁZKY EKONOMIKY A POLITIKY LESNÉHO HOSPODÁRSTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Zborník z odborného seminára

Vydanie zborníka bolo podporené Agentúrou na podporu výskumu a vývoja
na základe zmluvy č. APVV-0057-11.

AGENTÚRA
NA PODPORU
VÝSKUMU A VÝVOJA

Zvolen
6. decembra 2012

Zborník príspevkov z odborného seminára je zameraný na aktuálnu situáciu a ekonomické problémy lesného hospodárstva a lesníctva SR v súvislosti s dopadmi svetovej finančnej a ekonomickej krízy a jej vplyv na konkurencieschopnosť subjektov lesného hospodárstva. Pozornosť sa zamerala aj na význam združení neštátnych vlastníkov lesov a ich interakcie s lesníckou a ďalšími súvisiacimi politikami.

Názov: Aktuálne otázky ekonomiky a politiky LH SR
Zborník z odborného seminára
Zostavovateľ: Ing. Miroslav Kovalčík, PhD.
Vydavateľ: Národné lesnícke centrum – Lesnícky výskumný ústav Zvolen
Technická úprava: Lubica Bešinová
Tlač: NLC, referát reprografie
Náklad: 100 výtlačkov
Rozsah: 135 strán
Vydanie: Prvé

Rukopis neprešiel jazykovou úpravou.

© Národné lesnícke centrum, Zvolen 2012

ISBN 978 - 80 - 8093 - 168 - 1

OBSAH

MIROSLAV KOVALČIK, MARTIN MORAVČIK, ZUZANA SARVAŠOVÁ, JANA LÁSKOVÁ	
EKONOMICKÉ VÝSLEDKY LESNÉHO HOSPODÁRSTVA SR V ROKU 2011	4
IGOR MICHALÍK	
DIFERENCIÁLNA RENTA A EKONOMICKÁ EFEKTÍVNOŠŤ OBHOSPODAROVANIA LESOV	18
YVONNE BRODRECHTOVA	
TEORETICKÉ A METODOLOGICKÉ POSTUPY: VEGA Č. 1/1099/12 „EKONOMICKÁ EFEKTÍVNOŠŤ OBCHODU S DREVOM Z HLADISKA PERSPEKTÍVY TRANSAKČNÝCH NÁKLADOV“	37
ZUANA SARVAŠOVÁ, JANA LÁSKOVÁ	
ZAPÁJANIE SA RÔZNYCH ZAJAINTERESOVANÝCH AKTÉROV V OBLASTI LH NA REGIONÁLNEJ ÚROVNI	46
EMÍLIA BALÁŽOVÁ	
DANE ODVÁDZANÉ Z LESNÝCH PODNIKOV DO ŠR A MIESTNYCH ROZPOČTOV	53
JOZEF TUTKA	
RELEVANTNÉ HRANICE DANE Z LESNÝCH POZEMKOV	60
LUBOMÍR IVAN, MOJMÍR IVAN	
KRITÉRIÁ ZARAĐOVANIA ZAMESTNANCOV DO NÁRODNEJ SÚSTAVY POVOLANÍ	67
MARTIN MORAVČIK, MIROSLAV KOVALČIK, LADISLAV KULLA, MATEJ SCHWARZ, KATARÍNA SUJOVÁ, RÓBERT ZLOCHA	
NÁVRH LEGISLATÍVNEHO ZÁMERU ZÁKONA O LESOCH	71
MATEJ SCHWARZ	
DIFERENCOVANÉ HOSPODÁRENIE V LESOCH A OCHRANA LESA V RÁMCI NÁVRHU LEGISLATÍVNEHO ZÁMERU ZÁKONA O LESOCH	77
BORIS GREGUŠKA	
NÁVRH PRÁVNE ZÁVÄZNEJ DOHODY O LESOCH V EURÓPE	84
JAROSLAV ŠÁLKA, ZUZANA SARVAŠOVÁ, ZUZANA DOBŠINSKÁ	
INTEGRÁCIA ÚŽITKOV VEREJNOPROSPEŠNÝCH FUNKCIÍ LESOV DO TRHOVÉHO MECHANIZMU TEÓRIE A ZAHRANIČNÉ SKÚSENOSTI	89
JANA LÁSKOVÁ, ZUZANA SARVAŠOVÁ, MATEJ SCHWARZ	
ÚVOD DO PROJEKTU VYNALES (VÝSKUM VPLYVU NEŠTÁTNEHO VLASTNÍCTVA LESOV NA POLITIKY SÚVISIACE S LESNÍCTVOM)	96
ZUZANA SARVAŠOVÁ, JANA LÁSKOVÁ, MATEJ SCHWARZ, JAROSLAV ŠÁLKA, ZUZANA DOBŠINSKÁ, ZUZANA HRICOVÁ	
SWOT ANALÝZA NEŠTÁTNEHO SEKTORA LESNÉHO HOSPODÁRSTVA SR	102
ZUZANA DOBŠINSKÁ, ZUZANA SARVAŠOVÁ	
ZDRUŽENIA VLASTNÍKOV LESOV V STREDNEJ A VÝCHODNEJ EURÓPE	111
MATÚŠ KAJBA, MÁRIA ŽIAKOVÁ, ZUZANA SARVAŠOVÁ	
DATABÁZOVÉ ÚDAJE O MAJITELOCH A OBHOSPODAROVATELOCH LESOV VYBRANÝCH REGIÓNOV SLOVENSKA	121
ZUZANA HRICOVÁ	
ÚVOD DO VÝSKUMU PRIORÍT, MOTÍVOV A POSTOJOV VLASTNÍKOV LESA K ZDRUŽOVANIU	130

EKONOMICKÉ VÝSLEDKY LESNÉHO HOSPODÁRSTVA SR V ROKU 2011

MIROSLAV KOVALČÍK, MARTIN MORAVČÍK, ZUZANA SARVAŠOVÁ, JANA LÁSKOVÁ

ABSTRACT

Paper presents economic results of forestry in Slovak republic in 2011 based on economic accounts for forestry (EAF). Economic accounts for forestry are an integrated part of the national economic accounts and they describe measure and analyze the generation of income and its distribution through the production account, the account of income generation, the entrepreneurial income account and the capital account. Influences of financial and economic crisis are presented at the end of this paper.

Key words: economic results of forestry, economic accounts for forestry, financial and economic crisis

1 ÚVOD

Príspevok prezentuje ekonomické výsledky LH za rok 2011 a analyzuje vývoj vybraných ekonomických ukazovateľov za obdobie rokov 2005 – 2011. Súhrnné ekonomické účty prezentujú dosiahnuté ekonomické hodnoty za celé LH SR z oblasti účtu produkcie, účtu tvorby dôchodkov, účtu podnikateľského zisku a kapitálového účtu. Ako zdroj údajov sa použila rezortná štatistika LH. Na lepšie prepojenie ekologických a ekonomických údajov LH sa vyvinul systém integrovaných environmentálnych a ekonomických účtov pre lesy (IEEAF). Tieto podúčty slúžia na vyjadrenie odvetvových špecifik LH v rámci systému národných účtov hospodárstva. Taktiež súvisia s harmonizáciou národných informačných systémov s informačnými systémami EÚ. Od roku 2008 sa rozvíja iniciatíva za zelenú ekonomiku (*Green Economy Initiative*), ktorú podnietil Environmentálny program OSN v čase svetovej finančnej a hospodárskej krízy, ako reakciu na stimuly, ktoré smerovali na oživenie svetového hospodárstva. V rámci tejto iniciatívy sa odporučilo národným vládam, aby sa významná časť stimulačných balíkov zamerala na investície do životného prostredia, so zámerom oživiť globálnu ekonomiku, zachovať a vytvárať pracovné miesta a zároveň tiež pomôcť pri riešení vznikajúcich problémov životného prostredia. Jej dôležitou súčasťou je zber údajov, ktoré sú harmonizované s medzinárodnými princípmi tak, aby umožňovali komparatívne analýzy na podporu rozhodovania a objektívne hodnotenie trvalej udržateľnosti prostredníctvom kritérií a indikátorov trvaloudržateľného obhospodarovania lesov.

2 EKONOMICKÉ VÝSLEDKY LESNÉHO HOSPODÁRSTVA

Ekonomické výsledky LH sú prezentované na základe výsledkov účtu produkcie (hodnota konečnej produkcie, dodávky sortimentov surového dreva, priemerné speňaženie, medzispotreba, pridaná hodnota, spotreba fixného kapitálu), účtu tvorby dôchodkov (odmeny zamestnancov, odvedené dane, subvencie na produkciu), účtu podnikateľského zisku (príjmy a náklady ostatných aktív, zisk z podnikania) a kapitálového účtu (hrubé a čisté investície).

2.1 Hodnota konečnej produkcie lesného hospodárstva a jej štruktúra

Hodnota konečnej produkcie LH zahŕňa príjmy a tržby z predaja sortimentov surového dreva, ostatných lesných produktov a druhotných nelesníckych činností. Celkové tržby LH v roku dosiahli v roku 2011 hodnotu 544,24 mil. € a oproti minulému roku vzrástli o 14 %. Tržby za drevo boli v roku 2011 v medzročnom porovnaní vyššie o 15 %. Dosažená úroveň tržieb za drevo bola ovplyvnená najmä nárastom cien dreva.

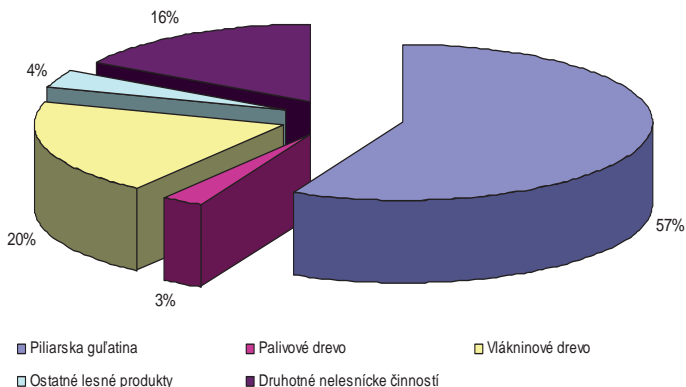
Celková hodnota produkcie LH aj so započítaním hodnoty bežného prírastku a hodnoty vlastnej spotreby podľa metodiky integrovaných ekologických a ekonomických účtov pre lesy bola v roku 2011 vo výške 764 mil. € a oproti minulému roku vzrástla o 16 %.

Tabuľka 1 Tržby a výnosy v LH SR v bežných cenách (mil. EUR)

Subjekty užívania lesov	1990	1995	2000	2005	2009	2010	2011
Tržby a výnosy celkom							
Štátne organizácie LH	150,40	169,89	215,89	322,25	265,87	287,12	295,27
Neštátne subjekty	-	78,87	105,49	135,13	120,87	191,70	248,97
Spolu	150,40	248,76	321,38	457,38	386,74	478,82	544,24
Z toho tržby a výnosy za drevo							
Štátne organizácie LH	86,44	117,51	153,39	253,44	196,35	220,22	222,07
Neštátne subjekty	-	68,84	82,42	123,48	113,57	156,66	211,35
Spolu	86,44	186,35	235,81	376,92	309,92	376,88	433,42
Podiel	57,5 %	74,9 %	73,4 %	82,4 %	80,1 %	78,7 %	79,6 %

*Prameň: Štatistické zisťovanie Les 5-01, výkaz ziskov a strát Uč POD 2-01
Výpracoval: NLC – LVÚ Zvolen*

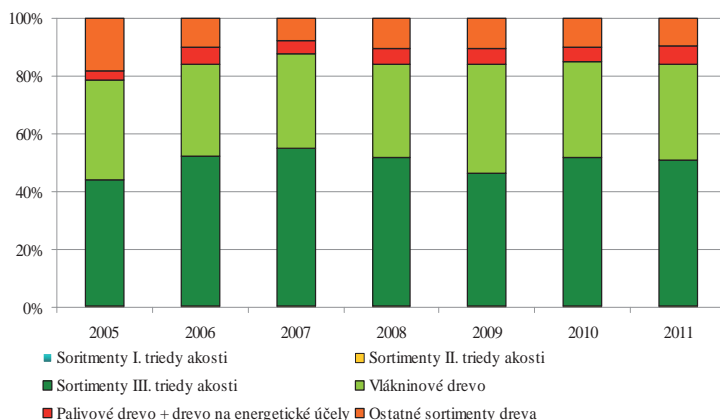
V štruktúre konečnej produkcie LH za rok 2011 majú najvyšší podiel sortimenty piliarskej guľatiny (obrázok 1). Sortimenty surového dreva tvoria spolu až 80 % trhovej produkcie LH, čo znamená, že drevná hmota je rozhodujúcim zdrojom financovania LH. Hodnota ostatných produktov a druhotných nelesníckych služieb predstavuje zhruba 20 %.

Obrázok 1 Štruktúra konečnej produkcie lesného hospodárstva v roku 2011

2.1.1 Vývoj dodávok sortimentov surového dreva

V roku 2011 dodali subjekty obhospodarujúce lesy na Slovensku na trh 9 213 tis. m³ dreva a medziročne klesli dodávky dreva o 4 %. Zvýšenie dodávok dreva v poslednom období je ovplyvnené najmä náhodnými fažbami v dôsledku pôsobenia škodlivých činiteľov, ale aj zvýšením zásob dreva v lesoch vo vyšších vekových stupňoch. Zlepšila sa aj štruktúra sortimentov dreva. Ihličnaté piliarske sortimenty mali podiel 61 % a listnaté piliarske sortimenty 36 % z celkových dodávok (obrázok 2). Stále chýbajú výraznejšie dodávky najcenejších sortimentov I. a II. triedy určené na výrobu dýh, a to v dôsledku malého záujmu na domácom trhu a slabšieho marketingu na umiestnenie tohto tovaru v zahraničí a pretrvávajú problémy s odbytom listnatých piliarskych sortimentov dreva.

Obrázok 2 Vývoj dodávok sortimentov surového dreva

2.1.2 Export a import sortimentov surového dreva

Dodávky na domáci trh dosiahli v roku 2011 výšku 8 828 tis. m³ dreva (vrátane vlastnej spotreby). V porovnaní s rokom 2010 boli dodávky dreva na domáci trh o 88 tis. m³ nižšie. Lesné podniky vyviezli priamo 385 tis. m³ surového dreva v celkovej hodnote 21 mil. EUR (tabuľka 2). Celkovo sa v roku 2011 vyviezlo 2 684 tis. m³ surového dreva v celkovej hodnote 158,8 mil. EUR. Naproti tomu sa doviezlo 946 tis. m³ surového dreva v celkovej hodnote 27,1 mil. EUR (tabuľka 3). Na základe porovnania výsledkov získaných spracovaním údajov zo štatistického zisťovania o dodávkach dreva v lesníctve a údajov z colnej štatistiky (systémy EXTRASTAT a INTRASTAT) je možné uviesť, že:

- Lesné podniky vyviezli pri ihličnatých sortimentoch približne rovnaký podiel piliarskych a vlákňinových sortimentov surového dreva, čím dosiahli priemerné speňaženie cca 54 EUR/m³. Vyššie speňaženie je spôsobené poklesom podielu ihličnatého vlákňinového dreva na celkovom exporte surového dreva (z 247 tis. m³ v roku 2010 na 49 tis. m³ v roku 2011).
- Obchodné subjekty vyviezli zvyšných 2 299 tis. m³, pričom išlo najmä o ihličnatú piliarsku guľatinu (61,5 % z dodávok na vývoz). Priemerné speňaženie pritom dosiahlo hodnotu 60 EUR/m³.

Tabuľka 2 Celkový vývoz sortimentov surového dreva do zahraničia

Sortiment dreva	Export celkom				Z toho lesné podniky			
	2010		2011		2010		2011	
	tis. m ³	tis. m ³	tis. m ³	tis. m ³	tis. m ³	%	tis. m ³	%
Ihličnaté výrezy (I. až III. triedy akosti)	1 491	58,2	1 651	61,5	242	35,4	135	35,1
Ihličnaté drevo IV. a V. triedy akosti	584	22,8	337	12,6	271	39,7	56	14,5
Listnaté výrezy (I. až III. triedy akosti)	125	4,9	202	7,5	58	8,5	66	17,1
Listnaté drevo IV. a V. triedy akosti	234	9,1	343	12,8	110	16,1	128	33,3
Palivové drevo	130	5,0	151	5,6	2	0,3	0	0,0
Spolu	2 564	100,0	2 684	100,0	683	100,0	385	100,0
Podiel					26,6%		14,3%	

*Prameň: Štatistické zisťovanie o dodávkach dreva v lesníctve Les (MP SR) 2-04, Colná štatistika SR
Výpracoval: NLC – LVÚ Zvolen*

Tabuľka 3 Celkový dovoz sortimentov surového dreva zo zahraničia

Sortiment dreva	2009		2010	
	tis. m ³	%	tis. m ³	%
Ihličnaté výrezy (I. až III. triedy akosti)	46	8,1	44	6,8
Ihličnaté drevo IV. a V. triedy akosti	158	28,0	58	9,0
Listnaté výrezy (I. až III. triedy akosti)	144	25,5	26	4,0
Listnaté drevo IV. a V. triedy akosti	159	28,0	454	69,8
Palivové drevo	59	10,4	68	10,4
Spolu	566	100,0	650	100,0

*Prameň: Colná štatistika SR
Výpracoval: NLC – LVÚ Zvolen*

2.1.3 Vývoj priemerného speňaženia sortimentov surového dreva

Priemerné speňaženia dreva v LH SR je charakteristické striedaním období rastu a poklesu. Najvyššie bolo v roku 2007, a to 50,29 €/m³. Vyplyva to zo zvýšeného dopytu po drevnej hmote. Najnižšia priemerná cena dreva v LH SR za m³ bola v roku 2009 –34,26 €/m³. Koncom roka 2008 a hlavne v roku 2009 sa na speňažení sortimentov dreva a dopyte po nich prejavila finančná a ekonomická kríza. Priemerné speňaženie dreva v LH SR vzrástlo v roku 2011 o 20,5 % (o 30 % u ihličnatého dreva a o 7 % u listnatého dreva). Najvýraznejší nárast priemerného speňaženia bol u ihličnatej piliarskej guľatiny. Trend vývoja priemerného speňaženia od roku 2005 je znázornený na obrázku 3.

Obrázok 3 Vývoj priemerného speňaženia sortimentov surového dreva

2.1.4 Podpora z verejných zdrojov

Podpora z verejných zdrojov sa člení na podporu lesníckej prevádzky (štátne a neštátne lesné podniky) a podporu zvyšku lesníctva, ktorá zahŕňa aj orgány špecializovanej štátnej správy a ostatné organizácie ako Národné lesnícke centrum a Múzeum Svätý Anton. V roku 2011 dosiahla podpora z verejných zdrojov v bežných cenách hodnotu 53,1 mil. €, z toho podpora lesníckej prevádzky bola vo výške 44,3 mil. € (tabuľka 4). Najvyšší podiel dosahujú subvencie na ostatné činnosti ako sú: špecifické činnosti v LH (ochranné opatrenia proti podkôrnemu hmyzu), vyhotovovanie lesných hospodárskych plánov, resp. plánov starostlivosti o les, rôzne príspevky na účelové činnosti, dotácie na poľnohospodársku činnosť a pod. V posledných rokoch sa zvýšil aj podiel subvencií na investície, čo súvisí najmä s možnosťou čerpania finančných prostriedkov z Programu rozvoja vidieka 2007 – 2013. Naproti tomu klesá podiel subvencií na lesnícku činnosť (obrázok 4).

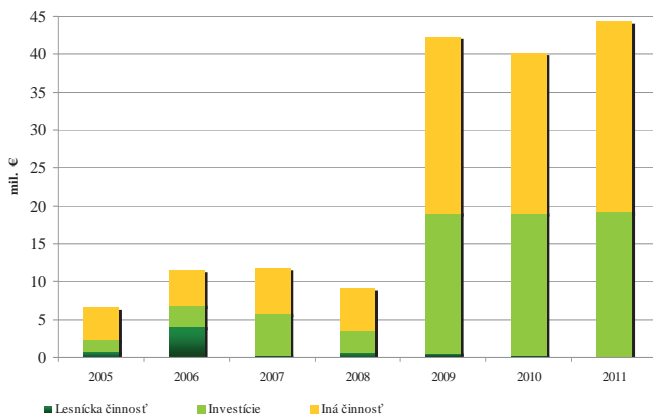
Tabuľka 4 Podpora lesného hospodárstva z verejných zdrojov v tis. EUR

Zdroj, nositeľ	Bežné výdavky	Kapitálové výdavky (investície)	Spolu
Lesné hospodárstvo			
Rozpočtová kapitola 08V 02 – Obnova a rozvoj LH	3 910	0	3 910
Program rozvoja vidieka 2007 – 2013	18 749	18 967	37 716
Iné zdroje	2 663	13	2 676
Spolu LH	25 322	18 980	44 302
Ostatné			
NLC Zvolen (bez LHP, vrátane projektov)	4 536	0	4 536
Krajské lesné úrady a SLHaSD MPRV SR	3 887	84	3 971
Múzeum Svätý Anton	145	135	280

Zdroj, nositeľ	Bežné výdavky	Kapitálové výdavky (investície)	Spolu
Spolu ostatné	8 568	219	8 787
Spolu lesníctvo	33 890	19 199	53 089

Prameň: MPRV SR, PPA, osobitné zisťovanie vykonané v štátnych organizáciách LH SR
 Vypracoval: NLC – LVÚ Zvolen

Obrázok 4 Štruktúra podpory LH z verejných zdrojov 1990 – 2011 v tis. EUR

2.2 Náklady lesného hospodárstva

Náklady lesného hospodárstva možno hodnotiť z pohľadu druhového členenia nákladov a z pohľadu kalkulačného členenia nákladov v súvislosti s plnením objemu výkonov a vývoja nákladovosti vybraných výkonov lesníckych činností.

2.2.1 Druhové členenie nákladov

Materiálové náklady predstavujú okolo 50 % celkových nákladov. V rokoch 2010 a 2011 sa tento podiel ešte výraznejšie zvýšil, hlavne v dôsledku spresnenia metodiky zisťovania údajov za neštátny sektor. Vysoký podiel materiálových nákladov je z toho dôvodu, že v lesnom hospodárstve sa zvyšuje realizácia výkonov lesníckych činností dodávateľský a tieto sú zahrnuté v týchto nákladoch. Osobné náklady predstavujú podiel zhruba 27 %, v rokoch 2010 a 2011 sa ich podiel znížil na 23 %. Podľa údajov štatistického úradu zamestnanosť v lesnom hospodárstve za posledné tri roky klesá. V roku 2011 klesol počet zamestnancov lesných podnikov o 6,4 % na 8,7 tis. zamestnancov. Čiastočné oživenie výroby v lesnom hospodárstve sa nepremietlo do zvýšenia zamestnanosti. Zvýšenie výroby bolo zabezpečené zvýšenou produktivitou práce. Zvýšenie priemernej mzdy v roku 2010 je kryté nárastom produktivity práce z pridanej hodnoty ako aj spresnenia metodiky zisťovania údajov za neštátny sektor. Priemerná mzda sa zvýšila o 26 % na 850 €. Ostatné náklady dosahujú zhruba 20 až 25 % podiel na celkových nákladoch lesných podnikov (tabuľka 5).

Tabuľka 5 Vývoj druhového členenia nákladov LH v mil. EUR

Ukazovateľ	2009		2010		2011	
Náklady celkom	373,26	100 %	460,71	100 %	495,84	100
Materiál. nákl. vrátane odpisov	176,48	47,3	273,86	59,4	304,89	61,5
z toho: odpisy	29,14	7,8	26,82	5,8	29,42	5,9
Osobné náklady	101,33	27,1	103,68	22,5	114,60	23,1
z toho: mzdové náklady	71,42	19,1	75,02	16,3	87,94	17,7
Ostatné	95,45	25,6	83,17	18,1	76,35	15,4

Prameň: Rezortný štatistický výkaz Les 5-01, Výkaz ziskov a strát Uč POD 2-01

Vypracoval: NLC – LVÚ Zvolen

2.2.2 Kalkulačné členenie nákladov

Na objem nákladov významne vplyva plnenie výkonov výrobných činností. Podľa kalkulačného členenia nákladov najväčší podiel predstavujú priame náklady ťažbovej činnosti, podiel týchto nákladov sa pohybuje okolo 40 až 45 %. Podiel režijných nákladov bol v roku 2011 vo výške 20,4 %, pričom od roku 2008 je priaznivý trend znižovania týchto nákladov (tabuľka 6). Priaznivo možno hodnotiť objem nákladov pestovnej činnosti, ktorý aj v roku 2011 zaznamenal nárast, ktorý však nedosiahol úroveň z roku 2008 vo výške 59 mil. €.

Tabuľka 6 Kalkulačné členenie nákladov podľa vybraných výkonov v LH

Výkon – činnosť	Meracia jednotka	2009		2010		2011	
Priame náklady pestovnej činnosti spolu	tis. EUR	38 910	10,4 %	43 898	9,5 %	55 688	11,2 %
Priame náklady pestovnej činnosti	EUR.m ³ ťažby	4,21		4,45		5,88	
Priame náklady ťažbovej činnosti spolu	tis. EUR	176 408	47,3 %	210 471	45,7 %	203 859	41,1 %
Priame náklady ťažbovej činnosti	EUR.m ³ ťažby	19,08		21,35		21,53	
Režijné náklady spolu		118 210	31,7 %	106 648	23,2 %	101 212	20,4 %
Ostatné priame náklady spolu	tis. EUR	39 728	10,6 %	99 696	21,6 %	135 079	27,2 %
Náklady celkom		373 256	100 %	460 713	100 %	495 838	100 %

Prameň: Rezortný štatistický výkaz Les 5-01

Vypracoval: NLC – LVÚ Zvolen

2.2.3 Priemerné náklady vybraných výkonov

Z analýzy priemerných nákladov na technickú jednotku vybraných výkonov lesníckych činností možno vo všeobecnosti konštatovať, že trendom je znižovanie jednotkových, priemerných nákladov. V ťažbovej činnosti sa po poklese jednotkových nákladov v 2009 zaznamenal nárast v rokoch 2010 a 2011. Väčšie alebo menšie rozdiely vo vývoji nákladovosti jednotlivých výkonov vznikali a budú vznikať z rozdielov prírodno-výrobných podmienok lesnej výroby v danom roku.

Tabuľka 7 Priemerné náklady vybraných výkonov

Výkon – činnosť	Meracia jednotka	2005	2007	2009	2010	2011		
						štátne	neštátne	spolu
Umelá obnova lesa	EUR.ha ⁻¹	1 533,86	1 894,44	1 652,35	1 243,87	1 242,90	1 221,75	1 233,50
Prírodná obnova lesa		201,49	155,45	134,89	152,01	148,51	391,60	225,60
Starostlivosť o lesné kultúry		174,10	316,04	169,65	140,63	126,90	189,88	148,09
Ochrana mladých lesných porastov		139,48	160,16	125,34	132,29	106,92	140,88	123,31
Prerezávky		157,57	259,14	120,33	140,63	126,90	189,88	148,09
Ochrana lesa 1/	EUR.ha ⁻¹ lesa	2,82	3,92	2,35	2,29	4,66	1,39	2,52
Ťažba dreva	EUR.m ⁻³	4,51	6,57	5,00	8,48	9,04	7,17	8,13
Približovanie dreva		6,27	9,39	8,73	7,92	8,58	7,50	7,82
Manipulácia dreva		5,61	4,95	2,80	2,42	2,47	1,78	2,20
Odvoz dreva		5,24	4,91	5,26	4,65	5,08	4,66	4,94

Prameň: PIL 2006 – 2011, Výkaz L-144, Rezortný štatistický výkaz Les 5-01

Vypracoval: NLC – LVÚ Zvolen

Poznámka: 1/ za rok 2009 spresnené údaje

2.2.4 Odvedené dane z produkcie

Dane z produkcie sú zákonom nariadené platby súvisiace s produkciou a dovozom statkov a služieb, zamestnávaním pracovníkov, vlastníctvom alebo užívaním pôdy, nehnuteľností a ostatného majetku používaného v rámci produkčného procesu. Tieto dane sa rozdeľujú na:

- dane na produkty (DPH, dane a poplatky za dovoz statkov a služieb a ostatné dane na produkty),
- ostatné dane z produkcie.

Tabuľka 8 Odvedené dane z produkcie v mil. EUR

		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Daň z pridanej hodnoty (rozdiel odvedenej a vrátenej)	ŠL	21,11	21,14	24,20	26,62	23,30	17,25	17,09
	NL	11,95	11,95	10,65	11,05	11,00	13,31	12,14
	Spolu	33,06	33,09	34,85	37,68	34,30	30,56	29,23
Daň z nehnuteľností	ŠL	3,25	3,82	4,32	5,05	6,55	5,38	5,55
	NL	1,00	0,93	1,42	1,69	1,73	1,50	1,55
	Spolu	4,25	4,75	5,74	6,74	8,27	6,88	7,07

		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Cestná daň	ŠL	0,93	0,93	0,76	0,83	0,72	0,57	0,60
	NL	0,27	0,26	0,30	0,33	0,33	0,32	0,35
	Spolu	1,19	1,19	1,06	1,16	1,05	0,89	0,95
Daň z príjmov	ŠL	8,53	10,29	6,77	6,34	4,50	5,67	9,19
	NL	5,68	6,41	7,40	6,97	4,53	5,06	9,73
	Spolu	14,21	16,70	14,17	13,31	9,03	10,74	18,92
Spolu	ŠL	33,82	36,18	36,05	38,84	35,06	28,87	32,40
	NL	18,89	19,55	19,78	20,05	17,59	20,19	23,77
	Spolu	52,71	55,73	55,83	58,89	52,65	49,07	56,17

Prameň: Rezortný štatistický výkaz Les 5-01, Osobitný zisťovací dotazník

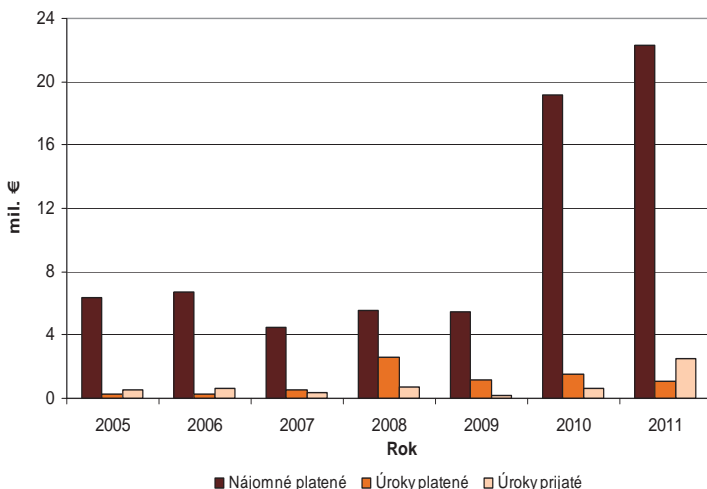
Vysvetlivky: ŠL – štátne lesné podniky, NL – neštátne lesné podniky

Vypracoval: NLC – LVÚ Zvolen

Odvedené dane z produkcie dosahujú v LH SR v bežných cenách hodnotu 53 – 58 mil. €. V roku 2011 vzrástli na 56,2 mil. € (tabuľka 8). Pri ich podrobnejšej analýze klesla mierne iba DPH (o –4,4 %). Naproti tomu stúpla najmä daň z príjmov kvôli vyššiemu hospodárskemu výsledku (o 76 %). V lesnom hospodárstve je problematickou daň z nehnuteľností (podiel na daniach v roku 2011 predstavoval 12,6 %, správcom dane sú obce), vzhľadom na voľnosť stanovenia dane z nehnuteľnosti obcou podľa zákona č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady. Správca dane môže všeobecne záväzným nariadením zmeniť hodnotu pozemku za 1 m², ak daňovník hodnotu pozemku nepreukáže znaleckým posudkom a sadzbu dane, ktorá však nesmie presiahnuť 5-násobok minimálnej sadzby určenej vo všeobecne záväznom nariadení. Neúmerne zvyšovanie dane z pozemkov robí subjektom obhospodarujúcim les nemalé ekonomické problémy.

2.2.5 Náklady ostatných aktív

Do nákladov ostatných aktív možno zahrnúť hlavne o platby za požičaný cudzí finančný kapitál (úroky platené) a majetok (nájomné platené). Úroky platené sú v rozsahu 0,3 až 1,5 mil. € v bežných cenách s výnimkou roka 2008, kde dosiahli hodnotu 2,6 mil. €. Nájomné platené v bežných cenách sa za sledovanú dobu pohybuje v rozpätí 4,5 až 6,7 mil. €. V roku 2010 dosiahlo hodnotu 19,2 mil. € a v roku 2011 hodnotu 22,3 mil. €, najmä v dôsledku zmeny metodiky zisťovania údajov za neštátny sektor a spresnenia týchto údajov (obrázok 5).

Obrázok 5 Vývoj nákladov ostatných aktív

2.2.6 Zisk z podnikania

Čiastočné oživenie lesného hospodárstva sa prejavilo aj v najdôležitejšom ekonomickom ukazovateli – dosiahnutom zisku za podnikateľské subjekty. Na priaznivý vývoj hospodárskeho výsledku vplývali najmä zvýšené náhodné ťažby (pokračovanie spracovania kalamitných smrekových porastov), zvýšenie priemerného speňaženia sortimentov surového dreva vplyvom zvýšeného dopytu po dreve ako aj úsporných opatrení v nákladových činnostiach (v oblasti režijných nákladov, opráv a údržieb a pod.). Stále sú výrazne rozdielne hospodárske výsledky v štátnych a neštátnych lesných podnikoch, ktoré sú spôsobené najmä nákladmi na správu neodovzdaných lesov so zákazom ťažby dreva, majetkové usporiadanie, správu vodných tokov a hradenie bystrín, protipovodňové opatrenia a ostatné činnosti, ktoré súvisia s poskytovaním služieb pre verejnosť (chov zubrov a jedinečného genofondu muránskych koní, múzeum, správa parkov, práce s verejnosťou a iné).

Tabuľka 9 Hospodársky výsledok LH SR

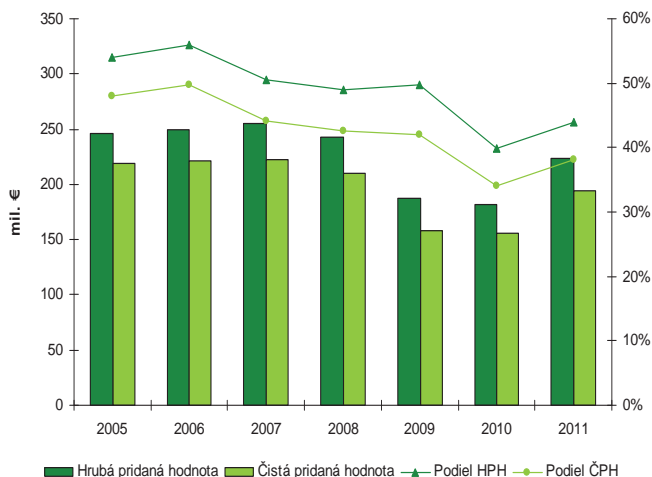
Ukazovateľ	Merná jednotka	2009	2010	2011
HV štátnych lesných podnikov	tis. EUR	137	2 047	15 189
HV neštátnych lesných podnikov		13 350	16 063	33 213
HV spolu		13 487	18 110	48 402

Prameň: Rezortný štatistický výkaz Les 5-01, Výkaz ziskov a strát Uč POD 2-01
 Vypracoval: NLC – LVÚ Zvolen

3 VYBRANÉ UKAZOVATELE SLEÚ

3.1 Pridaná hodnota lesného hospodárstva

Pridaná hodnota je základným ukazovateľom na vyjadrenie výkonnosti LH v rámci celého národného hospodárstva. Hrubá pridaná hodnota je hodnota konečnej produkcie LH znížená o medzispotrebu. Hrubá pridaná hodnota v bežných cenách za referenčné obdobie má rozkolísaný trend. Kým jej hodnota bola v rokoch 2005 – 2008 okolo 250 mil. €, v rokoch 2009 a 2010 klesla na úroveň 188 mil. €, resp. 182 mil. € (obrázok 6). V roku 2011 výrazne vzrástla na úroveň 223 mil. €. Podobný trend zaznamenáva aj čistá pridaná hodnota. Čistá pridaná hodnota predstavuje hrubú pridanú hodnotu očistenú od spotreby fixného kapitálu. V jednotlivých rokoch kolíše od 160 mil. € po 220 mil. €. V rokoch 2009 a 2010 klesla na 155 mil. € a v roku 2011 vzrástla na 194 mil. €. Podiel hrubej a čistej pridanej hodnoty na celkovej produkcii má takisto mierne klesajúci trend, s výnimkou roku 2011, kedy sa tento trend otočil (obrázok 6).

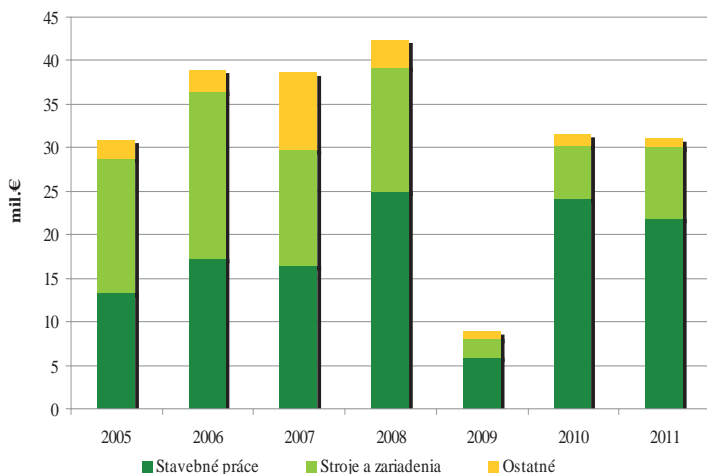
Obrázok 6 Vývoj podielu hrubej a čistej pridanej hodnoty

3.2 Kapitálové účty

Kapitálové účty popisujú zmeny vyplývajúce z investičnej aktivity, zmien zásob a prečenenia investičného majetku. Zobrazujú buď požíčovanie si alebo požíčovanie iným.

3.2.1 Hrubé investície

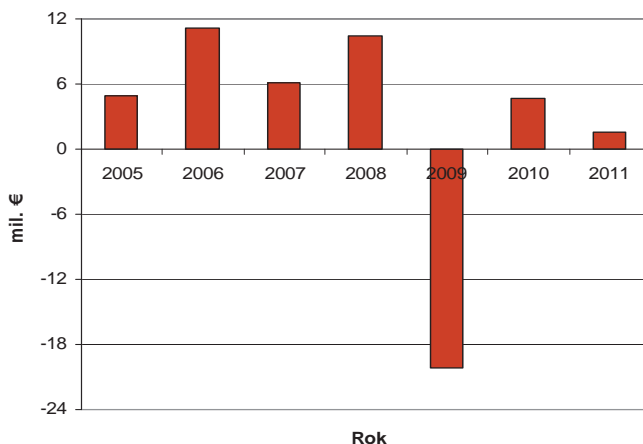
Hrubé investície predstavujú sumu hrubej tvorby fixného kapitálu v zalesňovaní a v nelesníckej produkcii (investície do strojov a zariadení, investície do dopravných prostriedkov a ostatné investície). Hrubé investície rástli v rokoch 2005 až 2008. V roku 2009 výrazne prepadli na 9 mil. €, tzn. o –79 %. V rokoch 2010 a 2011 sa vrátili zhruba na úroveň roku 2005 (obrázok 7).

Obrázok 7 Vývoj výšky hrubých investícií

3.2.2 Čisté investície

Čisté investície alebo čistá tvorba fixného kapitálu predstavuje hrubé investície očistené o spotrebu investičných aktív a vyjadruje zlepšenie alebo zhoršenie stavu investičného majetku. Vyšší zisk z podnikania, ako aj možnosti získania podpory z Európskych fondov podporili vyššiu investičnú aktivitu lesných podnikov v rokoch 2005 – 2008. Z toho vyplýva, že čisté investície dosiahli v týchto rokoch kladnú hodnotu, čo znamená reálny nárast investičného majetku. V roku 2009 realizovali lesné podniky iba nevyhnutné investície a najmä spolufinancovali investície, ktoré boli podporené z Programu rozvoja vidieka, preto aj čisté investície boli záporne (-20,1 mil. €), tzn. že výška odpisov bola výrazne vyššia ako výška investícií. V rokoch 2010 a 2011 boli čisté investície opäť kladné (obrázok 8).

Obrázok 8 Vývoj hodnoty čistých investícií

4 ZÁVER

Svetová finančná a ekonomická kríza sa prejavila v odvetví LH najmä v poslednom štvrtroku 2008 a v prvom polroku 2009. Hlavné dopady na LH sa prejavili v dopyte po sortimentoch surového dreva prostredníctvom zníženia predajných cien a problémoch pri predaji, znižovaní objemu pestovných prác a prác v ochrane lesa. V oblasti zamestnanosti sa výraznejšie prejavila v dodávateľskom sektore, ktorý je výrazne postihnutý obmedzením objemu prác. V roku 2010 nastalo mierne oživenie, ceny dreva vzrástli a tým sa zlepšila väčšina ekonomických ukazovateľov. Tento trend pokračoval aj v roku 2011.

Ukazovatele SLEÚ prepočítané na cenovú úroveň roku 1995 poukazujú na pretrvávajúcu disparitu cien materiálnych a mzdových vstupov a výstupov lesnej výroby, ktorú sa nedarí v požadovanej miere kompenzovať v cene finálnej produkcie ani hľadaním iných zdrojov financovania LH. Výsledky kapitálového účtu poukazujú stále na nedostatočné zdroje na obnovu investičného majetku, hlavne mechanizačných prostriedkov, ktoré obmedzujú realizáciu nevyhnutných technicko-ekonomických, ale aj ekologických opatrení a následne ovplyvnením nákladovosti výrobného procesu. SLEÚ a jeho ukazovatele ekonomickej efektívnosti zároveň poukazujú na skutočnosť, že súčasné rentové možnosti LH nevytvárajú dostatok vlastných zdrojov na zabezpečenie všetkých funkcií lesov v požadovanej miere, čo dokumentujú tabuľkové prehľady a grafy vývoja jednotlivých ukazovateľov súhrnných lesníckych ekonomických účtov. Preto sa využívanie a obhospodarovanie lesov podobne ako v ostatných štátoch EÚ nemôže zaobiť bez finančnej podpory štátu, resp. podpory z Európskych fondov.

Použitá literatúra

1. **EUROPEAN COMMISSION, 2007:** IEEAF – Integrated Environmental and Economic Accounting for Forests – Draft. Luxembourg: Eurostat, Working Group „Forestry Statistics“, 17s.
2. **EUROPEAN COMMISSION, 2002:** The European Framework for Integrated Environmental and Economic Accounting for Forests – IEEAF. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 106 s., Cat. Nr. CA-27-99-241-EN-C
3. **EUROPEAN COMMISSION, 2000:** Manual on the Economic Accounts for Agriculture and Forestry. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 179s., ISBN 92-828-2996-0
4. **KOVALČÍK, M., MORAVČÍK, M., A KOL., 2009:** Analýza a kvantifikácia dopadov svetovej finančnej a ekonomickej krízy v lesníctve SR a návrh opatrení na jej riešenie, **1. vyd. Zvolen: Národné lesnícke centrum, 2009, 59 s. ISBN 978-80-8093-082-0**
5. **KOVALČÍK, M., A KOL., 2010:** Správa o riešení systému integrovaných ekologických a ekonomických účtov pre lesy v roku 2010. Národné lesnícke centrum Zvolen. 49 s.
6. **KOVALČÍK, M., A KOL., 2009:** Správa o riešení systému integrovaných ekologických a ekonomických účtov pre lesy v roku 2009: Národné lesnícke centrum Zvolen, s. 60
7. **KOVALČÍK, M., A KOL., 2008:** Správa o riešení SLEÚ SR v roku 2008, Záverečná správa z riešenia úlohy, NLC – LVÚ Zvolen, 54 s.
8. **MORAVČÍK, M. A KOL., 2010:** Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike 2010 (Zelená správa). Bratislava, MP SR a NLC – LVÚ Zvolen, 102 s.

9. **MORAVČÍK, M. A KOL., 2009:** Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike 2009 (Zelená správa). Bratislava, MP SR a NLC – LVÚ Zvolen, 147 s.
10. **MORAVČÍK, M. A KOL., 2008:** Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike 2008 (Zelená správa). Bratislava, MP SR a NLC – LVÚ Zvolen, 168 s.
11. **MORAVČÍK, M. A KOL., 2007:** Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike 2007 (Zelená správa). Bratislava, MP SR a NLC – LVÚ Zvolen, 164 s.
12. **MORAVČÍK, M. A KOL., 2006:** Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike 2006 (Zelená správa). Bratislava, MP SR a NLC – LVÚ Zvolen, 144 s.

Adresa autorov:

*Ing. Miroslav Kovalčík, PhD., Ing. Martin Moravčík, CSc.,
Ing. Zuzana Sarvašová, PhD., Mgr. Jana Lásková*
Národné lesnícke centrum – Lesnícky výskumný ústav Zvolen
T. G. Masaryka 22, 960 92 Zvolen
tel.: + 421 045 5314 222, (180, 124, 303)
fax: + 421 045 5314 192
e-mail: mkovalcik@nlcsk.org, moravcik@nlcsk.org,
sarvasova@nlcsk.org, laskova@nlcsk.org

DIFERENCIÁLNA RENTA A EKONOMICKÁ EFEKTÍVNOSŤ OBHOSPODAROVANIA LESOV

IGOR MICHALÍK

ABSTRAKT

V posledných desaťročiach je ekonomický vývoj lesného hospodárstva v priemyselne vyspelých štátoch Európy čím ďalej tým viac negatívne ovplyvňovaný viacerými antropogénnymi vplyvmi, ktoré na jednej strane výrazne zvyšujú vklady kapitálu a práce do obhospodarovania lesov a na druhej strane znižujú ich požadovaný finančný efekt. Znižovanie ekonomickej efektívnosti obhospodarovania lesov v súčasnosti súvisí i so zabezpečením dlhodobých strategických cieľov lesníctva zameraných na zachovanie, ochranu a zveľadovanie stavu lesov v záujme zabezpečenia celosvetových záujmov a v súčasnej dobe už aj ohrozovanej existencie ľudstva. Negatívne dôsledky antropogénnej činnosti sa prejavujú najmä výrazným zhoršovaním zdravotného stavu lesov, spôsobeného globálnym otepľovaním atmosféry a znečistením ovzdušia, ktoré má za následok vysoké ťažby dreva nad únosný etát, stanovený lesným hospodárskym plánom. Náhodné ťažby dreva nadobúdajú v určitých opakujúcich sa obdobiach až kalamitný rozsah. Eliminovanie a odstraňovanie následkov antropogénnej činnosti v lesoch tak v konečnom dôsledku výrazne znižuje ekonomickú efektívnosť obhospodarovania lesov. Súčasne treba uviesť, že v posledných desaťročiach narastá mimoriadne veľký celospoločenský tlak na zabezpečenie verejnoprospešných funkcií lesov predovšetkým pôdoochrannej, protieróznej, vodohospodárskej, protiimísnej, liečebnej, rekreačnej atď., ktoré nie sú doteraz spoplatnené resp. finančne kompenzované. Zabezpečenie celospoločenských funkcií lesov má tak v mnohých prípadoch za následok obmedzovanie produkčných funkcií a v makroekonomických ukazovateľoch spôsobuje znižovanie ekonomickej výkonnosti celého odvetvia lesného hospodárstva. Vo vyspelých západoeurópskych krajinách sa táto strata z produkcie kompenzuje finančnou podporou lesného hospodárstva a inými ekonomickými nástrojmi štátu.

1 ÚVOD

Podľa zahraničných makroekonomických štúdií a analýz efektívnosti vkladu kapitálu a práce do lesného hospodárstva, vykonaných podľa sústavy špecifických ekonomických ukazovateľov vypracovaných FAO/ECE a EUROSTAT-om možno konštatovať, že lesné hospodárstvo v európskych štátoch vyžaduje omnoho väčšie vklady kapitálu a práce na riadne obhospodarovanie lesov a súčasne trvalé zabezpečenie produkčných a verejnoprospešných funkcií lesov, ako je tomu v rozvojových krajinách (*napr. v dažďových lesoch subtropického a tropického pásma*), kde sa prírodné lesy ťažia extenzívnym spôsobom bez väčšieho vkladu kapitálu a práce do ich sprístupnenia a obnovy. Z údajov a informácií získaných parametrickým prepočtom ukazovateľov možno konštatovať, že obhospodarovanie lesov je vo všeobecnosti vo všetkých lesnícky vyspelých európskych štátoch s porovnateľnými prírodnými podmienkami aké má lesné hospodárstvo na Slovensku stratové. Ekonomickou analýzou bolo zistené, že ekonomická efektívnosť obhospodarovania lesov vo vybraných európskych štátoch je vo významnej miere ovplyvnená pôsobením diferenciálnej renty, ktorej dopady sa dlhodobe premietajú do hospodárskych výsledkov

podnikateľských subjektov v lesníctve vo forme zisku alebo straty z obhospodarovanej lesnej pôdy a do prepočítaných makroekonomických ukazovateľov lesného hospodárstva príslušného štátu. Finančnou analýzou sa súčasne potvrdil významný podiel štátnej podpory vo forme dotácií, alebo subvencií a inej pomoci pri obhospodarovaní lesov vo vybraných európskych štátoch. Ekonomická situácia lesného hospodárstva je súčasne v európskych štátoch v značnej miere ovplyvnená aj s realizáciu dlhodobých strategických cieľov lesníctva. Je to objektívne dané plnením nielen produkčných funkcií lesov, ale aj plnením významných verejno-prospešných funkcií, ktoré lesné hospodárstvo globálne zabezpečuje nad rámec produkčných funkcií lesov.

V jednotlivých krajinách Európskeho spoločenstva preto existujú účinné podporné systémy, a špecifické ekonomické nástroje na eliminovanie dôsledkov pôsobenia nepriaznivých rentových pomerov na riadne obhospodarovanie všetkých lesov a na *vyrovnánie ekonomickej stratovosti odvetvia lesného hospodárstva*. Tieto ekonomické nástroje *sú difierencované* a individuálne prispôbené na špecifické podmienky lesného hospodárstva každého štátu. Ich využívanie je viac-menej závislé od meniacich sa ekonomických podmienok obhospodarovania lesov, tradícií lesníctva, ale aj od vlastníckych a veľkostných štruktúr lesov, ekonomickej výkonnosti daného štátu a tým aj možností finančnej a inej podpory lesného hospodárstva (*daňovými úľavami a pod.*) .

Pôsobenie týchto faktorov a vplyvov spôsobuje, že výnosovosť obhospodarovania lesov zaznamenáva v poslednom desaťročí v európskych štátoch dlhodobu klesajúcu tendenciu. Ekonomika obhospodarovania lesov je v rozhodujúcej miere ovplyvnená existenciou konkrétnych prírodných a výrobných faktorov, ktoré ovplyvňujú náklady výroby a výnosy a tým pôsobia na rentové pomery obhospodarovania lesov každého štátu. Z uvedeného dôvodu má v systéme ekonomických nástrojov riadenia lesného hospodárstva v európskych štátoch (*v tvorbe dôchodkov a podnikateľského zisku*) významné pozície štátna podpora. Finančná podpora lesného hospodárstva štátom sa premieta podľa konkrétnych podmienok a špecifik jednotlivých západoeurópskych štátov do objemu finančných prostriedkov, ktoré štáty alebo krajiny vyčlenia zo štátneho alebo spolkového rozpočtu na konkrétne programy a projekty obhospodarovania a ochrany lesov, zabezpečenie verejnoprošpešných funkcií lesov, technického rozvoja a investičnej výstavby. Okrem uvedenej štátnej pomoci sa v štátoch Európskej únie vo významnej miere využíva aj finančná podpora vlastníckymi a obhospodarovateľmi lesov zo štrukturálnych fondov EÚ. Podpora z týchto fondov je smerovaná do lesopostavných, infraštrukturálnych, verejnoprošpešných a ochranných opatrení.

2 PRÍRODNÉ A VÝROBNÉ FAKTORY A DOPADY TRANSFORMÁCIE NA OBHOSPODAROVANIE LESOV

Treba v zásade zdôrazniť, že ekonomickú efektívnosť obhospodarovania lesov ovplyvňujú predovšetkým *prírodné faktory*, ktoré podmieňujú biologické rastové procesy lesných drevín a produkčné schopnosti lesov. Tieto určujú charakter lesnej výroby, ktorá sa okrem iného vyznačuje mimoriadne dlhou výrobnou dobou (80 – 150 rokov). Naproti tomu *výrobné faktory* ovplyvňujú intenzitu využitia produkčného a ekonomického potenciálu lesov, ktoré podmieňuje predovšetkým dopravná prístupnosť lesných porastov, využívanie progresívnych a ekologických technológií pestovania, ochrany lesa a hlavne ťažby dreva s reálnymi možnosťami využitia vysokovýkonnej techniky a kvalifikovanej

pracovnej sily. To je v rozhodujúcej miere ovplyvnené kapitálovým vybavením vlastníkov a užívateľov lesov.

Nákladovosť výroby je ovplyvňovaná predovšetkým intenzitou pestovných prác, koncentráciou ťažby dreva a transportom surového dreva k odberateľovi, ktoré výrazne ovplyvňujú dopravné vzdialenosti a sprístupnenie lesných porastov dopravnou sieťou. Tieto faktory sa premietajú rôznou mierou do prácnosti výroby, produktivity práce a tým do celkovej nákladovosti výroby. Vo výnosovej zložke obhospodarovania lesov sa významnou mierou podieľa na celkových tržbách a výnosoch ročný objem ťažby dreva, ktorú podmieňuje z dlhodobého hľadiska celkový ročný hmotový prírastok dreva a kvalita produkcie surového dreva, ktorú ovplyvňuje štruktúra cenove a ekonomicky viac alebo menej lukratívnych sortimentov dreva.

Pretože nebol k dispozícii z medzinárodných zdrojov dostatok vierohodných informácií zo sektoru neštátnych lesov, analýza ekonomickej efektívnosti a vplyvov pôsobenia diferenciálnej renty na obhospodarovanie lesov boli vykonané v štátnych lesoch vo vybraných európskych štátoch so zabehnutou ekonomikou a s porovnateľnými prírodnými podmienkami, aké majú štátne podniky lesného hospodárstva v Slovenskej republike. V záujme objektívnosti bola ekonomická výkonnosť parametrizovaná na základe špecifických makroekonomických ukazovateľov, ktoré charakterizujú pôsobenie rozhodujúcich prírodných a výrobných činiteľov, organizáciu riadenia, náklady a výnosy a dosiahnutý hospodársky výsledok na ekonomiku obhospodarovania lesov každého štátu. Analýza ekonomickej efektívnosti obhospodarovania štátnych lesov bola vykonaná za *Slovenskú a Českú republiku, Poľsko, Rakúsko a vybrané spolkové republiky Nemecka (Bavorsko, Hesensko, Dolné Sasko)*. V Českej a Slovenskej republike boli okrem uvedených prírodných a výrobných faktorov započítané do makroekonomických ukazovateľov aj finančné dopady transformácie lesníctva, ktoré sa v období ekonomickej reformy a transformácie lesníctva účtovne premietli do celkových nákladov a výnosov štátnych podnikov a tým aj do celkového hospodárskeho výsledku obhospodarovania štátnych lesov. V hodnotených európskych štátoch a krajinách boli ekonomické ukazovatele a hospodárske výsledky štátnych lesných podnikov prepočítané na oficiálny kurz meny daného štátu a spoločnú európsku menu (€).

Pri analýze ekonomickej efektívnosti obhospodarovania štátnych lesov sme v zásade vychádzali z *prírodných faktorov*, ktoré v podstate podmieňujú biologické rastové procesy lesných drevín a produkčné schopnosti lesov jednotlivých štátov. Medzi tieto faktory patrí predovšetkým výmera lesov a lesnatosť krajiny, druhová a veková štruktúra lesných porastov, zastúpenie vekových kategórií lesov, ročné prírastky dreva, zásoby dreva, ťažbové etáty a skutočná výška ťažby dreva. Tieto faktory fakticky určujú charakter lesnej výroby každého štátu, ktorá sa okrem iného vyznačuje v jednotlivých štátoch a krajinách diferencovanou dobou obnovy a reprodukcie lesa.

Druhým okruhom analýzy boli *výrobné faktory*, ktoré ovplyvňujú intenzitu využitia produkčného a ekonomickeho potenciálu lesov daného štátu a ktoré podmieňuje predovšetkým dopravná prístupnosť lesných porastov, využívanie progresívnych a ekologických technológií v pestovaní, ochrane a obnove lesa, ale aj úroveň mechanizácie výkonov pestovnej a ťažbovej činnosti s reálnymi možnosťami využitia vysokovýkonnej techniky a kvalifikovanej pracovnej sily. Tento aspekt ekonomickej analýzy bezprostredne poukázal na úroveň kapitálovej vybavenosti štátnych podnikov lesného hospodárstva každého štátu a krajiny, ktorú podmieňuje využitie najmodernejšej techniky a technológií v obhospodarovaní lesov.

Tretím okruhom finančnej analýzy boli *dopady ekonomickej reformy* lesného hospodárstva, ktorá sa uskutočnila po roku 1990 v Českej a Slovenskej republike a následne pokračovala v roku 1993 po rozdelení Československej federatívnej republiky. Dopady ekonomickej reformy a transformácie lesníctva súčasne s analýzou prírodných a výrobných faktorov sa premietli do výsledných makroekonomických ukazovateľov, ktoré umožňujú porovnať okrem vplyvu diferenciálneho pôsobenia rozhodujúcich prírodných a výrobných faktorov aj náklady a výnosy transformácie na dosiahnuté hospodárske výsledky štátnych podnikov a organizácií lesného hospodárstva v Českej a Slovenskej republike.

3 MEDZINÁRODNÉ POROVNANIE MAKROEKONOMICKÝCH UKAZOVATEĽOV

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že ekonomická efektívnosť obhospodarovania štátnych lesov a dosiahnuté hospodárske výsledky podnikov štátnych lesov sú vo všeobecnosti ovplyvnené na jednej strane existenciou konkrétnych a súčasne špecifických prírodných a výrobných faktorov, ktorým zodpovedá organizačná štruktúra a riadenie štátnych podnikov lesného hospodárstva daného štátu resp. spolkovej krajiny a na druhej strane štátnymi dotáciami a inou finančnou podporou (európske štrukturálne fondy). Pozrime sa na to, aké pozície z hľadiska makroekonomických ukazovateľov zaujímajú štátne podniky lesného hospodárstva SR v porovnaní s vybranými európskymi štátmi a krajinami.

Pre zabezpečenie porovnateľnosti ekonomickej efektívnosti obhospodarovania štátnych lesov v európskych štátoch a spolkových krajinách boli hospodárske a finančné ukazovatele spracované na základe medzinárodného dotazníka TBFRA 2000 – Temperate and Boreal Forest Resources Assessment (EUROSTAT, FAO/ECE) a v maximálnej miere orientované na ukazovatele, ktoré charakterizujú výrobné podmienky daného štátu ako je celková výmera lesov, z toho obhospodarovaná vo vlastníctve štátu a odbornej správe, ročné prírastky dreva a ročná ťažba dreva prepočítaná na 1 ha lesa.

Ukazovatele ťažbovej činnosti boli vo vybraných európskych štátoch zamerané na percentuálny podiel v akom je vykonávaná ťažba dreva vlastnými kapacitami štátnych podnikov, dodávateľskými organizáciami a iným spôsobom napr. formou samovýroby. Ukazovatele boli ďalej zamerané na *systém a organizáciu riadenia*, ktorá je definovaná počtom organizačných jednotiek a počtom zamestnancov na jednotlivých stupňoch riadenia, dosiahnutou produktivitou práce z hľadiska objemu výroby v rozhodujúcej ťažbovej činnosti a nakoniec bola pozornosť venovaná hmotnej zainteresovanosti technicko hospodárskych zamestnancov a lesných robotníkov, ktorá pre medzinárodné porovnanie bola prepočítaná na hodinové zárobky a mesačné platy a európsku menu (€).

V oblasti ekonomiky obhospodarovania lesov sme ukazovatele zamerali na *dosiahnuté ročné hospodárske výsledky* štátnych lesných podnikov a ich rozhodujúce komponenty t. j. na celkové tržby bez kapitálových výnosov a rezerv, špecifikované na produkčné lesnícke činnosti, poľovníctvo a ostatné činnosti. V oblasti nákladov výroby boli ukazovatele zamerané na celkové náklady výroby bez finančných nákladov a rezerv, z toho vynaložených na pestovateľskú činnosť, ťažbovú činnosť, poľovníctvo vykonávané v revíroch štátnych lesov, ďalej na vnútropodnikovú a celopodnikovú réžiu ako i ostatné náklady výroby. Ekonomická efektívnosť obhospodarovania štátnych lesov bola v sledovaných štátoch a krajinách prepočítaná na celkový dosiahnutý zisk alebo stratu z obhospodarovania 1 ha lesa a na celkové tržby a výnosy štátnych podnikov na 1 m³ ťažby dreva, osobitne špecifi-

kované na tržby z hospodárenia v štátnych lesoch. V oblasti nákladov boli pre medzinárodné porovnanie celkové náklady výroby prepočítané na 1 m³ ťažby dreva.

Z porovnania celkových tržieb a výnosov na jednej strane a celkových nákladov výroby na druhej strane bola parametrizovaná efektívnosť obhospodarovania štátnych lesov v jednotlivých štátoch a spolkových krajinách vo forme dosiahnutého zisku alebo straty, ktorá bola prepočítaná na 1 m³. skutočnej ťažby dreva. Pre medzinárodné porovnanie dosiahnutých hospodárskych výsledkov štátnych podnikov v európskych štátoch a krajinách boli všetky makroekonomické ukazovatele obhospodarovania lesov prepočítané na európsku menu (€).

4 POROVNANIE JEDNOTLIVÝCH KRAJÍN

4.1 Slovenská republika

Podľa výsledkov permanentnej inventarizácie lesov celková výmera lesov na Slovensku predstavuje 2,007 mil. ha, z toho štátne podniky a organizácie lesného hospodárstva obhospodarujú lesy na výmere 1,114 mil. ha. Z celkovej výmery lesov je vo vlastníctve štátu 0,800 mil. ha a v odbornej správe je 0,314 mil. ha. V lesoch pod odbornou správou ide o pozemky neštátnych lesov, ktoré zatiaľ neboli v rámci reštitúcií vrátené z rôznych dôvodov pôvodným vlastníkom a lesy ktoré boli prevzaté na obhospodarovanie zo sektoru neštátnych lesov na základe nájomných zmlúv. Po vykonanej reprivatizácii lesov došlo k viacerým reorganizáciám štátnych podnikov a k redukcii ich počtu. V súčasnej dobe obhospodarujú lesy vo vlastníctve štátu 3 štátne podniky v pôsobnosti Ministerstva pôdohospodárstva SR (MP SR), ďalej Vojenské lesy a majetky š. p. v pôsobnosti Ministerstva obrany SR a školské lesy SLŠ a TU Zvolen v pôsobnosti Ministerstva školstva SR. Predmetom ekonomickej a finančnej analýzy obhospodarovania štátnych lesov v SR *boli len štátne podniky a organizácie lesného hospodárstva v pôsobnosti rezortu MP SR*, ktoré obhospodarujú štátne lesy na celom území SR. Obhospodarovanie štátnych lesov zabezpečuje 10 495 zamestnancov štátnych podnikov prostredníctvom 26 lesných závodov, 223 lesných správ a 1237 lesníckych úsekov. Priemerná výmera lesného závodu je 42,3 tis. ha, lesnej správy 4,93 tis. ha a lesníckeho úseku 899 ha. Pre medzinárodné porovnanie personálnej náročnosti zabezpečenia obhospodarovania štátnych lesov treba uviesť, že podľa medzinárodného dotazníka administratívna náročnosť riadenia štátnych lesných podnikov predstavuje v prepočte 9,5 zamestnanca na 1 tis. ha obhospodarovaných štátnych lesov.

Štátne podniky zamestnávali 12 682 zamestnancov v hospodárskej sfére z toho 8 907 robotníkov. Priemerný mesačný zárobok 1 zamestnanca štátneho podniku predstavoval približne 630 €. Pokiaľ ide o produkčné schopnosti lesov treba uviesť, že celková ťažba dreva v štátnych lesoch predstavuje ročne priemerne 6,12 mil. m³ dreva a priemerná ročná ťažba dreva v prepočte na 1 ha porastovej pôdy je 5,61 m³. Ročný prírastok dreva v lesných porastoch predstavuje 6,03 m³ na 1ha porastovej pôdy. V podmienkach štátnych podnikov lesného hospodárstva SR je v porovnaní so zahraničím ťažba dreva vykonávaná po rozsiahlej ekonomickej reforme a privatizácii činnosti v prevažnej miere vlastnými kapacitami (61,9 %). Dodávateľsky ťažbu dreva vykonávajú podnikatelia a živnostníci v objeme 38,1 %. Pre názornosť výťažnosti gulatinových sortimentov z celkovej ťažby dreva, kde sa dosahuje vyššie speňaženie dreva treba uviesť, že v podmienkach SR predstavuje 48 %, zostatok tvoria rovnané sortimenty s nižším speňažením.

Podľa medzinárodného dotazníka a makroekonomických ukazovateľov vytvoria štátne podniky lesného hospodárstva v SR ročne tržby bez kapitálových výnosov a rezerv 115,6 € prepočítané na 1 ha obhospodarovanej pôdy, z toho z lesníckych činností 96,9 €, z poľovníctva 0,9 € a z ostatných činností 17,8 €. Náklady výroby bez finančných nákladov a rezerv predstavujú na 1 ha obhospodarovaných lesov 117,2 €, z toho v pestovnej činnosti predstavujú náklady 11,4 € na 1 ha, v ťažbovej činnosti 39,7 €/1 ha, na poľovníctvo v revíroch štátnych lesov pripadá 0,8 €/1 ha, ostatné náklady predstavujú 32,7 €/1 ha a režijné náklady predstavujú 32,6 €/1 ha. Ročný hospodársky výsledok predstavuje stratu z 1 ha obhospodarovaného lesa vo výške 1,6 €. Priemerné tržby a výnosy na 1 m³ ťažby dreva predstavujú 40,1 €, z toho priemerné tržby z hospodárenia v lesoch predstavujú 33,7 €/1 m³ ťažby dreva. Priemerné náklady výroby na 1 m³ ťažby dreva predstavujú 40,6 €. V obhospodarovaní štátnych lesov vytvárajú štátne podniky ročne stratu z hospodárskeho výsledku vo výške 0,5 € v prepočte na 1 m³ ťažby dreva.

4.2 Česká republika

Celková výmera lesov ČR je 2,6 mil. ha, z toho po reprivatizácii lesov je vo vlastníctve štátu približne 1,8 mil. ha a v odbornej správe 0,3 mil. ha. Ide o pozemky neštátnych lesov, ktoré neboli v rámci reštitúcií majetkovo právne usporiadané, alebo boli prevzaté na riadne obhospodarovanie od vlastníkov sektoru neštátnych lesov na základe nájomných zmlúv. Reprivatizáciou lesov boli odovzdané neštátne lesy pôvodným vlastníkom a užívateľom lesov na výmere 290 tis. ha o túto výmeru sa znížila celková rozloha obhospodarovaných lesov štátnymi lesnými podnikmi a organizáciami lesného hospodárstva. Reorganizáciou štátnych podnikov došlo k vytvoreniu jedného štátneho podniku Lesy ČR s. p., Vojenských lesov a statkov ČR s. p., Lesov MŽP (národné parky) a ostatných organizácií, ktoré obhospodarujú štátne lesy na celom území ČR prostredníctvom 92 lesných správ a 1 181 lesníckych úsekov. Priemerná výmera lesnej správy 19,6 tis. ha a lesníckeho úseku 1 524 ha. Obhospodarovanie štátnych a zatiaľ neodovzdaných neštátnych lesov organizačne zabezpečuje podľa medzinárodného dotazníka 3 935 zamestnancov, čo predstavuje 1,80 zamestnanca na 1 tis. ha obhospodarovaných lesov, z toho na ústredie štátneho podniku pripadá 0,08 zamestnanca, na lesnú správu 1,57 zamestnanca a na ostatné činnosti 0,15 zamestnanca.

Podľa Národnej inventarizácie lesov vykonanej v ČR v rokoch 2001 až 2004 celková ťažba v štátnych lesoch predstavuje ročne 6,9 mil. m³ dreva a priemerná ročná ťažba dreva predstavuje v prepočte na 1 ha porastovej pôdy 4,8 m³. Priemerný ročný prírastok na 1 ha porastovej pôdy sa zvýšil od roku 1990 zo 6,3 m³ na 6,8 m³ v roku 2007. Podiel guľatínových sortimentov z ťažby dreva predstavuje 41 % z celkových dodávok dreva, zostatok tvoria rovnaké sortimenty s nižším speňažením. Ťažba dreva je vykonávaná vlastnými kapacitami v objeme 5 % a dodávateľsky sa vykonáva v podnikateľskými firmami v objeme 93,0 % a ťažba dreva v samovýrobe je vykonávaná v objeme 2 %. Priemerný výkon ťažbára na 1 hodinu je 2,2 m³, mesačný plat technicko hospodárskeho zamestnanca je 710 € a priemerná mzda zamestnanca je 2,4 € na 1 hodinu, priemerná mzda lesného robotníka na 1 hodinu je 1,8 € a mesačný zárobok 317 €.

V Českej republike štát finančne podporuje lesné hospodárstvo a štátne lesy pri obnove poškodených lesov imisiami, pri obnove lesa a zalesňovaní nelesných pôd, ochrane a výchove lesných porastov, zabezpečení mimoprodukčných funkcií lesov. Štát okrem uvedeného finančne podporuje aj vyhotovenie lesných hospodárskych plánov, opatrenia na ekologické a prírode šetrné technológie v štátnych lesoch. Štátna podpora lesného

hospodárstva sa ročne pohybuje okolo 37,7 mil. €. Zo štátnej podpory profitujú i štátne podniky lesného hospodárstva ČR, ktoré vytvoria ročne tržby bez kapitálových výnosov a rezerv na 1 ha obhospodarovanej pôdy 107 €, z toho z lesníckych činností 93 €, z poľovníctva 2 € a z ostatných činností 12 €. Výrobné náklady bez finančných nákladov a rezerv predstavujú v Českej republike na 1 ha obhospodarovaných lesov 100 €, z toho v pestovnej činnosti náklady predstavujú ročne 37 € na 1 ha, v ťažbovej činnosti 12 €/1 ha, na opravy lesných ciest a zväznic štátne podniky ročne vynakladajú 9 €, na poľovníctvo v revíroch štátnych lesov 2 €/1 ha lesa, ostatné náklady predstavujú 15 €/ha a režijné náklady 25 €/ha. Ročný hospodársky výsledok predstavuje zisk z 1 ha obhospodarovaného lesa vo výške 7 €. Priemerné tržby a výnosy v prepočte na 1 m³ ťažby dreva predstavujú 22,3 €, z toho priemerné tržby z hospodárenia v lesoch predstavujú 19,4 €/1 m³ ťažby dreva. Priemerné náklady výroby na 1 m³ ťažby dreva predstavujú 20,8 €, čím sa v obhospodarovaní štátnych lesov vytvára ročne zisk na 1 m³ ťažby dreva v čiastke 1,5 €.

4.3 Poľsko

Celková výmera lesov Poľska je 8,3 mil. ha, z toho je vo vlastníctve štátu 6,8 mil. ha a v odbornej správe 1,1 mil. ha. Ide o pozemky neštátnych lesov, ktoré neboli odovzdané v rámci reprivatizácie lesov alebo boli prevzaté na obhospodarovanie zo sektoru neštátnych lesov. Štát obhospodaruje lesy prostredníctvom 438 lesných správ a 6600 lesníckych úsekov. Priemerná výmera lesnej správy 19,6 tis. ha a lesníckeho úseku 1303 ha. Obhospodarovanie štátnych lesov organizačne zabezpečuje 25 386 zamestnancov, čo predstavuje 3,00 zamestnanca na 1 tis. ha obhospodarovaných lesov. Priemerná mzda technicko hospodárskeho zamestnanca predstavuje 2,4 €/1 hodinu a mesačný zárobok je 422 €.

Priemerná ročná ťažba dreva predstavuje v prepočte 3,0 m³ na 1 ha porastovej pôdy a celková ťažba v štátnych lesoch predstavuje 22,5 mil. m³ dreva. Ročný etát ťažby dreva predstavuje na 1ha porastovej pôdy 2,50 m³, z toho v rubných porastoch 1,50 m³ na 1 ha porastovej pôdy. Ročná produkcia lesov predstavuje 7,90 mil. m³ ihličnatej guľatiny a 7,30 mil. m³ rovnaných ihličnatých sortimentov a 3,00 mil. m³ listnatej guľatiny a 3,90 mil. m³ listnatých rovnaných sortimentov. Takmer celá produkcia dreva je spracovaná domácim drevospracujúcim priemyslom. Vytváňa sa len 300 tis. m³ guľatiny a 110 tis. m³ rovnaných sortimentov.

Z dostupných informácií z medzinárodných konferencií je známe, že v Poľsku štát poskytuje na obhospodarovanie lesov finančné prostriedky zo štátneho rozpočtu. Štátnym lesným podnikom sú pridelované finančné prostriedky aj zo zdrojov národného Lesného fondu na likvidáciu následkov lesných kalamít a investície. Štátnym podnikom lesného hospodárstva sú okrem toho poskytované finančné prostriedky aj na projekty financované z európskych štrukturálnych fondov. Ide o financovanie projektov zameraných na vypracovanie lesných hospodárskych plánov, reštrukturalizáciu lesných porastov, zachovanie genetických zdrojov, zalesňovanie, ochranu prírody, ochranu ohrozených druhov flóry a fauny, ochranu prírodných rezervácií, ochranu biologickej diverzity a ostatné podporované opatrenia zamerané na financovanie technického rozvoja a vzdelávania zamestnancov v lesníctve.

4.4 Rakúsko

Lesy Rakúskej spolkovej republiky sa rozprestierajú na výmere 3,9 mil. ha, z toho je vo vlastníctve štátu 0,5 mil. ha. Pestovanie lesov je zamerané na podporu zdravých a sta-

bilných lesov, ktoré sa približuje prírodným lesom. Dôležitá je ich obnova predovšetkým pri hornej hranici lesa. V neprístupných lokalitách sú lesné porasty z väčšej časti prestárelé, nedostatočne pestované a postihované znečisťovaním ovzdušia. Štátne lesy spravuje 25 lesných správ a 222 lesníckych úsekov. Priemerná výmera lesnej správy je 22,0 tis. ha a výmera lesníckeho úseku predstavuje 2 252 ha. Priemerná ročná ťažba dreva predstavuje v prepočte na 1 ha porastovej pôdy 3,7 m a celková ťažba v štátnych lesoch predstavuje ročne 1,5 mil. m³ dreva. Podiel guľatinových sortimentov pri manipulácii dreva predstavuje 93 % z celkových dodávok dreva, zostatok tvoria rovnané sortimenty s nižším speňažením. Ročný etát ťažby dreva predstavuje 7,20 m³ na 1 ha porastovej pôdy, z toho v rubných porastoch 2,90 m³ na 1ha.

Organizáciu riadenia štátnych lesov Rakúska zabezpečuje 926 zamestnancov štátnych lesných podnikov. Pre medzinárodné porovnanie personálnej náročnosti zabezpečenia obhospodarovania štátnych lesov treba uviesť, že riadenie štátnych lesov zabezpečuje v prepočte 1,2 zamestnanca na 1 tis. ha obhospodarovaných lesov, z toho na ústredie podnikového riaditeľstva pripadá 0,1 zamestnanca, na lesnú správu 0,6 zamestnanca a na ostatné činnosti pripadá 0,5 zamestnanca. Ťažba dreva je vykonávaná vlastnými kapacitami v objeme 45 % a dodávateľsky sa vykonáva 33,0 % objemu ťažby dreva a v samovýrobe sa vykonáva ťažba dreva v objeme 22 %. Priemerný výkon ťažbára na 1 hodinu je 2,90 m³ a priemerná mzda lesného robotníka je 10,71 €/hodinu a mesačný zárobok 1884 €.

Štátne lesy Rakúska vytvoria ročne tržby bez kapitálových výnosov a rezerv na 1 ha obhospodarovanej pôdy 327 €, z toho z lesníckych činností 211 €, z poľovníctva 39 € a z ostatných činností 77 €. Výrobné náklady bez finančných nákladov a rezerv predstavujú v prepočte 171 € na 1 ha obhospodarovaných lesov, z toho v pestovnej činnosti 21 € na 1 ha, v ťažbovej činnosti 64 €/1 ha, v poľovníctve v revíroch štátnych lesov 16 €/1 ha lesa a režijné náklady 70 €/1ha. Ročný hospodársky výsledok predstavuje zisk z 1 ha obhospodarovaného lesa vo výške 156 €/1ha. Priemerné tržby a výnosy na 1 m³ ťažby dreva predstavujú 88,4 €, z toho priemerné tržby z hospodárenia v lesoch predstavujú z ťažby dreva 57,0 €/1 m³. Priemerné náklady výroby na 1 m³ ťažby dreva predstavujú 46,2 €, čím Rakúsko v obhospodarovaní štátnych lesov vytvára ročne zisk na 1 m³ ťažby dreva v čiastke 42,2 €.

V Rakúsku sú štátne lesy tradične obhospodarované personálom štátnych lesných podnikov s vysokými profesionálnymi znalosťami riadenia, s patričnými skúsenosťami a s citom pre ochranu prírody. V lesoch je štátna podpora v zásade trvalo orientovaná na také hospodársko-úpravnícke opatrenia v lesoch, ktoré podporujú produkčné a environmentálne úžitky lesov s patričným ocenením ich ochranných a hlavne celospoločenských funkcií. Dotácie sa poskytujú štátnym lesným podnikom predovšetkým na ochranu lesa na územiach ohrozených lavínami, na protipovodňové a protierózne opatrenia vrátane opatrení na ochranu horských lesov a to až do výšky 70 % celkových nákladov, ďalej na sprístupňovanie lesných porastov výstavbou lesných ciest a to až do výšky 40 % rozpočtových nákladov stavieb a v neposlednom rade aj na kompenzáciu straty z výnosu lesa spôsobenú škodlivými činiteľmi hlavne imísiami. Štátna podpora podnikov lesného hospodárstva predstavuje ročne približne 24 % celkových nákladov na lesnícku činnosť, čo zabezpečuje štátnym podnikom dostatok finančných prostriedkov na obnovu lesa i na reprodukciu hmotného investičného majetku a technický rozvoj.

4.5 Bavorsko

Bavorsko obhospodaruje lesy na výmere 2,5 mil. ha, z toho je vo vlastníctve štátu 800 tis. ha a v odbornej správe je 1,4 mil. ha lesov. Štátne podniky lesného hospodárstva obhospodarujú celkom 2,2 mil. ha lesov. Obhospodarovanie štátnych lesov a lesov v odbornej správe zabezpečuje v Bavorsku 140 lesných správ a 1015 lesníckych úsekov. Priemerná výmera lesnej správy je 15,7 tis. ha a lesníckeho úseku je 2167 ha. Obhospodarovanie štátnych lesov a lesov v odbornej správe organizačne zabezpečuje 2 820 zamestnancov. Pre medzinárodné porovnanie personálnej náročnosti zabezpečenia obhospodarovania štátnych lesov treba uviesť, že administratívne riadenie štátnych lesov predstavuje 1,9 zamestnanca na 1 tis. ha obhospodarovaných lesov, z toho na ústredie podnikového riaditeľstva pripadá 0,3 zamestnanca, na lesnú správu 1,1 zamestnanca a v ostatné činnosti 0,5 zamestnanca.

Priemerná ročná ťažba dreva predstavuje v prepočte na 1 ha porastovej pôdy 5,8 m³ a celková ťažba v štátnych lesoch Bavorska predstavuje 4,1 mil. m³ dreva. Podiel guľatinových sortimentov z ťažby dreva predstavuje 69 %, zostatok tvoria rovnané sortimenty. Ročný etát ťažby dreva predstavuje 5,60 m³ na 1ha porastovej pôdy. Ťažba dreva je vykonávaná vlastnými prostriedkami v objeme 70 % a dodávateľsky sa vykonáva ťažba dreva v objeme 19 % a v samovýrobe 11 %. Priemerný výkon ťažbára na 1 hodinu je 2,7 m³, priemerná mzda zamestnanca lesného hospodárstva je 30 €/1 hodinu s mesačným platom 5 280 € a priemerná mzda lesného robotníka je 12,7 € na 1 hodinu s mesačným zárobkom 1 956 €.

Štátne lesné podniky Bavorska vytvoria ročne tržby bez kapitálových výnosov a rezerv na 1 ha obhospodarovanej pôdy 357 €, z toho z lesníckych činností 321 €, z poľovníctva 10 € a z ostatných činností 26 €. Výrobné náklady bez finančných nákladov a rezerv predstavujú na 1 ha obhospodarovaných lesov 344 €, z toho v pestovnej činnosti náklady predstavujú 38 € na 1 ha, v ťažbovej činnosti 128 €/1 ha, na opravy lesných ciest a zväžnic vynakladá 24 €, na poľovníctvo v revíroch štátnych lesov 6 €/1 ha lesa, ostatné náklady predstavujú 23 €/ha a režijné náklady 125 €/ha. Ročný hospodársky výsledok predstavuje zisk z 1 ha obhospodarovaného lesa vo výške 13 €. Priemerné tržby a výnosy na 1 m³ ťažby dreva predstavujú 61,6 €, z toho priemerné tržby z hospodárenia v lesoch predstavujú 55,3 €/1 m³ ťažby dreva. Priemerné náklady výroby na 1 m³ ťažby dreva dosiahli 59,3 €, čím štátne lesné podniky Bavorska v obhospodarovaní štátnych lesov vytvárajú ročne zisk v sume 2,2 € na 1 m³ ťažby dreva .

4.6 Hesensko

Spolková republika Hesensko obhospodaruje lesy na výmere 900 tis. ha, z toho je vo vlastníctve štátu 300 tis. ha a v odbornej správe je 100 tis. ha lesov. Štátne podniky lesného hospodárstva Hesenska obhospodarujú celkom 400 tis. ha lesov. Štát zabezpečuje obhospodarovanie štátnych lesov a lesov v odbornej správe prostredníctvom 90 lesných správ a 695 lesníckych úsekov. Priemerná výmera lesnej správy je 4,4 tis. ha a lesníckeho úseku 576 ha. Obhospodarovanie lesov organizačne zabezpečuje celkom 1806 zamestnancov, čo predstavuje 1,70 zamestnanca na 1 tis. ha obhospodarovaných lesov, z toho na ústredie podnikového riaditeľstva pripadá 0,3 zamestnanca, na lesnú správu 1,0 zamestnanca a v ostatné činnosti 0,4 zamestnanca.

Priemerná ročná ťažba dreva predstavuje v štátnych lesoch Hesenska v prepočte na 1 ha porastovej pôdy 6,3 m³ a celková ťažba v štátnych lesoch predstavuje 1,9 mil. m³ dreva.

Výťažnosť guľatinových sortimentov z ťažby dreva predstavuje 87 %, zostatok tvoria rovnané sortimenty. Ročný etát ťažby dreva predstavuje 5,30 m³ na 1ha porastovej pôdy, z toho v rubných porastoch 2,5 m³ na 1ha. Ťažba dreva je vykonávaná vlastnými prostriedkami v objeme 90 % a dodávateľsky sa vykonáva ťažba dreva v objeme 4 % a formou samovýroby cca 6 %. Priemerný výkon ťažbára na 1 hodinu predstavuje 2,3 m³, priemerná mzda technicko hospodárskeho zamestnanca je 30 €/1 hodinu a mesačný plat 4 620 €, priemerná mzda lesného robotníka je 12,7 €/hodinu a mesačný zárobok 1 956 €.

Štátne podniky lesného hospodárstva Hesenska vytvoria ročne tržby bez kapitálových výnosov a rezerv na 1 ha obhospodarovanej pôdy 356 €, z toho z lesníckych činností 312 €, z poľovníctva 11 € a z ostatných činností 33 €. Náklady bez finančných nákladov a rezerv predstavujú na 1 ha obhospodarovaných lesov 361 €, z toho v pestovnej činnosti náklady predstavujú 44 € na 1 ha, v ťažbovej činnosti 141 €/1 ha, na opravy lesných ciest a zväžnic 24 €, na poľovníctvo v revíroch štátnych lesov 6 €/1 ha lesa, ostatné náklady predstavujú 13 €/1ha, na poľovníctvo 8 €/ha, ostatné činnosti 39 €/ha a režijné náklady 116 €/ha. Ročný hospodársky výsledok predstavuje stratu z 1 ha obhospodarovaného lesa vo výške 5 €. Priemerné tržby a výnosy na 1 m³ ťažby dreva predstavujú 56,5 €, z toho priemerné tržby z hospodárenia v lesoch predstavujú 49,5 €/1 m³ ťažby dreva. Priemerné náklady výroby na 1 m³ ťažby dreva predstavujú v prepočte 57,3 €, čím sa v obhospodarovaní štátnych lesov Hesenska vytvára u štátnych lesných podnikov ročne strata z hospodárskej činnosti v čiastke 0,8 € na 1 m³ ťažby dreva.

4.7 Dolné Sasko

Spolková republika Nemecka Dolné Sasko obhospodaruje lesy na výmere 1,0 mil. ha, z toho je vo vlastníctve štátu približne 300 tis. ha, ktoré obhospodarujú štátne podniky lesného hospodárstva. Obhospodarovanie štátnych lesov sa zabezpečuje v Dolnom Sasku prostredníctvom 50 lesných správ a 384 lesníckych úsekov. Priemerná výmera lesnej správy je 6,0 tis. ha a lesníckeho úseku 781 ha. Obhospodarovanie štátnych lesov a lesov v odbornej správe organizačne zabezpečuje 1 142 zamestnancov, čo predstavuje 2,3 zamestnanca na 1 tis. ha obhospodarovaných lesov, z toho na ústredie podnikového riaditeľstva pripadá 0,4 zamestnanca, na lesnú správu 1,3 zamestnanca a v ostatné činnosti 0,5 zamestnanca.

Priemerná ročná ťažba dreva predstavuje v prepočte na 1 ha porastovej pôdy 4,6 m³ a celková ťažba v štátnych lesoch Dolného Saska predstavuje 1,4 mil. m³ dreva. Výťažnosť guľatinových sortimentov z ťažby dreva predstavuje 52 %, zostatok tvoria rovnané sortimenty. Ročný etát ťažby dreva predstavuje v prepočte 4,30 m³ na 1ha porastovej pôdy, z toho rubná ťažba 0,90 m³ na 1ha. Ťažba dreva je vykonávaná vlastnými prostriedkami v objeme 65 % a dodávateľsky sa vykonáva v objeme 18 %. V samovýrobe sa vykonáva ťažba dreva v objeme 17 %. Priemerný výkon ťažbára na 1 hodinu je 2,7 m³, priemerná mzda zamestnanca je 31 € na 1 hodinu a priemerná mzda lesného robotníka je 12,2 € na 1 hodinu.

Štátne podniky lesného hospodárstva Dolného Saska vytvoria ročne tržby bez kapitálových výnosov a rezerv na 1 ha obhospodarovanej pôdy v čiastke 285 €, z toho z lesníckych činností 233 €, z poľovníctva 14 € a z ostatných činností 38 €. Výrobné náklady bez finančných nákladov a rezerv predstavujú na 1 ha obhospodarovaných lesov 345 €, z toho v pestovnej činnosti náklady predstavujú 45 € na 1 ha, v ťažbovej činnosti 100 €/1 ha, na opravy lesných ciest a zväžnic štátne podniky vynakladajú v priemere 17 €, na poľovníctvo v revíroch štátnych lesov 6 €/1 ha lesa, ostatné náklady predstavujú 13 €/1 ha, ostatné

činnosti 15 € a režijné náklady 155 €/ha. Ročný hospodársky výsledok predstavuje stratu z 1 ha obhospodarovaného lesa vo výške 60 €. Priemerné tržby a výnosy na 1 m³ ťažby dreva predstavujú 5 €, z toho priemerné tržby z hospodárenia v lesoch predstavujú 50,7 € na 1 m³ ťažby dreva. Priemerné náklady výroby na 1 m³ ťažby dreva predstavujú 63,7 €, čím vytvárajú štátne podniky Dolného Saska z obhospodarovania štátnych lesov v prepočte ročne stratu vo výške 13,0 € na 1 m³ ťažby dreva .

5 POZÍCIA ŠTÁTNYCH PODNIKOV LESNÉHO HOSPODÁRSTVA V SR V POROVNANÍ S EURÓPSKYMÍ KRAJINAMI

5.1 Využívanie produkčných možností

Z hľadiska produkčných možností lesov a intenzity ťažby dreva možno konštatovať, že štátne podniky lesného hospodárstva na Slovensku v porovnaní s ostatnými európskymi krajinami dosahujú najnižšiu úroveň ťažby dreva na 1 ha porastovej pôdy, ktorá činí 2,89 m³. Najviac využívajú štátne lesy ťažbou dreva štátne podniky Spolkovej republiky Hesenska a to až 6,3 m³ na 1 ha lesa, nasledujú Bavorské štátne lesy s ťažbou 5,8 m³ na 1 ha, štátne lesy ČR ťažia 4,8 m³ na 1 ha, Dolné Sasko ťaží 4,6 m³ na 1 ha, štátne podniky Rakúska ťažia 3,7 m³ na 1 ha a štátne lesy Poľska ťažia 3,0 m³ na 1 ha .

5.2 Výrobné náklady obhospodarovania lesov

V rámci európskych krajín dosahujú štátne podniky lesného hospodárstva na Slovensku po Českej republike pri obhospodarovaní štátnych lesov najnižšie výrobné náklady bez finančných nákladov a rezerv t. j. 117,2 € na 1 ha porastovej pôdy a štátne lesy ČR 100,0 €/ha. V spolkových krajinách Nemecka sú výrobné náklady v prepočte na 1 ha porastovej lesnej pôdy viac ako trojnásobne vyššie (Bavorsko 344 € na 1 ha, Hesensko 361 € na 1 ha a Dolné Sasko 345 € na 1 ha).

Spolkové lesy Rakúska dosahujú výrobné náklady približne 171 € na 1 ha obhospodarovaného lesa. Celkove najnižšiu úroveň nákladov dosahujú štátne podniky na Slovensku aj v porovnaní s európskymi krajinami, pokiaľ ide o náklady v pestovateľskej a ťažbovej činnosti, ale aj pri opravách lesných ciest, poľovníctve a ostatných činnostiach. Uvedené proporcie sú evidentné i v nákladoch výrobnej a celopodnikovej réžie. V Českej republike vykazujú štátne podniky nižšie náklady na 1 ha lesa v ťažbovej činnosti, v ostatných činnostiach a v oblasti réžie. Naproti tomu viac ako trojnásobne vyššie náklady vykazujú štátne podniky ČR v pestovnej činnosti a v poľovníctve.

V ostatných európskych krajinách sú výrobné náklady štátnych lesných podnikov v obhospodarovaní lesov približne trojnásobne vyššie ako na Slovensku a priamo súvisia s vyššou cenovou úrovňou materiálových vstupov a mzdových nákladov výroby. Pozitívny trend je zaznamenaný u štátnych lesných podnikov v spolkových krajinách Nemecka, ktoré vkladajú do opráv a údržieb lesných ciest a zväžnic v prepočte na 1 ha lesa podstatne vyššie náklady ako je tomu u štátnych lesných podnikov na Slovensku. Analýza poukázala na tieto možnosti vyššieho vkladania finančných prostriedkov štátnych podnikov západoeurópskych krajín do obhospodarovania lesov lepším kapitálovým vybavením.

5.3 Tržby a výnosy z obhospodarovania lesa, poľovníctva a ostatných lesníckych činností

Na Slovensku dosahujú štátne podniky lesného hospodárstva pri obhospodarovaní štátnych lesov v rámci európskych krajín po Českej republike najnižšie tržby bez kapitálových výnosov a rezerv v prepočte iba 115,6 € na 1 ha porastovej pôdy. Štátne lesy v ČR vytvoria tržby a výnosy z obhospodarovania lesov v priemere 107,0 €/1ha.

Najnižšiu úroveň tržieb a výnosov dosahujú štátne podniky na Slovensku aj v porovnaní s európskymi štátmi a krajinami, pokiaľ ide o štruktúru výnosov. Celkové tržby a výnosy z lesníckych činností predstavujú 96,9 € na 1 ha, v poľovníctve 0,9 € na 1 ha a v ostatných činnostiach 17,8 € na 1 ha. V spolkových krajinách Nemecka a Rakúska sú tržby a výnosy z obhospodarovania lesov a z iných lesníckych činností v prepočte na 1 ha porastovej pôdy takmer trojnásobne vyššie. V spolkových krajinách sa tieto výnosy pohybujú od 285 € na 1 ha Dolné Sasko, Hesensko 356 € na 1 ha a Bavorsko 357 € na 1 ha. Spolkové lesy Rakúska dosahujú ročne tržby a výnosy približne 327 € na 1 ha. Podobná tendencia tvorby tržieb je aj pokiaľ ide o štruktúru výnosov z lesníckych činností, poľovníctva a ostatných činností. Výnosy v uvedených lesníckych činnostiach v zásade kopírujú celkovú úroveň tržieb z obhospodarovania lesov vo všetkých krajinách.

5.4 Dosiahnuté hospodárske výsledky z obhospodarovania lesov

Finančná analýza poukázala na to, že hospodárske výsledky štátnych podnikov lesného hospodárstva sú v európskych štátoch a krajinách značne diferencované a vo všeobecnosti ovplyvnené objemom ročnej ťažby dreva, používanými technológiami obhospodarovania lesov, úrovňou dosiahnutých tržieb a výnosov a výškou štátnej podpory, ktoré sa účtovne premietajú spolu s výrobnými nákladmi do hospodárskych výsledkov štátnych podnikov a ekonomiky obhospodarovania štátnych lesov. V porovnaní s vybranými európskymi štátmi a spolkovými krajinami ekonomickú efektívnosť obhospodarovania štátnych lesov v Slovenskej a Českej republike okrem uvedeného v značnej miere ovplyvnila transformácia lesníctva a reprivatizácia lesov, ktorá zvýšila neproduktívne náklady a obmedzila finančné výnosy a tým aj celkovo dosiahnuté hospodárske výsledky. Pozrime sa na hospodárske výsledky v jednotlivých štátoch a krajinách konkrétne na základe parametrových prepočítaných makroekonomických ukazovateľov.

Štátne podniky lesného hospodárstva v Slovenskej republike dosahujú pri priemernej ročnej ťažbe dreva 2,8 m³ na 1 ha lesa, výnos prepočítaný na 1 m³ ťažby dreva 40,1 €, z toho z hospodárenia v lesoch 33,7 € a pri celkových nákladoch výroby 40,6 € na 1 m³ ťažby dreva vytvárajú stratu z obhospodarovania lesov v čiastke 0,5 € na 1 m³ ťažby dreva a v prepočte 1,6 € na 1 ha lesa. V Českej republike dosahujú štátne podniky lesného hospodárstva pri priemernej ročnej ťažbe dreva 4,8 m³ na 1 ha lesa, výnos prepočítaný na 1 m³ ťažby dreva 22,3 €, z toho z hospodárenia v lesoch 19,4 € a pri celkových nákladoch výroby 20,8 € na 1 m³ ťažby dreva vytvárajú zisk z obhospodarovania lesov v čiastke 1,5 € na 1 m³ ťažby dreva a v prepočte 7,0 € na 1 ha lesa. Štátne lesné podniky v Rakúsku dosahujú pri priemernej ročnej ťažbe dreva 3,7 m³ na 1 ha lesa najvyšší výnos prepočítaný na 1 m³ ťažby dreva a to až 88,4 €, z toho z hospodárenia v lesoch 57,0 € a pri celkových nákladoch výroby 46,2 € na 1 m³ ťažby dreva vytvárajú najvyšší zisk z obhospodarovania štátnych lesov v čiastke 42,2 € na 1 m³ ťažby dreva a v prepočte 156 € na 1 ha lesa.

Štátne podniky v spolkovej republike Bavorsko dosahujú pri priemernej ročnej ťažbe dreva 5,8 m³ na 1 ha lesa, druhý najvyšší výnos prepočítaný na 1 m³ ťažby dreva a to

61,6 €, z toho z hospodárenia v lesoch 55,03 € a pri celkových nákladoch výroby 59,3 € na 1 m³ ťažby dreva vytvárajú zisk z obhospodarovania lesov v čiastke 2,2 € na 1 m³ ťažby dreva a v prepočte 13 € na 1 ha lesa. Naproti tomu štátne lesné podniky v Hesensku dosahujú pri priemernej ročnej ťažbe dreva 6,3 m na 1 ha lesa výnos prepočítaný na 1 m³ ťažby dreva a to až 56,5 €, z toho predstavuje výnos z hospodárenia v lesoch 49,5 € ale pri celkových nákladoch výroby 57,3 € na 1 m³ ťažby dreva vytvárajú štátne podniky *stratu z obhospodarovania lesov* v čiastke 0,8 € na 1 m³ ťažby dreva a v prepočte 5 € na 1 ha obhospodarovaneého lesa.

Obdobne štátne podniky v spolkovej republike Dolné Sasko dosahujú pri priemernej ročnej ťažbe dreva 4,6 m³ na 1 ha lesa výnos prepočítaný na 1 m³ ťažby dreva a to až vo výške 57,8 €, z toho pripadá na výnos z hospodárenia v lesoch 50,7 €, zostatok sú výnosy z ostatných činností. Pri celkových nákladoch výroby v prepočte 70,8 € na 1 m³ ťažby dreva vytvárajú štátne podniky v Dolnom Sasku *najvyššiu stratu z obhospodarovania štátnych lesov* a to v čiastke až 13,0 € na 1 m³ ťažby dreva a v prepočte na 1 ha lesa 60 €.

6 EKONOMICKÉ NÁSTROJE OBHOSPODAROVANIA ŠTÁTNÝCH LEŠOV

Analýza ekonomickej efektívnosti obhospodarovania lesov poukázala na dôležitú skutočnosť a tou je, že lesné hospodárstvo vo všetkých európskych štátoch a spolkových krajinách pôsobením prírodných a výrobných faktorov nie je schopné vytvoriť cenovou a obchodnou politikou z realizácie produkčných činností dostatok vlastných finančných zdrojov na pokrytie celkových nákladov, spojených so zabezpečením trvalo udržateľného obhospodarovania štátnych lesov. V tejto súvislosti treba uviesť, že zvýšenie cien sortimentov surového dreva a ostatnej produkcie z lesa na takú úroveň, aby lesné hospodárstvo finančne pokrylo všetky svoje potreby trvalo udržateľného obhospodarovania lesov nie je v západoeurópskych štátoch a spolkových krajinách akceptovateľné. Pre drevospracujúci priemysel a menších spracovateľov dreva a v konečnom dôsledku pre konečných odberateľov finálnych výrobkov, by takéto zvýšenie cien materiálových vstupov do výroby (sortimentov surového dreva) a cien finálnej produkcie spustilo inflačnú špirálu.

Z uvedených dôvodov preto existujú v jednotlivých štátoch a spolkových krajinách na vyrovnanie ekonomickej stratovosti lesného hospodárstva špecifické ekonomicke nástroje. Ide o priamu podporu štátom, ktorá sa realizuje vo forme finančnej pomoci (dotácie), ako úhrada nákladov na práce celospoločenského významu, súvisiacich so zabezpečením objednávky štátu, pokiaľ tieto práce nemajú komerčný charakter. Nepriama podpora štátom sa realizuje u subjektov obhospodarujúcich lesy prostredníctvom nástrojov monetárnej, fiškálnej a sociálnej politiky a to sa týka aj podnikov štátnych lesov. Za takéto nástroje sa považujú daňové úľavy, zvýhodnené úrokové sadzby, bezúročné pôžičky alebo bonifikácia úrokov a s ohľadom na mimoriadne dlhú dobu obnovy lesa (80 – 120 rokov) a na možnosť rozloženia zisku z hospodárskej činnosti a platenie daní na viac rokov. Tieto ekonomicke nástroje riadenia sú prispôbené a diferencované na konkrétne podmienky lesného hospodárstva každého štátu a spolkovej republiky.

Cieľ štátnej podpory lesného hospodárstva je vo všetkých západoeurópskych štátoch definovaný ako nástroj prepojenia hospodárskej politiky štátu, ktorým štát pôsobí na činnosť podnikateľských subjektov v lesníctve. Tento cieľ možno charakterizovať aj tak, že finančnou a inou podporou štát zabezpečuje realizáciu úloh schválenej štátnej lesníckej politiky v záujme racionálneho využívania produkčných funkcií a zabezpečenia verejno-

prospešných funkcií lesov. Princípy štátnej podpory lesníctva tak v zásade predstavujú v koncentrovanej podobe ciele štátnej lesníckej politiky a k tomu účelu sa zabezpečí potrebná legislatíva. Finančnou podporou štát v západoeurópskych krajinách rieši problém diferenciálnej renty a nedostatku vytvorených vlastných finančných zdrojov lesného hospodárstva na riadne a trvalo udržateľné obhospodarovanie štátnych lesov.

Analýza ekonomických nástrojov obhospodarovania lesov v jednotlivých európskych štátoch a spolkových krajinách poukázala na to, že v západoeurópskych štátoch využívajú tradične na podporu lesného hospodárstva vo veľkej miere finančné prostriedky štátneho rozpočtu, ale i dotácie z rozpočtov spolkových krajín a finančné prostriedky štrukturálnych fondov EÚ. Západoeurópske krajiny s vyspelým lesníctvom podľa zaužívaných tradícií finančne podporujú obhospodarovanie štátnych lesov podľa stanovených priorit štátnej lesníckej politiky a zákona o lesoch vo väzbe na finančné možnosti rozpočtu daného štátu. Finančná podpora obhospodarovania lesov štátom sa realizuje tak, že sa zo štátneho rozpočtu vyčlenia finančné prostriedky v súlade so zákonom a štátnou lesníckou politikou na obhospodarovanie štátnych lesov a iné potreby lesníctva a účtovne ich prevedie do rozpočtu rezortu, ktorý ich následne premietne ako dotácie do finančného plánu štátnych podnikov diferencovane podľa konkrétnych podmienok a špecifik štátnych podnikov jednotlivých západoeurópskych štátov.

Z hľadiska ekonomickej efektívnosti obhospodarovania štátnych lesov je táto skutočnosť mimoriadne dôležitá preto, že finančná podpora poskytovaná štátom ako i daňové úľavy, zvýhodnené úrokové sadzby, bezúročné pôžičky alebo bonifikácia úrokov sa účtovne premietajú do celkových výnosov z obhospodarovania lesov, ktoré v konečnom dôsledku zvyšujú celkovú tržbu a výnosy z lesníckych činností a tým vo významnej miere zlepšujú dosiahnuté hospodárske výsledky a kapitálové vybavenie štátnych podnikov lesného hospodárstva v Českej republike, Rakúsku a spolkových krajinách Nemecka.

Výsledky analýzy poukázali na to, že ekonomika obhospodarovania štátnych lesov v západoeurópskych krajinách nebola po 2. svetovej vojne zaťažená transformačným procesom a vyvíjala sa v jednotlivých štátoch kontinuálne s vysokým vkladom kapitálu a práce do obhospodarovania štátnych lesov. V lesníckej prevádzke západoeurópskych štátov sa efektívne obhospodarovanie štátnych lesov každoročne zabezpečuje v investičnej politike nákupom a využívaním najmodernejšej lesnej techniky s použitím najnovších technológií v neposlednej miere využívaním kvalifikovanej pracovnej sily. Synergické efekty týchto faktorov sa po skončení každého hospodárskeho roka účtovne premietajú do ročných hospodárskych výsledkov štátnych lesných podnikov a tým i do makroekonomických ukazovateľov a celkovo vyššej ekonomickej efektívnosti obhospodarovania štátnych lesov. Na tom sa významnou mierou podieľa ako bolo uvedené i poskytovanie štátnej podpory.

Na základe vykonanej analýzy možno súčasne konštatovať, že medzi európskymi štátmi a spolkovými krajinami existujú v porovnaní so štátnymi lesnými podnikmi na Slovensku a v Českej republike i Poľsku značné rozdiely v dosahovaných hospodárskych výsledkoch i v ekonomickej efektívnosti obhospodarovania štátnych lesov. K tomu výraznou mierou prispieva i diferencované používanie špecifických priamych i nepriamych ekonomických nástrojov riadenia pri zabezpečovaní produkčných a verejnoprospešných funkcií lesného hospodárstva konkrétneho štátu. Aplikáciu ekonomických nástrojov riadenia v jednotlivých západoeurópskych štátoch a krajinách okrem toho diferencujú i veľkostné štruktúry vlastníctva štátnych lesov, tradície lesníctva, ako aj celková ekono-

mická výkonnosť hospodárstva daného štátu, ktorá sa prejavuje vo výške finančnej a inej pomoci štátom.

V jednotlivých európskych štátoch a krajinách je odlišný iba spôsob prerozdelenia štátnej dotácie resp. spôsob rozhodovania o jej použití. Špecifickým zámerom v tomto snažení je postupný prechod od centrálného rozhodovania na decentralizované t. j. od rozhodovania na úrovni federálnej vlády presunom tejto kompetencie na spolkové krajiny, kantóny a regióny, resp. iné územnosprávne orgány.

Určitú výnimku tvoria podľa vykonanej analýzy štátne podniky lesov Hesenska a Dolného Saska, ktoré vykázali podľa medzinárodného dotazníka v dosiahnutých hospodárskych výsledkoch ročne stratu z obhospodarovania štátnych lesov v prepočte 5 € resp. 60 € na 1 ha porastovej pôdy. Treba však pripomenúť, že ani v týchto prípadoch štát Spolkovej republiky Nemecko neopenecháva v konkurenčnom prostredí riadne obhospodarovanie štátnych lesov v týchto spolkových krajinách len na štátne lesné podniky a samoregulujúcu funkciu trhu a každoročne vyrovnáva stratu z hospodárenia štátnou dotáciou.

7 EKONOMIKA OBHOSPODAROVANIA ŠTÁTNYCH LESOV V OBDOBÍ TRANSFORMÁCIE LESNÍCTVA NA SLOVENSKU

Analýza súčasne poukázala na to, že v rámci ekonomickej reformy nastali podstatné zmeny v obhospodarovaní štátnych lesov a organizácii riadenia štátnych podnikov lesného hospodárstva na Slovensku, ktoré mali výrazný vplyv na ich dosiahnuté hospodárske výsledky a ktoré je potrebné identifikovať i s ohľadom na to, že ich dopady idú nad rámec prírodných a výrobných činiteľov, ktoré sú zásadné pre posudzovanie ekonomickej efektívnosti obhospodarovania štátnych lesov v podmienkach Slovenska, nie však pre parametre dosiahnutých hospodárskych výsledkov v západoeurópskych krajinách, kde sa ekonomika obhospodarovania lesov vyvíjala kontinuálne.

Pre názornosť situácie na Slovensku treba uviesť, že po druhej svetovej vojne na základe dekrétu prezidenta republiky, nariadenia predsedníctva Slovenskej národnej rady, revízie I. pozemkovej reformy a II. pozemkovej reformy, prešla prevažná časť lesov (približne 75 %) do vlastníctva, resp. užívania štátu. Obhospodarovali ich štátne organizácie lesného hospodárstva. Tento proces pokračoval aj v ďalšom období a v roku 1977 keď na základe zákona prešli takmer všetky lesy na Slovensku (99,6 %) do užívania štátu (štátnych organizácií lesného hospodárstva). Išlo najmä o zmenu užívania lesov. Vlastníctvo lesov sa spravidla zachovalo.

Počas reprivatizácie lesov štátne podniky lesného hospodárstva odovzdali fyzicky vlastníctvo a užívacie právo k lesom 47 924 pôvodným vlastníkom lesov na výmere 851 tis. ha, čo predstavuje 42 % lesného pôdneho fondu SR. Štátnym podnikom (ako povinnej osoby) zostala naďalej povinnosť obhospodarovať neodovzdané neštátne lesy podľa zákona o lesoch na rozlohe viac ako 138 tis. ha, ktoré v období reprivatizácie lesov každoročne zaťažili prevádzkové náklady štátnych podnikov lesného hospodárstva. Tieto náklady však neboli štátnym lesným podnikom žiadnym spôsobom uhradené, alebo finančne kompenzované. Naproti tomu výnos z ťažby dreva, vykonávanej v neodovzdaných neštátnych lesoch podľa lesných hospodárskych plánov sa odvádzal na „depozitný účet“ a neumožňoval štátnym podnikom finančné prostriedky použiť na prevádzkové účely, čím sa každoročne účtovne znižovala úroveň celkových výnosov a tým aj hospodársky výsledok štátnych podnikov.

Následne na reprivatizáciu lesov bola v druhej etape ekonomickej reformy vykonaná reorganizácia štátnych podnikov lesného hospodárstva a privatizácia strojárnej, drevárskej a stavebnej pridruženej výroby a obchodnej činnosti, ktorú realizovali v tom čase podniky a organizácie štátnych lesov. Ekonomicky reorganizácia štátnych podnikov lesného hospodárstva zatažila nákladovú zložku hospodárskeho výsledku a privatizácia uvedených činností prechodne zvýšila výnosy z predaja hmotného a nehmotného majetku, čím sa dočasne zlepšili dosiahnuté hospodárske výsledky štátnych podnikov lesného hospodárstva.

K výrazným zmenám došlo aj v zamestnaneckej a sociálnej politike štátnych podnikov lesného hospodárstva tým, že sa v súvislosti s reorganizáciou štátnych lesov systematicky znižoval počet technicko hospodárskych zamestnancov i zamestnancov v robotníckych povolaniach ako dôsledok neukončeného procesu reprivatizácie lesov, organizačných zmien a konštituovania nových podnikateľských subjektov v lesníctve, ktorých je v súčasnosti viac ako 4 tisíc. V sociálnej politike došlo k presunom prác v pestovateľskej a ťažbovej činnosti, ktoré vykonávali štátne podniky do podnikateľskej sféry, zabezpečovanej živnostníkmi a dodávateľskými organizáciami. V súvislosti s tým došlo k zredukovaniu sociálnych programov a tým k jednorázovému zníženiu nákladov celopodnikovej réžie a z titulu zníženia odvodov do fondov (sociálneho, zdravotného, zamestnanosti) k zníženiu ostatných osobných nákladov. Reorganizácie a zmeny v personálnej a sociálnej politike štátnych podnikov dočasne znížili celkové mzdové a ostatné osobné náklady, ktoré sa viac menej účtovne presunuli podľa kalkulačného vzorca z kategórie priamych nákladov do kategórie úplných vlastných nákladov výroby tým, že sprivatizované činnosti boli zabezpečované podnikateľskými subjektami a vykonané práce a služby boli uhrádzané na základe dodávateľských faktúr. Pred ekonomicou reformou tieto práce a služby v lesníctve vykonávali štátne podniky vo vlastnej réžii vlastnými zamestnancami a lesnými robotníkmi.

Tým sa dočasne znížili u štátnych podnikov lesného hospodárstva mzdové a ostatné osobné náklady i náklady výroby a celopodnikovej réžie a tým aj celkové náklady výroby. Znížením úplných vlastných nákladov sa účtovne len čiastočne a dočasne zlepšili hospodárske výsledky štátnych podnikov. V súčasnej dobe sú náklady a výnosy z obhospodarovania štátnych lesov viacmenej stabilizované a medziročne výkyvy v hospodárskych výsledkoch štátnych podnikov lesného hospodárstva spôsobuje viac menej bežná cenová inflácia materiálových vstupov a výstupov, valorizácia miezd a likvidácia následkov rozsiahlych lesných kalamít. V poslednom období majú negatívny dopad na hospodárske výsledky štátnych podnikov i ťažkosti v obchode s drevom najmä celkovým znižovaním odbytových možností a cien sortimentov dreva a v súčasnej dobe sa k tomu navyše pridružili i problémy s globálnou celosvetovou hospodárskou krízou.

8 ZÁVERY VYKONANEJ EKONOMICKEJ ANALÝZY

8.1 Riešenie ekonomickej situácie obhospodarovania štátnych lesov v západoeurópskych krajinách

Podľa vykonaných parametrických prepočtov možno konštatovať, že obhospodarovanie štátnych lesov je vo vybraných západoeurópskych štátoch a krajinách s porovnateľnými prírodnými podmienkami aké má Slovensko stratové a súvisí s výrazným pôsobením rentových vplyvov na riadne obhospodarovanie lesov a s realizáciu dlhodobých strategic-

kých cieľov lesníctva. Je to objektívne dané ako sa uvádza v analýze plnením nielen produkčných funkcií, ale aj významných verejno-prospešných funkcií lesov, ktoré lesníctvo globálne zabezpečuje nad rámec produkčných funkcií lesov a ktoré nie sú spolpatnené.

V krajinách Európskeho spoločenstva preto existujú účinné podporné a špecifické ekonomické nástroje na eliminovanie dôsledkov pôsobenia nepriaznivých rentových pomerov a antropogénnych vplyvov na riadne hospodárenie v lesoch a na vyrovnanie ekonomickej stratovosti lesného hospodárstva. Tieto ekonomické nástroje sú diferencované a individuálne prispôbené na podmienky lesného hospodárstva každého štátu. Medzi jednotlivými európskymi štátmi však existujú veľké rozdiely v ekonomickej výkonnosti lesného hospodárstva, čo ovplyvňuje diferenciálna renta a forma použitia ekonomických nástrojov riadenia pri zabezpečovaní ekonomickej stability viac funkčného odvetvia lesného hospodárstva. Tieto nástroje viac-menej závisia od tradícií lesníctva, vlastníckych a veľkostných štruktúr lesov, ale aj od hospodárskej situácie daného štátu a tým od možnosti finančnej a inej podpory lesného hospodárstva.

V západoeurópskych krajinách je súčasťou nástrojov realizácie štátnej lesníckej politiky poskytovanie dotácií a vytvorenie dostatku použiteľných finančných zdrojov na riadne obhospodarovanie štátnych lesov, ktoré zabezpečujú lesné podniky s využitím najmodernejšej techniky a vysokým ocenením kvalifikovanej pracovnej sily. Tieto skutočnosti pozitívne ovplyvňujú dosiahnuté hospodárske výsledky a vo výraznej miere zvyšujú konkurencieschopnosť štátnych podnikov lesného hospodárstva.

8.2 Ekonomická situácia v obhospodarovaní štátnych lesov na Slovensku

Vykonaná analýza efektívnosti obhospodarovania štátnych lesov na Slovensku v porovnaní so zahraničím poukázala na to, že štátne podniky lesného hospodárstva dosahujú v obhospodarovaní štátnych lesov v makroekonomických parametroch primerané hospodárske výsledky daným finančným možnostiam pri celkovo nižších výrobných nákladoch ale aj nižších výnosoch ako je tomu v Českej republike a v západoeurópskych štátoch a krajinách. Je to v podstate spôsobené tým, že použiteľné finančné zdroje s ktorými disponujú štátne podniky lesného hospodárstva na Slovensku a v západoeurópskych krajinách sú diametrálne odlišné. Pokiaľ v podmienkach štátnych podnikov lesného hospodárstva na Slovensku boli od začiatku ekonomickej reformy zredukované štátne dotácie na lesnícku prevádzku a na práce celospoločenského významu, vo vyspelých západoeurópskych krajinách sa dotácie na obhospodarovanie štátnych lesov systematicky každoročne zvyšujú podľa miery inflácie a vykvantifikovaných potrieb. Ekonomická analýza poukázala na skutočnosť, že štátne podniky lesného hospodárstva na Slovensku, obdobne ako je tomu v lesníckych vyspelých štátoch a krajinách nevytvoria bez štátnej podpory a iných zdrojov (európskych štrukturálnych fondov) dostatok vlastných finančných prostriedkov na riadne obhospodarovanie štátnych lesov a lesov v odbornej správe.

V podmienkach štátnych podnikov lesného hospodárstva na Slovensku existuje akútny nedostatok finančných prostriedkov, ktorý v oblasti technického rozvoja obmedzuje výstavbu lesných ciest a zväznic do neprístupných lesných porastov a obstaranie vysokovýkonnej techniky a v lesníckej prevádzke obmedzuje lesopestebné výkony a ochranné opatrenia. To neumožňuje štátnym podnikom použitie najnovších technológií, čo má negatívny dopad na dosahovanú úroveň produktivity práce a hmotnú zainteresovanosť všetkých zamestnancov štátnych lesov.

Pre názornosť finančnej situácie obhospodarovania lesov v zahraničí treba uviesť, že štát tradične poskytuje obhospodarovateľom štátnych lesov v západoeurópskych kra-

jiných ale napr. i v Českej republike (ročne asi 1,0 mld. Kč). V podmienkach SR štátna podpora lesného hospodárstva vykazuje od r. 1990 trvalý pokles so všetkými negatívnymi dôsledkami na hospodárske výsledky štátnych podnikov a riadne obhospodarovanie štátnych lesov. Pre názornosť situácie uvádzame štátnu podporu lesného hospodárstva v SR, ktorá v roku 1990 predstavovala v bežných cenách viac ako 1,007 mld. Sk, ale postupne klesala a v roku 2007 predstavovala v bežných cenách (bez vplyvu inflácie) už iba 357 mil. Sk. Finančná analýza tým poukazuje jednoznačne na celkový nedostatok finančných prostriedkov na úhradu najnutnejších prevádzkových potrieb a na riadne obhospodarovanie štátnych lesov v SR, ktoré z uvedených dôvodov významným spôsobom obmedzujú zabezpečenie základných hospodárskych opatrení. Štátne podniky od začiatku ekonomickej reformy evidentne obmedzujú nákladné výkony pestovateľskej činnosti a ochrany lesa a prác celospoločenského významu len na najnutnejšie potreby reprodukcie lesa, čo pri dlhodobom procese lesnej výroby má už v súčasnosti zjavné negatívne dopady na riadne obhospodarovanie lesov a bude mať nepriaznivé dôsledky na celkový stav lesov na Slovensku hlavne v budúcnosti.

Obmedzovanie základných hospodárskych opatrení má v lesnom hospodárstve i čiasovo bližšie dôsledky, ako je potreba opakovanej obnovy lesov a prekročovanie zákonom určenej lehoty na obnovu lesa, zabezpečenie lesných kultúr a nárastov s potrebou zvýšených finančných prostriedkov na ich zabezpečenie i stratou na produkcii dreva. Štátne podniky lesného hospodárstva sa pri obmedzovaní štátnych dotácií zameriavajú na opatrenia, ktorých cieľom je znižovanie celkových výrobných nákladov vo všetkých lesníckych činnostiach vrátane režijných nákladov a naproti tomu na zvyšovanie tržieb a výnosov prostredníctvom cielej obchodnej politiky, racionalizáciou prác a zmenou riadiacich a organizačných štruktúr podniku.

V porovnaní so štátnou podporou lesného hospodárstva v zahraničí ekonomická analýza poukázala aj na ďalší aspekt negatívneho dopadu na obhospodarovanie štátnych lesov, ktorým je v podmienkach Slovenska obmedzovanie štátnych dotácií na stavebné a strojné investície, predovšetkým na výstavbu komunikácií do neprístupných lesných porastov. Štátne podniky preto realizujú nákup strojov a zariadení a zabezpečujú výstavbu lesných ciest a zväžnic len v najnutnejších prípadoch a to viac menej z nedostatočných vlastných zdrojov vytvorených z odpisov základných prostriedkov. Pre názornosť situácie v investičnej výstavbe treba napr. uviesť, že hustota lesnej cestnej siete v podmienkach Slovenska je približne 18,6 m/1 ha, v Českej republike je 14,51 m/1 ha (pri celkovom sprístupnení lesných porastov štátnymi komunikáciami). V západoeurópskych štátoch predstavuje sprístupnenie lesných porastov viac ako 25 m/1 ha. Takéto vybudovanie komunikačnej siete umožňuje štátnym podnikom v zahraničí nasadenie vysokovýkonnej techniky, efektívne využitie špičkových technológií a celkové zníženie nákladov vo všetkých výkonoch pestovateľskej ale predovšetkým vo všetkých výkonoch ťažbovej činnosti.

Problém nedostatku finančných zdrojov v lesnom hospodárstve na Slovensku bol doteraz riešený ako bolo uvedené obmedzením hospodárskych opatrení v pestovateľskej činnosti, v opravách a údržbách základných prostriedkov a v technickom rozvoji. Od roku 1995 sa tieto opatrenia realizovali navyiac v kombinácii s ťažbou dreva, kde sa ťažilo v štátnych lesoch nad priemerný i bilancovaný etát aj v dôsledku vzniku mimoriadne rozsiahlych kalamít. Takéto riešenie finančných problémov obhospodarovania lesov je možné zabezpečiť len prechodne nie trvalo, lebo ohrozuje strategické ciele trvalo udržateľného rozvoja lesov.

9 MOŽNOSTI RIEŠENIA EKONOMICKEJ EFEKTÍVNOSTI OBHOSPODAROVANIA LESOV

Východiskom riešenia z tejto dlhoročnej obtiažnej finančnej situácie v štátnych podnikoch lesného hospodárstva na Slovensku by bolo možné zabezpečiť takými nástrojmi, ako je tomu v lesnícky vyspelých západoeurópskych krajinách t. j. zaviesť legislatívou priamy vzťah štátnych lesných podnikov na štátny rozpočet, ktorý sa osvedčil a existuje už desaťročia v západoeurópskych štátoch s vyspelou ekonomikou ako je Rakúsko a Spolková republika Nemecko, ktoré majú podobné prírodné a výrobné podmienky ako štátne podniky lesného hospodárstva v Slovenskej republike. V podmienkach SR existoval tento systémový ekonomický nástroj riadenia a priamy vzťah štátnych podnikov lesného hospodárstva na štátny rozpočet pred rokom 1948 a s určitými špecifikami fungoval do roku 1990. Priamy vzťah štátnych lesných podnikov na štátny rozpočet by bolo možné systematicky zabezpečiť pre lesné hospodárstvo prostredníctvom transferov do rozpočtovej kapitoly Ministerstva pôdohospodárstva SR. Takýto systém štátnej finančnej podpory by umožňoval štátnym podnikom lesného hospodárstva podľa preukázateľnej potreby každoročne vybilancovať výrobný a finančný plán tak, aby štátne podniky každoročne vytvorili v požadovanej miere bez rizika exploatacie lesov vlastné finančné zdroje na financovanie bežných prevádzkových potrieb a investičného rozvoja.

To súčasne predpokladá rozpracovať viac zdrojové financovanie potrieb lesného hospodárstva a obhospodarovania lesov do funkčného systému, ktorý by napr. v období vytvorenia zisku z hospodárenia štátnych podnikov (v období vzniku a spracovania rozsiahlych lesných kalamít a ťažieb nad bilancovaný etát) akumuloval voľné finančné prostriedky (odvodom do Lesného fondu) a v období nedostatku vlastných finančných zdrojov na riadne obhospodarovanie lesov (napr. na likvidáciu následkov kalamít) by poskytol z podporného fondu podľa vykalkulovanej potreby finančné prostriedky na doplnenie vlastných zdrojov a úhradu mimoriadnych prevádzkových nákladov. Legislatívny zámer vypracovania a zriadenia podporného fondu v lesnom hospodárstve treba považovať v súčasnom období za dôležitú prioritu riadneho obhospodarovania všetkých lesov.

V podmienkach Slovenska by subjektom obhospodarujúcim lesy súčasne pomohli zlepšiť ekonomickú efektívnosť obhospodarovania lesov také ekonomické nástroje, ktoré sa bežne využívajú v západoeurópskych krajinách. Ide o daňové úľavy, zvýhodnené úrokové sadzby, bezúročné pôžičky alebo bonifikáciu úrokov a s ohľadom na mimoriadne dlhú dobu obnovy lesa (80 – 150 rokov) treba uvažovať aj s možnosťou rozloženia zisku z hospodárskej činnosti a platenie daní na viac rokov.

Na záver ekonomickej analýzy treba zdôrazniť, že zabezpečenie strategických cieľov lesníctva zameraných na riadne a trvalo udržateľné obhospodarovanie lesov, orientované na zachovanie, účinnú ochranu a zvelaďovanie stavu lesov sa preto i v záujme eliminovania očakávaných nepriaznivých globálnych klimatických zmien a dopadov súčasnej celosvetovej hospodárskej krízy nezaobíde v žiadnom z vyspelých stredo európskych štátov ani na Slovensku bez finančnej podpory a pomoci štátu.

Adresa autora:

Ing. Igor Michalík, analytik

Púpavová 22

841 04 Bratislava

tel.: +421 915 395 391

e-mail: igormichalik@zoznam.sk

TEORETICKÉ A METODOLOGICKÉ POSTUPY: VEGA Č. 1/1099/12 „EKONOMICKÁ EFEKTÍVNOSŤ OBCHODU S DREVOM Z HLADISKA PERSPEKTÍVY TRANSAKČNÝCH NÁKLADOV“

YVONNE BRODRECHTOVA

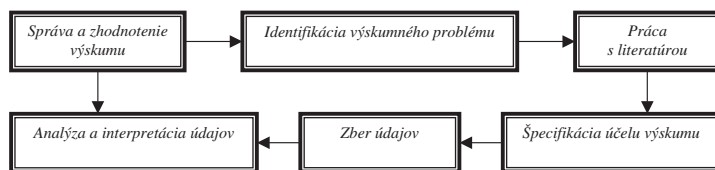
ABSTRACT

Trade of natural resources (e.g. gas or gold) has long been of scientific interest. In recent years, increasing environmental regulations, wood processing overcapacities, and increased competition between the timber and energy markets for available resources, have been among the challenges which have drawn attention to the timber (round-wood) trade as well. Theoretical and empirical analysis concerning timber trade structure and its effectiveness are missing from the scientific literature in general and in the case of Slovakia in particular. Thus, the goal of the research project is to find an answer to the research question: Through which trade structures is it possible to achieve more effectively the business goals of forest products companies (for instance in comparison to the status-quo trade structure)? Theoretical and methodological approaches introduced in the paper provide information on the theoretical focus and methods utilized in the research project VEGA č. 1/1099/12 „The Economic Effectiveness of Timber Trade: A Transaction Cost Perspective.“

Key words: timber (round-wood) trade, effectiveness, theories of new institutional economics, cost-effectiveness analysis

1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Odborná diskusia v lesnom a drevárskom sektore je v súčasnosti zameraná najmä na štruktúru obchodu s drevom a jeho inštitúcií. Dramatické zmeny inštitúcií v lesníckom a drevárskom sektore za posledných 20 rokov predstavujú dve strany jednej mince (BRODRECHTOVA, 2012). Na jednej strane, lesnícky sektor je dlhodobo vo vývojovej kríze (NOVOTNÝ, 2011) a na druhej strane je drevársky sektor, ktorý dlhodobo čelí tlaku ekonomickej existencie. V dôsledku tejto situácie sa črtá výzva na viac efektívnosti v štruktúre obchodu s drevom, keďže ovplyvňuje ekonomické ciele oboch sektorov. Z tohto dôvodu zámerom vedeckého projektu VEGA č. 1/1099/12 „Ekonomická efektívnosť obchodu s drevom z hľadiska perspektívy transakčných nákladov“ je získať komplexné poznanie štruktúry obchodu s drevom prostredníctvom definovania jeho transakcií, transakčných nákladov a úžitku. Pribeh výskumu spočíva v súhre medzi teóriou (2. Teoretické postupy) a empiriou (3. Metodologické postupy), a zodpovedá cyklu výskumného procesu (obrázok 1) v časovom rozpätí rokov 2012 – 2014.

Obrázok 1 Cyklus výskumného procesu (Creswell, 2008)

Identifikácia výskumného problému

Identifikácia výskumného problému spočíva vo vývoji a zdôvodnení výskumu. Konkrétne, súčasná štruktúra inštitúcií v lesníckom a drevospracujúcom sektore si vyžaduje ako aj prechádza dramatickými zmenami (SCHLÜTER, 2007). Obzvlášť diskutovaná je štruktúra obchodu s drevom a jeho inštitúcií (napr. zmluvy). Keďže pre každodenný obchod s drevom je charakteristická výmena medzi ekonomickými aktérmi, efektívna koordinácia a motivácia týchto transakcií je podstatná pre úspešný výkon lesných a drevospracujúcich podnikov. V tejto súvislosti absentuje poznanie o transakciách, resp. ich nákladoch a úžitku, ktorými je možné popísať obchodné štruktúry.

Práca s literatúrou

Definícia výskumného problému predchádza a je sprevádzaná výberom a štúdiom literatúry. V prvom kroku, vypracovanie teoretického rámca si vyžaduje detailnú prácu s odbornou literatúrou, ako aj štúdium vládnych dokumentov, právnych náležitostí ohľadom obchodu, zmlúv alebo prehľad časových radov. Tento krok predchádza a je doplnený rešeršami odbornej literatúry ohľadom metodiky, návrhu metodologického konceptu výskumného projektu.

Špecifikácia účelu výskumu

Prirodne zdroje sú obmedzené, a preto musia byť alokované nie len uvedomele ale aj ekonomicky efektívne. Výsledky predkladaného projektu vnesú viac poznania do problematiky obchodu s drevom. Zároveň výsledky poskytnú nie len odborníkovi ale aj praktikom detailný prehľad transakcií, ich nákladov ako aj relevantných obmedzení, ktorých poznanie je dôležité v ich každodennom rozhodovaní. Spojením teoretického a empirického vaku a o ekonomickej efektívnosti obchodu s drevom vyplývajúceho z prehľadu literatúry účelom projektu je formulovať a hľadať odpovede na výskumnú otázku: Pomocou ktorých obchodných štruktúr je možné dosiahnuť efektívnejšie obchodné ciele lesných a drevospracujúcich podnikov (napr. v porovnaní so súčasnou štruktúrou obchodu)?

Zber údajov

Nájsť odpoveď na položenú výskumnú otázku spočíva v zbere údajov. Aplikovaný kvalitatívny výskum projektu vzhľadom na exploratívny charakter výskumnej otázky je rozdelený do dvoch fáz. Prvá fáza projektu spočíva v zbere údajov k detailnému poznaniu inštitúcií, transakcií, transakčných nákladov z teoretického ako aj empirického hľadiska. Druhá fáza je zameraná na porovnanie a aplikáciu výsledkov prvej fázy na zvolené prípadové štúdie, ktorých cieľom je identifikácia status-quo obchodnej štruktúry lesníckeho a drevospracujúceho podniku, jej alternatív a analýzy efektívnosti nákladov.

Naplánovaná analýza a interpretácia údajov zahŕňa mix metód ako obsahovú analýzu (napr. rozhovorov, dokumentov, zmlúv), a analýzu efektívnosti nákladov. Výsledky výskumu sa v závere zosumarizujú v správe a zhodnotení výskumu.

2 TEORETICKÉ POSTUPY

Myšlienka projektu vychádza zo základného konceptu ekonómie, podľa ktorého je efektívnosť definovaná rozdielom medzi nákladmi a úžitkom. Koncept nákladov spojených s transakciami v obchode s drevom je odvodený z teórií novej inštitucionálnej ekonomiky. Tzn. prehľad transakcií a s nimi súvisiace rôzne transakčné náklady, ako aj definícia inštitúcií (napr. zmluvné vzťahy) je výsledkom teoretickej analýzy. V prípade úžitku nejde o maximalizáciu zisku, ale úžitok zahŕňa všetko potrebné na dosiahnutie stanoveného cieľa vzhľadom k využitiu zdrojov. Inými slovami, okrem nákladov spojených s rôznymi transakciami v obchode s drevom treba brať do úvahy aj úžitok týchto transakcií. Definícia úžitku závisí od konkrétneho podniku.

Nová inštitucionálna ekonomika

Teoretický rámec projektu vychádza z myšlienky novej inštitucionálnej ekonomiky, t.j. riešenie koordinačných problémov **ekonomických transakcií** medzi aktérmi prostredníctvom vzájomnej dohody predpokladá **transakčné náklady**. Koncept zmluvných vzťahov je aplikovaný na vysvetlenie kooperácie medzi aktérmi vo svete nepredvídateľných udalostí ako aj na udržanie týchto transakčných nákladov na najnižšej úrovni (RICHTER A FURUBOTN, 2005). Zmluvné vzťahy, tzn. **kontrolné štruktúry** vznikajú medzi dvoma extrémami: trhom a vertikálnou integráciou (EGER, 1995; MÉNARD, 2004; WILLIAMSON, 1991). Cieľom novej inštitucionálnej ekonomiky je determinácia, ktoré inštitucionálne usporiadanie (napr. kontrolné štruktúry) je racionálne, tzn. ekonomicky výhodné.

Medzi teórie novej inštitucionálnej ekonomiky patria: teória vlastníckych práv (property rights theory), ekonomická teória zmlúv (economic theory of contracts) pozostávajúca z agency-teórie (agency theory) a teórií vzťahov a neúplných zmlúv (relational and incomplete contract theory), a teória transakčných nákladov (transaction cost theory). Tieto teoretické prístupy vychádzajú z predpokladov nedostatku zdrojov, metodologického individualizmu, aktéri sa môžu správať oportúnne, racionalita aktérov je obmedzená, aktéri môžu vykazovať toleranciu voči riziku, informácie nie sú k dispozícii zadarmo, alebo transakcie sú spojené s nákladmi (RICHTER A FURUBOTN, 2005; RUPPERT, 2006). Konkrétne cieľom teórie vlastníckych práv je analýza rozdelenia vlastníckych práv. Agency-teória skúma vzťah medzi zadávateľom (principal) a konateľom (agent), kým teória transakčných nákladov je zameraná na analýzu transakcií. Možnosť prepojenia teórií je v tom, že teória vlastníckych práv vysvetľuje prečo sa musia etablovať stimulačné a kontrolné štruktúry, ktoré spôsobujú agentské a transakčné náklady (BRODRECHTOVA, 2012).

Koncept transakcií a transakčných nákladov

Aby sme mohli kvantifikovať náklady spojené s transakciou, je potrebné definovať a identifikovať transakcie. K transakcii dochádza, keď majetok alebo služba je prevedená technologicky oddeliteľným rozhraním. Inými slovami, jedna aktivita končí a druhá začína (RICHTER A FURUBOTN, 2005). K transakciám dochádza v rámci firmy (intra firemné transakcie) alebo na trhu (trhové transakcie). Vzhľadom na ich charakter, rozlišuje sa medzi ekonomickými a politickými transakciami, ktoré sa ďalej špecifikujú na základe: (1) neistoty, (2) frekvencie s akou dôjde k transakcii a (3) stupňa účasti transakčno-špecifických investícií. Tieto tri dimenzie transakcií relevante ovplyvňujú ekonomické správanie sa (rozhodovanie). V tejto spojitosti, napr. s výmenným procesom v rámci firmy alebo trhu vznikajú transakčné náklady. V prvom prípade hovoríme o firemných, resp. manažérskych transakčných nákladoch a v druhom prípade o trhových transakčných

nákladoch (RICHTER A FURUBOTN, 2005). Spolu tieto náklady spadajú pod ekonomické transakčné náklady (obrázok 2). Avšak náklady spájané s vedením a prispôsobovaním inštitucionálneho rámca spoločnosti predstavujú politické transakčné náklady. Pre každý typ týchto troch transakčných nákladov sa ďalej rozlišuje medzi dvomi variantami: (a) fixné transakčné náklady spojené so špecifickými investíciami do zriaďovania inštitučných opatrení a (b) variabilné transakčné náklady spojené s množstvom transakcií (RICHTER A FURUBOTN, 2005).

Ekonomické transakčné náklady	Manažérske transakčné náklady	Fixné a variabilné transakčné náklady
	Trhové transakčné náklady	Fixné a variabilné transakčné náklady
Politické transakčné náklady		Fixné a variabilné transakčné náklady

Obrázok 2 Všeobecné rozdelenie transakčných nákladov (Richter a Furubotn, 2005)

Konkrétne **manažérske transakčné náklady** sú náklady vychádzajúce z implementácie zmlúv, ktoré existujú medzi firmou a jej zamestnancami. Konkrétne môžu vznikaf nasledovné náklady (RICHTER A FURUBOTN, 2005): náklady na zriadenie, udržiavanie alebo zmenu štruktúry organizácie, a náklady na chod organizácie. Do nákladov na chod organizácie spadajú informačné náklady (napr. náklady na kontrolu manažérov vlastníkmi firmy, náklady spojené s rozhodovacím procesom, náklady na vyjednávanie a zmenu cien, agentské náklady) a náklady spojené s fyzickým prevodom majetku a služieb cez oddeliteľné rozhrania (napr. náklady na dopravu v rámci firmy, náklady na prestoje) (WILLIAMSON, 1985). Častokrát sú náklady na chod organizácie charakterizované aj ako variabilné transakčné náklady. Hlavným problémom je najšf jednoznačnú líniu, ktorá by oddelila produkčné od transakčných nákladov.

Náklady súvisiace s informáciami a vyjednávaním tvoria primárnu skupinu **trhových transakčných nákladov** (RICHTER A FURUBOTN, 2005). Inými slovami, keďže na trhu existuje neistota, žiadne informácie nie sú kompletne. Žiadny napr. potenciálny obchodník nevie hneď a automaticky kto kúpi alebo predá jeho komodity a za akých podmienok. Z tohto dôvodu vznikajú náklady, ktoré možno rozdeliť do štyroch skupín (RICHTER A FURUBOTN, 2005): (1) náklady na prípravu zmlúv (napr. náklady na hľadanie informácií a informácie), (2) náklady na uzatváranie zmlúv (napr. náklady na vyjednávanie a rozhodovanie), (3) náklady na kontrolu a presadzovanie zmluvných povinností, a (4) náklady na zriadenie a udržiavanie sociálnych vzťahov.

Predpokladom pre uskutočnenie manažérskych a trhových transakcií je definované politické pozadie (RICHTER A FURUBOTN, 2005). Inými slovami, predpokladá sa existencia lokálnych, národných alebo medzinárodných organizácií politického spoločenstva. **Politické transakčné náklady** sú potom náklady poskytovania verejného blaha kolektívnym pôsobením. Rozlišuje sa medzi dvoma skupinami nákladov, ktorých logika je analogická ako u manažérskych transakčných nákladov: (1) náklady na založenie, udržiavanie a zmenu systému formálnych a neformálnych politických organizácií (napr. náklady na založenie právneho systému, náklady na súdnicstvo, školstvo) a (2) náklady na chod politického zriadenia (napr. náklady na informácie, náklady spojené s rozhodovacím alebo s rozdeľovaním oficiálnych príkazov). V mnohých prípadoch sú manažérske a politické transakčné náklady interpretované ako agentské náklady (RICHTER A FURUBOTN, 2005).

Kontrolné štruktúry

Rozsah ekonomických a politických transakčných nákladov ovplyvňuje spôsob akým sú ekonomické aktivity organizované a vykonané. K udržaniu nákladov na čo najnižšej úrovni môžu byť pre rôzne situácie uplatnené rôzne kontrolné mechanizmy, ktoré sa dajú popísať zmluvnými vzťahmi (BRODRECHTOVA, 2012; DOBŠINSKÁ, 2012). Pod kontrolné štruktúry sa zaraďuje: trh, kooperácia alebo vertikálna integrácia (hierarchia) (WILLIAMSON, 1985). Zmluvné vzťahy možno definovať z troch hľadísk (RUPPERT, 2006). Napr. cez klasické zmluvy je snaha zachytiť všetky možné situácie, formulovať ich explicitne a formálne upevniť. Hlavne u dlhodobých zmlúv vedú však tieto kroky k vysokým zmluvným nákladom (BRODRECHTOVA A HARTEBRODT, 2011). Realizácia klasických zmlúv je zabezpečená právom, resp. súdom. Príkladom klasických zmlúv je kúpna zmluva (GREPPEL ET AL. 2007; 2009; HALAJ, 2012). Druhým typom zmluvných vzťahov sú neoklasické zmluvy pre ktoré je špecifický dlhohodejší časový horizont a určitá „otvorenosť,“ keďže nie všetko je možné zadefinovať vzhľadom na neistoty vyplývajúce z budúcich období. Tieto zmluvy spočívajú na formálnych pravidlách a explicitných dohodách. Tretím, teda posledným typom zmlúv sú tzv. relačné zmluvy charakterizované dlhodobými dohodami s vysokou flexibilitou pri realizácii. Na rozdiel od predchádzajúcich zmlúv, spočívajú na implicitných dohodách, nie sú právne záväzné a dôležitú úlohu zohrávajú osobné vzťahy medzi zmluvnými stranami (RICHTER A FURUBOTN, 2003). Skôr sa jedná o ekonomické zmluvy ako o právne zmluvy (WOLFF, 1995).

3 METODOLOGICKÉ POSTUPY

Metodológia projektu vychádza z výskumnej otázky odzrkadľujúcej aktuálne diskutovanú problematiku: Pomocou ktorých obchodných štruktúr je možné dosiahnuť efektívnejšie obchodné ciele lesných a drevospracujúcich podnikov (napr. v porovnaní so súčasnou štruktúrou obchodu)? Vzhľadom na exploratívny charakter výskumnej otázky projektu je aplikovaný kvalitatívny výskumný design v závislosti na analýze teórií novej inštitucionálnej ekonómie. Keďže štruktúra obchodu a jeho transakcii môže mať množstvo podôb a kombinácií, preto nie je možné analyzovať všetky formy kooperácie vyskytujúce sa v teórii a praxi. Z tohto dôvodu je preto potrebné detailné poznanie inštitúcií, ktoré priamo resp. nepriamo súvisia s krátkodobými ako aj dlhodobými (obchodnými) cieľmi príslušného podniku. Kvalitatívny design výskumného projektu je rozdelený z tohto dôvodu do viacerých blokov, ktoré metodologicky a časovo na seba nadväzujú, resp. prebiehajú paralelne (obrázok 3). Design projektu vychádza s cieľov projektu, ktorými nie je overiť alebo zamietnuť hypotézu ale identifikovať existujúce obchodné štruktúry a ich alternatívy, a následne zhodnotiť ich efektívnosť. Vzhľadom na komplexitu sekundárneho cieľa – zhodnotenie efektívnosti obchodných štruktúr, všeobecná aplikácia analýzy efektívnosti nákladov na cieľovú skupinu nie je možná. Z tohto dôvodu sú v rámci hlavnej štúdie naplánované 3 – 5 prípadových štúdií. Inými slovami, analýza efektívnosti nákladov bude aplikovaná na existujúce, resp. alternatívne obchodné štruktúry vybraných podnikov, ktoré majú záujem o aktívnu účasť na projekte. Keďže porovnanie výsledkov s inými vedeckými štúdiami nie je pravdepodobné vzhľadom na nedostatok podobných prác, voľba prípadových štúdií je odôvodnená.

Identifikácia jednotiek analýzy (zostavenie databánk)	
Pilotná štúdia (exploratívne rozhovory) Analýza dokumentov (obsahová analýza)	Zostavenie teoretického rámca (teoretická analýza)
Porovnanie výsledkov a ich aplikácia na prípadové štúdie: hlavná štúdia (na problém zamerané rozhovory)	
Sumarizácia výsledkov	

Obrazok 3 Metodológia projektu vzhľadom na časovú následnosť jednotlivých výskumných blokov

Identifikácia jednotiek analýzy

Empirická časť projektu je zameraná na výskum podnikov lesného a drevospracujúceho priemyslu (t. j. podniky prvostupňového a druhostupňového spracovania dreva a výroby energie z drevnej biomasy), ktoré pôsobia priamo na trhu s drevom. Databanky lesných a drevárskych podnikov zahŕňajú údaje ako počet, právnu formu a veľkosť podnikov v odvetví. Pri tvorbe databanky lesných podnikov sa vychádza z aktuálnych podkladov Národného Lesníckeho Centra vo Zvolene, Ministerstva Pôdohospodárstva a Rozvoja Vidieka Slovenskej Republiky, alebo databáz dostupných na internete. Cieľom je zostavenie databanky lesných subjektov (všetkých právnych foriem) s rozlohou presahujúcou 50 ha. Databanka drevospracujúcich podnikov je obmedzená na podniky s 20 a viac zamestnancami vzhľadom na existenciu cca. 700 malých podnikov podnikajúcich v drevospracujúcom sektore (FÁBRY, 2000; HALUZA, 2007; KOTRADYOVA, 2003). Pri zostavovaní databanky sa vychádza z už existujúcich databánk (BRODRECHTOVA, 2009) doplnených o aktuálne informácie ako aj podklady získané prostredníctvom Národného Lesníckeho Centra vo Zvolene, Zväzu Spracovateľov Dreva SR, Zväzu celulózno-papierenského priemyslu SR, obchodného registra alebo iných internetových zdrojov.

Pilotná štúdia

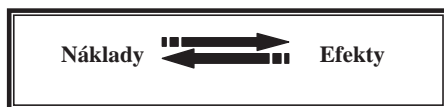
Primárnym cieľom pilotnej štúdie je detailné poznanie inštitúcií lesníckeho a drevárskeho sektora za účelom prípravy výskumného designu hlavnej štúdie. Sekundárnym cieľom je získať prvý kontakt s podnikmi ako aj projektového partnera pre prípadovú štúdiu. Podniky pre výskum v rámci pilotnej štúdie sú identifikované pomocou cieleného výberu na báze vopred pripravenej stratégie (CRESWELL, 2008). Inými slovami, nejde o náhodný výber ale o výber prispôsobený zameraniu analýzy (LAMNEK, 1995). Stratégia výberu zahŕňa zastúpenie rôznych právnych foriem lesníckych podnikov a rôznych foriem spracovania dreva u drevospracujúcich podnikov, ktoré môžu poskytnúť užitočné údaje. Vzhľadom na exploratívny charakter projektu ako aj pilotnej štúdie, názory expertov (kľúčové osoby reprezentujúce podnik alebo organizáciu) sa získajú v rámci exploratívnych (osobných) rozhovorov (CRESWELL, 2008; SCHNELL ET AL., 1995). Pomocou týchto rozhovorov je možné vo všeobecnosti získať detailné, vrátane dôveryhodných, informácie. Zároveň prostredníctvom rozhovorov je možnosť bližšieho spoznania podniku ako potenciálneho partnera pre prípadovú štúdiu. Prepísané podrobné rozhovory sa plánujú spracovať anonymne a obsahovou analýzou (KOLLÁRIK A SOLLÁROVÁ, 2004; MAYRING, 2003) za pomoci MAXQDA (software na kvalitatívnu analýzu údajov), ktorý sprehľadní a zjednoduší analyzovanie prepísaného textu. Cenným zdrojom informácií o inštitúciách lesníckeho a drevárskeho sektora pre pilotnú štúdiu je aj zostavenie databanky dokumentov týkajúcich sa LH, DSP alebo energetickeho spracovania dreva, ako aj ich následná obsahová analýza (KOLLÁRIK A SOLLÁROVÁ, 2004; MAYRING, 2003).

Zostavenie teoretického rámca

Cielom tohto výskumného bloku je teoretická analýza, ktorej výsledkom je teoretický rámec pre analýzu štruktúry obchodu s drevom. Pri analýze sa vychádza z teórie novej inštitucionálnej ekonómie, ktoré poskytujú koncept na vysvetlenie a štruktúrovanie súčasných obchodných štruktúr, ako aj na odvodenie relevantných komponentov v štruktúre obchodu s drevom. Na základe týchto komponentov je potom možné modelovanie alternatívnych obchodných štruktúr. Identifikácia súčasnej a alternatívnych obchodných štruktúr predstavuje hlavný predpoklad pre analýzu ich efektívnosti. Do teoretickej analýzy transakcií a transakčných nákladov (ktoré popisujú obchodné štruktúry) je následne integrovaná analýza efektívnosti nákladov za účelom kvantifikácie nákladov. Získanie pomeru nákladov k úžitku, tzn. efektívnosť je súčasťou hlavnej štúdie.

Prípadové štúdie (hlavná štúdia)

Cielom hlavnej štúdie je porovnanie výsledkov pilotnej štúdie a teoretickej analýzy. Účelom porovnania je zostavenie teoretického rámca hlavnej štúdie, výber podnikov pre prípadové štúdie a design dotazníka na problém zamerané rozhovory. Forma prípadovej štúdie ponúka prístup vhodný na riešenie nových oblastí výskumu a javov zo života v mieniacom sa kontexte (YIN, 1994). Takisto pomocou prípadovej štúdie je možné zachytiť komplexitu a úplnosť výskumného problému, a tým ponúknuť a interpretovať obsiahle výsledky (MAYRING, 2002). Cieľovú skupinu empirickej časti hlavnej štúdie projektu tvorí 3 – 5 podnikov lesného hospodárstva a drevospracujúceho priemyslu aktívne zapojených do obchodu s drevom v SR. Dôležitou súčasťou hlavnej štúdie sú na problém zamerané rozhovory. Výhodou na problém zameraných rozhovorov je schopnosť kombinácie dedukcie a indukcie (LAMNEK, 1995). Cieľom osobných rozhovorov je identifikácia status-quo obchodnej štruktúry s drevom (vrátane typu dodávateľsko-odberateľských zmlúv), ich alternatív a ich efektívnosti. Inými slovami, cieľom je identifikácia transakcií a transakčným nákladov. Efektívnosť transakcií je analyzovaná pomocou analýzy efektívnosti nákladov (LEVIN A McEWAN, 2001). Pri analýze sa vychádza z ohodnotenia alternatív vzhľadom na ich náklady a efekty ohľadom produkcie nejakého výsledku (obr. 4). Iba alternatívy, ktoré majú podobný cieľ je možné porovnávať. Inými slovami, výsledkom je zistenie či daná alternatíva je relatívne viac nákladovo-efektívnejšia ako iná alternatíva. Pri analýze efektívnosti nákladov sa postupuje v nasledovných krokoch (OLSCHIEWSKI, 2001): identifikujú sa relevantné obmedzenia, vyberú sa reálne alternatívy, stanovia sa náklady a efekty, diskontujú sa náklady a efekty, porovnávajú sa náklady a efekty vybraných alternatív, a všetko pri zohľadnení rizika a neistoty.

Obrázok 4 Princíp analýzy efektívnosti nákladov

Cenným zdrojom informácií pre hlavnú štúdiu je aj plánovaná situačná analýza, ktorá je potrebná k zisteniu správania sa podnikov lesného a drevospracujúceho priemyslu za účelom lepšieho porozumenia ich transakcií (vrátane zmlúvných vzťahov) nie len v súčasnosti ale aj v blízkej budúcnosti (HALAJ A KLUBICA, 2006).

4 ZÁVER

Na prírodné zdroje, konkrétne na drevnú surovinu sa v Slovenskej Republike čoraz viac kladú vyššie nároky na ochranu a využitie. Z tohto hľadiska je nutné aby tieto suroviny boli využité nie len uvedomele ale aj ekonomicky efektívne. Keďže jednou z možností je ekonomické zkvalitnenie obchodu s drevom, cieľom vedeckého projektu je analyzovať túto efektívnosť. Toto je možné na základe detailnej prípravy a spracovania teoretických a metodologických postupov bližšie špecifikovaných v príspevku. V časti teoretické postupy je zhrnutá základná myšlienka novej inštitucionálnej ekonomiky, ktorá je základnou bázou teoretického rámca projektu. Definície transakcií, transakčných nákladov a kontrolných štruktúr slúžia na objasnenie premenných teoretického rámca. Metódy, ako ich výber a aplikácia sú predmetom diskusie časti príspevku o metodologických postupoch. Predpokladom vedeckého projektu VEGA č. 1/1099/12 „Ekonomická efektívnosť obchodu s drevom z hľadiska perspektívy transakčných nákladov“ sú výsledky, ktoré ponúknu odborníkom ako aj širokej verejnosti nie len teoretický ale aj empirický prehľad o obchode s drevom ako napr. akým spôsobom sa uskutočňuje predaj dreva (transakcie) a pri akých nákladoch, akým spôsobom sa uzatvárajú zmluvy a aké formy sa používajú najčastejšie.

Použitá literatúra

1. **BRODRECHTOVA, Y., 2012.** Obchod s drevom s pohľadu teórií novej inštitucionálnej ekonomiky. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie FinancovanieLesy-Drevo 2012, Zvolen
2. **BRODRECHTOVA, Y., 2009.** Export marketing strategy and its shaping factors in the context of transition: Theoretical perspectives and empirical testing in the forest products industries of Slovakia. Freiburger Schriften zur Forst- und Umweltpolitik, Band 21. Verlag Dr. Kessel, Remagen-Oberwinter ISBN 9783941300187
3. **BRODRECHTOVA, Y., HARTEBRODT, CH., 2011.** Langfristkaufverträge – Option oder Fiktion. Eine ökonomische Analyse. Freiburger Forstliche Forschung. Band 48. ISBN 978-3-933548-49-8
4. **DOBŠINSKÁ, Z., 2012.** Uzatváranie zmlúv na predaj dreva z pohľadu teórie transakčných nákladov. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie FinancovanieLesy-Drevo 2012, Zvolen
5. **EGER, T., 1995.** Eine ökonomische Analyse von Langzeitverträgen. Metropolis Verlag, Marburg. ISBN 3-89518-045-9
6. **FÁBRY, Š., MAJ 2000.** Decénium slovenského drevárskeho a nábytkárskeho priemyslu v procese transformácie hospodárstva (I.). DREVO Odborný drevársky a nábytkársky časopis 55
7. **CRESWELL, J. W., 2008.** Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research. Fourth edition. Pearson. ISBN 13: 9780131367395
8. **GREPPEL, E., PALUŠ, H., ŠULEK, R., DRLIČKOVÁ, E., 2007.** Kvalita dreva a obchod s drevom. Národné lesnícke centrum, Zvolen. ISBN 978-80-8093-028-8
9. **GREPPEL, E., PALUŠ, H., CHUDOVSKÝ, D., ŠULEK, R., 2009.** Zhodnotenie drevnej hmoty a marketingové riadenie. Národné lesnícke centrum, Zvolen. ISBN 978-80-8093-094-3
10. **HALAJ, D. 2012.** Ekonomické pravidlá pre obchod s drevom a jeho výrobkami. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie FinancovanieLesy-Drevo 2012, Zvolen

11. HALAJ, D., KLUBICA, D. 2006. Evaluation of consumer behaviour of raw wood by non-parametric statistical methods. Management of industrial companies, Zvolen. p. 20 – 27 ISSN 1336-5592
12. HALUZA, I., 03.OCTOBER 2007. Drevo a nábytok: Drevári a nábytkari na vlnu rastu. TREND – Týždenník o hospodárskom podnikaní
13. KOLLÁRIK, T., SOLLÁROVÁ, E., 2004. Metódy sociálnopsychologickej praxe. Edícia Pega. ISBN 80-551-0765-3
14. KOTRADOVÁ, V., 4. JULI 2003. Die Holz- und Möbelindustrie der Slowakei. Holz-Zentralblatt 53, 786 – 787
15. LAMNEK, S., 1995. Qualitative Sozialforschung. Band 1 und 2. Aufl. Weinheim: Beltz Psychologie Verlags Union
16. LEVIN, M.H., MCEWAN, P.J., 2001. Cost Effectiveness Analysis: Methods and Applications. 2nd Edition. Sage Publications. ISBN 97807619339
17. MAYRING, P., 2003. Qualitative Inhaltsanalyse. Beltz Verlag, Weinheim und Basel.
18. MÉNARD, C., 2004. The economics of hybrid organizations. Journal of Institutional Theoretical Economics 160, p. 1 – 32
19. NOVOTNÝ, J., 2011. Kam kráčaš slovenské lesníctvo? ... alebo, ako zabezpečiť funkčnosť lesníctva na Slovensku v dlhodobom horizonte? Les & letokruhy. September-Október 2011
20. OLSCHIEWSKI, R., 2001. Economic Assessment of Forestry Projects. International Forest Economics at Institute of Forest Economics Georg-August-University Göttingen, 38 p
21. RICHTER, R., FURUBOTN, E.G., 2003. Neue Institutionenökonomik. Neue ökonomische Grundrisse. 3. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck
22. RICHTER, R., FURUBOTN, E.G., 2005. Institutions & Economic Theory: The Contribution of the New Institutional Economics. Second Edition. The University of Michigan Press. ISBN 0472030256
23. RUPPERT, CH., 2006. Der kommunale Forstbetrieb im Spannungsfeld von Gemeinwohlorientierung und Erwerbswirtschaft. Eine institutionenökonomische Analyse, empirische Studien und Handlungsempfehlungen. Schriftenreihe Institut für Forstökonomie Universität Freiburg Bd. 28, ISBN 3-9806736-9-3; 725 p.
24. SCHLÜTER, A., 2007. Institutional change in the forestry sector-The explanatory potential of New Institutional Economics. Forest Policy and Economics 9. p. 1090-1099
25. SCHNELL, R., HILL, P., ESSER, E., 1995. Methoden der empirischen Sozialforschung. R. Oldenbourg Verlag GmbH, München.
26. WILLIAMSON, O.E., 1985. The Economic Institutions of Capitalism. New York: Free Press. ISBN 0029348218
27. WILLIAMSON, O.E., 1991. Comparative economic organization: The analysis of discrete structural alternatives. Administrative Science Quarterly 36: p. 369 – 296
28. WOLFF, B., 1995. Organisation durch Verträge. 1995, Wiesbaden: Gabler. 170 p.
29. YIN, R.K., 1994. Case Study Research Design and Methods. Second Edition. Sage Publications, Thousands Oaks California.

Adresa autora:

Dr. Ing. Yvonne Brodrechtová

Technická univerzita vo Zvolene, Lesnícka fakulta

Katedra Ekonomiky a Riadenia Lesného Hospodárstva

T. G. Masaryka 24, 960 53 Zvolen

e-mail: brodrechtova@tuzvo.sk

ZAPÁJANIE SA RÔZNYCH ZAINTERESOVANÝCH AKTÉROV V OBLASTI LH NA REGIONÁLNEJ ÚROVNI

ZUZANA SARVAŠOVÁ, JANA LÁSKOVÁ

ABSTRACT

As a prerequisite for targeted knowledge generation and transfer, stakeholders are involved in identifying knowledge gaps, information needs, current management approaches, current and future demand for ecosystem services as well as perceived risks. Stakeholder interaction helps in mapping current management practices, provides archetypical regional preference profiles for the assessment of value-based trade-offs in ecosystem services, and provides a sounding board for practical recommendations.

Stakeholder panels in the regions are established to provide realistic social and economic context for the analysis of multi-functionality in forest management. These panels include local users of forest ecosystem services, land owners, forest managers, as well as policy makers and law enforcement representatives to link to national policies. The paper aims to define stakeholders interested in forestry, to provide their classification and the mode of interaction, mainly through regional stakeholder panels. At the end, the paper deals with identification and selection of stakeholders in a specific case in Slovakia – Kozie Chrbty.

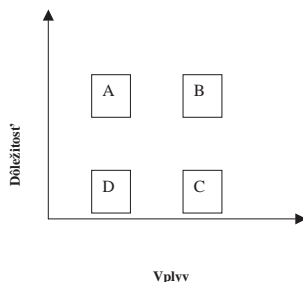
Key words: Stakeholders, interaction, engagement process, forest management

1 ÚVOD

Riešením problematiky rozdielnych funkcií lesa a ekosystémových služieb sa zaoberá široké spektrum zainteresovaných aktérov. Výskumné aktivity v tejto oblasti musia byť úzko prepojené s praxou. Výskum postupuje aj v oblasti interakcie medzi jednotlivými aktérmi, s cieľom, by sa podarilo vytvoriť taký proces angažovania sa týchto aktérov, ktorý poskytne vyvážené a celistvé výsledky o participačnom procese a spôsobe angažovania sa. Tieto metódy by mali odzrkadľovať spojenie potrieb a očakávaní od jednotlivých zainteresovaných skupín a možných koncových odberateľov. Podľa BIGGS ET AL (2004) nie je pre udržateľné hospodárenie v lesoch a využívanie jeho ekosystémových služieb nič rozhodujúcejšie, ako voľný tok informácií a umožnenie individuálnej ako aj inštitucionálnej flexibility, kreativity a inovácií.

2 DEFINÍCIA ZAINTERESOVANÝCH AKTÉROV

Definície zainteresovaných aktérov sa postupom času vyvíjali. Pôvodne definuje aktérov FREEMAN (1984) ako každú osobu, skupinu alebo organizáciu, ktorá pozitívne alebo negatívne ovplyvňuje alebo je pozitívne alebo negatívne ovplyvňovaná konaním alebo aktivitami iných. Táto všeobecná definícia je stále platná, no v poslednom období sa čiastočne pozmenila aj vďaka čoraz vzrastajúcemu významu výskumných aktivít, ktoré ju rozšírili (napr. GRIMBLE, WELLARD 1996, GLICKEN 2000, EDMUNDS, WOLLENBERG 2001, STUDD 2002, BIZIKOVA ET AL. 2011). Spoločnú klasifikáciu rôznych skupín stakeholderov a ich možný vplyv na problémy v spojitosti s procesom angažovania sa uvádza obrázok 1.

Obrázok 1 Klasifikácia skupín aktérov podľa dôležitosti a vplyvu (GRIMBLE, WELLARD 1996)

Podľa tohto rozdelenia je potrebné uvedomiť si existujúce vzťahy medzi aktérmi, a to bez ohľadu na to, či sú podporné alebo v opozícii, pretože je dôležité ich rozdeliť podľa jasne definovateľných úloh (programov) jednotlivých skupín a s tým súvisiacich spôsobov ich spolupráce. Dôležitosť (podľa obrázku 1) prináleží tým, ktorých potreby a záujmy sú prioritami uvažovania (priorities of consideration) a vplyv sa vzťahuje na silu určitých aktérov ovplyvňovať výsledky. Členovia skupiny A, B a C sú kľúčovými hráčmi, takže majú významnú úlohu, a skupina D sa považuje za menej relevantnú. (STUDD 2002).

Participácia a proces angažovania sa aktérov – metodika výskumu

Jedným z hlavných pilierov participácie je vytváranie stretnutí zainteresovaných strán. Zásadným a ťažkým krokom je vytvorenie takého formátu, ktorý by bol vyvážený vzhľadom k relevantným aktérom na lokálnej, regionálnej a národnej úrovni. Základným zámerom a cieľmi interakcií medzi aktérmi z pohľadu výskumu sú:

- koordinácia činností,
- analýza vývoja a kvality interakcií medzi aktérmi,
- analýza úloh a programov aktérov,
- umožnenie porovnávacích štúdií.

V zásade možno hlavné spôsoby interakcií medzi aktérmi definovať ako:

- konzultácie, t. j. identifikácia hlavných problémových oblastí, konflikty a komplementarita pri vykonávaní multifunkčného lesného hospodárstva,
- úsudok a poradenstvo, t. j. prepojenie vedeckých dôkazov s hodnotovými postojmi pre vytvorenie si reálnej predstavy o rozhodovaní v daných oblastiach,
- vzájomne prepojené vzdelávanie v rámci danej oblasti a mimo nej.

Konzultácie zahrňujú dve základné položky, a to odborné vedomosti z oblasti, ktoré napomáhajú identifikovať problémové oblasti, reálne potreby aktérov a rôzne špecifiká a druhou zložkou je zabezpečenie aktérov a ich vlastníctva pre podporu participácie. Metódou konzultácie na získavanie odborných poznatkov a informácií od jednotlivých aktérov sú rozhovory (interview), dotazníky a regionálne semináre. Základným princípom tejto metódy je efektivita interakcií medzi aktérmi a tzv. "low-noise" prístup. Ide teda predovšetkým o získavanie informácií a predchádzanie toku informácií k aktérom.

Úsudok a poradenstvo sa vzťahuje na vstup aktérov, čo sa týka ich subjektívnych hodnôt analýzy vzťahov medzi službami multifunkčného obhospodarovania lesov a rozhodovania. Metódami sú preferenčné zbierky informácií pomocou rozdielnych dotazníkov, softvérových aplikácií alebo vedľajších stretnutí či regionálnych seminárov.

Regionálne stretnutie zainteresovaných aktérov

Dôležitým cieľom je zabezpečiť interakciu s tvorcami rozhodnutí a zainteresovanými aktérmi. Preto je potrebné zabezpečiť také stretnutie viacerých osôb resp. skupín (8 – 10), ktoré by reprezentovali rôznych aktérov, akými sú vlastníci lesa, obhospodarovatelia, regionálne orgány územného plánovania, organizácie a skupiny ochrany prírody, zástupcovia obcí, regionálne agentúry cestovného ruchu, zástupcovia firiem v lesnícko-drevárskom reťazci (napr. lesné podniky, podnikatelia v oblasti lesnej prevádzkovej činnosti, píly, spracovatelia dreva, bioenergie) a/alebo ďalších. Takáto skupina by mala byť vyvážená zo zástupcov všetkých dotknutých aktérov regiónu. Úlohou regionálneho stretnutia zainteresovaných aktérov je:

- prepojenie s regionálnymi malými a strednými podnikmi a zabezpečenie užitočných poznatkov výskumu,
- poskytovanie informácií v kontexte danej oblasti,
- definovanie rozsahu otázok regionálneho multifunkčného plánovania,
- identifikácia a zoradenie ukazovateľov dopadov a ekosystémových služieb, ktoré súvisia s rôznymi skupinami zainteresovaných aktérov,
- prispievanie k hodnoteniu politík a možnostiam plánovania.

Analýza zainteresovaných aktérov

Oblasť angažovania sa zainteresovaných aktérov, ktorí prinášajú vlastné odborné znalosti, skúsenosti, názory, nápady, atď., do konkrétnych problémov v definovanom priestorovom rámci (napr. na miestnej alebo regionálnej úrovni) si v posledných desaťročiach získala dôležitosť, a to najmä v oblastiach rozvoja, politiky, spoločenských a prírodných vied (napr. BRUGHA, VARVASOVSKY 2000, ANANDA, HERATH 2003, STOLL-KLEEMANN, WELP 2006, BORISOV ET AL. 2012).

Analýza zainteresovaných aktérov bola pôvodne vyvinutá pre oblasť business manažmentu ako účinný nástroj, ktorý zabezpečoval lepšie pochopenie problémov prostredia a rozvoja a interakcií prostredníctvom komparatívnej analýzy rozdielnych postojov a záujmov zainteresovaných aktérov na rôznych úrovniach (GRIMBLE, WELLARD 1996).

Túto metódu možno chápať ako prístup k vytváraniu poznatkov o aktéroch – jednotlivcoch ako aj organizáciách, k chápaniu ich správania, zámerov, záujmov a vzájomných vzťahov a k hodnoteniu ich vplyvu a zdrojov, ktoré je nutné vynaložiť na množstvo súvisiacich procesov. Zahŕňa to celý rad nástrojov a metód na identifikáciu, diferenciaciu, a kategorizáciu skupín zainteresovaných aktérov a skúmanie existujúcich vzťahov medzi rôznymi subjektmi (REED ET AL. 2009).

Podľa GRIMBLE A WELLARD (1996) sa môže analýza zainteresovaných aktérov aplikovať v širokom spektre oblastí politiky a manažmentu, pre ktoré je charakteristická komplexná sieť záujmov a vzájomné vzťahy medzi miestnym obyvateľstvom, ministerstvami, národnými a medzinárodnými tvorcami plánov, atď. Analýza by sa mala vzťahovať najmä na oblasti týkajúce sa prírodných zdrojov s jedným z nasledujúcich obmedzení:

- Prierezové systémy a záujmy zainteresovaných aktérov
- Viacnásobné využitie a užívatelia zdrojov
- Zlyhanie trhu
- Dočasné kompromisy (trade-offs)
- Viaceré ciele a záujmy
- Chudoba a nedostatočné zastúpenie

Identifikácia a výber

Vysoká miera angažovania sa zainteresovaných aktérov v cieľových oblastiach si vyžaduje efektívny a vyvážený prístup k identifikácii a následnej selekcii týchto aktérov. REED ET AL. (2009) popisujú rôzne prístupy, od deskriptívneho cez normatívny po inštrumentálny, ktoré sa dotýkajú aspektov, úrovni a dimenzií účasti. Metodika pre identifikáciu zainteresovaných aktérov by mala byť čo najobsažnejšia, aby sa pokrylo množstvo spoľahlivých predstaviteľov so širokého spektra spoločnosti so špeciálnym dôrazom na lesy.

Už od 60-tych rokov 90. storočia prinášajú autori rôzne typológie delenia participácie, pričom sa opierajú o štyri hlavné otázky (STOLL-KLEEMANN, WELP 2006):

Kto participuje?

Participácia: v akom rozmere?

Ako prebieha proces participácie?

Aký je účel participácie?

Každá z týchto otázok je podnetom pre ďalšiu skupinu otázok ohľadom aktérov, ktorí by mali/mohli mať záujem na participácii, resp. rozhodovaní, najmä čo sa týka hlavných záujmových aktivít v danej oblasti (lokalite), kde je podporované silné angažovanie sa záujmových aktérov. Vzhľadom na fakt, že samotná selekcia aktérov je problematickou otázkou, a to nielen vďaka dostatočnému zmapovaniu ich rozličných záujmov, je užitočné zvážiť použitie určitej kategorizácie zainteresovaných aktérov, napríklad podľa nasledovného delenia v tabuľke 1.

Tabuľka 1 Typológia zainteresovaných aktérov vo vzťahu k inštitucionálnej úrovni (GRIMBLE, WELLARD 1996)

Inštitucionálna úroveň	Príklady aktérov	Oblasti záujmu
Globálna a medzinárodná	Medzinárodné agentúry Zahraničné vlády Environmentálne lobistické skupiny Budúce generácie	Ochrana biodiverzity Regulácia klímy Globálne zásoby
Národná	Národné vlády Tvorcovia plánov na makro úrovni Urbanistické nátlakové skupiny Mimovládne organizácie	Ťažba dreva Rozvoj turistického ruchu Ochrana zdrojov a povodí
Regionálna	Lesné úrady Regionálne orgány Miestne komunity	Produkcija dreva Ochrana zásob vody Strata a degradácia pôdy
Miestna mimo oblasť výskumu (off-site)	Miestne komunity Ťažobné spoločnosti a pily Miestni predstavitelia	Chránené zásoby vody Prístup k dodávkam dreva Vyhýbanie sa konfliktom
Miesta v oblasti výskumu (on-site)	Obyvatelia Farmári Chovatelia dobytku Domáci priemysel Zberači	Pôda na obrábanie Drevné a nedrevné lesné výrobky Pastva a potrava Kultúrne miesta Rekreácia

Toto delenie je len jedným z prístupov na rozlišovanie medzi skupinami aktérov a nevzťahuje na všetky prípady. Cieľom je však zvýšiť povedomie o komplexnosti problematiky, ktorá stojí za procesom selekcie. Proces selekcie do značnej miery ovplyvní pozitívne alebo negatívne výstupy participačných procesov.

Klasifikácia zainteresovaných aktérov

Ako náhle je rozhodnuté, kto sa zúčastní na participačnom procese (tzn. koniec fázy selekcie aktérov), je nutné stanoviť týmto aktérov určité priority. Bežným spôsobom je klasifikácia aktérov na nasledujúce skupiny:

- Primárni aktéri: priamo ovplyvnení – pozitívne alebo negatívne;
- Sekundárni aktéri: sprostredkovatelia v procese, t.j. nepriamo ovplyvnení;
- Kľúčovi aktéri (môžu patriť aj k prvým dvom skupinám): môžu významným spôsobom ovplyvňovať alebo sú dôležití pre úspešnosť participačného procesu.

Pre klasifikáciu zainteresovaných aktérov existujú viaceré prístupy, ktoré ich spoločne zobrazujú v dualite kľúčových atribútov, ktoré predstavujú ich osi, napr. dôležitosť/vplyv, dosah/priorita, moc/záujem, podpora/opozícia, konštruktívny/deštruktívny. (MATHUR ET AL., 2007).

Identifikácia na konkrétnom prípade horskej oblasti Kozie Chrbty

Na základe vyššie uvedenej klasifikácie aktérov sme sa pokúsili o ich identifikáciu v rámci horského celku Kozie Chrbty, kde je situovaný výskumno-demonštračný objekt NLC. Výpočet selektovaných aktérov je uvedený v tabuľke 2.

Tabuľka 2 Selekcia zainteresovaných aktérov na príklade oblasti kozie Chrbty

Názov	Pôsobnosti aktérov podľa inštitucionálnej úrovne	Skupina aktérov	Oblasti záujmu
Starosta obce Spišská Teplica	miestna	Verejne činná osoba	Ochrana pred nebezpečnými škodlivými činiteľmi
Starosta obce Spišské Bystré	miestna	Verejne činná osoba	Ochrana pred nebezpečnými škodlivými činiteľmi
Poľovnícke združenie „Bor Spišská Teplica“	miestna	Mimovládna organizácia	Poskytovanie viacerých ekosystémových služieb
Slovenský rybársky zväz	národná	Mimovládna organizácia	Poskytovanie viacerých ekosystémových služieb
Cyklistický klub „HORAL“	miestna	Mimovládna organizácia	Poskytovanie viacerých ekosystémových služieb
FSC – Forest Stewardship Council	medzinárodná	Mimovládna organizácia	Ochrana prírody a biodiverzita
Cirkevné lesy Pro Populo Poprad, s.r.o.	miestna	Správca lesa/obhospodarovateľ pôdy	Lesníctvo zamerané na horské lesy
Národný park Slovenský raj	národná	Verejná inštitúcia	Ochrana prírody a biodiverzita

V danej oblasti sme vyselekovali 8 relevantných zainteresovaných aktérov, ktorí predstavujú rôzne úrovne inštitucionálneho pôsobenia, od miestnej čiže lokálnej až po medzinárodnú. Na danie v danom regióne teda pôsobia všetky úrovne. Miestnu úroveň predstavuje 5 aktérov, národnú dvaja a medzinárodnú jeden, ktorý je však aktívny práve na miestnej úrovni. Z hľadiska príslušnosti ku skupine sa tu taktiež objavuje diverzita v podobe zastúpenia od verejných orgánov po mimovládne organizácie a súkromných

obhospodarovateľov, keďže v danom konkrétnom prípade ide o cirkevné lesy spravované s.r.o. Posledná časť tabuľky prezentuje oblasť záujmu konkrétnej osoby alebo skupiny v danej lokalite. Môžeme tu konštatovať, že tieto sa niekde prekrývajú a niekde sú rozdielne, čiže pluralita priorít a záujmov je zaručená. Na druhej strane to môže do budúcnosti viesť aj k neschopnosti dohodnúť sa v prípade interakcií medzi jednotlivými aktérmi.

Dôležitým prvkom v celkovom výpočte selekcie aktérov je ich pluralita z hľadiska úrovne pôsobnosti, kde reprezentujú všetky úrovne, a z hľadiska príslušnosti ku skupine, kde je možné konštatovať, že sú zastúpené štátny, súkromný aj mimovládny sektor. Skupinová a názorová pluralita má zabezpečiť reálne, vyvážené a celistvé výsledky výskumu.

3 ZÁVER

Pojem aktér (stakeholder) v lesnom hospodárstve sa v súčasnej dobe stále rozširuje, čo je dôsledkom rozširujúcich sa aktivít lesníckeho výskumu a jeho predmetu v tejto oblasti. Aj keď analýza zainteresovaných aktérov vychádza z ekonomických a sociálnych vied, na základe multidisciplinárneho prenikania vedomostí do rôznych oblastí vedy je možné ju aplikovať aj na aktérov v lesníctve.

Z teoretického hľadiska je potrebné najprv aktérov v cieľovej oblasti identifikovať a následne urobiť ich selekciu, aby sa zabezpečilo vyvážené rozloženie všetkých úrovní ako aj názorových platforiem. Proces angažovania sa jednotlivých aktérov v danom regióne a ich participácia na identifikácii a riešení konkrétnych problémov je neoddeliteľnou súčasťou náležitého fungovania spoločnosti a stáva sa súčasťou aj lesníckeho plánovania.

Podakovanie

Táto práca vznikla v rámci projektu CE GIS: Centrum excelentnosti pre podporu rozhodovania v lese a krajine, aktivita 3.5. Zdokonalenie rozhodovacích procesov pre manažment lesa a krajiny, podporeného Agentúrou Ministerstva školstva vedy, výskumu a športu SR pre štrukturálne fondy.

Použitá literatúra

1. **ANANDA, J., HERATH, G. (2003):** Incorporating stakeholder values into regional forest planning: a value function approach. *Ecological Economics* 45 (2003), 79 – 90, Elsevier Science B.V.
2. **BIGGS, R., BOHENSKY, E., DESANKER, P.V., FABRICIUS, C., LYNAM, T., MISSELHORN, A.A., MUSVOTO, C., MUTALE, M. REYERS, B., SCHOLE, R.J., SHIKONGO, S. AND VAN JAARSVELD, A.S. (2004):** Nature Supporting People – The Southern African Millennium Ecosystem Assessment. Council for Scientific and Industrial Research, Pretoria, South Africa
3. **BIZIKOVA, L., NIJNIK, M. AND KLUVANKOVÁ-ORAVSKÁ, T. (2011):** Sustaining Multifunctional Forestry Through the Developing of Social Capital and Promoting Participation: A Case of Multiethnic Mountain Communities. *Small-scale Forestry*, Springer.
4. **BORISOVA, T., RACEVSKIS, L. AND KIPP, J. (2012):** Stakeholder Analysis of a Collaborative Watershed Management Process: A Florida Case Study. *Journal of the American Water Resources Association (JAWRA)* 45 (2), 277 – 296
5. **BRUGHA, R., VARVASOVSKY, Z. (2000):** Stakeholder analysis: a review. *Health Policy and Planning*, 15 (3), 239 – 246, Oxford University Press

6. **EDMUNDS, D., WOLLENBERG, E. (2001):** A Strategic Approach to Multistakeholder Negotiations. *Development and Change* Vol. 32, 231 – 253, Blackwell Publishers, Oxford, UK
7. **FREEMAN, R. E. (1984):** Strategic Management: A stakeholder approach. Cambridge University Press, New York
8. **FREEMAN, R. E., WILLIAM, M. E. (1990):** Corporate governance: A stakeholder interpretation. *Journal of Behavioral Economics*, Vol. 19, Issue 4, p. 337 – 359
9. **GLICKEN, J. (2000):** Getting stakeholder participation “right”: a discussion of participatory processes and possible pitfalls. *Journal of Environmental Science & Policy*, Vol. 3, Issue 6, p. 305 – 310
10. **GRIMBLE, R., WELLARD, K. (1996):** Stakeholder Methodologies in Natural Resource Management: a Review of Principles, Contexts, Experiences and Opportunities. *Agricultural Systems*, Vol. 55, No, 2, pp. 173 – 193
11. **MATHUR, V.N., PRICE, A.D.F., AUSTIN, S., MOOBELA, C. (2007):** Defining, identifying and mapping stakeholders in the assessment of urban sustainability. *International Conference on Whole Life Urban Sustainability and its Assessment*, Glasgow 2007.
12. **MEHRIZI, M.H.R., GHASEMZADEH, F., MOLAS-GALLART, J. (2009):** Stakeholder Mapping as an Assessment Framework for Policy Implementation. *Evaluation* Vol. 15, p. 427 – 444. Sage Publications
13. **REED, M.S., GRAVES, A., DANDY, N., POSTHUMUS, H., HUBACEK, K., MORRIS, J., PRELL, C., QUINN, C.H., STRINGER, L.C. (2009):** Who’s in and why? A typology of stakeholder analysis methods for natural resource management. *Journal of Env. Mgmt.* 90 (2009), 1933 – 1949
14. **STOLL-KLEEMANN, S., WELP, M. [Eds.] (2006):** Stakeholder Dialogues in Natural Resources Management. *Theory and Practice*. Springer Verlag, Berlin Heidelberg
15. **STUDD, K. (2002):** An introduction to deliberative methods of stakeholder and public participation. *English Nature Research Reports*, Number 474, Peterborough, UK

Adresa autorov:

Ing. Zuzana Sarvašová, PhD.,

Mgr. Jana Lásková

Národné lesnícke centrum – Lesnícky výskumný ústav Zvolen

Odbor lesníckej politiky a ekonomiky

T. G. Masaryka 22

960 92 Zvolen

e-mail: sarvasova@nlcsk.org ; laskova@nlcsk.org

DANE ODVÁDZANÉ Z LESNÝCH PODNIKOV DO ŠR A MIESTNYCH ROZPOČTOV

EMÍLIA BALÁŽOVÁ

ABSTRACT

The submitted article is aimed at taxes evaluation levied on forest enterprises to public budgets in the period 2004 – 2010. The period was chosen purposely because in the year 2003 the law on fiscal decentralization was approved while changes in tax rate occurred. In 2004 the tax reform was adopted in relation with the Slovak Republic admission to the European Union. The main idea of the reform was to tax incomes where they are generated and consumption will be tax where it takes place. In the article we further evaluate property tax and road tax which are transferred into local budgets.

Key words: tax system, tax rate, Value added tax, income tax, property tax

1 ÚVOD

Dane sú jedným z významných nástrojov fiškálnej politiky štátu, prostredníctvom ktorých štát ovplyvňuje správanie hospodárskych subjektov. Či už jednotlivci alebo podniky sa s nimi každodenne stretávajú. Pri nákupoch, aj keď si to často ani neuvedomujeme, platíme v cene nákupu aj daň z pridanej hodnoty. Niektoré druhy tovarov sú zaťažené spotrebnými daňami. Pri získavaní príjmov nám časť z nich odčerpáva daň z príjmov. Každoročne platíme daň z nehnuteľnosti za budovy, stavby, pozemky, ktoré vlastníme. S daňami sa stretávajú fyzické alebo právnické osoby a sú nimi viac alebo menej ovplyvňované. Práve preto je v ekonomickej teórii daniam venovaná významná časť.

Hospodárenie podnikov ovplyvňuje množstvo vonkajších a vnútorných faktorov. Štát realizáciou fiškálnej politiky pôsobí na financovanie podniku predovšetkým prostredníctvom úpravy sadzieb daní. Daňové zaťaženie podniku môžeme v najširšom zmysle chápať ako percento daní, ktoré platí podnik z určitého daňového základu. Daňové zaťaženie sa môže merať tak na makroekonomickej ako aj na mikroekonomickej úrovni. Na makroekonomickej úrovni ide o pomerový ukazovateľ medzi vybranými daňami a zodpovedajúcou makroekonomicou daňovou základňou. Na mikroekonomickej úrovni sa počíta efektívne alebo hraničné daňové zaťaženie typizovaných domácností, projektov alebo firiem. (DOBŠINSKÁ, GIERTLIOVÁ, HAJDÚCHOVÁ, 2011).

Cieľom príspevku je zhodnotenie daní, ktoré boli odvádzané z lesných podnikov do verejných rozpočtov v časovom horizonte rokov 2004 – 2010. V hodnotenom období boli uskutočnené zmeny v daňovej sústave v SR, teda cieľom predkladaného príspevku je zhodnotenie vplyvu zmien v daňovej sústave na výšku odvádzaných daní z lesníckych subjektov. Obdobie sme zvolili zámerne, pretože v roku 2003 bol prijatý zákon o fiškálnej decentralizácii a súčasne nastali zmeny v daňových sadzbách, bola schválená jednotná sadzba dane. V roku 2004 bola prijatá daňová reforma v súvislosti so vstupom Slovenska do Európskej únie. Hlavnou filozofiou reformy bolo, že príjmy budú zdaňované tam, kde vznikajú a spotreba bude zdaňovaná tam, kde sa uskutočňuje.

2 METÓDY A MATERIÁL

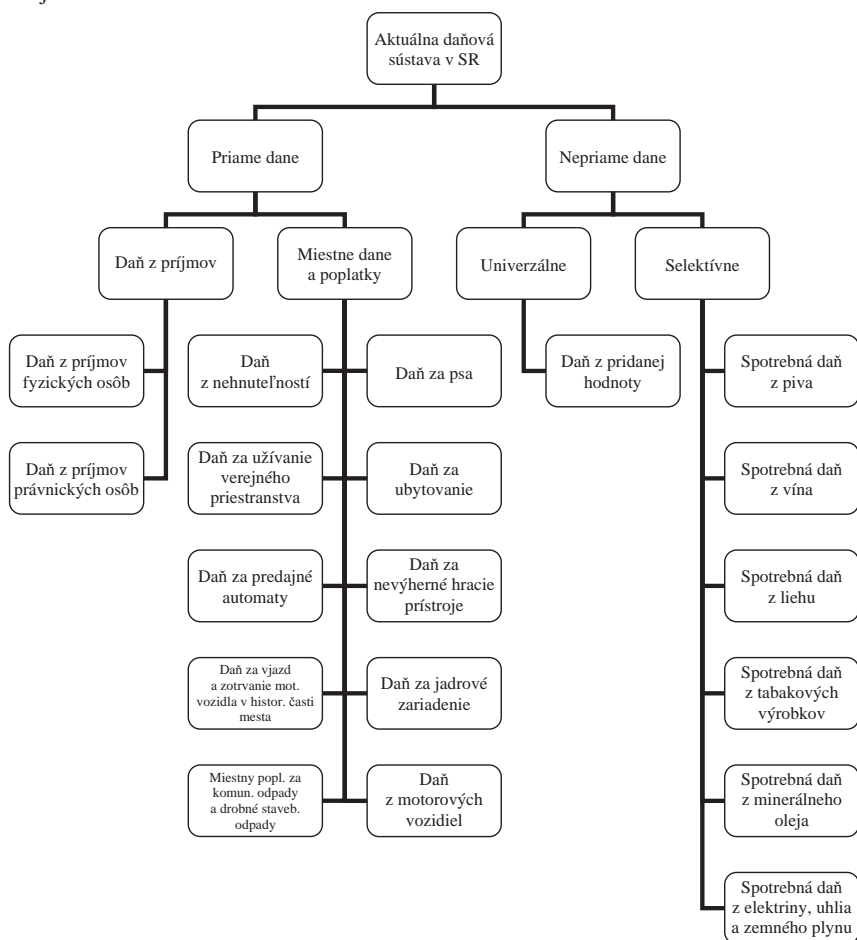
V predkladanom príspevku sú použité základné metódy: zber údajov a informácií, ich hodnotenie, porovnávanie a spracovanie. Získané údaje boli následne použité pri hodnotení daní, ktoré boli odvodené z lesných podnikov do verejných rozpočtov.

3 HODNOTENIE DANÍ ODVEDENÝCH DO ŠR A MIESTNYCH ROZPOČTOV

Daňová sústava Slovenskej republiky je výsledkom dlhodobého vývoja, ktorý siaha ešte do obdobia pred vznikom samostatnej Slovenskej republiky. Daňová sústava, ktorá v krajine fungovala pred rokom 1993, bola výsledkom direktívneho spôsobu riadenia. Pôvodne patrili medzi priame dane daň zo mzdy, daň z literárnej a umeleckej činnosti, daň z príjmov obyvateľstva, ktoré od roku 1993 nahradila daň z príjmov. Rovnako aj daň z pozemkov a domová daň boli s účinnosťou od 1. 1. 1993 nahradené daňou z nehnuteľností, v zmysle zákona č. 317/1992 Zb. o dani z nehnuteľností. V oblasti nepriamych daní sa do roku 1993 uplatňovala daň z obratu, ktorú nahradila daň z pridanej hodnoty. Ako nové dane vznikli dane na ochranu životného prostredia, daň z prevodu a prechodu nehnuteľností a cestná daň. Zavedené boli spotrebné dane z piva, vína, liehu, tabaku a tabakových výrobkov a spotrebná daň z uhľovodíkových palív a mazív. V oblasti miestnej samosprávy ešte neexistovali tzv. miestne dane, ale miestne poplatky. Od roku 1991 obce mohli vybrať najskôr deväť a potom dvanásť miestnych poplatkov. Postupne dochádzalo k úpravám, ktorými boli niektoré poplatky zrušené. Výsledkom tohto vývoja bolo prijatie zákona v roku 2004, ktorý upravoval miestne poplatky a zaviedol pojem miestna daň.

Ďalšou veľmi významnou zmenou, ktorú priniesla daňová reforma bolo, že s účinnosťou od 1. 1. 2004 zanikla daň z dedičstva a daň z darovania, v roku 2005 zanikla aj daň z prevodu a prechodu nehnuteľností. Daňová reforma priniesla aj výrazné zmeny v oblasti dani z príjmov a dane z pridanej hodnoty. Daň z príjmov sa delí na daň z príjmov fyzických osôb a daň z príjmov právnických osôb. Daň z príjmov fyzických osôb mala pôvodne progresívny charakter. Uskutočnená daňová reforma priniesla v tejto oblasti zmenu, ktorá sa prejavila zavedením jednotnej sadzby dane. Táto sadzba bola stanovená na 19 %. Rovnako bola stanovená aj sadzba dane vyberanej zrážkou. Pri dani z príjmov právnických osôb bola taktiež zavedená jednotná sadzba dane 19 %. (PETRIK, 2011) V oblasti dane z pridanej hodnoty bolo tiež vykonaných niekoľko zmien. Základná daňová sadzba sa stanovila na 19 %. Okrem tejto základnej sadzby dane boli neskôr zavedené aj dve znížené sadzby dane. Sadza dane 10 %, ktorá sa týkala napríklad liekov a kníh. Znížená bola aj sadzba dane pri tzv. predaji z dvora, ktorá predstavovala 6 %. Od 1. 1. 2011 vstúpila do platnosti novela zákona o dani z príjmov, podľa ktorej sa základná sadzba dane zvýšila na 20 %. Zároveň bola zrušená 6 % sadzba dane pri predaji z dvora. V roku 2004, kedy prebehla rozsiahla daňová reforma, bolo prijatých niekoľko nových daňových zákonov. Veľmi výraznou zmenou bolo prijatie zákona č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady. Týmto zákonom sa miestne poplatky transformovali na miestne dane z výnimkou miestneho poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady. Daň z nehnuteľností je jednou z daní, ktoré vo významnej miere ovplyvňujú subjekty, ktoré hospodária na lesnom majetku. Daň z nehnuteľností pozostáva z troch daní. Ide o daň z pozemkov, daň zo stavieb a daň z bytov a nebytových priestorov. Tieto dane upravuje zákon č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady v znení neskorších predpisov. Daň z motorových vo-

zidiel taktiež upravuje zákon o miestnych daniach, nakoľko ide o daň, ktorej výnos plynie do rozpočtu vyššieho územného celku. Platí sa za motorové a prípojné vozidlá, ktoré majú v technickom preukaze uvedenú niektorú z kategórií M, N alebo O, a ktoré sa používajú v Slovenskej republike na podnikanie. Z platenia tejto dane sú vyňaté vozidlá, ktoré slúžia na skúšobné, resp. iné jazdy s prideleným zvláštnym evidenčným číslom a tzv. špeciálne vozidlá. Pred účinnosťou zákona č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach sa táto daň nazývala cestnou daňou. Upravoval ju zákon č. 87/1994 Zb. o cestnej dani v znení neskorších predpisov. Zákony, ktoré boli prijaté v rámci daňovej reformy, boli už v ostatných rokoch niekoľkokrát novelizované. Tieto zmeny však neprinesli vznik ani zánik žiadnej ďalšej dane, upravovali len zmeny v niektorých náležitostiach jednotlivých daní. Výsledkom predchádzajúceho vývoja daňovej sústavy v SR je daňová sústava, ktorú ilustruje obrázok 1.

Obrázok 1 Daňová sústava SR

Zdroj: Petrík, 2011, vlastné spracovanie

V nasledujúcej časti príspevku sa zameriame na hodnotenie vybraných daní, ktoré boli povinné a v súčasnosti sú lesné podniky povinné odvádzať do verejných rozpočtov. V tabuľke 1 sú zhrnuté údaje o vybraných daniach v rokoch 2004 – 2011. Pokúsime sa zhodnotiť vplyv zmien v daňovej sústave na vývoj daňových povinností lesných podnikov.

Tabuľka 1 Prehľad vybraných daní lesných podnikov do rozpočtov štátu a obcí (mil. EUR)

Druh dane		Rok							
		2004*	2005*	2006*	2007*	2008*	2009	2010	2011
Daň z pridanej hodnoty (saldo dane na vstupe a výstupe)	ŠLP	17,53	19,16	19,19	21,96	26,62	23,30	17,25	17,09
	NLP	10,54	10,85	10,85	9,67	11,05	11,00	13,31	12,14
	Spolu	28,08	30,01	30,04	31,63	37,68	34,30	30,56	29,23
Daň z nehnuteľností	ŠLP	2,29	2,95	3,46	3,92	5,05	6,55	5,38	5,52
	NLP	0,84	0,90	0,84	1,30	1,69	1,73	1,50	1,55
	Spolu	3,13	3,86	4,31	5,21	6,74	8,27	6,88	7,07
Cestná daň	ŠLP	1,42	0,84	0,84	0,69	0,83	0,72	0,57	0,60
	NLP	0,21	0,24	0,24	0,27	0,33	0,33	0,32	0,35
	Spolu	1,63	1,08	1,08	0,96	1,16	1,05	0,89	0,95
Daň z príjmov ^{1/}	ŠLP	9,91	7,74	9,34	6,15	6,34	4,50	5,67	9,19
	NLP	5,00	5,15	5,81	6,72	6,97	4,53	5,06	9,73
	Spolu	14,91	12,89	15,15	12,86	13,31	9,03	10,74	18,92
Dane spolu	ŠLP	31,15	30,70	32,84	32,72	38,84	35,06	28,87	32,40
	NLP	16,63	17,14	17,74	17,96	20,05	17,59	20,19	23,77
	Spolu	47,78	47,84	50,58	50,67	58,89	52,65	49,07	56,17

Zdroj: Zelené správy

Poznámka: ^{1/} za neštátne lesné podniky odvodené z vyplatených miezd a hrubého zisku

*prepočítané kurzom Sk v mil. €

Vysvetlivky: ŠLP – štátne lesné podniky, NLP – neštátne lesné podniky

3.1 Dane odvodené zo ŠLP

Z tabuľky 1 vidíme, že najvyššiu hodnotu daní odvedli štátne lesné podniky do verejných rozpočtov v roku 2008. Uvedenú hodnotu najviac ovplyvnila DPH a daň z nehnuteľností, ktoré sa v porovnaní s rokom 2004 zvýšili nasledovne: DPH o 51,9 %, daň z nehnuteľností o 120,52 %.

Môžeme konštatovať, že vývoj DPH ovplyvnili aj určité zmeny v systéme uplatňovania nadmerných odpočtov DPH, ktoré upravoval zákon č. 222/2004 Z. z. Ak platiteľovi vznikne v zdaňovacom období nadmerný odpočet, odpočíta ho od vlastnej daňovej povinnosti v nasledujúcom zdaňovacom období. V prípade, ak tak nemôže urobiť, daňový úrad vráti nadmerný odpočet do 30 dní bez podania žiadosti. Táto úprava nadmerného odpočtu v porovnaní s predchádzajúcim zákonom zjednodušila a zrýchliła návratnosť finančných prostriedkov pre registrovaných platiteľov a odstránila bariéru podávania žiadostí o vrátenie nadmerných odpočtov na príslušné daňové úrady. Vstupom SR do EÚ od 1. 5. 2004 sa hranica registrácie platcov DPH upravila na výšku 1 500 000 Sk za 12 po sebe idúcich mesiacov. Táto úprava platila 5 rokov. Novelou zákona o DPH sa v SR platná hranica povinnej registrácie znížila na 35 tisíc EUR, čo v prepočte konverzným kurzom je 1 054 410 Sk. Predpokladáme, že tieto zmeny mohli ovplyvniť zvýšenie DPH v roku 2008, 2009. Na zvýšenie výnosu z DPH vplývala aj skutočnosť nárastu počtu registrovaných

platiteľov, ktorí si uplatňovali odpočty z majetku a zásob v prvom zdaňovacom období, ale mohol to byť aj vývoz komodity, oslobodenej od dane. To, že v roku 2005 a 2008 bola odvedená DPH najvyššia, mohlo byť spôsobené nadmernou ťažbou z dôvodu vetrových kalamít. Od roku 2009 odvádzaná DPH klesla z 23 mil. € na hodnotu 17 mil. €.

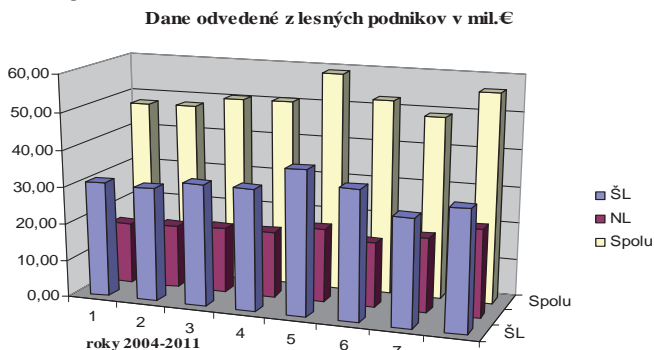
Na zvýšenie daň z nehnuteľností (v nej zahrnutá daň z pozemkov) v období 2005 – 2009, ktorú museli ŠLP odvádzat do miestnych rozpočtov, mali hlavne vplyv zmeny v legislatíve súvisiace s fiškálnou decentralizáciou. Podstatou týchto zmien bolo prenesenie právomocí pri určovaní daňovej sadzby dane z nehnuteľností na samosprávne orgány miest a obcí. Väčšina miest a obcí využila možnosť zvyšovania daňovej sadzby niekoľkonásobne. V rokoch 2010 daň z nehnuteľností klesla na hodnotu cca 5 mil. €. V tomto roku bol totiž ukončený proces zmeny kategórie lesov na lesy osobitného určenia vo viacerých katastrálnych územiach lesných podnikov, ktoré využili možnosť zmeny kategórie lesov v zmysle platnej legislatívy. Konkrétne boli lesy zaradené do subkategórie lesov osobitného určenia podľa § 7 písm. g) vyhlášky č. 453/2006 Z. z. o hospodárskej úprave lesa a ochrane lesa. Túto subkategóriu predstavujú lesy určené na lesnícky výskum a lesnícku výučbu.

Z tabuľky 1 vidíme, že opačnú tendenciu vývoja mali daň z príjmov a cestná daň, ktoré klesli v roku 2008 v porovnaní s rokom 2004 nasledovne: daň z príjmov o 35,8 % a cestná daň o 41,55 %. V nasledujúcich rokoch boli hodnoty odvedených daní nevyrovnané, najvyššia daň z príjmov bola odvedená v roku 2011 v hodnote 9,19 mil. €. Cestná daň mala v období od 2009 – 2011 klesajúcu tendenciu.

3.2 Dane odvedené z NLP

Údaje z tabuľky 1 použijeme pri hodnotení daní, ktoré boli odvedené z neštátnych lesných podnikov. Najvyššiu hodnotu daní odvedli uvedené subjekty v roku 2011. Takmer 51 % hodnoty daní predstavovala DPH a 41 % tvorila daň z príjmov. V roku 2010 neštátne subjekty odvedli do ŠR DPH v hodnote 13,31 mil. €, čo predstavovalo až 66 % daní odvedených za tento sektor v roku 2010. Najvyššia daň z nehnuteľností bola vyrubená v roku 2009 v hodnote 1,73 €, čo bolo v porovnaní s rokom 2004 viac ako 0,89 mil. €. V rokoch 2010, 2011 odvedli NLP do miestnych rozpočtov z dane z nehnuteľností približne 1,5 mil. €. V roku 2011 boli odvedené dane z NLP do verejných rozpočtov v celkovej hodnote 23,77 mil. €, čo predstavuje 42 % odvedených daní (viď tabuľka 1).

Obrázok 2 dopĺňa informácie z tabuľky 1 o vývoji daní v štátnych a neštátnych subjektoch lesného hospodárstva.

Obrázok 2 Dane odvedené z lesných podnikov v mil. €

Zdroj: vlastné spracovanie z údajov zo Zelených správ

3.3 Príklad odvedených daní z vybraného NLP

V tejto časti príspevku zhodnotíme daň z nehnuteľností (daň z pozemkov), cestnú daň a daň z príjmov, ktoré odviezol vybraný NLP. Chceme poukázať na skutočnosť, ako legislatívne zmeny ovplyvnili odvodovú povinnosť NLP a základ jednotlivých daní.

Tabuľka 2 Prehľad vybraných daní NLP v €

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Daň z nehnuteľnosti v €	32 601	16 510	55 576	55 433	55 107	46 944	12 417
Cestná daň v €	2 469	3 538	3 794	4 133	4 232	3 831	4 202
Daň z príjmov v € *	23 767	31 933	32 995	49 393	37 542	30 080	41 190
Daň z príjmov v € **	143 777	261 009	259 577	292 209	86 013	134 753	86 191

Zdroj: vlastné spracovanie

*s vytváranou rezervou na pestovnú činnosť

** bez vytvorenej rezervy na pestovnú činnosť

Tak ako sme uviedli v časti 3.1 na výšku dane z nehnuteľností vplývala najmä rozšírená právomoc samosprávnych orgánov rozhodovať o výške základu dane, ktorá je upravená zákonom č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady v znení neskorších predpisov. V tabuľke 2 vidíme, že v roku 2006 sa zvýšilo daňové zaťaženie pri dani z nehnuteľnosti NLP o 136,6 %. V roku 2010 bola daň z nehnuteľností znížená v porovnaní s rokom 2006 na 12 417 €. Uvedený pokles dane z nehnuteľností bol spôsobený predovšetkým z toho dôvodu, že hodnotený subjekt využil možnosť zmeny kategórie lesov.

V tabuľke 2 sú údaje o dani z príjmov právnických osôb v prípade, že hodnotený subjekt využil možnosť tvorby rezervy na pestovnú činnosť. Podľa zákona o dani z príjmov je možné tvoriť rezervu na pestovnú činnosť. Tvorba tejto rezervy má, pri splnení podmienok ustanovených týmto zákonom, vplyv na výsledok hospodárenia spoločnosti, pretože v roku vytvorenia predstavuje daňovo uznaný náklad. Tvorba rezervy na pestovnú činnosť v podniku úzko súvisí s trendom, ktorý je charakteristický tým, že od roku 2002 boli lesy v správe podniku vo veľkej miere postihované nárazovým vetrom a následne podkôrnym hmyzom. S tým súvisí samozrejme aj narastajúci objem zalesňovacích a ďalších pestovných opatrení. Na vykonávanie týchto opatrení hodnotený podnik tvoril uvedenú rezervu v sledovanom období. Na porovnanie uvádzame v tabuľke 2 daň z príjmov PO v prípade, že by rezervu na pestovnú činnosť netvoril. Výška dane z príjmov by bola niekoľkokrát vyššia, ako v skutočnosti podnik odviezol do ŠR.

4 ZÁVER

V príspevku sme hodnotili vybrané dane, ktoré lesné podniky odvádzali do ŠR (daň z príjmov a DPH) a do miestnych rozpočtov (cestná daň a daň z nehnuteľností) v období rokov 2004 – 2010.

Pri hodnotení vývoja dane z nehnuteľností, konkrétne dane z pozemkov, môžeme konštatovať, že zvyšovanie daní po roku 2004 ovplyvnili v ŠLP aj NLP najmä legislatívne zmeny, ktoré súviseli s fiškálnou decentralizáciou. V rámci tejto dane sme poukázali na dve dôležité skutočnosti. Prvou z nich je, že daň sa platí len z lesných pozemkov, na ktorých sú hospodárske lesy. Pozemky, na ktorých sú lesy osobitného určenia a ochranné lesy nie sú predmetom tejto dane. V podstate môžeme povedať, že tento stav je pochopiteľný, keďže hospodárske lesy plnia prvotne produkčnú funkciu, kým lesy osobitného

určenia a ochranné lesy slúžia predovšetkým na zabezpečenie mimoprodukčných funkcií lesa. Druhou významnou skutočnosťou je, že zákon o dani z nehnuteľnosti umožňuje obciam stanoviť rôznu výšku dane z pozemkov za rôzne druhy pozemkov svojim všeobecne záväzným nariadením. Niektoré obce v sledovanom období dosť výrazne menili sadzby dane z pozemkov za lesné pozemky, čo ovplyvnilo daňovú povinnosť lesných podnikov hospodáriacich na lesných pozemkoch v ich katastrálnom území. Na základe hodnotenia vývoja dane zo stavieb a dane z motorových vozidiel (cestnej dane) v sledovanom období môžeme povedať, že pri týchto daniach nedošlo k výrazným zmenám, ako pri vývoji dane z pozemkov. Ich vývoj bol ovplyvnený len nákupom, resp. predajom motorových vozidiel, resp. nákupom, predajom, nadobudnutím do nájmu alebo do správy, alebo ukončením nájmu alebo správy niektorých stavieb. Pri hodnotení DPH sme poukázali na skutočnosť, že na zvýšenie výnosu z DPH vplývala aj nárast počtu registrovaných platiteľov, ktorí si uplatňovali odpočty z majetku a zásob v prvom zdaňovacom období, ale mohol to byť aj vývoz komodity oslobodenej od dane, taktiež určité zmeny v systéme uplatňovania nadmerných odpočtov DPH, ktoré upravoval zákon č. 222/2004 Z. z. Uskutočnená daňová reforma priniesla zmenu aj v dani z príjmov, ktorá sa prejavila zavedením jednotnej sadzby dane. Táto sadzba bola stanovená na 19 %. Rovnako bola stanovená aj sadzba dane vyberanej zrážkou. Uvedené skutočnosti mohli ovplyvniť vývoj dane z príjmov, ktorá bola odvedená do ŠR zo ŠLP aj NLP.

Použitá literatúra

1. **DOBŠINSKÁ, Z., GIERTLIOVÁ, B., HAJDÚCHOVÁ, I. (2011):** Komparácia daní zafažujúcich lesné podniky v Slovenskej a Českej republike. In Zborník referátov z MVK Financovanie Lesy-drevo 2011. TU vo Zvolene 2011, str. 67 – 74. ISBN 978-80-228-2291-6
2. **PETRIK, P. (2011):** Dane a ich vplyv na hospodárenie vybraného subjektu v lesnom hospodárstve. Diplomová práca. TU vo Zvolene 2011. 62 str.
3. **VYHLÁŠKA č. 453/2006 Z. z.** o hospodárskej úprave lesa a ochrane lesa
4. **ZÁKON č. 222/2004 Z.z.** o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov
5. **ZÁKON č. 582/2004 Z.z.** o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady v znení neskorších predpisov
6. **ZÁKON č. 595/2003 Z.z.** o dani z príjmov v znení neskorších predpisov
7. **ZELENÉ SPRÁVY 2003 – 2011**

Adresa autora:

Ing. Emília Balážová, PhD.

Katedra ekonomiky a riadenia LH

Lesnícka fakulta

Technická univerzita vo Zvolene

T. G. Masaryka 24

960 53 Zvolen, Slovenská republika

tel: +421 45 5206 322

e-mail: balazova@vsld.tuzvo.sk

RELEVANTNÉ HRANICE DANE Z LESNÝCH POZEMKOV

JOZEF TUTKA

ABSTRACT

The paper analyses factual and logical side of tax on immovable property of the current act on local taxes and local charges for communal waste and small quantity building waste. The system of the derivation and imposing the tax on forest land in Czech Republic, Austria, Germany and Slovakia is assessed. Financial side of the tax on forest land in Slovakia is analysed and prospective system of imposing the tax on forest land and forest property is presented altogether with possible alternative solutions of this issue through amendments of current legislation on the tax on forest land.

Key words: fiscal instruments, immovable property tax, tax on forest land, subject and basis of tax, tax tariff, tax administrator

1 ÚVOD

Podstatou fiškálnej politiky je vlastný proces stanovovania daní a plánovania výdavkov za účelom tlmenia cyklických výkyvov a dosahovania ekonomického rastu pri vysokej zamestnanosti a akceptovateľnej inflácii (URAMOVA, M., 2000). Dane tvoria tú časť fiškálnej politiky štátu, ktorá slúži v podstate na ovplyvňovanie ekonomickej situácie mikro i makrosféry hospodárstva cestou daní a výdavkov štátu.

Fiškálna politika sa podľa účinku na ekonomiku rozlišuje na:

- *expanzívnu*, zameranú na rast výkonnosti ekonomiky k čomu využíva znižovanie daní a rast vládnych výdavkov,
- *reštriktívnu* uplatňujúcu také nástroje, ktoré obmedzujú vládne výdavky a zvyšujú daňové zaťaženie podnikateľských i fyzických subjektov.

Nástroje štátnej fiškálnej politiky sa rozlišujú na automatické ako stabilizátory a na zámerné (diskrétny):

V rámci prvej skupiny *automatických – stabilizátorov* sa rozlišuje:

- *systém progresívneho zdaňovania dôchodkov* (daňové zaťaženie – sadzby) rastú alebo klesajú súhlasne s rastom alebo poklesom dôchodkov,
- *poistenie v nezamestnanosti* (hromadí sa v čase vysokej zamestnanosti a využíva ako stabilizátor ekonomiky v čase nezamestnanosti)
- *subvencie k cenám* (predovšetkým v poľnohospodárstve na stabilizáciu citlivých výkyvov úrody – vykrývajú rozdiel medzi úradnou a výrobnou cenou, resp. trhovou cenou a úradnou cenou).

K druhej skupine *zámerných (diskrétnych)* nástrojov fiškálnej politiky sa zaraďujú:

- *verejné práce* (cieľom je vytvorenie pracovných miest pre nezamestnaných, resp. slúžia ako podmienka pre vyplácanie podpory v nezamestnanosti, aby sa predišlo odvykaniu od práce alebo čiernej práce),
- *projekty verejnej zamestnanosti* (slúžia na zamestnanie nezamestnaných spravidla na jeden rok vo verejných službách alebo krátkodobých účelových činnostiach),
- *zmeny daňových sadzieb* (ich účinnosť závisí od reálnosti týchto zmien, vedie to k rastu spotrebných výdavkov a k stimulácii rastu ponuky, výroby a tým aj rastu ekonomiky).

Zdaňovanie nehnuteľností v SR má ambíciu priblížiť sa k modelom daňových systémov vyspelých trhových ekonomík EÚ a ostatného sveta. V súčasnosti je napriek mnohým priblíženiam sa stále ešte dosť špecifické. Pre zdaňovanie nehnuteľností sa v týchto štátoch využívajú nástroje reálnej a dlhodobu konsolidovanej trhovej ekonomiky.

V perspektíve by malo ísť o postupné zapracovanie a osvojenie si prístupov relevantných noriem platných v starých členských štátoch Európskej únie, s cieľom prepojiť daň z nehnuteľností s reálnou hodnotou nehnuteľností a tak vytvoríť podmienky na zdaňovanie nehnuteľností podľa ich trhovej hodnoty.

Na Slovensku upravuje v súčasnosti problematiku dane z lesných pozemkov zákon NR SR č. 582/2004 Z. z. z 23. septembra 2004 o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady, ktorý nadobudol účinnosť 1. 12. 2005. Tento zákon nahradil v podstate predchádzajúce zákony č. 91/2004 Z. z., resp. č. 317/1992 Zb. o dani z nehnuteľností.

Pri zdanení lesných pozemkov sa vychádza z kategorizácie lesov, keďže predmetom dane sú v novom zákone, a boli aj v predošlých zákonoch (zákon č. 91/2004 Z. z., resp. č. 317/1992 Zb.) lesné pozemky, na ktorých sú hospodárske lesy, podľa § 15 zákona 326/2005 Z. z. o lesoch a jeho novely.

Základom dane z lesných pozemkov je hodnota pozemku určená podľa platných predpisov MS SR č. 492/2004 Z. z. o stanovení všeobecnej hodnoty majetku, spravidla oprávneným znalcom znaleckého odboru: lesníctvo, odvetvie: odhad hodnoty lesa. Správcu dane vykonáva obec, na ktorej území sa nehnuteľnosť nachádza a výnos dane je príjmom rozpočtu obce.

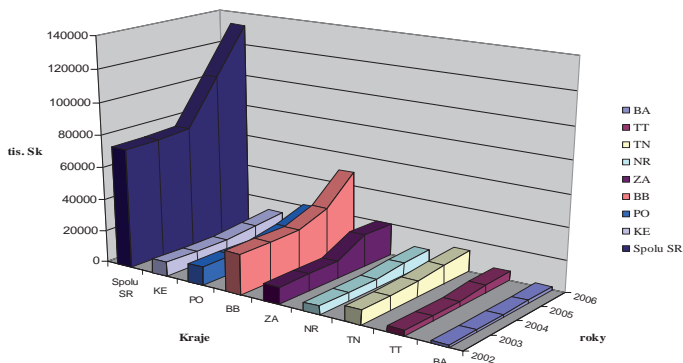
Správca dane *môže* všeobecne záväzným nariadením ustanoviť zníženie ale i zvýšenie dane z pozemkov alebo oslobodiť od dane z pozemkov okrem iných aj pozemky:

- vo vlastníctve právnických osôb, ktoré nie sú založené alebo zriadené na podnikanie,
- v národných parkoch, chránených areáloch, prírodných rezerváciách, prírodných pamiatok a vo vyhlásených ochranných pásmach s tretím a štvrtým stupňom ochrany,
- lesné pozemky od nasledujúceho roka po vzniku holiny do roku plánovaného začatia výchovnej ťažby (prvej prebierky).

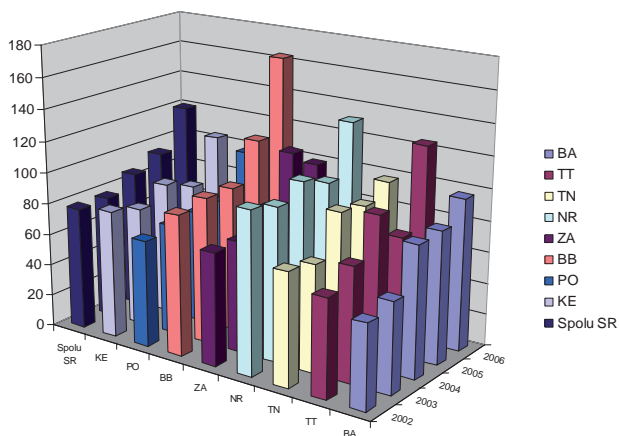
V pôvodnom zákone č. 317/1992 Zb. o dani z nehnuteľností vyplývalo oslobodenie lesných pozemkov od dane pre pozemky od nasledujúceho roka po vzniku holiny do roku plánovaného začatia výchovnej ťažby (prvej prebierky), priamo zo zákona a nezáviselo od rozhodnutia správcu dane. V tomto prípade ide jednoznačne o nákladové štádium vývoja lesného porastu a vlastníci lesných pozemkov, výlučne iba týchto vývojových štádií lesných porastov nemajú z čoho uhradiť čiastku dane z lesných pozemkov, bez toho aby si nemuseli požiadať o úver od finančnej inštitúcie, čím sa im spravidla zvýšená čiastka vyrubenej dane správcu dane ďalej ešte zvýši o čiastku úroku z úveru.

Vývoj celkovej čiastky zaplatenej dane z pozemkov za roky 2002 – 2006, podľa krajov, ktorý bol ovplyvnený zmenou predpisov pre stanovenie hodnoty lesných pozemkov, ale i dane z lesných pozemkov sa prehľadne prezentuje na obrázok 1. Čiastka daní na 1 ha lesných pozemkov za to isté obdobie podľa 8-mich krajov a Slovensko je názorne dokumentovaná na obrázok 2.

Čiastka zaplatenej dane z lesných pozemkov podľa krajov a rokov v tis. Sk

Obrázok 1 Hodnota zaplatenej dane z lesných pozemkov podľa krajov a SR a rokov celkom v tis. Sk

Obrázok 2 Hodnota zaplatenej dane z lesných pozemkov podľa krajov a rokov v Sk na ha

2 DAŇ Z LESNÝCH POZEMKOV V OKOLITÝCH ŠTÁTOCH (ČR, NEMECKU, RAKÚSKU AP.)

V ČR upravuje daň z lesných pozemkov zákon č. 174/1995 Zb. o dani z nehnuteľnosti (česky nemovitosti) a jeho novela zákon č. 576/2002 Zb. o dani z nehnuteľnosti, v znení neskorších predpisov. Systém riešenia dane z lesných pozemkov je podobný nášmu. Malé rozdiely sú hlavne v stanovení hodnoty lesných pozemkov, ako základu dane a v počte titulov oslobodenia od dane. Predmetom dane nie sú pozemky na ktorých sa nachádzajú ochranné lesy a lesy zvláštneho určenia. Oslobodené od dane sú okrem iného aj pozemky vo vlastníctve štátu a obcí (nie ak sú prenajaté) a pozemky zvlášť chránených území. Základom dane je cena stanovená podľa platného cenového predpisu. Sadzba dane hospodárskych lesov je 0,25 % základu dane.

Daň z pozemkov v Nemecku i Rakúsku je prvou pôvodnou formou dane z výnosov v poľnohospodárstve a lesníctve. Požiadavky vznikajúcej industrializácie a jej následného razantného rozvoja boli zabezpečované predovšetkým z jej zdrojov. Už v roku 1850 bolo konštatované (John Stuart Mill), že renta z pôdy musí byť cestou štátnej dane z pozemkov zospoločenšená.

Princíp zjednotenia rôznych oceňovaní poľnohospodárskeho a lesného majetku sa prijal v roku 1934 – 1935 v Nemecku na základe zákonov o oceňovaní. Do povedomia odbornej verejnosti vstúpilo toto oceňovanie pod pojmom jednotné oceňovanie (Einheitsbewertung). Tento systém oceňovania uplatnil ekonomické spojenie pozemkov a hospodárskeho majetku do hospodárskej jednotky pre daňové ocenenie (stanovenie základu dane). Dovtedy boli dane poľnohospodárskej a lesnej výroby posudzované ako suma ich jednotlivých čiastkových hodnôt.

V poľnohospodárstve a lesníctve Nemecka sa stala základom jednotného oceňovania výnosová metóda, pomocou ktorej sa stanovili jednotné ceny (hodnoty).

Jednotné oceňovanie obsahuje nielen ocenenie jednotlivých pozemkov, ale aj ocenenie účelovo súvisiaceho majetku. Každá hospodárska jednotka je ocenená ako uzavretý celok (majetok). Jednotná hodnota sa môže ale nemusí rovnať sume ocenení (napríklad substancných hodnôt) jednotlivých častí majetku hospodárskej jednotky.

Stanovenie hodnoty lesného majetku sa môže realizovať aj podľa metodického postupu oceňovania na základe vekových tried alebo až vekových stupňov.

Pre tieto účely sa odvodili hodnoty sadzby výnosu na ha podľa drevín, stanovištných tried (bonít), zakmenenia, ap., ďalej percentuálna sadzba pre jednotlivé vekové triedy, hektárové sadzby výnosu pre nízky a stredný tvar lesa, ochranný les a ďalšie druhy lesov s obmedzeným obhospodarovaním ako aj sadzby pre lesy do 5, resp. 10 ha výmery ap. Formálne sa jednotné hodnoty výnosu na ha lesa v uvedenej štruktúre upravili spravidla do legislatívnej formy (vyhlášky MF ap.).

V Nemecku rieši otázku daní z nehnuteľnosti zákon č. 106 VI GG, o pozemkovej dani

Daňovým základom je hodnota majetku stanovená finančným úradom podľa jednotnej metodiky (tiež jednotná hodnota) pre hospodársku jednotku alebo jednotku výmery pozemkov. Sadzba dane sa rozlišuje podľa druhu pozemkov. Pre lesné pozemky to je 6%. V právomoci obce je možnosť zvýšiť túto sadzbu podľa jednotlivých spolkových krajín v priemere o 150 – 300 %.

V Rakúsku sa uplatňuje podobný systém daní z nehnuteľnosti. Daňovým základom je hodnota lesného majetku odvodená na základe metodiky jednotného ocenenia (Land- und forstwirtschaftliche Einheitsbewertung z roku 1979 a jeho neskorších aktualizácií)

V Dánsku zahrňujú rôzne formy vlastníctva nehnuteľného majetku aj rôzne dane, vrátane dane z majetku. Daň sa počíta z hodnoty majetku a v prípade obecnej dane z hodnoty pozemkov. Daň sa vyrubuje z hodnoty nehnuteľného majetku a pôdy. Hodnota pôdy je určená ako hodnota pôdy v nezlepšených podmienkach. Daň z nehnuteľnosti sa priznáva a vyberá spolu s daňami z príjmu. Sadzba dane z pozemkov v obci je 0,1 % z hodnoty pozemku ako základu dane. Okrem toho si obce nariaďujú špecifickú pozemkovú daň, ktorú vlastníci pozemkov platia obci vo výške 1,6 – 2,4 % zo základu dane. Obecná daň z pozemkov je nižšia pre poľnohospodársku a lesnú pôdu.

Daň z nehnuteľnosti je 1 % z hodnoty nehnuteľnosti do hodnoty 3 040 000 DKK (cca 15 mil. Sk) a je progresívna. Nad 15 mil. Sk je daň 3 % po odpočítaní 15 mil. z ktorých sa platí daň vo výške 1 %.

3 ANALÝZA FINANČNEJ PODSTATY DANE Z LESNÝCH POZEMKOV V LEGISLATÍVE SR

Základom dane z lesných pozemkov je všeobecná hodnota lesných pozemkov. Podľa vyhlášky MS SR č. 492/2004 Z. z. sa stanoví všeobecná hodnota ako súčin východiskovej hodnoty lesných pozemkov a koeficienta polohovej diferenciácie, zohľadňujúceho špecifika dopytu, využiteľnosti, dosahovania výnosu a predajnosti lesného majetku. Východiskovú hodnotu lesného pozemku tvoria dve čiastky, a to základná hodnota lesného pozemku a hodnota vyplývajúca z polohy. Základná hodnota lesného pozemku sa odvodila kapitalizáciou periodickej renty (čistého periodického marginálneho výnosu) v rubnej dobe pre absolútne bonity hlavných a ďalších drevín cieľového zastúpenia v porastoch pomocou algoritmu:

$$H_p = H_{p_z} + f_p \quad (1)$$

$$H_{p_z \text{ jk}} = \frac{R_{u_{jk}}}{1,0 p^u - 1} \quad (2)$$

kde je:

- $R_{u_{jk}}$ - periodická renta (čistý periodický marginálny výnos v rubnej dobe) j-tej bonity, k-tej dreviny
- pk - úroková miera k-tej dreviny; podľa drevín 2 – 2,5 %
- u - rubná doba; podľa drevín 80 – 120 rokov

Jednotkové hodnoty faktora polohy lesného pozemku sa stanovili podľa tohto algoritmu:

$$f_p = P_{s_{1,2}} - f(x_1, x_2) \quad (3)$$

kde je:

- f_{p_j} - jednotková hodnota faktora polohy zo sústredovania a odvozu dreva j-tej bonity
- $P_{s_{1,2}}$ - priemerné náklady sústredovania (s_1) a odvodu (s_2) dreva na Slovensku
- $x_{1,2}$ - sústredovanie (x_1) a odvodná vzdialenosť (x_2) v diskretných veličinách
- $f(x_1, x_2)$ - funkcie nákladov konkrétneho stanovišta v závislosti od vzdialenosti x_1 a x_2

Kvantifikácia čiastky $R_{u_{jk}}$ (periodickej renty), ktorá sa ročne odčerpáva plate- ním pozemkovej dane

Pri základnej sadzbe dane z lesných pozemkov 0,25 % sa pri rôznych sadzbách úroko-vej miery použitej pri stanovení základnej hodnoty lesného pozemku (H_{p_z}) ročne odčerpajú tieto čiastky periodickej renty (za rubnú dobu):

H_p pri $p=1,5$ %:

H_{p_z} predstavuje 28, 20 % $R_{u_{jk}}$, ročne sa odčerpá $0,025 \times 28,20 = 0,705$ % $R_{u_{jk}}$. Za 70 rokov (okolo 25 – 30 rokov sa daň do prvej prebievky neplatí) to je 49,35 % $R_{u_{jk}}$. Maximálne možné zvýšenie pozemkovej dane, aby sa nesiahlo na podstatu renty z pôdy je: $100 : 49,35 \% = 2,026$ (resp. 202,6 %)

H_p pri $p=1,75$ %:

H_{p_z} predstavuje 21, 42 % $R_{u_{jk}}$, ročne sa odčerpá $0,025 \times 21,42 = 0,5355$ % $R_{u_{jk}}$. Za 70 rokov (okolo 25 – 30 rokov sa daň do prvej prebievky neplatí) to je 37, 48 % $R_{u_{jk}}$. Maximálne možné zvýšenie pozemkovej dane, aby sa nesiahlo na podstatu renty z pôdy je: $100 : 37,48 \% = 2,668$ (resp. 266,8 %)

S ohľadom na to, že spravidla do 40 až 60 rokov veku, lesné porasty, v závislosti od dreviny a bonity, neprodukujú kladný čistý výnos, musí si užívateľ lesa požíčiatvať finanč-

né zdroje na úhradu pozemkovej dane a zároveň uhrádzať úrok takýchto úverov. Týmto sa stanovené rozpätie maximálne možného zvýšenia dane z pozemkov zníži podľa úrokovej miery o 50 – 60 %. To znamená, že jeho hodnota sa môže pohybovať maximálne **od 100 % do 300 %**.

Z vykonanej analýzy vyplýva, že pri všetkých lesných pozemkoch, kde bola uplatnená pri odvodení východiskovej hodnoty vyššia sadzba úrokovej miery ako 2,25 % je výhodnejšie pre štát uplatňovať iba daň z príjmov, s jednotnou sadzbou 19 %, vzhľadom na nákladový charakter pozemkovej dane, resp. všeobecne daní z nehnuteľnosti.

4 NÁVRH RELEVANTNÉHO PERSPEKTÍVNEHO SYSTÉMU STANOVENIA DANE Z LESNÝCH POZEMKOV A LESNÉHO MAJETKU

Perspektívnym riešením dane z lesných pozemkov a nadväzujúcich daní vyplývajúcich z podnikania na lesných pozemkoch by bolo jej odvodenie z jednotnej hodnoty lesného majetku. V podstate by sa takto zobjektívnili jej čiastky a tiež aj väzby na relevantnú výšku jednotlivých druhov daní a rôznych poplatkov do rozpočtu štátu, obcí a záujmových organizácií a spolkov.

Prínosom by bolo to, že by sa jednotná cena (hodnota) lesného majetku uplatnila najskôr pri dani z pozemkov a dani z príjmov, neskôr aj dani z lesného majetku.

Ďalšou perspektívnou aplikáciou by bolo aj jej možné použitie pre určenie poplatkov pre poľnohospodárske a lesnícke podnikateľské subjekty ako príplatok k rente (čiastke diferencie v rente). Išlo by o čiastočné vyrovnanie rentových podmienok držiteľov lesa v ekonomicky nevýhodnejších podmienkach, v rámci uplatňovaných podporných systémov EÚ a SR.

Stanovenie jednotnej ceny lesného majetku by sa viazalo na vlastnícke a správcovské subjekty, ktoré sa už od roku 1996 vyčleňujú aj v rámci zariadenia lesov ako lesné celky (LC). Pre tieto celky sa aj vypracúvajú LHP, resp. zjednodušené LHP.

Predpokladom je pripraviť na dobrej úrovni celý projekt oceňovania pomocou jednotných cien (metodika odvodenia jednotných cien podľa drevín, bonít, vekových stupňov, tvaru lesa, kategórií lesa, veľkosti LHC, jednotky podnikateľského subjektu) ap. a sadzby pre jednotlivé druhy daní – splývajúcich, špecifických a vlastných poplatkov.

Dovtedy sa bude pre účely dane z pozemkov, využívať všeobecná hodnota lesných pozemkov podľa vyhlášky MS SR č. 492/2004 Z.z.

Pri stanovení **sadzby dane** z pozemkov a ich prirážok by sa *zohľadnila výmera, celková hodnota a priemerná hodnota lesných pozemkov a veková štruktúra lesných porastov* v LC, resp. jednotlivého držiteľa lesov.

Absolútna čiastka dane za LC, resp. vlastníka alebo správcu lesa by sa stanovila podľa rámcového vzorca:

$$D_{\text{poz}} = S_d \cdot H_{\text{jm}} \cdot k_p$$

kde je:

D_{poz} – ročná daň z lesného pozemku

H_{jm} – jednotná hodnota lesného majetku ako daňový základ

S_d – sadzba dane (1 – 5,5 %)

V rámci metodického postupu by sa stanovili hraničné hodnoty lesného majetku vlastníka alebo správcu, za ktoré by sa *uplatňovala iba daň z pozemkov*, napr. do 500 tis. Sk hodnoty a od tejto hodnoty vyššie by sa platila aj *daň z príjmov alebo iba daň z príjmov*. Z hľadiska (správcu) a vlastníka lesov je jedno, o akú daň z týchto dvoch ide, pretože o uvedené čiastky znižuje svoj príjem. Z hľadiska smerovania platieb dane z pozemkov a dane z príjmov, treba obidva druhy dane rozlišovať.

Vlastný systém a potom aj metodické spracovanie celého postupu zdaňovania podľa princípov jednotnej hodnoty majetku (lesného alebo poľnohospodárskeho) by museli akceptovať a prijať príslušné ministerstva (ministerstvo pôdohospodárstva a ministerstvo financií a spravodlivosti SR), resp. i zákonodarný orgán.

5 ZÁVER

Pre účely efektívnejšieho využívania a ochrany poľnohospodárskych a lesných pozemkov, ako prírodného zdroja a zároveň aj najväčšieho prírodného bohatstva Slovenska slúži celý balík nástrojov fiškálnej politiky. V súčasnom období pozitívneho vývoja hospodárstva SR, by bolo účelne uplatniť aj expanzívnejšiu fiškálnu politiku, zameranú na rast výkonnosti ekonomiky k čomu by sa malo využiť aj racionálne nastavenie výšky daní, resp. ich znižovanie. Relevantné a citlivé zmeny daňových sadzieb, môžu zvýšiť ich súhrnnú účinnosť a viesť k rastu spotrebných výdavkov a k stimulácii rastu ponuky a výroby v odvetví lesníctva a tým aj rastu jeho ekonomiky a rozvoja vidieka, s ktorým je lesníctvo bezprostredne späté.

Na základe realizovanej analýzy a zhodnotenia informácií existujúcich daňových systémov v niektorých štátoch Európy a aktuálne platnej legislatívy v SR, zákona č. 582/2004 Z.z. a jeho neskorších noviel, by bolo vhodné vykonať v tomto zákone niektoré alternatívne úpravy: vypustiť z predmetného zákona zdaňovanie lesných pozemkov a odčerpávať časť renty z lesnej pôdy cestou dane z príjmov subjektov (fyzických a právnických osôb) obhospodarujúcich lesy alebo ohraničiť možnosť správcu dane zvýšiť základnú sadzbu dane maximálne iba do 300 % a rozšíriť oslobodenie z dane aj na lesné pozemky strato- vých HSLT hospodárskych lesov, resp. doplniť niektoré § (§ 8 a § 17) aktuálneho zákona o formulácie „zrušiť možnosť správcu dane určiť daň pre lesné pozemky hospodárskych lesov v období od nasledujúceho roka po vzniku holiny až do prvej prebiecky“ a „zrušiť možnosť zvýšenia základnej sadzby dane z lesných pozemkov“

Použitá literatúra

1. SAMUELSON, P.A.–NORDHAUS, W.D. 1992: *Ekonomia I., II.*, Bratislava, 419 a 550 s.
2. TUTKA, J. a kol. 2002: *Ekonomické nástroje a nástroje štátnej lesníckej politiky pre trvalé obhospodarovanie lesov*. ZS ČVTP, LVÚ Zvolen, 159 s.
3. TUTKA, J. A KOL., 2008: *Kvantifikácia finančného dopadu navrhovaných úprav zákona č. 582/2004 Z. z. na rozpočty správcov dane (obce)*. ZS KVÚ LVÚ – NLC Zvolen, 14 s.
4. URAMOVÁ, M. A KOL. 2000: *Makroekonomia*. UMB, B. Bystrica, 171 s.

Adresa autora:

Ing. Jozef Tutka, CSc.

Sokolská 755/42, 960 01 Zvolen

tel.: + 421 045 5326 576

mobil: +421 915 659 987

e-mail: tutka.silvepom@gmail.com

KRITÉRIÁ ZARAĐOVANIA ZAMESTNANCOV DO NÁRODNEJ SÚSTAVY POVOLANÍ

LUBOMÍR IVAN, MOJMÍR IVAN

ABSTRACT

The National System of Professions is a nationwide unanimous information system describing the labour market standard requirements for the individual working posts. The following criteria for job definitions are considered: required education degree, general competences, professional knowledge, professional skills, certificates and other written licences, the practice. The Sector Board has defined, based on these criteria, the requirements for providing of different work activities at the labour market.

Key words: The National System of Professions, criteria, labour market requirement

1 ÚVOD

Národnú sústavu povolání (NSP) definuje zákon č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti ako celoštátny, jednotný informačný systém opisu štandardných nárokov trhu práce na jednotlivé pracovné miesta. NSP určí požiadavky na odborné zručnosti a praktické skúsenosti potrebné na vykonávanie pracovných činností na trhu práce. Jej centrom sa stáva Register zamestnaní tvorený z národných štandardov zamestnaní, ktoré opisujú požiadavky zamestnávateľov kladené na kvalifikovaný výkon zamestnaní. Register zamestnaní je vytváraný na platforme sektorových rád, v ktorých pôsobia odborníci z jednotlivých odvetví ekonomickej činnosti, z centrálnych aj regionálnych orgánov zamestnávateľských zväzov, odborových zväzov, orgánov štátnej správy, samosprávy, združení, komôr, škôl a výskumnej sféry. Správny výber členov sektorových rád a ich profesionálny prístup k tvorbe národných štandardov zamestnaní patria medzi významné predpoklady úspešnej realizácie projektu NSP. Zabezpečia, aby kvalifikačné požiadavky na vykonávateľov jednotlivých zamestnaní boli v Registri zamestnaní zadefinované komplexne a objektívne. V rokoch 2011 a 2012 v Sektorovej rade pre lesné hospodárstvo a drevospracujúci priemysel pracovali: Dr. Peter Molnár – Republiková únia zamestnávateľov, Ing. Igor Patráš – Zväz spracovateľov dreva, Ing. Soňa Gerthoferová – Trexima Bratislava, Mgr. Petra Veselovská – Trexima Bratislava, Ing. Ján Konečný – Molitex, p. Cyril Vrbiar – fy Cyril Vrbiar, p. Ivan Hruška – Píla Pali, Ing. Milan Dolňan – Lesy mesta Brezno, Ing. Blažej Možucha – Mestské lesy Banská Bystrica, p. Aurel Bott – Interiér Bott, Ing. Lubomír Ivan, PhD. – Vysokoškolský lesnícky podnik, p. Michal Mikač – Lesosotav Nitra, Ing. Marcela Kružliaková – Bučina DDD, p. Július Gajarský – Fines, Mgr. Ján Kostrian – Lesy SR, Ing. Marián Laššák, CSc. – Doka Drevo, Ing. Igor Vizslai – ZZLH, PhDr. Peter Zemaník – Zväz spracovateľov dreva, Bc. Anton Bystroň – OZ drevo, lesy, voda, Mgr. Jozef Hazlinger, Banskobystrický samosprávny kraj, Ing. Igor Mrva – MpaRV SR. Ing. Katarína Drovová – Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny BB, doc. Ing. Jozef Sedliačik, CSc. – TU vo Zvolene, Doc. Ing. Karol Gubka, CSc. – TU vo Zvolene, Ing. Rudolf Valovič, CSc. – SOŠ lesnícka Banská Štiavnica. Ing. Alena Galanová – Štátny inštitút odborného vzdelávania, Ing. Alena Babicová – Ústav ekológie lesa, Ing. Milan Sarvaš – NLC.

2 KRITÉRIÁ ZARAĐOVANIA ZAMESTNANCOV DO NÁRODNEJ SÚSTAVY POVOLANÍ

Národný štandard zamestnaní je súbor požiadaviek zamestnávateľov na konkrétne zamestnanie. Obsahuje nároky na vykonávanie zamestnania týkajúce sa:

1. požadovaného minimálneho stupňa vzdelania,
2. všeobecných spôsobilostí, t. j. komplexných schopností človeka, ktoré nesúvisia s odbornou špecializáciou a sú prenosné do rôznych pracovných činností,
3. odborných vedomostí, ktoré predstavujú osvojené informácie získané prostredníctvom vzdelávania alebo učenia sa,
4. odborných zručností, t. j. schopností jednotlivca optimálne vykonávať určité pracovné činnosti na základe osvojených vedomostí, ale aj predchádzajúcej praktickej činnosti,
5. odbornej praxe, t. j. aká prax sa žiada, prípadne odporúča na výkon zamestnania,
6. certifikátov a osvedčení, ktorých vlastníctvo je vyžadované na výkon vybraných zamestnaní.

V súčasnosti vytvorené národné štandardy zamestnaní pre lesné hospodárstvo, ktoré vyžadujú vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa sú:

- Technik pre pestovateľskú činnosť v lesníctve
- Technik pre ťažbovú činnosť v lesníctve
- Technik pre správu lesného majetku
- Technik pre technickú prípravu výroby v lesníctve
- Technológ lesnickej výroby

Národné štandardy zamestnaní, ktoré vyžadujú úplné stredné odborné vzdelanie sú:

- Vedúci lesného obvodu
- Majster (supervízor) v lesníctve
- Mechanik, opravár pojazdných zariadení a strojov v lesníctve
- Operátor pojazdných viac operačných lesných strojov na spracovanie dreva
- Technik operačného nasadenia lesnej techniky
- Technik pre údržbu lesnej techniky

Národné štandardy zamestnaní, ktoré vyžadujú stredné odborné vzdelanie sú:

- Operátor štiepkovačov a pojazdných zariadení na výrobu energetickej štiepky
- Operátor lesnickej lanovky pri spracovaní dreva
- Operátor lesných traktorov
- Pracovník pre pestovanie a ochranu lesa
- Pracovník v ťažbovej činnosti v lesníctve
- Pracovník manipulácie s drevom v lesníctve
- Pracovník pri údržbe lesných stavieb v lesnom hospodárstve
- Pracovník v poľovníctve
- Pracovník v semenárstve, škólkarstve a drobnej lesnej výrobe

Národné štandardy zamestnaní, ktoré vyžadujú nižšie stredné odborné vzdelanie sú:

- Pomocný pracovník v lesníctve
- Pomocný pracovník v poľovníctve

Kritériá zaraďovania zamestnancov do národných štandardov zamestnaní uvediem na príklade technika pre ťažbovú činnosť v lesníctve.

Požadujú sa nasledovné všeobecné spôsobilosti: analyzovanie a riešenie problémov, digitálna gramotnosť (počítačové spôsobilosti), environmentálna gramotnosť, finančná a ekonomická gramotnosť, informačná gramotnosť, komunikácia (jednanie s ľuďmi), kultivovaný písomný prejav, kultivovaný slovný prejav, schopnosť vyjadrovania sa, ma-

tematická gramotnosť, motivovanie ľudí, organizovanie a plánovanie práce, osobnostný rozvoj, pružnosť v myslení (adaptabilita, flexibilita, improvizračné schopnosti), rozhodovanie, samostatnosť, technická gramotnosť, tímová práca, tvorivosť (kreativita), vedenie ľudí, vyjednávanie, prezentovanie, vedenie motorových vozidiel, environmentálna gramotnosť, prezentovanie. Pri všetkých všeobecných spôsobilostiach je definovaná úroveň dôležitosti nutná alebo výhodná, úroveň ovládanie elementárna, pokročilá alebo vysoká.

Požadujú sa nasledovné odborné vedomosti: bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci a ochrana pred požiarimi, druhy odpadov a ich vplyv na životné prostredie, ekológia životného prostredia, ekonomika lesného hospodárstva, geografické informačné systémy a spracovanie údajov, geológia, hospodárska úprava lesov, kategorizácia lesov, lesná doprava a mechanizácia, mechanizačné prostriedky v lesnom hospodárstve, normy a normatívy v lesnom hospodárstve, ochrana lesa a lesného prostredia, organizácia lesnej ťažby, organizácia, riadenie a kontrola poľovníckeho a lesného hospodárstva, organizačná štruktúra lesného hospodárstva, pedológia, plánovanie a riadenie lesného hospodárstva, postupy zakladania, pestovania, výchovy a obnovy lesných porastov, právne predpisy v oblasti poľovníctva a lesného hospodárstva, projektový manažér, sortimentácia a druhovanie dreva, stroje a zariadenia v lesnom hospodárstve, technológia a technologické postupy spracovania dreva, projektovanie lesných ciest, hradenie bystrín a lesníckej meliorácie. Pri všetkých odborných vedomostiach okrem projektovania je požadovaná úroveň dôležitosti nutná s prípadným opisom odbornej vedomosti, pri projektovaní lesných ciest, hradenia bystrín a lesníckych melioráciách je požadovaná úroveň dôležitosti výhodná.

Požadujú sa nasledovné odborné zručnosti s úrovňou dôležitosti nutná: kontrola a preberanie vyťaženej dreva, kontrola dodržiavania pracovnej a technologickej disciplíny podriadených zamestnancov a dodávateľov prác, kontrola dodržiavania technologických, technických a bezpečnostných predpisov na zverenom úseku v lesníckej výrobe, obsluha osobného dopravného prostriedku súvisiaceho s lesníckou výrobou, operatívne riešenie organizačných a prevádzkových problémov v lesníckej výrobe, orientácia v geometrických plánoch a všetkých druhoch máp v lesnom hospodárstve, orientácia v normách technických podkladov v lesníckej výrobe, orientácia v technickej dokumentácii a normách v oblasti lesných strojov, ručných strojov a strojných zariadení, riadenie a kontrola optimálneho využívania výrobných a pracovných kapacít v určenom lesnom obvode, riadenie a organizácia komplexnej ťažbovej činnosti na zverených pracoviskách, riadenie činností v lesníctve, sledovanie vývoja stavu lesa a návrh úpravy programu starostlivosti o les, tvorba výrobných-prevádzkových plánov v lesníckej výrobe a tvorba operatívnych výrobných plánov, vedenie evidencie lesného hospodárstva, zabezpečenie a koordinácia technologickej prípravy pracovísk, zabezpečenie úloh v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a požiarnej ochrany, zabezpečovanie realizácie opatrení proti vzniku škôd v lesných ekosystémoch a lesným škodcom, zabezpečovanie spolupráce s orgánmi štátnej správy v oblasti lesného hospodárstva. Pri odbornej zručnosti obsluha strojov a technologických zariadení v lesníckej výrobe sa požaduje úroveň dôležitosti výhodná, pri niektorých odborných zručnostiach je podrobný opis požadovaných zručností.

Na výkon tohto zamestnania sa vyžadujú nasledovné certifikáty: osvedčenie o odbornej spôsobilosti odborného lesného hospodára podľa zákona č. 326/2005 Z. z. o lesoch v znení neskorších predpisov (§ 47 ods. 4), vodičské oprávnenie na vedenie motorových vozidiel skupiny B podľa zákona č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Na výkon tohto zamestnania sa odporúča odborná prax minimálne 3 roky.

4 ZÁVER

V súčasnosti čelí Slovensko, ale aj iné členské štáty EÚ, problému nezamestnanosti, ktorý nepriaznivo ovplyvňuje tak verejné financie, ako aj životnú úroveň obyvateľstva. Jedným z dôvodov, prečo majú uchádzači o zamestnanie problém uplatniť sa na trhu práce, je nesúlad medzi ich dosiahnutými vedomosťami, zručnosťami a požiadavkami zamestnávateľov. Tento stav do značnej miery súvisí s nízkou flexibilitou vzdelávacieho systému, v ktorom absentuje aktuálny, objektívny a komplexný opis požiadaviek trhu práce využiteľný pre formovanie skladby vhodných vzdelávacích programov. Ukazuje sa potreba vykonať analýzu monitorovania požiadaviek trhu práce a navrhnúť také riešenia, ktoré umožnia efektívny prenos požiadaviek zamestnávateľov na kvalifikovanú pracovnú silu do vzdelávacieho systému. Národný trh práce je významne ovplyvňovaný nezamestnanosťou, ale aj rozvojom nových technológií a inovácií, čo priamo súvisí s požiadavkami zamestnávateľov na kvalifikáciu pracovnej sily a aj disparitami medzi dopytom a ponukou práce. Formulácii adekvátnych požiadaviek na vykonávateľov práce často bráni nedostatočná úroveň personálneho vybavenia zamestnávateľských subjektov schopnými odborníkmi. Výsledkom je, že vzdelávacie subjekty nemajú k dispozícii objektívny a komplexný popis požiadaviek na formovanie vzdelávacích programov adekvátnych potrebám zamestnávateľov. V takejto situácii bolo nanajvýš potrebné navrhnúť efektívny celoštátny systém umožňujúci prístup k informáciám o trhu práce, o potrebách a požiadavkách zamestnávateľov na pracovné sily vo všetkých činnostiach sektorov hospodárstva SR tak, aby bolo prostredníctvom zvyšovania vedomostí a zručností možné aktívne ovplyvňovať rast zamestnanosti a znižovať nezamestnanosť v Slovenskej republike. Vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu sa v rámci Operačného programu Zamestnanosť a sociálna inklúzia pod gesciou MPSVR SR začal realizovať národný projekt NSP. Hlavným cieľom NSP je zosúladať dopyt a ponuku pracovných síl a to v rámci jednotlivých sektorov aj v rámci regiónov rešpektujúc rodovú rovnosť mužov a žien. Aktivity a výsledky NSP vyúsťujú do požiadavky predvídania krátkodobých a dlhodobých potrieb trhu práce pre potreby efektívneho riešenia nezamestnanosti mladých ľudí, aktívneho starnutia v zamestnaní a zabezpečenia reprodukcie

úbytku pracovných síl v povolaniach, kde prevažuje staršie obyvateľstvo a pritom ide o perspektívne odbory a odvetvia. V súčasnom období, po realizácii radu aktivít na naplnenie cieľov NSP možno konštatovať, že bolo vytvorené systémové riešenie nesporne prispievajúce k zosúladaťovaniu systému vzdelávania s požiadavkami zamestnávateľov na pracovnú silu, ktoré je aj nástrojom na plnenie úloh vyplývajúcich z Programového vyhlásenia vlády SR, ďalších národných dokumentov, ako aj aktuálnych nariadení a ďalších právnych aktov Európskej únie.

Použitá literatúra

1. Vlastné zdroje
2. www.esf.gov.sk

Mená a adresy autorov:

Ing. Lubomír Ivan, PhD.

TU Zvolen – Vysokoškolský lesnícky podnik

Študentská 20, 960 16 Zvolen

e-mail: lubomir.ivan@tuzvo.sk

Ing. Mojmír Ivan

Katedra ochrany lesa a poľovníctva

Technická univerzita vo Zvolene

T. G. Masaryka 24, 960 53 Zvolen

e-mail: mojiovan@azet.sk

NÁVRH LEGISLATÍVNEHO ZÁMERU ZÁKONA O LESOCH

MARTIN MORAVČÍK, MIROSLAV KOVALČÍK, LADISLAV KULLA, MATEJ SCHWARZ,
KATARÍNA SUJOVÁ, RÓBERT ZLOCHA

1 ÚVOD

Na základe čiastkovej úlohy č. 10/2 zadanej sekciou lesného hospodárstva a spracovania dreva MPRV SR v rámci kontraktu č. 1180/2011 – 710/MPRV pre rok 2012 vypracovalo Národné lesnícke centrum – Lesnícky výskumný ústav Zvolen „Legislatívny zámer nového zákona o lesoch“, ktorý dňom 24. októbra 2012 zverejňujeme na verejnú diskusiu a diskusné fórum na webovej stránke ForestPortal. Uvítame všetky názory, námety a požiadavky vyjadrené čo najširším spektrom nárokových skupín na lesy a lesníctvo so zameraním na jednotlivé oblasti novej právnej úpravy lesného hospodárstva. Predložený návrh sa bude podľa výsledkov verejnej diskusie upravovať a dopĺňať, napr. vypracovávaním variantných riešení legislatívneho zámeru.

2 NÁVRH LEGISLATÍVNEHO ZÁMERU ZÁKONA O LESOCH

Celý návrh rešpektuje zachovanie kontinuity v slovenskom lesníctve a zachováva sa štruktúra súčasného zákona o lesoch

- Lesné pozemky a ich ochrana
- Diferencované hospodárenie v lesoch: Kategorizácia lesov; Hospodársky tvar; Hospodársky spôsob, Obnova a výchova lesa; Ťažba a preprava dreva
- Ochrana lesa
- Využívanie lesov verejnosťou
- Náhrada škody
- Odborné hospodárenie v lesoch
  - hospodárska úprava lesov, program starostlivosti o lesy, lesná hospodárska evidencia, odborný lesný hospodár, odborná správa lesov
- Financovanie verejnoprospešných činností na zabezpečenie trvalo udržateľného hospodárenia v lesoch
- Štátna správa lesného hospodárstva a štátny dozor
- Zodpovednosť za porušenie povinností

3 OBSAH SPRACOVANIA JEDNOTLIVÝCH PRACOVNÝCH OBLASTÍ ZÁKONA

- Analýza vývoja legislatívy a súčasnej právnej úpravy na Slovensku
- Analýza väzieb so súvisiacimi zákonmi
- Analýza požiadaviek nadnárodných právnych predpisov a dohovorov (EÚ, OECD...)
- Analýza vybraných zahraničných zákonov o lesoch

- Analýza diskusie zainteresovaných skupín k jednotlivých pracovným oblastiam zákona o lesoch
- Návrh 1. verzie téz legislatívneho zámeru zákona o lesoch (vrátane alternatív)

4 LESNÉ POZEMKY A ICH OCHRANA

Zvýšenie ochrany LP

Alt. 1: prehodnotenie a rozpracovanie všeobecne platných zásad

- pri zmene druhu pozemku,
- zmene vo využívaní pozemku,
- obmedzení funkcií lesov, vo väzbe
  - na obmedzovanie vlastníckych práv
  - vznik práv a povinností osôb, ktoré o zmenu žiadajú.

Alt. 2: detailné rozpracovanie ochrany LP **podľa jednotlivých činností** analógia so zákonom č. 166/1960 Zb. o lesoch a lesnom hospodárstve a zákonmi 61/1977 Zb. a 100/1977 Zb.

5 DIFERENCOVANÉ HOSPODÁRENIE V LESOCH

Hospodársky tvar lesa

Alt 1: **ponechať** súčasné znenie – rozlišovať les vysoký (semenný) a les nízky (výmladkový)

Alt 2: **vypustiť problematiku hospodárskeho tvaru lesa zo zákona**, pretože neexistujú osobitné formy hospodárenia pre nízke lesy

Hospodársky spôsob

Zjednodušiť klasifikáciu HS:

- rúbaňový (obnovný prvok: rúbaň, výsledok les vekových tried):
  - podrastový,
  - holorubný (BO, TP, VR, AG – porasty, rekonštrukcia lesa, lesná plantáž);
- výberkový (výsledok prírode blízky, trvalo rôznoveký les s bohatou štruktúrou), forma:
  - stromová,
  - skupinová (max. veľkosť skupiny 0,2 ha).

Hospodársky spôsob

- Veľkosť obnovného prvku pri rúbaňovom hospodárskom spôsobe diferencovať podľa kategórie stanovišť.
- Zatriedenie stanovišť do príslušnej kategórie ustanoviť vyhláškou.
- Obnoviť zákaz znižovať hustotu porastov úmyselnou ťažbou pod hranicu 70 % zápoja korún stromov (zakmenenia 0,7) = jednoduché a jednoznačné opatrenie na ochranu produkčného potenciálu, udržanie priaznivej bilancie uhlíka v lesoch, plnenia ostatných mimoprodukčných funkcií lesov.

Rekonštrukcia lesa – osobitný obnovný postup:

V lesných porastoch:

- zdravotne poškodených,
- pri prevodoch výmladkových lesov,
- pri premenách porastov s nevhodným drevinovým zložením a fenotypovo nevhodných porastov v génových základniach,

- preriedených a zaburinených, kde zanikli podmienky pre prirodzenú obnovu .
Podpora z **verejných zdrojov**, verejný záujem

Lesné plantáže

Ustanoví: definíciu a podmienky zakladania lesných plantáží na lesných pozemkoch:

Alt. 1 (všeobecná): Len na takých stanovištiach a v takom rozsahu, aby nebolo ohrozené vyvážené plnenie všetkých funkcií lesov (podrobnosti ustanoví vyhláška).

Alt. 2 (konkrétne):

- na stanovištiach luhov, pieskov a na normálnych stanovištiach so sklonom menším ako 25 %,
- na vlastníckom celku zachovať najmenej 20 % lesných ekosystémov dotknutých stanovišť v prirodzenom stave.

Obnova lesa

Rozšíriť definíciu **holiny**:

- lesný pozemok, na ktorom lesný porast v dôsledku ťažby alebo pôsobenia škodlivých činiteľov zanikol, alebo jeho zápoj poklesol pod 30 %. Za holinu sa považuje aj lesný pozemok určený na zalesnenie.
- vypustiť povinnosť zalesniť holinu do 2 rokov a zamerať sa na dobu zabezpečenia mladého lesného porastu do 7 rokov
- do zákona uviesť princípy používania lesného reprodukčného materiálu

Výchova lesa

Hospodárenie v lesných porastoch predrubného veku zamerané na zlepšenie ich druhovej a priestorovej štruktúry, zdravotného stavu, odolnosti a kvality – **preventívna ochrana lesa**

Návrh: ak sa nevykonala výchova a dôjde k poškodeniu = strata nároku na podporu pri rekonštrukcii porastov

Ťažba dreva

Regulácia ťažieb – celkový objem dreva predpísaný na ťažbu PSL pre vlastnícky celok:

Alt. 1 (zachovanie súčasného stavu): nemožno prekročiť

Alt. 2 (návrh): vypustiť toto ustanovenie zo zákona, pripustiť prekročenie predpísaného etátu pre vlastnícky celok o najviac 20 % pri dodržaní ostatných ustanovení zákona

- posilňuje nepriamu reguláciu cez indikátory stavu lesa,
- zvýši pružnosť pri reagovaní na trh s drevom,
- zníži administratívu pri povoľovaní naliehavých ťažieb,
- zníži riziko rozporu medzi plánovaným a skutočne zisteným objemom ťažby vyplývajúce z nepresnosti zisťovania zásoby.

6 VYUŽÍVANIE LESOV VEREJNOSŤOU

Alt. 1: zachovať súčasný stav – **právo verejnosti vstupovať** na lesné pozemky

Alt. 2: nový návrh – **obmedzenie** využívania lesa na návrh vlastníka (v akej miere?, akým spôsobom? ...)

Hľadanie spravodlivých pravidiel vo vzťahoch:

- vlastníctvo a obhospodarovanie lesa,
- „bezplatné“ úžitky z lesa pre verejnosť, pre hospodárske subjekty v lesoch,
- posilnenie práv vlastníkov vrátane finančného vyrovnania.

7 ODBORNÉ HOSPODÁRENIE V LESOCH

Hospodárska úprava lesov

Zachovať princíp: podľa **programu starostlivosti o les** prostredníctvom **odborného lesného hospodára**.

Je veľké množstvo problémov a rizík v oblastiach finančnej, lesnícko-politickej, organizačnej, technickej, technologickej, metodickej, personálnej, ktoré sa vzájomne prelínajú a významne ovplyvňujú. V novom zákone vytvoríť predpoklady na zabezpečenie dostatku finančných zdrojov na vyhotovovanie diel HÚL tak, aby zodpovedali potrebám:

- vlastníkov a obhospodarovateľov lesov,
- štátu.

Problémy a riziká súčasnej HÚL

V súčasnej HÚL existuje veľké množstvo problémov a rizík, ktoré majú rozličný charakter a pôvod. Sú to najmä:

Finančné

- klesajúci objem finančných prostriedkov na úlohy HÚL,
- jednozdrojové financovanie – iba zo štátneho rozpočtu; spôsobuje to veľkú závislosť celého systému na verejných zdrojoch a jeho zraniteľnosť,
- do budúcnosti je nutná diverzifikácie zdrojov; napríklad spolufinancovanie vlastníkov a obhospodarovateľov lesov, projektové financie na vybrané činnosti HÚL.

Lesnícko-politické

- chýba zásadný koncepčno-strategický dokument o ďalšom smerovaní HÚL a jej jednotlivých činností na Slovensku,
- podstatné zníženie právnej záväznosti údajov a predpisov hospodárskych opatrení lesných hospodárskych plánov (LHP).

Organizačné

- rozdelenie činností HÚL medzi štátnu a neštátnu zložku; z toho vyplýva potreba dolaďovania vzťahov medzi terénnym výkonom prác a usmerňovaním, kontrolou a správou lesníckych informácií,
- v rámci NLC treba v oblasti HÚL doprecizovať spoluprácu medzi jeho jednotlivými ústavmi s pôsobnosťou v tejto oblasti, t. j. Ústav pre hospodársku úpravu lesov Zvolen, Ústav lesných zdrojov a informatiky Zvolen a Lesnícky výskumný ústav Zvolen,
- na medzirezortnej úrovni vzniká v chránených územiach kompetenčný spor medzi poslaním a úlohou LHP (PSoL) a programov starostlivosti o chránené územia.

Technické, technologické, metodické

- množstvo doposiaľ používaných postupov, metód a technológií používaných vo všetkých hlavných činnostiach HÚL sú zastarané a niektoré z nich aj neefektívne;
- absentuje širšie využívanie moderných metód diaľkového prieskumu Zeme, geografických informačných systémov, informačno-komunikačných technológií a matematicko-štatistických metód.

Personálne

- zhoršujúce sa vekové zloženie terénnych pracovníkov – taxátorov a nezáujem mladých pracovníkov o túto prácu; spôsobuje to nízke finančné ohodnotenie a týždenné práce,
- strata patričného spoločenského ocenenia – na rozdiel od minulosti.

Zásadné otázky HÚL

Zásadnými otázkami – na ktoré treba nájsť správne legislatívne riešenia sú:

- Ako zabezpečiť *dostatok finančných zdrojov* na vyhotovovanie diel HÚL tak, aby zodpovedali potrebám vlastníkov a obhospodarovateľov lesov i potrebám štátu?
- Ako *zefektívniť štruktúru, konkrétne postupy* a zaviesť inovácie na dosiahnutie žiaducej modernizácie, racionalizácie a zefektívnenia všetkých činností HÚL?
- Ako *oživiť dopyt vlastníkov a obhospodarovateľov lesov* a iných odberateľov na ďalšie – doplnkové služby poskytované v rámci HÚL (prieskumy lesa, nepovinné súčasti LHP), a čo všetko môže súčasná HÚL ponúknuť?

Priestorová úprava lesa

Nový systém väzieb jednotiek priestorového rozdelenia lesa:

- Lesný región ako územný rámec na vyhotovovanie RPSL,
- Lesný celok (Alt. 1), resp. lesný hospodársky celok (Alt. 2) ako územný rámec na obstaranie vyhotovenia PSL, zisťovanie stavu lesa a mapovanie
- Lesný majetok obhospodarovateľa ako jednotka na vyhotovovanie PSL,
- Základné jednotky – **dielec, čiastková plocha**

Komplexné zisťovanie stavu lesov (KZSL) a rámcové plánovanie (RP)

- Poskytuje podklady pre tvorbu LHP (PSL) prostredníctvom výstupov:
  - hospodársko-úpravnícka typizácia a
  - modely hospodárenia.
- V ostatnom období počet modelov hospodárenia nekontrolovane narastá, čo sa stáva problematickým:
  - subjektivita ich tvorby,
  - množstvo rozhodovacích kritérií,
  - malé rozdiely parametrov modelov.
- Poslanie činností = príprava podkladov pre strategické rozhodovanie a tvorbu PSL na regionálnej úrovni (hierarchicky vyššej ako lesný majetok, či územie jedného obhospodarovateľa lesa).
- Podklady by mali v racionálnej štruktúre poskytovať informácie o: prírodnom potenciáli lesov (t. j. o výskyte, produkcii a ohrození drevín podľa stanovištných jednotiek), a o časti funkčného potenciálu lesov, ktorú je účelné identifikovať na úrovni regiónu.

Podrobné zisťovanie stavu lesa a podrobné plánovanie

- Zistiť stav lesa v základných JPRL a racionálne a cielavedomo napláňovať lesnícke hospodárske opatrenia.
- Vytvoríť podmienky na spresňovanie a racionalizáciu zisťovania porastových veličín:
  - zavádzaním nových poznatkov a metód do praktickej HÚL,
  - ich diferencovaným používaním podľa skutočnej štruktúry lesa a požadovanej presnosti.
- Podrobné plánovanie prispôbovať:
  - reálnemu stavu a vývoju lesných porastov,
  - *strategickým cieľom vlastníka* premietnutým do požiadaviek na využívanie funkcií lesa.
- Zaviesť štátom podporovaný štandard PZSL a PP – dosiahnuť zachovanie jednotnosti a kontinuity informačného systému
- Doriešiť spôsob zosúladenia záujmov vlastníkov lesov so záujmami spoločnosti pri rešpektovaní

- súkromného vlastníctva,
- slobody voľby cieľa hospodárenia.
- Upraviť prepojenie PP s novo koncipovaným regionálnym lesníckym plánovaním
- Zaviesť osobitný postup PP a vypracovania PSL na LC menších ako 50 ha:
  - stanoviť zjednodušený štandard PP,
  - uvoľniť spracovanie návrhu zjednodušeného LHP do kompetencie OLH,
  - porastové zisťovanie a mapovanie zachovať vo sfére licencovanej odbornej spôsobilosti.

Špeciálne (viacúčelové) zisťovanie stavu lesa v HÚL a medziodvetvových vzťahoch

- Národná inventarizácia a monitoring lesov (NIML) SR
- Monitoring zdravotného stavu a poškodenia lesa (Monitoring lesných ekosystémov Slovenska – Čiastkový monitorovací systém Lesy)
- Monitorovanie stavu a manažmentu lesných biotopov európskeho a národného významu
- Permanentné zisťovanie (kvantifikácia) zmien v stave lesa v dôsledku kalamít a škodlivých činiteľov s využitím prostriedkov DPZ a informačných technológií
- Zisťovanie parametrov charakterizujúcich les a jeho funkcie v krajine

Program starostlivosti o lesy

Navrhuje sa zmena názvu:

Alt. 1: plán starostlivosti o lesy (PSL)

Alt. 2: lesný hospodársky plán (LHP)

PSL – pre všetky lesné pozemky v C-KN na lesnom majetku obhospodarovateľa (LMO)

Alt. 1: v územnom rámci lesného celku (LC)

Alt. 2: v územnom rámci lesného hospodárskeho celku (LHC)

Vyhotovovateľ:

- odborne spôsobilá osoba
- pri výmere pod 50 ha do kompetencie OLH

8 ZODPOVEDNOSŤ ZA PORUŠENIE POVINNOSTÍ

Zachovajú sa princípy riešenia prostredníctvom:

- priestupkového konania,
- blokového konania,
- konania o uložení pokút za iné správne delikty.

Prehodnotia sa:

- skutkové podstaty iných správnych deliktov a priestupkov tak, aby obsiahli všetky možnosti a alternatívy porušovania zásad ochrany lesa
- výšky pokút, vrátane možnosti zavedenia rozpätia pokút.

Adresa autorov:

Ing. Martin Moravčík, CSc., Mgr. Katarína Sujová, PhD.

Národné lesnícke centrum, T. G. Masaryka 22, 960 92 Zvolen

Ing. Miroslav Kovalčík, PhD., Ing. Ladislav Kulla, PhD., Ing. Materj Schwarz

Národné lesnícke centrum – Lesnícky výskumný ústav, T. G. Masaryka 22, 960 92 Zvolen,

Ing. Róbert Zlocha

Krajský lesný úrad, Banská Bystrica

DIFERENCOVANÉ HOSPODÁRENIE V LESOCH A OCHRANA LESA V RÁMCI NÁVRHU LEGISLATÍVNEHO ZÁMERU ZÁKONA O LESOCH

MATEJ SCHWARZ

ABSTRACT

The article provides information on basic issues related to the theses of the proposal of Act on forests, particularly of chapters “differentiated forest management” and “forest protection”. The task to elaborate these theses, assigned to National Forest Centre by the Ministry of Agriculture and Rural Development, included also the identification of existing problems as well as possibilities of the improvement of actual stipulations. Main identified issues include the necessity of inclusion of some modern terms and/or concepts, necessity to declare (within appropriate chapters) support for production functions and the need for clarification of relationships between forest act and nature-conservation act. Proposed solutions of above motioned issues would affect so-called categorization of forest (according to their functions) and new approach to buffer zones of protected areas.

Key words: forest functions, categorization of forest according to their functions, ecosystem services

1 ÚVOD

Vypracovanie téz návrhu novely zákona o lesoch bolo Národnému lesníckemu centru zadané Ministerstvom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky. Zadávateľ nepredložil nijaké špecifické požiadavky, takže účasťou riešenia bola aj vlastná identifikácia problémov resp. možností na zlepšenie súčasných formulácií zákona. Rozsah prostriedkov vyčlenených na úlohu neumožňoval výraznejšiu koordináciu medzi riešiteľmi zodpovednými za návrhy pre jednotlivé kapitoly ani žiadny dodatočný výskum v identifikovaných problémových oblastiach, ani dodatočný výskum ekonomických dopadov súčasného zákona o lesoch a navrhovaných alternatív s rozdielnym pomerom medzi „spoločenskou objednávkou“ verejnoprospešných služieb a požiadavkou na ekonomickú výkonnosť lesníctva.

2 METODIKA

Návrhy zmien formulácií zákona o lesoch vychádzali z analýz vývoja zákona o lesoch a naň naviazanej legislatívy v posledných desaťročiach a analýz súčasného znenia zákona o lesoch z pohľadu ich konzistentnosti, kompatibility so súčasnými princípmi trvalo udržateľného obhospodarovania lesov a ďalšími vedeckými poznatkami. Analyzované boli aj väzby na ostatnú slovenskú legislatívu (v prípade kapitol prezentovaných v článku teda najmä väzby na legislatívu v oblasti ochrany prírody a zákona o vodách) a väzby na právne záväzné medzinárodné dokumenty (v danej oblasti najmä na smernicu o biotopoch, smernicu o vtákoch a medzinárodný dohovor o vodách). Analyzovaných bolo aj viacero zahraničných zákonov o lesoch a ich riešeni otázkoch ochrany lesa a diferencovaného hospodárenia v lesoch. Identifikácia problémových oblastí bola skvalitnená pomocou analýzy prebiehajúcich diskusií zainteresovaných subjektov na stránkach odbornej tlače

a v ďalších médiách. K zisteným problémom boli vypracované návrhy riešení, v niektorých prípadoch alternatívne.

V návrhu boli využité niektoré zo zásadných výsledkov ÚVV „Výskum, klasifikácia a uplatňovanie funkcií lesa v krajine“ z r. 2006 – 9, publikované napr. v ČABOUN ET AL. 2010.

Terminologické a definičné otázky

Analýza použitých termínov a definícií preukázala určité zaostávanie terminológie zákona za domácim aj medzinárodným vývojom v tejto oblasti. Vývoj slovenskej legislatívy dlhodobo smeroval k **deklaratívne mu vyzdvihovaniu mimoprodukčných funkcií na úkor produkcie dreva**. Pritom koncept trvalo udržateľného obhospodarovania lesov považuje všetky funkcie lesov za rovnocenné a navzájom sa prelínajúce (MCPFE, 1993). Delenie funkcií lesa na mimoprodukčné a produkčné, v ktorom sa často slovo „mimoprodukčné“ považovalo za synonymum slova „verejnoprospešné“, sa dnes už v medzinárodných dokumentoch nevyskytuje. Vo svetle aktuálnych poznatkov je aj produkcia dreva „verejnoprospešná“, pozitívne vplyvajúca na širokú škálu verejných záujmov, od zamestnanosti až po „ekologickosť“ a uhlíkovú neutralitu dreva ako suroviny (EURÓPSKA KOMISIA, 2010). V návrhu nového zákona o lesoch sa preto odporúča prejsť na medzinárodne zaužívané (FOREST EUROPE, UNECE and FAO, 2011) delenie funkcií lesa na produkčné, ochranné a sociálne (resp. sociálno-ekonomické), pričom je nutné vyzdvihnúť aj sociálne aspekty produkcie dreva (zamestnanosť, udržiavanie ďalších sociálnych funkcií lesa ako externalít a p.).

Podceňovanie produkčných funkcií je badateľné vo viacerých formuláciách použitých v súčasnom zákone o lesoch (č. 326/2005 Z. z.), napr. v definícii hospodárskych lesov: „*hospodárske lesy sú lesy, ktoré **nie sú** ochrannými lesmi alebo lesmi osobitného určenia a ktorých účelom je produkcia dreva a ostatných lesných produktov **pri súčasnom zabezpečovaní mimoprodukčných funkcií lesov***“. Takto postavená definícia je vyslovene negatívistická a chápe prevládajúcu funkciu lesov, z ktorej výnosov sú priamo alebo nepriamo financované aj mnohé ďalšie funkcie, len ako niečo, čo zvýšilo po vyčlenení lesov pre zabezpečenie ostatných (významnejších) funkcií. Úplne v nej chýba vyzdvihnutie ekologického významu dreva ako obnoviteľnej a plne recyklovateľnej suroviny, ktorej produkcia predstavuje mimoriadne malú záťaž pre životné prostredie (viď napr. OZNÁMENIE KOMISIE RADE A EURÓPSKEMU PARLAMENTU O inovatívnom a trvalo udržateľnom drevospracujúcom priemysle v EÚ). V novom zákone o lesoch by preto mali byť produkčná funkcia a na ňu naviazané hospodárske lesy zafinancované pozitívne, z hľadiska ich významu pre lesného hospodára aj pre spoločnosť.

Toto podceňovanie produkčnej funkcie sa prejavuje aj v ďalších častiach zákona. Pri vyňatí pozemku z lesných pozemkov sa napr. počíta náhrada za stratu mimoprodukčných funkcií, nie však za stratu produkčnej funkcie. Rovnako zákon ustanovuje oslobodenie od odvodu do štátneho rozpočtu v prípade vyňatia z lesných pozemkov kvôli záujmom ochrany prírody, čo je vyjadrením (spornej) nadradenosti prírodoochrannej funkcie nad produkčnou funkciou.

Z ďalších významných identifikovaných terminologických a definičných otázok treba spomenúť potrebu zafinancovať v zákone pojem *platieb za ekosystémové služby* (PES) a ich hlavné zásady. Celý koncept PES bude nutné zosúladiť s konceptom funkcií lesa, ktorý je uprednostňovaný v súčasnosti a presne zafinancovať, kedy sa funkcia stáva obchodovateľnou službou.

Kategorizácia lesov

Hlavným súčasným legislatívnym nástrojom pre zabezpečenie diferencovaného obhospodarovania lesov je kategorizácia lesov na základe ich prevládajúcej funkcie. Vo väčšine štátov je pojem kategorizácie neznámy, takmer všetky však delia lesy na niekoľko „kategórií“, najmä na ochranné, hospodárske, rekreačné a niekoľko ďalších, pričom názvoslovie sa z krajiny na krajinu značne líši. Jedine termín „ochranné lesy“ je všeobecne akceptovaný, hoci s mierne odlišnou náplňou (FOREST EUROPE, UNECE and FAO, 2011). Na Slovensku máme pomerne komplikovaný systém kategórií a subkategórií, ktorý z praktického hľadiska vcelku vyhovuje. Výhrady existujú skôr k jeho deklaratívnej a propagačnej funkcii vo vzťahu k verejnosti, resp. k jeho schopnosti slúžiť ako rámec pre poskytovanie dotácií do lesníctva s verejných zdrojov. Prevláda presvedčenie, že existujúci systém neumožňuje verejnosti celkom pochopiť, ktoré lesy si zaslúžia verejnú podporu a aká by mala byť (v ideálnom prípade) výška tejto podpory.

V súčasnosti máme na Slovensku tri zdanlivo nezávislé kategórie lesov (lesy hospodárske, ochranné a osobitného určenia, posledné dve ďalej členené na subkategórie), čo však nie celkom vyjadruje reálne poskytovanie funkcií lesmi danej kategórie. V skutočnosti platí, že všetky hospodárske lesy plnia (v rôznej miere) aj „mimoprodukčné“ funkcie a u značnej časti z nich sú tieto funkcie aj podporované lesným hospodárom. Najmenšia podpora „mimoprodukčných funkcií“ zo strany hospodára existuje u plantáží a „extenzívne obhospodarovateľných“ porastov, ktoré však nie sú na úrovni súčasne kategorizácie nijako vylišené. Na druhej strane je veľká časť ochranných lesov a lesov osobitného určenia využívaná aj na produkciu dreva, čo občas pôsobí na verejnosť máťuco. Navyše názvoslovie kategórií a subkategórií deklaruje uprednostňovanie jedinej funkcie, hoci v skutočnosti lesy vždy plnia určitú kombináciu funkcií, čo je aj v rozpore s „polyfunkčnosťou“ lesov deklarovanou politickými dokumentmi (MORAVČÍK, NOVOTNÝ, TOMA, 2007, MORAVČÍK A KOL. 2009).

Riešením uvedených problémov by *mohol byť* nový systém kategorizácie lesov, ktorý bol navrhnutý v rámci ÚVV „Výskum, klasifikácia a uplatňovanie funkcií lesa v krajine“ (ČABOUN ET AL. 2010).

Tabuľka 1 Zjednodušený opis návrhu kategorizácie lesov (podľa ČABOUN ET AL. 2010)

Kategoría – väzba na súčasný stav	Subkategoría	Poznámky
A1 Lesy polyfunkčné – väčšina súčasných hospodárskych lesov		<ul style="list-style-type: none"> • základná kategória – nebude ich vyhlasovať OŠSLH, • funkčne integrované obhospodarovanie (vrátane produkčnej funkcie), • deklarovaná polyfunkčnosť podporená štátom, napr.:<ul style="list-style-type: none"> – oslobodenie predprebierkových porastov od dane, – o dotácie na niektoré činnosti a p.

Kategória – väzba na súčasný stav	Subkategória	Poznámky
A2 Lesy polyfunkčné s preferenciou vybraných spoločensky významných funkcií – väčšina súčasných lesov osobitného určenia	vodoregulačných	<ul style="list-style-type: none"> • bude ich vyhlasovať OŠSLH na základe predložených projektov, • obhospodarovanie zamerané na podporu jednej alebo viacerých mimoprodukčných (nie ochranných) funkcií, • plnia aj väčšinu ostatných funkcií, • štátna podpora adekvátna obmedzeniu vlastníckych práv, hospodárenie adekvátne podpore.
	biodiverzity	
	rekreácie	
	... ... a ďalších funkcií podľa spoločenskej objednávky	
A3 LP s preferenciou ochranných funkcií – súčasné ochranné lesy, lesy osobitného určenia subkategórií a) a b)	pôda – súčasné ochranné lesy podľa písm. a) a d)	<ul style="list-style-type: none"> • bude ich vyhlasovať OŠSLH na základe prírodných podmienok, • obhospodarovanie, zamerané na podporu jednej alebo viacerých ochranných funkcií, • plnia aj väčšinu ostatných funkcií, • ochranné funkcie podporené štátom, napr. vyňatím z dane z nehnuteľnosti,
	pôda a nižšie položené porasty – súčasné ochranné lesy podľa písm. b) a c)	
	voda – súčasné lesy osobitného určenia subkategórií a) a b)	
	infraštruktúra – súčasné vetrolomy a novovyhlásené porasty	
B1 Lesy s preferenciou produkčných funkcií – menšia časť súčasných hospodárskych lesov a lesy osobitného určenia subkategórie d)	produkcia dreva	<ul style="list-style-type: none"> • bude ich vyhlasovať OŠSLH za zohľadnenia primeranosti ich rozsahu a únosnosti obmedzenia ostatných funkcií lesov, • obhospodarovanie zamerané len na produkciu (plantáže s kratšou alebo dlhšou RD), • plnenie ostatných funkcií bude len externitou a nebude dotované, • neočakáva sa finančná podpora.
	poľovníctvo – súčasné lesy osobitného určenia subkategórie d)	
	ostatné produkty – v súčasnosti neznáme	

Hlavnou výhodou uvedeného návrhu je vyjadrenie presného vzťahu k polyfunkčnosti lesov. Nedochádza tu k zastretiu faktu, že prakticky všetky lesy sú polyfunkčné a že sa mení len miera zohľadnenia a/alebo podpory jednotlivých funkcií v nich. Názov hlavnej kategórie (lesy polyfunkčné) vyjadruje skutočnosť, že dnešné *bežne obhospodarované* lesy (Zákon o lesoch, §2k) veľmi vyvážené plnia väčšinu funkcií a že lesy zamerané výlučne na produkciu dreva sa z definície bežného hospodárenia skôr vymykajú. Taktiež je tu zdôraznená skutočnosť, že ochranné lesy a lesy osobitného určenia plnia aj mnoho ďalších funkcií – nie je tu osobitne zdôraznené, či medzi nimi je (a v akom rozsahu) aj produkcia dreva. Uvedený systém umožňuje transparentné, a pre verejnosť ľahko pochopiteľné, napojenie verejnej podpory obhospodarovania týchto kategórií a subkategórií. Jeho nedostatkami sú zložité názvy kategórií, čo sa však dá po verejnej diskusii odstrániť, a slabá kompatibilita s medzinárodnými zvyklosťami. Kategória ochranných lesov (ktorá jediná predmetom medzinárodného *reportingu*, viď FOREST EUROPE, UNECE and FAO, 2011) však ostáva zachovaná a to dokonca v podobe pre *reporting* vhodnejšej, než je súčasný stav.

Ako **alternatívny návrh** členenia kategórie B1 bolo uvedené členenie „produkčných lesov“ nie podľa produktu (tu absolútne prevažuje produkcia dreva), ale podľa hlavných princípov obhospodarovania. Z tohto pohľadu by bolo možné „produkčné lesy“ členiť na:

1. **Plantáže**, u ktorých je podnikateľským zámerom maximalizácia objemovej produkcie, nízke nároky na výchovu porastov a z toho vyplývajúce krátke rubné doby – tieto plantáže je možné dotovať z mimolesníckych programov (využívanie biomasy, obnoviteľnej energie a p.), z lesníckeho pohľadu sú však sebestačné.
2. **Porasty pre produkciu cenných sortimentov**, u ktorých je podnikateľským zámerom maximalizácia hodnotovej produkcie pomocou technicky a odborne náročnej výchovy, z čoho vyplývajú dlhšie rubné doby a značná polyfunkčnosť porastov, ktorá však nie je cieľom, ale len externalitou. Tento prístup je blízky dnešnému „tradičnému“ lesníctvu a výsledné porasty budú veľmi podobné polyfunkčným lesom (A1). Je otázne, či má zmysel ich od polyfunkčných lesov odlišovať a či o takéto odlišenie bude mať záujem lesná prevádzka.
3. **„Extenzívne“ pestované porasty**, u ktorých podnikateľským zámerom je minimalizácia vstupných nákladov a využívanie produkcie aká (čiastočne náhodne) za týchto podmienok vznikne. V praxi takéto lesy u nás existujú, hoci legislatíva s nimi nejakou komplexnejšie neuvažuje. V minulosti sa vyskytli snahy vyhlásiť ich za „marginálne lesy“. Sú napr. výmladkové lesy, porasty ľahko sa zmladzujúcich „plevelných“ drevín (hrabiny, breziny ap.), ktorých (ne)pestovanie a obnova si nevyžadujú takmer nijakú odbornosť. U takýchto lesov je možné (nie nevyhnutné) dotovať len premeny a prevody, prípadne ďalšie opatrenia zamerané na lepšie využitie produkčného potenciálu pozemkov.

Kategorizácie lesov sa týkajú aj niektoré **požiadavky ochrany prírody**. Súčasné vyhlásenie lesov *osobitného určenia významných pre ochranu prírody* (podľa písm. e) sa potýka s nezáujmom oboch strán (lesníkov aj ochranárov), čo je najmä dôsledkom nejasnosti poslania týchto porastov. V novom zákone by bolo vhodné spresniť podmienky ich vyhlasovania jednoznačným naviazaním na *stupeň ochrany a kategóriu chráneného územia* (podľa zákona o ochrane prírody a krajiny). V prípade vyhlasovania týchto lesov za účelom ochrany *biotopov a/alebo druhov* by sa vyhlasovanie malo jednoznačne viazať na „významný výskyt“ biotopu alebo druhu (podľa dnešného znenia postačuje len „výskyt“) a na „ďalšie podrobnosti ustanovené vykonávacím predpisom“. Bez týchto úprav pretrvá súčasný stav, v ktorom je vyhlasovanie lesov osobitného určenia významných pre ochranu prírody veľmi subjektívne.

S kategorizáciou lesov súvisí aj otázka metodiky zisťovania (resp. stanovenia) verejného či celospoločenského záujmu. V súčasnosti je táto otázka riešená nedostatočne. V prípade ochrany prírody sa zvykne automaticky predpokladať nadradenosť jej záujmov nad ostatnými záujmami, zvyčajne bez akýchkoľvek porovnaní so spoločenským významom ostatných funkcií lesa (resp. ďalších záujmov) a ekonomickou udržateľnosťou ich zabezpečenia. U ostatných funkcií a záujmov je situácia ešte nejasnejšia.

Ochrana lesa a jej vzťah k ochrane prírody

Analýzy preukázali, že súčasný zákon o lesoch rieši otázky ochrany lesa vyhovujúcim spôsobom a vyžaduje si len drobné úpravy. Výnimku z tohto konštatovania predstavujú rozpory medzi záujmami ochrany lesa a ochrany prírody. Z tohto dôvodu je potrebné vzťah ochrany lesa k ochrane prírody zjednodušiť a vyjasniť, samozrejme v úzkej spolupráci s rezortom životného prostredia.

Zákon o lesoch by mal definovať len lesnícky pohľad na ochranu lesa, pokiaľ sa jej opatrenia môžu dostať do rozporu s inými zákonmi, stačí na príslušných miestach uviesť referencie na tieto zákony. Implementácia vybraných (najdôležitejších) požiadaviek zá-

kona o ochrane prírody, napr. nemožnosti odstraňovania napadnutých stromov v piatom stupni ochrany, priamo do ustanovení zákona o lesoch, zbytočne znejasňuje jeho filozofiu. Pritom aj tak nie možné zosúladiť oba zákony úplne. Navyše, vo vzťahu k ochrane prírody ide o jednostrannú ústretovosť, nakoľko zákon o ochrane prírody sa otázkami ochrany lesa nezaobrá a nikde nešpecifikuje jej potrebnosť.

Súčasný zákon o lesoch používa vo vzťahu k ochrane prírody zbytočne ústretovú terminológiu, ktorá aj tak neodstraňuje skutočné rozpory dané rozdielnymi záujmami oboch rezortov. Používanie „ekologických“ termínov ako *ekologická stabilita*, *ekosystém* a p. zastiera, že skutočným predmetom záujmu ochrany lesa sú stromy a že ich ochrana je, popri zabezpečení hlavných ochranných a sociálnych funkcií lesa, zameraná aj na zachovanie ekonomickej hodnoty dreva, či už okamžitej alebo potenciálne dosiahnuteľnej v rubnej dobe. Je príznačné, že **zákon o lesoch nedefinuje pojmy zdravie lesných porastov/stromov a ich vitalita**, hoci tieto patri v medzinárodných dokumentoch zaoberajúcich sa trvalo-udržateľným obhospodarovaním lesa ku kľúčovým (FOREST EUROPE, UNECE and FAO, 2011)

Zákon o lesoch v § 2 o) napr. definuje ochranu lesa ako „*súbor činností zameraných na udržanie a zvyšovanie odolnosti lesov, ich ekologickej stability a odstraňovanie následkov spôsobených škodlivými činiteľmi*“, čo umožňuje ochrancom prírody často argumentovať, že lesným hospodárom požadované opatrenia už odolnosť lesov nezvyšia (napr. v prípade rozvrátených porastov), prípadne sa opierať o nejasnosti v definícii ekologickej stability a tvrdiť, že požadované opatrenia budú ekologickú stabilitu znižovať. Definícia navyše priamo nezahŕňa supresiu škodcov s ohľadom na ešte nepoškodené časti lesa (de facto umožňuje len odstraňovanie poškodených stromov), ani preventívne opatrenia, ktoré sa nedajú nesporne chápať ako zvyšovanie odolnosti a stability lesov (napr. bežná porastová hygiena). Podobne napr. § 28 b) napr. požaduje „*vykonávať preventívne opatrenia na zabránenie nadmerného rozšírenia biotických škodlivých činiteľov, zabezpečenie stability a odolnosti lesných porastov*“ a nadväzujúci § 28 c) „*prednostne odstraňovať z lesných porastov choré a poškodené stromy, ktoré môžu byť zdrojom zvýšenej početnosti biotických škodlivých činiteľov...*“, čo nezahŕňa všetky supresné opatrenia, napr. chemické (ktoré bývajú ochrancami prírody spochybňované) alebo rôzne lapače a lapáky.

Takýmto dezinterpretáciám sa dá vyhnúť len tým, že sa **otvorene zadefinujú aj hlavné tradičné ciele ochrany lesa**, t.j. zdravie a vitalita lesných porastov a jednotlivých stromov, technická kvalita dreva, zadefinujú sa pojmy ako technický škodlivý činiteľ, asanácia škôd a ďalšie. Zákon by mal jednoznačne **deliť opatrenia ochrany lesa na preventívne, supresné a asanačné** a deklarovať tým, že ochrana lesa predstavuje ucelený systém, z ktorého nie možné vytrhať jednotlivé časti. Do takto vytvorenej kostry bude potom potrebné doplniť chýbajúce opatrenia.

Osobitný problém predstavujú **nárazníkové zóny** (ochranné pásma) slúžiace na zabránenie šírenia biotických škodcov. Stretávame sa s nimi u chránených území s najvyšším stupňom ochrany, teoreticky sú však využiteľné aj inde, dokonca aj v situáciách netýkajúcich sa ochrany prírody. V súčasnosti sú tieto pásma navrhované a obhospodarované orgánmi ochrany prírody a krajiny, ktoré však nie sú priamo zainteresované na ich efektívnosti a často berú povinnosť ich obhospodarovať skôr ako *formálne gesto* voči lesnému hospodárstvu než ako skutočnú snahu zamedziť šíreniu škodlivého činiteľa. Pre vyriešenie tejto situácie je potrebné v lesnom zákone **zadefinovať pojem** nárazníkovej zóny (ochranného pásma) a jeho účel. Bude potrebné zdôrazniť, že tieto pásma slúžia na zabránenie šírenia škodlivého činiteľa do okolia, pričom ich šírka vyplýva výlučne z tejto

požiadavky a nesúvisí s hranicami ochranných pásiem chránených území vyhlasovaných v na základe zákona o ochrane prírody. Kvôli zníženiu formálnosti ich vyhlasovania by bolo vhodné, aby ich hranice navrhovala *dotknutá strana*, čiže odborný lesný hospodár ohrozeného lesného celku. Schvaloval by ich orgán štátnej správy lesného hospodárstva, s prípadnou povinnosťou získať stanovisko orgánu ochrany prírody a krajiny. Ochranné opatrenia v týchto pásmach by zabezpečil obhospodarovateľ lesa na náklady tej fyzickej alebo právnickej osoby, ktorej sa vyhovelo (ochrany prírody a p.). Navrhované riešenie môže popri zvýšení efektivity ochranných pásiem priniesť aj väčšiu zdržanlivosť orgánov ochrany prírody pri navrhovaní nových chránených území, čo je aj v súlade s princípmi ochrany prírody (uprednostňovať územia, ktorých efektívna ochrana je lacnejšia, viď napr. POSSINGHAM 2006, PRESSEY 2007).

Použitá literatúra

1. ČABOUN, V., TUTKA, J., MORAVČÍK, M., KOVALČÍK, M., SARVAŠOVÁ, Z., SCHWARZ, M., ZEMKO, M.: Uplatňovanie funkcií lesa v krajine. 1. vyd. Zvolen, Národné lesnícke centrum. 2010, 285 s. ISBN 978-80-8093-120-9
2. ČABOUN, V., TUTKA, J., MORAVČÍK, M.: výskum, klasifikácia a uplatňovanie funkcií lesa v krajine, Správa pre záverečnú oponentúru úlohy výskumu a vývoja, Národné lesnícke centrum, Zvolen január 2010
3. EURÓPSKA KOMISIA, 2010: ZELENÁ KNIHA o ochrane lesov a informáciách o lesoch v EÚ – Príprava lesov na zmenu klímy. KOM(2010)66 v konečnom znení, 1.3.2010
4. FOREST EUROPE, UNECE AND FAO, 2011: State of Europe's Forests 2011. Status and Trends in Sustainable Forest Management in Europe
5. MCPFE, Resolution H1: General Guidelines for the Sustainable Management of Forests in Europe, Second Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe, June 1993, Helsinki/Finland
6. MORAVČÍK A KOL. 2009: Vízia, prognóza a stratégia rozvoja lesníctva na Slovensku, Národné lesnícke centrum, 172 strán
7. MORAVČÍK, NOVOTNÝ, TOMA (EDS.), 2007: Národný lesnícky program Slovenskej republiky, MP SR, NLC – LVÚ Zvolen, 63 strán
8. POSSINGHAM H. P., WILSON K. A., ANDELMAN S. J., VYNNE C. H. 2006: Protected areas: goals, limitations, and design. In: Groom M. J., Meffe G. K. & Carroll C. R. (eds.) Principles of Conservation Biology, Sinauer Associates Inc., Sunderland, p. 507–549.
9. PRESSEY R. L., CABEZA M., WATTS M. E., COWLING R. M., WILSON K. A. 2007: Conservation planning in a changing world. Trends Ecol. Evol. 22: 583–592

Adresa autora:

Ing. Matej Schwarz

Národné lesnícke centrum – Lesnícky výskumný ústav Zvolen

T. G. Masaryka 22, 960 92 Zvolen

tel.: + 421 045 5314 13

fax: + 421 045 5314 192

e-mail: schwarz@nlcsk.org

NÁVRH PRÁVNE ZÁVÄZNEJ DOHODY O LESOCH V EURÓPE

BORIS GREGUŠKA

ABSTRACT

The aim of the article is to inform on current status of negotiations on a legally binding agreement on forests in Europe as well as on some related aspects. The article contains information on timeframe and state-of-art of negotiations, on content of current draft negotiating text (structure and commitments), as well as on incentives for launching the negotiations and expected added value that should result from the agreement.

Key words: a legally binding agreement on forests, Intergovernmental Negotiating Committee, international forest policy, Europe.

1 ÚVOD

V termíne 14. až 16. júna 2011 sa v nórskom Osle uskutočnila šiesta Konferencia ministrov o ochrane lesov v Európe. Ministri európskych krajín, ktorí zodpovedajú za lesné hospodárstvo, prijali na konferencii zásadné rozhodnutia o ďalšom strategickom smerovaní medzivládneho politického procesu FOREST EUROPE, ako aj o zahájení rokovaní o právne záväznej dohode o lesoch v Európe. Z tohto hľadiska je možné považovať konferenciu za významný medzník vo vývoji lesníckych politík v Európe.

Šiesta konferencia ministrov prijala rozhodnutie o vytvorení Medzivládneho negociačného výboru pre právne záväznú dohodu o lesoch (INC). Ide o tzv. mandát z Osla. V zmysle tohto rozhodnutia by sa mali celkovo uskutočniť štyri zasadnutia INC v priebehu rokov 2012 a 2013. Výstupom činnosti INC by mal byť návrh právne záväznej dohody o lesoch v Európe, ktorý bude následne predložený na zváženie a prípadné schválenie mimoriadnej konferencii ministrov FOREST EUROPE. Mimoriadna konferencia by sa mala uskutočniť v termíne do šiestich mesiacov po ukončení činnosti INC.

2 HISTORICKÝ VÝVOJ

Vo všeobecnosti je možné uviesť, že cieľom snáh o prijatie medzinárodného právne záväzného nástroja pre lesy je podpora realizácie trvalo udržateľného obhospodarovania lesov na všetkých úrovniach, tzn. tak na medzinárodnej ako i na národnej, príp. sub-národnej. Princíp trvalej udržateľnosti je pritom historicky spätý s lesným hospodárstvom.

Pojem trvalo udržateľný výnos z lesnej pôdy / lesa (*sustained yield*) má svoj pôvod v lesníckych vyspelých krajinách Európy 18. a 19. storočia. Z hľadiska vtedajšieho ponímania lesníctva a jeho funkcií sa tento pojem spájal so snahou o zabezpečenie nepretržitosti a udržateľnosti produkcie dreva ako strategickej suroviny pre priemyselnú výrobu, stavebníctvo a lodnú dopravu. Chápanie významu tohto pojmu súviselo aj s rozvojom ekonomickej školy maximalizácie výnosu (dreva) z lesnej pôdy. Na druhej strane, bola to práve priemyselná revolúcia, v dôsledku ktorej boli v Európe odlesnené územia značných výmer.

Samozrejme, otázka nepretržitosti a trvalosti produkcie dreva bola vo vyspelej Európe nastolená už skôr – v období feudalizmu. Známe sú lesné poriadky feudálnych panovníkov z regiónu strednej Európy (Rakúsko – Uhorsko) ako reakcia na nadmerné

využívanie dreva z lesov pre potreby baníctva a hutníctva. Ako uvádza PAPÁNEK (1978): „Klasické lesné hospodárstvo zamerané na trvalú produkciu a dodávku dreva na základe pestovania lesa sa zrodilo v 17. a 18. storočí zo strachu z nedostatku dreva“.

Prvé politické snahy o systematickú medzinárodnú spoluprácu v otázkach trvalej udržateľnosti sa datujú do obdobia od polovice 20. storočia. Motívom týchto snáh bolo už v tomto období uvedenie si globálnych negatívnych dopadov rozsiahleho odlesňovania a degradácie lesov v rozvojových krajinách. Medzinárodný obchod s výrobkami z nezákonnej ťažby dreva nadobudol rovnako globálny charakter.

Jedným z najvýznamnejších medzníkov histórie medzinárodných politik súvisiacich s lesmi a lesným hospodárstvom, alebo tzv. medzinárodného politického dialógu o lesoch, bola Konferencia Organizácie Spojených národov o životnom prostredí a rozvoji (UNCED), ktorá sa uskutočnila 3. až 14. júna 1992 v Riu de Janeiro. V rámci konferencie UNCED bol prijatý základný strategický dokument „Agenda 21“, ktorý zahŕňa aj kapitolu 11 „boj proti odlesňovaniu“. Konferencia zároveň prijala právne nezáväznú autoritatívne vyhlásenie princípov pre globálny konsenzus o obhospodarovaní, ochrane a trvalo udržateľnom rozvoji všetkých typov lesov. Tento dokument je známy pod názvom „lesnícke princípy z Ria“.

Prijatie lesníckych princípov je možné považovať za dosiahnutie prvého globálneho konsenzu na pôde Organizácie Spojených národov v otázke trvalo udržateľného obhospodarovania a ochrany svetových lesov. V preambule lesníckych princípov sa uvádza, okrem iného, že otázky a príležitosti súvisiace s lesníctvom by mali byť analyzované vyváženým spôsobom a za použitia holistického prístupu v rámci celkového kontextu politiky životného prostredia a rozvoja. V tejto súvislosti sa odkazuje na potenciál trvalo udržateľného obhospodarovania lesov.

Koncept trvalo udržateľného obhospodarovania lesov má dlhú tradíciu v európskom geografickom regióne. Európski ministri zodpovední za lesné hospodárstvo sa stretli v decembri 1990 v Štrasburgu, aby formálne zahájili proces spolupráce známy pod názvom Konferencie ministrov o ochrane lesov v Európe (MCPFE; v súčasnosti sa používa označenie FOREST EUROPE). Motívom tejto politickej iniciatívy bolo uvedenie si potreby nadnárodnej spolupráce pri riešení otázok súvisiacich s negatívnymi dopadmi atmosférického znečistenia a pôsobenia abiotických a biotických škodlivých činiteľov na európske lesy. V súčasnosti môžeme konštatovať, že je to práve proces FOREST EUROPE, ktorý vyústil až do prípravy právne záväznej dohody o lesoch.

3 ČASOVÝ RÁMEC A AKTUÁLNY STAV ROKOVANÍ

INC na svojom prvom zasadnutí (INC1, Viedeň, 27. február – 2. marec 2012) v zmysle vyššie uvedeného mandátu poskytol vo vzťahu k byru a sekretariátu výboru usmernenie pre vypracovanie prvého návrhu textu právne záväznej dohody. Usmernenie sa týkalo najmä štruktúry (kapitoly/časti) a hlavných prvkov obsahu právne záväznej dohody. Prvý návrh textu právne záväznej dohody bol zverejnený sekretariátom INC 30. mája 2012.

V termíne 3. až 7. septembra 2012 sa v Bonne uskutočnilo druhé zasadnutie výboru (INC2). Výstupom tohto zasadnutia bol revidovaný návrh textu dohody, ktorý je dostupný na webovej lokalite: <http://www.forestnegotiations.org/INC/INC2.1>

---

¹ Aktuálnu revidovanú verziu textu právne záväznej dohody nie je možné považovať za konečnú verziu. Text dohody, ktorý bude predložený na zváženie a prípadné schválenie vecne príslušným ministrom, by mal byť prijatý na štvrtom zasadnutí INC v júni 2013.

Nasledujúce tretie zasadnutie (INC3) sa uskutoční v termíne 28. januára až 1. februára 2013 v tureckej Antalyi. Štvrté zasadnutie by sa malo uskutočniť v júni 2013 vo Varšave.

4 OBSAH DOHODY

Navrhovaná štruktúra dohody (následnosť jednotlivých častí) v zásade zodpovedá štandardu medzinárodných právne záväzných nástrojov. Uvedená je v tabuľke 1.

Tabuľka 1 Navrhovaná štruktúra právne záväznej dohody

I. Preambula	Ustanovenia preambuly majú deklaratórny charakter.
II. Vymedzenie pojmov	Definície pojmov zahrnutých do textu dohody.
III. Cieľ (ciele)	a) Podpora implementácie trvalo udržateľného obhospodarovania lesov, zabezpečenie multifunkčnosti lesov a nepretržitého poskytovania produktov a služieb lesmi. b) Podpora úlohy lesov a lesníctva pri riešení globálnych výziev. c) Poskytnutie rámca pre opatrenia na národnej úrovni a pre medzinárodnú spoluprácu. d) Zabezpečenie príspevku lesov k trvalo udržateľnému rozvoju a blahobytu spoločnosti.
IV. Princípy	Princíp subsidiarity. Uplatňovanie správy (<i>good governance</i>) v lesnom hospodárstve vrátane správneho uplatňovania vlastníckych a užívачích práv. Zahrnutie strán zainteresovaných na využívaní lesov do politického rozhodovania. Medziodvetvová spolupráca a koordinácia.
V. Všeobecné ustanovenia	Zachovanie a primeraný rozvoj lesných zdrojov a ich príspevku do globálneho kolobehu uhlíka
	Zachovanie zdravotného stavu a vitality lesných ekosystémov
	Zachovanie a podpora produkčných funkcií lesov (drevné a nedrevné produkty)
	Zachovanie, ochrana a primeraný rozvoj biodiverzity lesných ekosystémov
	Zachovanie a primeraný rozvoj ochranných funkcií lesov (najmä pôdoochranej a vodoochranej)
Zachovanie ostatných sociálno-ekonomických funkcií a podmienok	
VI. Pravidlá, orgány a ostatné postupy	Konferencia zmluvných strán, hlasovacie právo, sekretariát, plnenie dohody (výbor na kontrolu plnenia dohody).
VII. Záverečné ustanovenia	Riešenie sporov, zmeny a doplnenia dohody, prijímanie a zmeny príloh k dohode, protokoly, depozitár, podpis dohody, ratifikácia, prijatie, schválenie alebo prístup, nadobudnutie platnosti, výhrady k dohode, odstúpenie od dohody.

Čo sa týka časti V. o všeobecných ustanoveniach, ktorá by mala byť kľúčovou časťou dohody, jednotlivé záväzky sú usporiadané v štruktúre podľa šiestich celoeurópskych kritérií trvalo udržateľného obhospodarovania lesov. Zámerom tohto opatrenia je aj demonštrovať celkovú vyváženosť dohody smerom k všetkým trom pilierom trvalej udržateľnosti (ekonomický, ekologický a sociálny).

Tabuľka 2 Závazky obsiahnuté v časti V. (všeobecné ustanovenia) sú usporiadané v štruktúre šiestich celoeurópskych kritérií trvalo udržateľného obhospodarovania lesov

Závazky (v rámci časti V. Všeobecné ustanovenia)	
Zmluvné strany dohody prijímú (ak sa tak ešte nestalo) legislatívne, administratívne alebo iné politické opatrenia s cieľom zabezpečenia:	
1. Zachovania a primeraného rozvoja lesných zdrojov a ich príspevku do globálneho kolobehu uhlíka	<ul style="list-style-type: none"> • zachovanie alebo rozvoj lesných zdrojov a kapacity lesov na zabezpečenie príspevku lesov do globálneho kolobehu uhlíka v súlade s existujúcimi záväzkami prijatými na medzinárodnej i národnej úrovni, • podpora viazania uhlíka v dreve a výrobkoch z dreva a substitúcie neobnoviteľných materiálov a zdrojov energie drevom, • rekonštrukcia lesov v krajine a eliminácia fragmentácie lesov ako krajinnotvorného prvku, • aplikácia vyváženého prístupu pri premene lesných pozemkov na iný typ využívania pôdy.
2. Zachovania zdravotného stavu a vitality lesných ekosystémov	<ul style="list-style-type: none"> • zachovanie alebo zlepšenie zdravotného stavu a vitality lesných ekosystémov, ako aj produkčného a ochranného potenciálu lesov, • realizácia opatrení zameraných na prispôsobenie lesohospodárskych postupov zmeneným klimatickým podmienkam.
3. Zachovania a podpory produkčných funkcií lesov (drevné a nedrevné produkty)	<ul style="list-style-type: none"> • tvorba a uplatňovanie opatrení zameraných na zvyšovanie príspevku lesov k trvalo udržateľnému rozvoju, najmä k rozvoju vidieka, životnej úrovne a zamestnanosti, • zachovanie alebo zlepšenie podmienok pre dlhodobé investície do trvalo udržateľného obhospodarovania lesov, • eliminácia nezákonnej ťažby dreva a s ňou súvisiaceho obchodu a zabezpečenie vymáhateľnosti práva v lesnom hospodárstve, • opatrenia na zabezpečenie trvalo udržateľnej produkcie a spotreby výrobkov pochádzajúcich z lesa (napr. zelené verejné obstarávanie).
Závazky (v rámci časti V. Všeobecné ustanovenia)	
Zmluvné strany dohody prijímú (ak sa tak ešte nestalo) legislatívne, administratívne alebo iné politické opatrenia s cieľom zabezpečenia:	
4. Zachovania, ochrany a primeraného rozvoja biodiverzity lesných ekosystémov	<ul style="list-style-type: none"> • integrácia opatrení zameraných na ochranu biodiverzity lesov do trvalo udržateľného obhospodarovania lesov s cieľom zastavenia jej straty a zníženia degradácie lesov, • podpora realizácie konceptu „príroda blízkeho lesného hospodárstva“.
5. Zachovania a primeraného rozvoja ochranných funkcií lesov (najmä pôdoochrannej a vodoochrannej)	<ul style="list-style-type: none"> • prijatie opatrení s cieľom zachovania alebo zlepšenia ochranných funkcií lesov.
6. Zachovania ostatných sociálno-ekonomických funkcií a podmienok	<ul style="list-style-type: none"> • zabezpečenie integrácie socio-ekonomických aspektov (rekreačná, kultúrna a estetická funkcia lesov, otázka rodovej rovnosti) do trvalo udržateľného obhospodarovania lesov, • zlepšenie poznatkovej bázy a vedomostnej úrovne v lesníctve prostredníctvom podpory výskumu a vzdelávania, • zohľadnenie úžitkov (hodnôt) mimoprodukčných funkcií lesov pri politickom rozhodovaní, • zlepšenie povedomia odbornej i laickej verejnosti o lesoch a lesníctve prostredníctvom komunikácie.

5 DŮVODY ZAHÁJENIA ROKOVANÍ A OČAKÁVANÁ PRIDANÁ HODNOTA DOHODY

Lesy a lesnícky sektor, a to nielen európsky, sú integrálnou súčasťou medzinárodného politického prostredia a globálneho trhu. Intenzívny vývoj v takých politických oblastiach, akými sú boj proti zmene klímy, produkcia energie z obnoviteľných zdrojov, ochrana biologickej diverzity, boj proti odlesňovaniu, degradácii lesov a rozširovaniu púští, ktorého sme svedkami najmä v posledných rokoch, spolu s vývojom na trhoch s lesnými produktmi, vytvorili a vytvárajú enormný tlak na využívanie svetových lesných zdrojov. Aj z hľadiska týchto sektorov sa preto do popredia dostala otázka vyváženosti využívania lesov, to znamená to, čo v „lesníckej“ terminológii nazývame „zabezpečenie plnenia všetkých požadovaných funkcií lesov na báze trvalej udržateľnosti“. Kľúčovým nástrojom na naplnenie tohto politického cieľa je koncept trvalo udržateľného obhospodarovania lesov.

Na podporu vyššie uvedenej argumentácie postačí, ak sa pozrieme na príklad Európskej únie. Čo sa týka tejto úrovne, politika v odvetví lesného hospodárstva spadá v zmysle princípu subsidiarity primárne do kompetencie členských štátov. Napriek tomu, intenzívny vývoj v niektorých politických oblastiach na úrovni Európskej únie v nedávnej minulosti významne ovplyvnil a ovplyvňuje obhospodarovanie lesov v členských štátoch. Ide najmä o politické záväzky prijaté v oblasti boja proti zmene klímy, obnoviteľných zdrojov energie (bio-energetika), ochrany biologickej a krajinnej diverzity, ochrany pôdy, zabezpečenia výdatnosti a kvality vodných zdrojov a civilnej ochrany obyvateľstva. Predmetné politiky v mnohých prípadoch adresujú požiadavky na využívanie lesov a lesnícky sektor a to priamym i nepriamym spôsobom. Závažnou skutočnosťou je, že niektoré z prijatých záväzkov majú právne záväzný status (legislatívne akty). Dôsledkom uvedeného vývoja je stav, keď v mnohých prípadoch sektorové politiky mimo odvetvia lesného hospodárstva určujú mieru, charakter a intenzitu využívania lesných zdrojov. Významnosť funkcií lesov hodnotia iba z hľadiska svojej pôsobnosti a primárneho zamerania (napr. prostredníctvom cieľov v oblasti viazania uhlíka a ochrany biodiverzity), pričom nedostatočne berú do úvahy holistický charakter konceptu trvalo udržateľného obhospodarovania lesov. V niektorých prípadoch ide o požiadavky, ktoré sú vo vzájomnom rozpore a z tohto dôvodu pravdepodobne nebude možné splnenie všetkých stanovených politických cieľov Európskej únie v budúcnosti. Je predpoklad, že tento trend bude pokračovať, ak sa nič nezmení.

Je zrejmé, že vyššie opísaná situácia si vyžaduje aktívny prístup a adekvátnu reakciu lesníckeho sektoru a to na všetkých úrovniach politického rozhodovania. Príprava návrhu právne záväznej dohody o lesoch v Európe je takouto reakciou.

Použitá literatúra

1. GREGUŠKA, B., 2011: „Európa smeruje k právne záväznej dohode pre lesy“ In: Les&Letokruhy, 9-10/2011, s. 34 – 35,
2. GREGUŠKA, B., 2012: „Politické aspekty trvalo udržateľného obhospodarovania lesov“ (nepublikovaný koncept), 63 s.,
3. PAPÁNEK, F., 1978: „Teória a prax funkčne integrovaného lesného hospodárstva“,
4. Internetový portál www.foresteurope.org (5. december 2012),
5. Internetový portál www.forestnegotiations.org (5. december 2012).

Adresa autora:

Ing. Boris Greguška, PhD.
Ministerstvo pôdohospodárstva
a rozvoja vidieka SR
Sekcia lesného hospodárstva
a spracovania dreva
Dobrovičova 12, 812 66 Bratislava
tel.: +421 2 59266 519
fax: +421 2 59266 517
e-mail: boris.greguska@land.gov.sk

INTEGRÁCIA ÚŽITKOV VEREJNOPROSPEŠNÝCH FUNKCIÍ LESOV DO TRHOVÉHO MECHANIZMU TEÓRIE A ZAHRANIČNÉ SKÚSENOSTI

JAROSLAV ŠÁLKA, ZUZANA SARVAŠOVÁ, ZUZANA DOBŠINSKÁ

ABSTRACT

The goal of the article is to introduce a new publication „Integrating of non market goods and services into market mechanism, theories and foreign expediencies“. This scientific work originated in two scientific projects: Centrum of excellence Adaptive forest ecosystems in Activity 4.3: Integrating of non market goods and services into market mechanism (ASFEU) a IPOLES: Integrating innovation, development a environmental policies for forestry (APVV). The book is divided in 11 chapters: the problem of market failures within non market goods and services of forest ecosystems,, the problem of state failures within forest policy measures for ensuring non market goods and services, principle of integrating non market goods and services into market mechanism, compensations mechanism for assuring non market goods and services, foreign case studies for integrating non market goods and services into market mechanism, marketing instruments for integrating non market goods and services into market mechanism, agreements a organisations for integrating non market goods and services into market mechanism, re-definition of property rights for integrating non market goods and services into market mechanism, public acceptance for integrating non market goods and services into market mechanism.

1 ÚVOD

Cieľom príspevku je informovať o publikácii Integrácia úžitkov verejnoprospešných funkcií lesov (VpF) do trhového mechanizmu, teórie a zahraničné skúsenosti (SARVAŠOVÁ, ŠÁLKA 2012). Kniha vznikla v rámci dvoch projektov: Centrum excelentnosti Adaptívne lesné ekosystémy v Aktivite 4.3: Integrácia VpF do trhového mechanizmu (ASFEU) a IPOLES: Integrácia rozvojových, inovačných a environmentálnych politík pre lesníctvo (APVV). Výsledky sa využijú v projekte VYNALES: Výskum vplyvu neštátneho vlastníctva lesov na politiky súvisiace s lesníctvom (APVV). Publikácia vznikla v spolupráci LVU-NLC a LF TUZVO so zapojením veľkého počtu doktorandov a diplomantov na LF TUZVO. Kniha má interdisciplinárny charakter s prepojením lesníckej ekonómie, lesníckeho podnikového hospodárstva, teórie práva, sociológie a teórie politiky. Jej cieľom bolo vypracovať prvý náčrt problematiky pre formuláciu stratégií a iniciovať diskusiu.

2 OPIS PUBLIKÁCIE

Poskytovanie verejnoprospešných funkcií naproti tomu predstavuje zlyhanie trhu, ktoré by mal riešiť štát pomocou opatrení verejnej politiky. Teoreticky ide o štátny motivačný systém založený na tzv. Pigouovej dotácii (PIGOU, 1932), ktorá má motivovať lesné podniky k optimálnemu zabezpečeniu verejnoprospešných funkcií lesa. Opatrenia verejnej politiky na podporu verejnoprospešných funkcií lesa sú veľmi často politicky slabé a presaditeľné, málo účinné alebo vykazujú implementačné nedostatky. Verejnoprospešné

funkcie lesov nie sú ani na základe opatrení verejnej politiky zabezpečované dostatočne. Ekonómovia hovoria o zlyhaní štátu (napríklad DOWNS 1957; JUST, HUETH, SCHMITZ, 1982; JÄNICKE, 1986). Iná cesta ako zabezpečovať verejnoprospešné funkcie spočíva vo využití tzv. Coaseho teorému (1960), ktorý hovorí o priradení jasne definovaných vlastníckych práv k verejnoprospešným funkciám. Priradenie vlastníckych práv k verejnoprospešným funkciám lesov by umožnilo vyjednávanie medzi poskytovateľmi a spotrebiteľmi verejnoprospešných funkcií lesov, teda ich integráciu do trhového mechanizmu. Analýza stratégií včlenenia verejnoprospešných funkcií do trhového mechanizmu vyžadujú splnenie niekoľkých predpokladov:

- definíciu problému zlyhania trhu s úžitkami verejnoprospešných funkcií lesov,
- definíciu problému zlyhania štátu pri opatreniach lesníckej politiky na zabezpečenie optimálnej produkcie verejnoprospešných funkcií lesov,
- teoretickú definíciu princípu integrácie verejnoprospešných funkcií lesov do trhového mechanizmu,
- výber vhodných kompenzačných mechanizmov pre integráciu verejnoprospešných funkcií do trhového mechanizmu,
- klasifikáciu rôznych typov verejnoprospešných funkcií podľa ich špecifických vlastností vo vzťahu k ich integrácii do trhového mechanizmu,
- výber vhodných marketingových nástrojov integrácie verejnoprospešných funkcií do trhového mechanizmu,
- výber vhodných zmlúv a organizačných štruktúr pre integráciu verejnoprospešných funkcií do trhového mechanizmu,
- redefiníciu vlastníckych práv pre integráciu verejnoprospešných funkcií do trhového mechanizmu,
- prieskum spoločenskej akceptácie integrácie verejnoprospešných funkcií do trhového mechanizmu.

V kapitole 2 sa teoreticky analyzuje, prečo nefunguje trh pri zabezpečovaní úžitkov z verejnoprospešných funkcií lesov. Poskytovanie verejnoprospešných funkcií podľa teórie verejných statkov predstavuje zlyhanie trhu, ktoré by mal riešiť štát pomocou opatrení verejnej politiky. Ďalším vysvetlením zlyhania trhu pri verejnoprospešných funkciách lesa je teória externalít, ktorá hovorí, že úžitky z verejnoprospešných funkcií vznikajú ako vedľajší produkt výroby a spotreby trhových statkov v lesnom hospodárstve (SAMUELSON, 1955). Zabezpečovať verejnoprospešné funkcie je potrebné pomocou zásahov štátu, teoreticky ide o štátny motivačný systém založený na tzv. Pigouovej dotácii (PIGOU, 1932), ktorá má motivovať lesné podniky k optimálnemu zabezpečeniu verejnoprospešných funkcií lesa. Poslednou teóriou vysvetľujúcou zlyhanie trhu v prípade verejnoprospešných funkcií lesa je teória vlastníckych práv, ktorá hovorí, že nefunkčnosť trhového mechanizmu je spôsobená neexistenciou jasne definovaných vlastníckych práv k nim. Zabezpečenie verejnoprospešných funkcií spočíva vo využití tzv. Coaseho teorému (1960), ktorý hovorí o priradení jednoznačných vlastníckych práv. Priradenie vlastníckych práv k verejnoprospešným funkciám lesov by umožnilo vyjednávanie medzi poskytovateľmi a spotrebiteľmi úžitkov z verejnoprospešných funkcií lesa, teda ich integráciu do trhového mechanizmu.

V kapitole 3 je teoretický rozbor zlyhania štátu pri zabezpečovaní úžitkov z verejnoprospešných funkcií lesov. Opatrenia verejnej politiky na podporu verejnoprospešných funkcií lesa sú veľmi často politicky slabo presaditeľné, málo účinné alebo vykazujú implementačné nedostatky. Verejnoprospešné funkcie lesov nie sú aj na základe opatrení

verejnej politiky zabezpečované dostatočne. Ekonomovia hovoria o zlyhaní štátu. Verejnoprospešné funkcie lesov nemusia byť ani na základe opatrení verejnej politiky zabezpečované dostatočne. Ekonomovia zaoberajúci sa verejnou politikou hovoria o zlyhaní štátu (napríklad JUST, R.E., HUETH, D.L., SCHMITZ, A. 1982). Vysvetliť to môžeme dvoma spôsobmi: pomocou teórie hodnotenia štátnych zásahov a pomocou ekonomie blahobytu. My využijeme teóriu hodnotenia štátnych zásahov. Opatrenia verejnej politiky, ktoré sa snažia riešiť zabezpečovanie verejnoprospešných funkcií by mali byť racionálne. Racionalita spočíva v tom, že opatrenia verejnej politiky majú vhodné ciele a ekonomicky odvoditeľné ciele, samotné nástroje sú vhodné, účelné, koncepčne a systémovo zladené, ekonomicky efektívne, účinné, časovo vhodne usporiadané, bez negatívnych vplyvov na iné ciele lesníckej politiky atď. V prípade, že by opatrenia verejnej politiky nezodpovedali týmto požiadavkám, môže sa stať, že ani štát nedokáže optimálne riešiť zlyhanie trhu pri zabezpečovaní verejnoprospešných funkcií. Ďalšia otázka, ktorú by bolo potrebné v tejto kapitole položiť je: prečo je tomu tak? Odpoveď je potrebné hľadať pomocou analýzy verejnej politiky, ktorá tvorí ďalšiu časť metodiky v tejto kapitole. Opatrenia verejnej politiky na zabezpečenie verejnoprospešných funkcií nedocielia očakávané výsledky preto, lebo podliehajú vplyvom politického procesu. Vplyv politického procesu sa uskutočňuje v rôznych fázach životného cyklu opatrenia verejnej politiky: formulácia, implementácia alebo evalvácia.

Rozšírená teória verejných statkov je predmetom kapitoly 4 a predstavuje základný náčrt stratégie pre integráciu verejnoprospešných statkov do trhového mechanizmu. Statky majú vnútornú štruktúru svojich vlastností. Podľa teórie verejných statkov sa statok hodnotí ako homogénna jednotka (prístup čiernej skrinky), pri ktorej sa môže javiť jej produkcia na základe trhového mechanizmu ako nemožná. Prostredníctvom dekompozície vlastností statkov, variability úrovne poskytovaných úžitkov, stupňov ich vylúčiteľnosti a rivality pri spotrebe môže byť však schopnosť ich realizácie cez trh významne ovplyvňovaná. Podľa MANTAU et al. (2001) je možné formulovať nasledovné hypotézy, ktoré predstavujú rozšírenie teórie verejných statkov:

1. Vylúčiteľnosť zo spotreby závisí od úrovne poskytovaných úžitkov. V princípe sa vylúčiteľnosť zo spotreby zvyšuje s úrovňou poskytovaných úžitkov. Z toho vyplýva, že vylúčiteľnosť zo spotreby by nemala byť definovaná pre statok ako homogénnu jednotku, ale pre jeho jednotlivé vlastnosti.
2. Statok je generovaný variabilitou jeho vlastností. Vylúčiteľnosť a rivalita týchto vlastností je rozdielna. Na základe variability vlastností a možných marketingových stratégií môže byť vyvinutá zodpovedajúca stratégia integrácie statku do trhového mechanizmu.
3. Hodnota statku a schopnosť statku byť predmetom trhu závisí na dynamických zmenách vo vlastnostiach statku a prostredí.

Kompenzačné mechanizmy pre integráciu úžitkov verejnoprospešných funkcií do trhového mechanizmu sa analyzujú v kapitole 5. Kompenzačné mechanizmy pre netrhové statky a služby lesného hospodárstva sú väčšinou ekonomické nástroje, ktoré majú za cieľ zabezpečiť verejné statky prostredníctvom finančnej motivácie. Finančná motivácia slúži na vytváranie dopytu po úžitkoch verejnoprospešných funkcií lesa, to znamená, že vytvára alebo simuluje trh. MAVSAR et al. (2008) vo svojej štúdií aplikuje trojstupňovú typológiu finančných mechanizmov, ktorá vyplýva z charakteristík centralizovaných a decentralizovaných nástrojov a zahŕňa už existujúce trhové riešenia pre netrhové statky a služby.

Rozlišuje verejné (štátne), miešané (verejno-súkromné) a súkromné (trhové) mechanizmy:

1. Verejné finančné mechanizmy zahŕňajú čisto nástroje verejnej politiky Pigouvského typu a skladá sa z negatívnych podnetov (dane, poplatky a odvody) a pozitívnych podnetov (dotácie a subvencie).
2. Zmiešané verejno-súkromné finančné mechanizmy sú štátne intervencie Coasianského typu, ktoré sú dobrovoľnej povahy (verejno-súkromné kontrakty) alebo zamerané na vytvorenie nových trhov pre verejné statky lesného hospodárstva.
3. Súkromné finančné mechanizmy sú všetky trhové riešenia, ktoré sú vyvinuté v rámci špecifických verejných intervencií. Verejní alebo súkromní aktéri môžu používať tieto mechanizmy, ktoré zahŕňajú napr. nákup alebo prenájom pôdy, sponzoring alebo certifikácia.

Klasifikácia rôznych typov verejnoprospešných funkcií podľa ich špecifických vlastností vo vzťahu k ich integrácii do trhového mechanizmu je uskutočnená v kapitole 6 a vychádza predovšetkým z výsledkov medzinárodného výskumného projektu EU „Trhy pre rekreačné a environmentálne statky a služby z lesníckeho multifunkčného produkčného systému“ (Niche Markets for Recreational and Environmental Goods and Services from Multiple Forest Production Systems – RES project; FAIR1 CT95-0743). Ďalej vychádza z nasledovných projektov: INNOFORCE (Projektové Centrum Európskeho lesníckeho ústavu pre Inovácie a podnikanie v lesníctve), IP INNO-Forest (Integrácia inovácií a podnikania do vysokoškolského lesníckeho vzdelávania), FORVALUE (Rozvoj a marketing neobchodovateľných lesných produktov a služieb) a Hodnotiace a kompenzačné metódy nedrevných lesných produktov a metód (Valuation and Compensation Methods for Non-wood Forest Goods and Services).

Na základe prípadových štúdií z uvedených projektov určí typologické kritériá vzhľadom k trhu úžitkov jednotlivých verejnoprospešných funkcií lesov a následne vzhľadom na požiadavky pre marketing, hmotnosť alebo nehmotnosť, komplexnosť alebo jednoduchosť verejnoprospešných funkcií lesov, miery integrácie zákazníkov do poskytovania úžitkov verejnoprospešných funkcií lesov, charakteristiky zákazníka úžitkov verejnoprospešných funkcií lesov, charakteristiky poskytovateľa úžitkov verejnoprospešných funkcií lesov, atď.

Vhodné marketingové nástroje integrácie úžitkov verejnoprospešných funkcií do trhového mechanizmu sú predmetom kapitoly 7. Marketing v oblasti lesníctva nebol dopiaľ ešte natoľko rozvinutý ako v iných oblastiach, lebo ide o trhy so surovinou. Zahraničné prípadové štúdie demonštrujú ako sa dajú verejnoprospešné funkcie lesa prostredníctvom marketingových nástrojov propagovať, zavádzať ako atraktívne, dynamické tovary a služby, pričom prekonávajú všeobecné ponímanie lesov ako verejných statkov s prevažujúcou infraštruktúrálnou funkciou. Základom tohto prístupu je dôsledná orientácia na zákazníka, ktorá je hlavnou filozofiou marketingu, smeruje k predaju produktov, a tým zabezpečuje dlhodobú existenciu lesného podniku. Marketingové ciele by mali byť zamerané nielen na ekonomické ale aj neziskové ciele (KOTLER, 2006). Marketing v oblasti verejnoprospešných funkcií lesa zabezpečuje okrem iného aj dosiahnutie cieľov, ktoré nesúvisia s príjmami.

Na výber vhodnej marketingovej stratégie a využívania marketingových nástrojov v oblasti lesníctva vplyvajú rôzne faktory. Faktory, ktoré najviac ovplyvňujú tvorbu stratégie a následného marketingového mixu pre trhovú realizáciu verejnoprospešných funkcií lesov vychádzajúce z typológie, sú nasledovné:

- ne/hmotné produkty,
- produkty vytvorené na základe participácie zákazníkov na ich tvorbe,
- cieľové skupiny (obchodníci, koneční spotrebiteľia),
- komplexnosť produktu z hľadiska typu (podiel služieb) a rozsahu (zoskupovanie produktov),
- typ ponúkajúceho subjektu,
- interný a externý rámec projektu predaja netrhových statkov,
- konkurenčná situácia produktu,
- interný investičný dopyt a ekonomický rozmer projektu predaja netrhových statkov,
- objem produkcie,
- vek produktu na trhu a v samotnom podniku.

Vhodné zmluvy a organizačné štruktúry pre integráciu úžitkov verejnoprospešných funkcií do trhového mechanizmu sú analyzované v kapitole 8. Základnou charakteristikou verejnoprospešných funkcií je skutočnosť, že nie sú homogénne a statické. MERTENS (2000) vo svojej práci analyzoval štruktúru netrhových produktov a ich dopad na zmluvnú a podnikovú organizáciu lesných podnikoch na vybraných trhoch. Vo svojej práci vychádzal z inštitucionálnej ekonómie (teória vlastníckych práv, principal agent theory, teória transakčných nákladov) a sústreďoval sa na analýzu zmlúv. Za teoretické východisko si zvolil teóriu transakčných nákladov. Predateľnosť produktu závisí od nákladov na jeho realizáciu, ako napr. náklady na iniciáciu, vyjednávanie, uzatvorenie zmluvy, jej kontrolu a pod. Vo svojej práci analyzuje transakčné náklady pri rekreačných a environmentálnych výrobkoch a službách z hľadiska multifunkčného lesného manažmentu a navrhuje riešenia, ktorými sa snaží znížiť transakčné náklady. Dôležitými faktormi pre voľbu zmluvného vzťahu alebo organizačnej štruktúry sú charakteristika predaja produktu (napr. cez sprostredkovateľa), jeho riziká a záväzky, právna regulácia.

Redefinícia vlastníckych práv pre integráciu úžitkov verejnoprospešných funkcií do trhového mechanizmu je predmetom kapitoly 9. Podľa teórie vlastníckych práv je inštitucionálnou príčinou nevytvorenia cenového mechanizmu k verejným statkom nedokonale definícia vlastníckych práv. Ak by boli vlastnícke práva k verejnoprospešným funkciám lesov priradené výrobcovi alebo spotrebiteľovi týchto verejných statkov, môže byť problém vyrovnania hodnôt medzi ich súkromnými nákladmi, resp. výnosmi vyriešený zmluvnou cestou medzi výrobcami a spotrebiteľmi na základe Coaseho-teorému (COASEM, 1960). Pri ekonomickom rozhodovaní nie je jedno, ako sú upravené vlastnícke práva vlastníkov lesov. Napríklad v Nemecku je vlastník lesa povinný umožniť ostatným vstup do lesa, ale v Holandsku sa pridelenie dotácií viaže na poskytnutie vstupu do lesa. Tento príklad nám ilustruje skutočnosť, že každá analýza vlastníckych práv je úzko spätá s tou ktorou krajinou. Na základe získaných poznatkov nie je možné jednoznačne so všeobecnou platnosťou konštatovať, že by zavádzanie netrhových produktov bolo jednoduchšie v štátoch, kde neexistuje právo na voľný vstup do lesa.

Spoločenská akceptácia integrácie verejnoprospešných funkcií do trhového mechanizmu je rozobratá v kapitole 10. Tradícia s platbami za úžitky verejnoprospešných funkcií lesov je v Európe nerozvinutá, preto môžeme predpokladať, že celková spoločenská akceptácia integrácie verejnoprospešných funkcií do trhového mechanizmu bude veľmi nízka. Nízka akceptácia trhových riešení vo vzťahu k netrhovým produktom z lesa vyžaduje využitie informačných nástrojov (práca s verejnosťou, moral suasion, atď.). Na zabezpečenie systematickej práce s verejnosťou budú potrebné prieskumy verejnej mienky, aby sa preverila jej účinnosť. Medzinárodné výskumy vnímania lesníctva obyvateľmi Eu-

rópy boli uskutočnené napr. prostredníctvom Forest Communicators Network (RAMETSTEINER, KRAXNER, 2003; RAMETSTEINER, OBERWIMMER, GSCHWANDTL 2007). Na Slovensku preto jednoznačne absentuje relevantný systematický výskum v oblasti zisťovania verejnej mienky týkajúci sa postojov verejnosti k lesom, lesníctvu a celému spektru lesníckych inštitúcií a činností a k očakávaniam verejnosti od lesného hospodárstva.

V kapitole 11 je uskutočnený pokus o zhrnutie a náčrt stratégie integrácie úžitkov verejnoprospešných funkcií do trhového mechanizmu v podmienkach Slovenskej republiky.

3 ZÁVER

Integrácia verejnoprospešných funkcií do trhového mechanizmu predstavuje jednu z možností inovatívneho prístupu v tejto oblasti. Majitelia lesa v Európe vyvíjali a vyvíjajú snahu získať platby za poskytovanie úžitkov pre spoločnosť. Príspevok však nechcel vytvoriť dojem, že je to jediná cesta a vôbec už nie dojem, že štát by sa mal stiahnuť z ovplyvňovania produkcie verejnoprospešných funkcií prostredníctvom verejnej politiky. Stratégie začlenenia verejnoprospešných funkcií do trhu vyžadujú zásadné ingerencie štátu. Veľmi dôležitá je akceptácia spoločnosťou.

Podakovanie

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0692-07.

Výsledky výskumu, ktoré sú uvedené v tejto publikácii autori dosiahli aj vďaka prostriedkom na podporu ich práce v projekte VEGA č. 1/0713/12.

Použitá literatúra

1. **COASE, R. H. 1960:** The problem of social cost, in: Journal of Law and Economics, Zv. 3, 1 – 44 s.
2. **DOWNS, A. 1957:** An Economic Theory of Democracy. Harper and Row, New York.
3. **JÄNICKE, M. 1986:** Staatsversagen, Die Ohnmacht der Politik in der Industriegesellschaft, Piper, München, 226 s.
4. **JUST, R.E., HUETH, D.L., SCHMITZ, A. 1982:** Applied Welfare Economics and Public Policy, Englewood Cliffs, in: HENRICHSMAYER, W.; WITZKE, H.P. 1994: Agrarpolitik, Bewertung und Willensbildung, časť 2, Ulmer Stuttgart, 639 s.
5. **KOTLER, P. 2006:** Marketing Management, Prentice Hall: Pearson, 729 s.
6. **MANTAU, U., MERLO, M., SEKOT, W., WELCKER B. 2001:** Recreational and Environmental Markets for Forest Enterprises: a new approach towards marketability of public goods, CABI, 541 s.
7. **MAVSAR, R., et al., 2008:** Study on the Development and Marketing of Non-Market Products and Services, DG AGRI, Study Contract N: 30-CE-0162979/00-21, Study report, November 2008, 127 s.
8. **MERTENS, B. 2000:** Absatzwege und Vertragskonzepte für forstliche Umwelt- und Erholungsprodukte, Schlussfolgerungen aus 98 Fallstudien vor dem Hintergrund des Transaktionskostenansatzes, Lang, 364 s.
9. **PC EFI INNOFORCE:** Innoforce Database of Innovation Cases in Forestry: <http://cases.boku.ac.at/dba/index.php>. **INNO-FOREST:** Case studies <http://www.inno-forest.org/>

10. **PIGOU, A.C. 1932:** The Economics of Welfare, 4. vydanie, London, 192 s.
11. **RAMETSTEINER, E., KRAXNER, F., 2003:** What Do European's Think about Forests and Sustainable Forest Management?; Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe, Liaison Unit Vienna, Austria
12. **RAMETSTEINER, E., OBERWIMMER, R., GSCHWANDTL, I., 2007:** What Do Europeans Think About Wood and its Uses? A Review of Consumer and Business Surveys in Europe, Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe, Liaison Unit Warsaw, Poland
13. Standing Forestry Committee (Working Group on Valuation and Compensation Methods of Non-wood Forest Goods and Services): Valuation and Compensation Methods for Non-wood Forest Goods and Services: Report to the Standing Forestry Committee. http://ec.europa.eu/agriculture/fore/publi/sfc_wgi_final_report_112008_en.pdf
14. **SARVAŠOVÁ, Z., ŠÁLKA, J. 2012:** Integrácia úžitkov verejnoprospešných funkcií lesov do trhového mechanizmu, teórie a zahraničné skúsenosti, Technická univerzita vo Zvolene, 215 s.

Adresy autorov:

doc. Dr. Ing. Jaroslav Šálka

JUDr. Mgr. Zuzana Dobšínská

Katedra ekonomiky a riadenia lesného hospodárstva

Lesnícka fakulta

Technická univerzita vo Zvolene

T. G. Masaryka 24

960 53 Zvolen

e-mail: salka@tuzvo.sk, dobsinska@tuzvo.sk

Ing. Zuzana Sarvašová, PhD.

Odbor lesníckej stratégie, politiky a ekonomiky

Národné lesnícke centrum – Lesnícky výskumný ústav Zvolen

T. G. Masaryka 22

960 92 Zvolen

e-mail: sarvasova@nlcsk.org

ÚVOD DO PROJEKTU VYNALES (VÝSKUM VPLYVU NEŠTÁTNEHO VLASTNÍCTVA LESOV NA POLITIKY SÚVISIACE S LESNÍCTVOM)

JANA LÁSKOVÁ, ZUZANA SARVAŠOVÁ, MATEJ SCHWARZ

ABSTRACT

Research on the forest ownership structure, including the views of non-state forest owners is considered important for each of the forestry areas.

Issues related to non-state forest ownership are essential for the formulation and implementation of policy measures. Research of the projects has been focused on analysis of non-state forest sector in Slovakia, formation of interest groups and associations, setting their priorities and objectives. It will also analyze the impact of non-state forest ownership on forestry policy, rural development policy and nature conservation policy. Results of the research will provide new models and working methods for forest owners. The results are highly relevant to non-state forest actors and, potentially, can be useful for central state administration authorities.

Key words: Non-state forest owners, associations of forest owners, priorities and attitudes of forest owners, forestry policy, rural development policy, nature conservation policy

1 ÚVOD

Výskumom rôznych aspektov týkajúcich sa vlastníctva a vlastníkov lesov sa na medzinárodnej úrovni zaoberajú rôzne vlastnícke združenia (napr. CEPF – Konfederácia európskych majiteľov lesa, USSE – Zväz lesníkov v južnej Európe), či medzinárodné organizácie (napr. UNECE – Európska hospodárska komisia Organizácie spojených národov).

Aj tvorcovia politik si uvedomujú potrebu lepšie prispôbiť a zacieliť jednotlivé nástroje verejnej politiky na majiteľov a obhospodarovateľov lesov. Otázky súvisiace so štruktúrou vlastníkov lesov, ich záujmovými združeniami a ich názormi, postojmi a prioritami sú nesmierne dôležité pre formuláciu a implementáciu opatrení verejnej politiky.

V celoeurópskom meradle sa v súčasnej dobe mobilizuje výskum smerom k otázkam vlastníctva, lebo poznani štruktúry vlastníkov lesov a charakteristiky ich záujmových združení sú dôležité pre každú oblasť lesného hospodárstva, od lesohospodárskeho plánovania, cez ochranu lesa až po ekonomiku lesníckeho sektora. Rastúca skupina tzv. „nových“, „nie tradičných“ majiteľov lesov, ktorí vlastnia malé výmery, často v rôznej forme spoluvlastníctva je fenoménom v celej Európe. V súčasnosti výskum v súvislosti s touto problematikou naberá na význame najmä v súvislosti s trvalo udržateľným obhospodarovaním lesov, zvyšovaním konkurencieschopnosti a zavádzaním inovácií do lesného hospodárstva (LH), rozvojom vidieka, klimatickou zmenou, či ochranou biodiverzity alebo vody. Svedčia o tom viaceré národné projekty (napr. v Litve, Lotyšsku, Maďarsku, Poľsku a Slovinsku) či vedecké príspevky.

Otázkami vlastníckej štruktúry, vlastníckymi právami, postojmi k trvalo udržateľnému obhospodarovaniu lesov, využívaním drevnej suroviny ako obnoviteľného prírodného zdroja, či prioritami neštátnych vlastníkov v rámci presadzovania svojich cieľov sa v poslednej dobe zaoberali napríklad BUTLER ET AL. (2010), GUILLOZET, BLISS (2010), HOGL,

PREGERNING, WEISS (2005), SCHMITHÜSEN (2007), LIDESTAV ET AL. (2010), MEDVED ET AL. (2005, 2010), BOURIAUD (2006), NICHIFOREL, SCHANZ (2009) ČI GLÜCK ET AL. (2011).

2 RIEŠENIE PROBLEMATIKY NEŠTÁTNYCH VLASTNÍKOV LESOV NA SLOVENSKU

Vlastnícka štruktúra lesov na Slovensku je dôsledkom dejov v minulosti. Reštitučný proces vytvoril na Slovensku po roku 1990, podobne ako v ostatných postkomunistických krajinách Európy, priestor pre majiteľov lesov požiadať o navrátenie lesných majetkov. Tým sa postupne vytvorila vlastnícka štruktúra, kde 49,9 % z celkovej výmery 1 938 904 ha lesov je vo vlastníctve neštátnych subjektov (tabuľka 1), z toho 45,6 % aj samostatne obhospodarujú.

Tabuľka 1 Vlastnícka štruktúra lesov v SR k 31. 12. 2010

Vlastníctvo	Štátne	Súkromné	Spoločens- tevné	Cirkevné	Polnoh. družstvá	Obecné	Neštátne spolu	Nezistené
Výmera ha	793 168	239 030	484 057	57 031	5 514	181 013	966 645	179 091
Výmera %	40,9	12,3	25	2,9	0,3	9,4	49,9	9,2

Prameň: NLC – ÚLZI Zvolen, Súhrnné informácie o stave lesov 2011

Na jednej strane sú tieto lesy a ich majitelia ovplyvňované rôznymi spoločenskými, ekonomickými a politickými vplyvmi, s ktorými sa musia vyrovnávať. Na druhej strane aj neštátne subjekty lesného hospodárstva Slovenskej republiky majú trvalý záujem o presadzovanie svojich požiadaviek smerom k rôznym politikám (napr. ochrana prírody, rozvoj vidieka).

Z ich postavenia a sily (reprezentujú majiteľov približne 600tis. ha lesov) by mala vyplývať aj miera ich vplyvu na tvorbu lesníckej a ďalších už spomínaných politik. Navrhované postupy riešenia vychádzajú z aktuálnej potreby získať relevantné informácie o predstaviteľoch neštátneho lesníckeho sektora na Slovensku, vyplniť informačnú medzeru v porovnaní s okolitými krajinami a poskytnúť zástupcom združení prostredníctvom priameho aplikačného výstupu, materiál pre argumentáciu a presadzovanie svojich priorít, podložený vedeckým výskumom.

Na Slovensku bola doteraz problematika neštátneho lesníckeho sektora skúmaná najmä v deväťdesiatych rokoch (KADLECOVÁ 1991, LINDEROVÁ 1993, PETRÁŠOVÁ ET AL. 1997, ŠÁLKA 1997, BŮTOR 1999, ČERVENÁKOVÁ ET AL. 1999) a okrajovo v ďalších súvislostiach aj neskôr (ŠULEK 2006, SARVAŠOVÁ, ŠIŠKA 2010, LÁSKOVÁ, SARVAŠOVÁ 2010, KLUVÁNKOVÁ-ORAVSKÁ, 2011).

3 CIELE A METODOLÓGIA PROJEKTU

Projekt VYNALES Výskum vplyvu neštátneho vlastníctva lesov na politiky súvisiace s lesníctvom sa realizuje v rokoch 2012 až 2015. Na jeho riešení sa podieľa riešiteľský kolektív dvoch organizácií – Národného lesníckeho centra, Lesníckeho výskumného ústavu a Technickej univerzity vo Zvolene, lesníckej fakulty.

Cieľom projektu je charakterizovať neštátny lesnícky sektor na Slovensku, opísať neštátnych vlastníkov a obhospodarovateľov lesov, vrátane zhodnotenia ich doterajšieho pôsobenia v rámci vytvoreného sociálno-politického a ekonomického priestoru a poskyt-

núť odporúčania a návrhy pre organizácie vlastníkov lesov pri presadzovaní ich priorit v oblasti politik súvisiacich s lesníctvom.

Projekt aplikovaného výskumu je príkladom prepojenia vedy, výskumu a praxe. Aktuálne problémy majiteľov a obhospodarovateľov neštátnych lesov sa budú riešiť inovatívnym postupom v koordinácii s vedecko-výskumnými pracoviskami a silným zapojením dotknutých subjektov z praxe.

Z metodologického hľadiska využíva projekt kombináciu vhodných metód výskumu empirickej sociológie a politológie s metódami geoprocených služieb (za pomoci nástrojov geografických informačných systémov). Ide najmä o metodické prístupy analýzy vlastníckej štruktúry použité v prácach MEDVED ET AL. (2010), dotazníkové a interview prieskumy postojov vlastníkov lesov podľa autorov KARPPIENEN (2000) a BELIN ET AL. (2005). Metodický prístup projektu bude založený na vzájomnom overovaní výsledkov jednotlivých metodických postupov (DENZIN 1978) prostredníctvom:

- zistenia príslušných teórií (teória kolektívneho konania, teória záujmových združení, governance, teória verejnej politiky),
- overenia formálnych prvkov analýzou dostupných databázových údajov, prípadne relevantných primárnych a sekundárnych dokumentov,
- overenie neformálnych prvkov pomocou dotazníkového prieskumu štandardizovaných interview s expertmi a prostredníctvom prípadových štúdií.

Predbežný prieskum dostupných databázových údajov preukázal možnosť spracovať komplexne rezortné údaje o obhospodarovateľoch lesov a v pilotnej verzii, minimálne za vybratú časť územia Slovenska aj pre majiteľov lesov. Pre analýzu vlastníckej štruktúry využijeme vzhľadom na charakter a rozsah dát, možnosti databázového spracovania údajov s využitím geografických informačných systémov.

Prostredníctvom dotazníkovej metódy identifikujeme v oblasti pilotných štúdií, na výberovej vzorke respondentov (zvolenej na základe analýzy vlastníckej štruktúry), priority, motívy, ciele a názory neštátnych vlastníkov lesov. Na základe tejto analýzy problémov a priorit vypracujeme metodický rámec pre analýzu vybraných politik (lesníckej, rozvoja vidieka, ochrany prírody).

4 RIEŠENIE A ŠTRUKTÚRA PROJEKTU

Riešenie projektu sa delí na 4 časti:

1. **Analýza súčasného stavu štruktúry vlastníkov, vrátane ich priorit, motívov, postojov a cieľov.**
2. **Analýza vybraných politik vo vzťahu k neštátnym vlastníkom lesov (popis súvislostí medzi postojmi vlastníkov lesov a cieľmi a nástrojmi lesníckej a súvisiacich politik (najmä ochrany prírody a rozvoja vidieka))**
3. **Syntéza záverov a tvorba odporúčaní pre vlastníkov lesov (závery a odporúčania pre organizácie neštátnych vlastníkov lesov k implementácii dotknutých politik)**
4. **Diseminácia výsledkov v tesnej kooperácii s neštátnym sektorom LH**

Na začiatku riešenia projektu bol v júli 2012, realizovaný prvý workshop so zainteresovanými odberateľmi výskumu, kde sa doplnili a zapracovali ich pripomienky k návrhu riešenia. V prvej etape prebieha aj analýza databázových údajov o majiteľoch a obhospodarovateľoch lesa, spracovanie teoretických poznatkov a príprava dotazníkových prieskumov. Začiatkom druhého roka riešenia sa následne realizuje dotazníkový prieskum.

Druhá časť projektu sa zameria na jednak teoretickú stránku, kde budú analyzované relevantné dokumenty súvisiace s neštátnym lesníckym sektorom a na uskutočnenie rozhovorov so zástupcami združení neštátnych vlastníkov lesov a ich analýza. Vypracovanie štúdií pre neštátnych vlastníkov lesov prostredníctvom externých vedeckých inštitúcií môže zlepšiť ich úspešnosť pri presadzovaní požiadaviek. Potreba participácie zainteresovaných strán bude naplnená v rámci konferencie a diskusie.

Časť „Syntéza záverov a tvorba odporúčaní pre vlastníkov“ prostredníctvom vypracovania záverečnej syntézy a tvorba odporúčaní je najdôležitejším plánovaným aplikačným výstupom, ktorý vyústi do prípravy procesného modelu pre organizácie vlastníkov lesov. V rámci danej etapy sa uskutoční konferencia, kde budú predstavené výstupy riešenia projektu. Cieľom je zabezpečenie čo najväčšej skutočnej akceptácie a tým aj aplikovateľnosti výstupu odberateľom. Pripomenky predstaviteľov neštátnych vlastníkov lesov budú následne zapracované do konečnej podoby procesného modelu.

Neoddeliteľnou súčasťou riešenia projektu je diseminácia výsledkov ako na národnej, tak aj na medzinárodnej úrovni. Aktívna účasť riešiteľov v medzinárodnej sieti vedcov IUFRO a EFICEEC dáva možnosť konfrontovať metodické postupy aj výsledky projektu s medzinárodnou scénou. Počas trvania projektu ako hlavný informačný kanál bude slúžiť webstránka projektu (<http://www.ipoles.sk/vynales/>) s aktuálnymi informáciami o stave riešenia, plánovanými a uskutočnenými podujatiami ako aj zverejnenými výstupmi projektu.

Cieľom riešiteľov je usporiadať výročné konferencie, ktoré poskytnú priestor pre skupinovú diskusiu.

5 ZÁVER

Riešením projektu získame informácie o neštátnych vlastníkoch lesov a o vytváraní ich združení a rôznych záujmových skupín. Opíšeme doterajšie pôsobenie týchto aktérov pri tvorbe rôznych politík, ich ciele a postoje v súčasnosti a formulujeme odporúčania pre budúcnosť.

Výsledky analýzy vlastníckej štruktúry a organizácií sektora budú plne využiteľné na národnej úrovni pre ústredné orgány štátnej správy a na medzinárodnej úrovni pre štatistické porovnanie lesného hospodárstva v medzinárodných dotazníkoch napr. v rámci FAO's Forest Resource Assessment, UNECE's State of Private Forests Report, Forest Europe's State of Europe's Forest Report. Návrhy pre združenia, ktoré reprezentujú neštátne subjekty LH na Slovensku budú slúžiť ako podklad pre zdokonalenie ich fungovania, pri presadzovaní svojich priorít a požiadaviek a ďalší rozvoj ich činnosti. Riešenie projektu prispeje k zdokonaleniu poznania a možnému zlepšeniu nastavenia politiky pre neštátne subjekty LH.

Implementáciou výstupov predpokladáme dosiahnutie skvalitnenia ľudských zdrojov, zavedenie inovatívneho manažmentu neštátneho sektora LH a nepriamo aj lepšie využitie a ochranu domácich lesných zdrojov, zvýšenie resp. zachovanie zamestnanosti a diverzifikáciu činností na vidieku.

Podakovanie

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0057-11.

Použitá literatúra

1. **BOURIAUD, L., (2006):** Ownership and property rights – factors relevant for innovation and enterprise development in small-scale forestry. In: Niskanen, A., ed., 2006. Issues affecting enterprise development in the forest sector in Europe. University of Joensuu, Faculty of Forestry, Research Notes 169. 406 p., pp. 58 – 70
2. **BUTLER, B., TYRRELL, M., CHWLA, P., SINGH, R., 2010:** TELE: Tools for Engaging Landowners Effectively. In: Medved, M. (ed.): Small Scale Forestry in a Changing World: Opportunities and Challenges and the Role of Extension and Technology Transfer: Proceedings of the conference, 6 – 12 June 2010, Bled, Slovenia [CD-ROM]. Ljubljana, Slovenian Forestry Institute: Slovenian Forest Service. 2010, s. 73
3. **BUTOR, P., 1999:** Stav odovzdávania vlastníckych a užívateľských práv k lesným pozemkom a problémy tohto procesu. In: Zborník z konferencie s medzinárodnou účasťou, ako súčasť realizácie Phare projektu „Podpora lesníckeho sektora SR“: Súčasnosť a budúci vývoj neštátneho sektora SR, B. Štiavnica, s.26–31.
4. **ČERVENÁKOVÁ, J., JAKOBY, M., KŇAZKO, M., LIĐÁKOVÁ, D., PAZITNÝ, P., REPTOVÁ, O., STRIEBORNÝ, M., SIČÁKOVÁ, E., VALENTOVIČ, M., 1999:** Od spoločného k súkromnému, 10 rokov privatizácie na Slovensku, M.E.S.A. 10, 166 s.
5. **GLÜCK, P., AVDIBEGOVIĆ, M., CABARAVDIĆ, A., NONIĆ, D., PETROVIĆ, N., POSAVEC, S., STOJANOVSKA, M., 2011:** The preconditions for the formation of private forest owners' interest associations in the Western Balkan Region. Forest Policy and Economics Volume 12, Issue 4, 250 – 263 p.
6. **GUILLOZET, K., BLISS, J., 2010:** Apolitical ecology approach to understanding competing forest resource claims in the Ethiopian highlands. In: Medved, M. (ed.): Small Scale Forestry in a Changing World: Opportunities and Challenges and the Role of Extension and Technology Transfer: Proceedings of the conference, 6 – 12 June 2010, Bled, Slovenia [CD-ROM]. Ljubljana, Slovenian Forestry Institute: Slovenian Forest Service. 2010, s. 237
7. **HOGL, K., PREGERNING, M., WEISS, G., 2005:** Who are Austria's Forest Owners? Attitudes and Behaviour of Traditional and New Forest Owners: In: Small Scale Forestry in a Changing Environment: International Symposium, May 30 – June 4, 2005, Vilnius, Lithuania, 279
8. **KADLECOVÁ, M., 1991:** Založenie Slovenského združenia vlastníkov súkromných spoločensktvených a obecných lesov. In: Drevo. Ročl. 46, č. 11, s. 213 – 214
9. **LÁSKOVÁ, J., SARVAŠOVÁ, Z., 2010:** Analýza cieľov, hodnôt a priorít zainteresovaných skupín v lesnom hospodárstve (Analýza rozhovorov – štátny a neštátny sektor). In: Kovalčík, M. (ed.): Aktuálne otázky ekonomiky a inovačnej politiky lesného hospodárstva Slovenskej republiky : Recenzovaný zborník z odborného seminára, Zvolen 9. – 10. november 2010. Zvolen, Národné lesnícke centrum Lesnícky výskumný ústav Zvolen, 2010, s. 121 – 130
10. **LIDESTAV, G., HOLGREN, E., KESKITALO, C., 2010:** The Swedish forest commons in a rural development context. In: Medved, M. (ed.): Small Scale Forestry in a Changing World: Opportunities and Challenges and the Role of Extension and Technology Transfer: Proceedings of the conference, 6 – 12 June 2010, Bled, Slovenia [CD-ROM]. Ljubljana, Slovenian Forestry Institute: Slovenian Forest Service. 2010, s. 355
11. **LINDEROVÁ, R., 1993:** Vývoj vlastníctva, organizácia a riadenie lesov Slovenska v minulosti. In: Organizácia a manažer v lesníctve, s. 109 – 116

12. **MEDVED, M., MATIJAŠIČ, M., ROK, P., 2010:** Private property conditions of Slovenian forests in 2010. Preliminary results. In: Medved, M. (ed.): Small Scale Forestry in a Changing World: Opportunities and Challenges and the Role of Extension and Technology Transfer: Proceedings of the conference, 6 – 12 June 2010, Bled, Slovenia [CD-ROM]. Ljubljana, Slovenian Forestry Institute: Slovenian Forest Service. 2010, s. 452 – 472
13. **MEDVED, M., 2005:** Statistical Research of Forest Management of Private Family Forests in Slovenia. In: Small-scale Forestry in a Changing Environment: International Symposium, May 30 – June 4, 2005, Vilnius, Lithuania, s. 175
14. **NICHIFOREL, L., SCHANZ, H., 2009,** Property rights distribution and entrepreneurial rent-seeking in Romanian forestry: a perspective of private forest European Journal of Forest Research, DOI 10.1007/s10342-009-0337-8, Springer-Verlag
15. **PETRÁŠOVÁ, V., FERTÁL, D., ČUKEROVÁ, V., LEBOCKÁ, M., ŠÁLKA J., 1997:** Efektívnosť obhospodarovania rozdrobeného lesného fondu. Záverečná správa referenčnej úlohy č.6/1997, LVÚ Zvolen, pp. 42
16. podnikov v podmienkach trhovej ekonomiky – Working group Nr.7: Management of forest and wood enterprises in the market economy conditions. TU Zvolen, pp. 161 – 166.
17. **ŠÁLKA, J., 1997:** Úloha štátnej lesníckej politiky pri podpore združovania malých vlastníkov lesa. In: Les - Drevo - Životné prostredie '97: Sekcia č. 7: Riadenie lesníckych a drevárskych
18. **SARVAŠOVÁ, Z., ŠÍŠKA, P., 2010:** Slovakia: Returning the forests to their original owners. In: Carter, J., Voloshyna, N. (Eds.): How communities manage forests: selected examples from around the world, Uzhgorod - Lvov: Galycka vydavnycha spilka, Ltd., pp. 36 – 40
19. **SCHMITHÜSEN, F., 2007:** Multifunctional forestry practices as a land use strategy to meet increasing private and public demands in modern societies. Journal of Forest Science, 53, 2007 (6): 290 – 298
20. **ŠÍŠOLÁKOVÁ, J., 2000:** Predstavujeme Vám Úniu regionálnych združení vlastníkov neštátnych lesov. In: Les: časopis Ministerstva pôdohospodárstva Slovenskej republiky. Roč. 56, č. 7 (spravodajca 7/2000), s. 8 – 9. – Ústav pre výchovu a vzdelávanie pracovníkov LVH SR :Zvolen
21. **ŠULEK, R., 2006:** Common-pool resources in Central Europe: Case study of forestry in the Slovak Republic. Conference paper. Building the European Commons: From Open Fields to Open Source,“ European Regional Meeting of the International Association for the Study of Common Property (IASCP), Brescia, Italy, March 23 – 25

Adresa autorov:

Ing. Zuzana Sarvašová, PhD., Mgr. Jana Lásková, Ing. Matej Schwarz

Národné lesnícke centrum – Lesnícky výskumný ústav Zvolen

Odbor lesníckej politiky a ekonomiky

T. G. Masaryka 22

960 92 Zvolen

e-mail: sarvasova@nlcsk.org, laskova@nlcsk.org, schwarz@nlcsk.org

SWOT ANALÝZA NEŠTÁTNEHO SEKTORA LESNÉHO HOSPODÁRSTVA SR

ZUZANA SARVAŠOVÁ, JANA LÁSKOVÁ, MATEJ SCHWARZ, JAROSLAV ŠÁLKA,
ZUZANA DOBŠINSKÁ, ZUZANA HRICOVÁ

ABSTRACT

The aim of the paper is to analyze the non-state forestry sector in Slovakia, that has been researched under the project VYNALES (Research of the impact of non-state forest ownership on forest related policies). The objective of the project is to elaborate and present its outcomes in a form of recommendations and proposals for the associations and other organizations of non-state forest sector in order to promote their activities. One of the partial objectives of the project is to analyze the non-state sector with the methodology approach of SWOT analysis. It identifies the four basic attributes of the non-state forestry sector as provided in the paper in the section on results, namely strength, weaknesses, opportunities and threats. Consequently, the paper shows the analysis of the internal and external environment and the strategic scenarios resulting from the synthesis of the SWOT analysis outcomes.

Key words: SWOT analysis, non-state forestry sector, SWOT matrix, strategy scenarios

1 ÚVOD

SWOT analýza neštátneho sektora sa realizuje v rámci projektu APVV – VYNALES (Výskum vplyvu neštátneho vlastníctva lesov na politiky súvisiace s lesníctvom). Vzhľadom na stanovené ciele projektu, ktoré sú zamerané na neštátny sektor lesného hospodárstva Slovenskej republiky (LH SR), jeho charakteristiku a na vlastníkov a obhospodarovateľov lesa, ich pôsobenie v rámci sociálno-politického a ekonomického priestoru, realizujeme SWOT analýzu na lepšie pochopenie pozitívnych a negatívnych atribútov skúmaného sektora.

Výstupmi z tejto metódy prispejeme k riešeniu 1. časti projektu: Analýzy súčasného stavu štruktúry vlastníkov, vrátane ich priorít, motívov, postojov a cieľov. Samotným cieľom analýzy je objektívne zhodnotenie stavu neštátneho sektora za účelom poskytnúť výstupy ako odporúčania a návrhy pre organizácie vlastníkov lesov pri presadzovaní svojich priorít.

V danom príspevku charakterizujeme SWOT analýzu ako jeden z nástrojov výskumu v projekte VYNALES, definujeme ciele SWOT analýzy neštátneho sektora LH SR a vo výsledkoch prezentujeme syntézu všetkých podkladov do diskusie od neštátnych aktérov.

2 METODOLÓGIA SWOT ANALÝZY

Požitie metódy SWOT bolo vybrané na základe rešerše literatúry, najmä na základe podobných výskumov v Európe (RAUCH 2007) a dostupných informácií zo Slovenska. Táto metóda sa v súvislosti s lesným hospodárstvom SR využívala napríklad pri formulácii Stratégie rozvoja lesníctva (MORAVČÍK A KOL. 2008). Špeciálne aplikovaná na neštátny sektor formou brainstormingu však ešte podľa našich znalostí doposiaľ nebola.

Z metodologického hľadiska, sme najprv v rámci stretnutia riešiteľského kolektívu analyzovali SWOT maticu so štyrmi políčkami, ktoré zhrňali doposiaľ definované silné stránky, slabé stránky, príležitosti a hrozby LH SR. Táto slúžila na formuláciu základných bodov matice neštátneho sektora LH SR, tak ako ju vníma riešiteľský kolektív na základe svojich expertných názorov a ako bola predstavená odbornej lesníckej verejnosti v rámci podujatia Aktuálne otázky ekonomiky a politiky lesného hospodárstva SR, ktorý sa konal 6. decembra 2012 vo Zvolene. Podujatia sa zúčastnilo celkom 75 zástupcov z rôznych inštitúcií (Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka, štátneho podniku Lesy SR, Technickej univerzity vo Zvolene, Národného lesníckeho centra, majitelia neštátnych lesov, zástupcovia združení ako aj súkromných podnikov).

V úvode sme predstavili projekt VYNALES a zámer, dôvody a ciele SWOT analýzy. Účastníci mali následne možnosť sa k podkladom pre SWOT analýzu vyjadriť a prezentovať ich osobné skúsenosti a pohľad na neštátny sektor LH na Slovensku ako celok. Na základe pripraveného podkladu pre SWOT analýzu (tabuľka 2) sme v rámci brainstormingu získali ďalšie príspevky od reprezentantov neštátneho sektora. Do moderovanej diskusie sa mali možnosť zapojiť všetci zúčastnení. Použili sme dve metódy: verejné vystúpenie ústnou formou, alebo anonymne – písomný príspevok (na rozdanie kartičky). Početné podklady, ktoré sme získali, sme následne zoskupili podľa spoločných tém a významnosti. Diskusie sa zúčastnili zástupcovia rôznych združení, spoločností a urbárov, napr. Gemerské regionálne združenie vlastníkov neštátnych lesov, Združenie vlastníkov spoločenstevných a súkromných lesov Banskobystrického kraja, mestské lesy Brezno, Košice, Banská Bystrica, Slovenská lesnícka spoločnosť, Občianske združenie neštátnych vlastníkov lesov Oravy, Spoločenstva bývalých urbáristov a komposesorátu, Pozemkové spoločenstvo Vrbcica a iní. Celkom sme získali okrem 23 priamo zaznamenaných odrážok z diskusie aj 35 písomných vyjadrení.

3 CHARAKTERISTIKA SWOT ANALÝZY

SWOT analýza je nástroj strategického plánovania, ktorý sa používa na hodnotenie silných a slabých stránok, príležitostí a hrozieb určitého podniku, organizácie alebo projektu za účelom dosiahnuť určitý cieľ.

SWOT analýza je obľúbená forma analyzovania podnikov a svoj pôvod má práve v oblasti obchodného manažmentu a marketingu. Ako metóda sa začala rozvíjať v rokoch 1960 – 1970 v rámci výskumného projektu Alberta Humphreyho, ktorý sa považuje za jej tvorca. Od vtedy sa ňou zaoberá množstvo autorov, ako napríklad SAKÁL (2004, 2007), SEDLÁČKOVÁ, BUCHTA (2006), SLÁVIK (1999), KOONTZ, WEIHRICH (1993), MILGROM, ROBERTS (1997), KOTLER (2001).

Hlavnou úlohou stratégie je vytvoriť vzťahy medzi internými a externými schopnosťami podniku (jeho silnými a slabými stránkami) a jeho vonkajším prostredím, ktoré je vyjadrené najmä jeho príležitosťami a hrozbami (SAKÁL 2007) Cieľom formulovania SWOT analýzy je rozpracovať takú stratégiu, ktorá bude benefitovať z výhod príležitostí a prekonávať negatívne dopady rizík.

Pri vytváraní SWOT analýz je účelné presne si definovať predmet svojho výskumu. Od toho sa totiž odvíja následné popisovanie všetkých štyroch stránok analýzy. Zámerom je definovať si presné vymedzenie vnútorného a vonkajšieho prostredia a schopnosti odlišiť tieto prostredia v samotnom prostredí matice SWOT analýzy (tabuľka 1).

Názov S.W.O.T. je skratkou z anglických slov: STRENGTHS – silné stránky, WEAKNESS – slabé stránky, OPPORTUNITIES – príležitosti, THREATS – hrozby.

- Silné stránky (**Strenghts**) – interné / vnútorné vlastnosti, ktoré môžu napomôcť k dosiahnutiu cieľa;
- Slabé stránky (**Weaknesses**) – interné / vnútorné vlastnosti, ktoré sťažujú dosiahnutie cieľa;
- Príležitosti (**Opportunities**) – externé podmienky, ktoré môžu dopomôcť k dosiahnutiu cieľa;
- Ohrozenia (**Threats**) – externé podmienky, ktoré môžu sťažiť dosiahnutie cieľa.

4 CIEL SWOT ANALÝZY

Cieľom SWOT analýzy je popísať súčasnú situáciu, za účelom formovania budúcej stratégie nešťátneho sektora LH SR pri presadzovaní svojich priorít. SWOT analýza nie je v žiadnom prípade len spísanie zoznamu silných, slabých stránok, príležitostí a hrozieb, ale je to predovšetkým myšlienka hlboko štruktúrovanej analýzy, ktorá poskytne určité poznatky (Sedláčková 2006).

Syntéza SWOT analýzy spočíva v porovnávaní vonkajších hrozieb a príležitostí s vnútornými silnými a slabými stránkami podniku. Takto chápaná a formulovaná stratégia umožní podniku, organizácii alebo projektu orientovať sa len na také príležitosti, ktoré zodpovedajú jeho schopnostiam a umožní vyhnúť sa hrozbám, proti ktorým sa nedokáže brániť. (SAKÁL, 2007)

Poznáme štyri strategické varianty matice SWOT. Uvádza ich tabuľka 1. Tieto stratégie vychádzajú z analýzy vonkajšieho prostredia (hrozieb a príležitostí) a z analýzy vnútorného prostredia (slabosti a sil).

Tabuľka 1 Matica syntézy analýzy výsledkov SWOT

Interné prostredie ↙ Externé prostredie	Silné stránky „S“	Slabé stránky „W“
Príležitosti „O“	Stratégia SO využiť silné stránky na získanie výhody	Stratégia WO prekonať slabiny využitím príležitostí
Hrozby „T“	Stratégia ST využiť silné stránky na obranu proti hrozbám	Stratégia WT minimalizovať náklady a čeliť hrozbám

Zdroj: KOONTZ, WEIHRICH 1993, DĚDINA 2005

Stratégia SO je najatraktívnejším strategickým variantom. Vnútorné silné stránky možno využiť na realizáciu vonkajších príležitostí, čo je najideálnejší prípad zo všetkých štyroch. Môže si ju zvoliť podnik, organizácia alebo projekt, v ktorom prevažujú sily nad slabosťami a príležitosti nad hrozbami. Vzhľadom na svoju veľkú silu je schopný využiť všetky ponúkajúce sa príležitosti.

Stratégia ST je stratégiou silného subjektu, ktorý sa nachádza v nepriaznivom vonkajšom prostredí. Vnútorné silné stránky sa využívajú na minimalizovanie vonkajších ohrození.

Stratégiu WO si volí subjekt, v ktorom prevažujú slabosti nad silami, nachádza sa však v atraktívnom prostredí. Aby sa využili naskytujúce sa príležitosti, na ktorých zvládnutie neexistuje dostatok vnútorných schopností, minimalizácia vnútorných slabých stránok alebo rozvoj chýbajúcich silných stránok.

Stratégia WT je defenzívna stratégia a zároveň najhorším scenárom zo všetkých stratégií. Existuje tu veľa slabých stránok subjektu a navyše sa nachádza v neatraktívnom vonkajšom prostredí. Na zlepšenie situácie sa musia znižovať vnútorné slabé stránky s cieľom zabránenia vonkajším ohrozeniam. (SAKÁL, 2004)

5 VÝSLEDKY – SYNTÉZA VÝSLEDKOV ANALÝZY SWOT

Ako vyplýva z vyššie popísaných metodických postupov, v prvom rade sme sa v prostredí riešiteľského kolektívu snažili o identifikáciu najhlavnejších atribútov za každú časť SWOT analýzy neštátneho sektora LH SR. Túto predbežnú analýzu uvádza tabuľka 2.

Tabuľka 2 Hlavné atribúty SWOT analýzy neštátneho sektora LH SR (predbežná analýza riešiteľského kolektívu)

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • Neštátni vlastníci lesov vlastní až 52,3 % lesov SR • Vysoká ekonomická efektívnosť pri obhospodarovaní lesa • Existencia dobre fungujúcich združení s akceptovanými lídrami 	<ul style="list-style-type: none"> • Množstvo drobných vlastníkov bez odborného vzdelania • Fragmentácia a rozptýlené vlastníctvo lesov • Nejasné vzťahy vo fungovaní pozemkových spoločenstiev • Slabá práca s verejnosťou
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> • Silné odborné zázemie lesníctva na Slovensku pre podporu neštátneho sektora • Rastúci dopyt po dreve a po iných službách • Podpora neštátneho sektora LH cez PRV 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatok finančných zdrojov zo strany štátu • Krízová ekonomická situácia • Zvyšujúce sa stretý záujmov pri využívaní lesov

Tieto sme následne doplnili podľa reakcií a príspevkov na stretnutí s predstaviteľmi neštátneho sektora. Najviac doplňujúcich podnetov bolo pre slabé stránky a ohrozenia. Tabuľku so znením všetkých atribútov uvádzame nižšie.

Tabuľka 3 SWOT analýza neštátneho sektora LH SR

Silné stránky	Slabé stránky
<p>Vlastníci</p> <ul style="list-style-type: none"> Existencia dobre fungujúcich združení s akceptovanými lídrami Vzťah k lesom ako osobnému majetku (osobný záujem) Hrdosť, že neštátne lesy dokážu sami hospodáriť v lese Citové puto k dedičstvu Svojprávnosť Možnosť združovať sa podľa spoločných záujmov <p>Ekonomika a riadenie</p> <ul style="list-style-type: none"> Vysoká ekonomická efektívnosť pri obhospodarovaní lesa Pružnejšia organizačná štruktúra – vysoká operatívnosť (napr. neexistuje 3-stupňové riadenie ako v štátnych lesoch) Kontrola prebieha len raz do roka (valné zhromaždenia) → menší stres pri práci Voľnejšia ruka pri odbornom rozhodovaní Možnosť získať peniaze, palivové drevo Relatívna samostatnosť <p>Majetok</p> <ul style="list-style-type: none"> Neštátni vlastníci lesov vlastní až 52,3% lesov SR Vlastníctvo území atraktívnych pre rekreáciu a ochranu prírody 	<p>Vlastníci</p> <ul style="list-style-type: none"> Veľký podiel drobných vlastníkov bez odborného vzdelania Fragmentácia a rozptýlené vlastníctvo lesov Spolupodielníctvo, urbáre (zastupovanie aj neznámych vlastníkov) Rozdrobenosť členskej základne (mnohí nebývajú v obci, zaujíma ich iba nájomné a dividendy) Pri roztrieštení slabý hlas pri presadzovaní vlastných názorov Veková štruktúra vlastníkov – mladí nemajú vzťah k pôde Okrem lídrov chýbajú v nešt. sektore aktívni členovia Osobné záujmy členov (často protichodné), zákernosť, bezohľadnosť, závisť, bezočivosť mnohých spolumajiteľov Malá možnosť dohody medzi drobnými vlastníkmi <p>Ekonomika a riadenie</p> <ul style="list-style-type: none"> Nejasné vzťahy vo fungovaní pozemkových spoločenstiev Slabá práca s verejnosťou Spoločné hospodárenie na spoločnom majetku Vplyv zastupiteľstiev miest a obcí Neinformovanosť Neorganizovanosť Každý subjekt má svoju odlišnú firemnú kultúru Rôzne názory členov na to, ako by sa mal urbár riadiť Veľké právomoci štátu ohľadom LHP, resp. PSL „drobenie urbárov“ „drobenie poľných revírov“ Problémy pri vydávaní majetku a spôsobené ekonomické krivdy Pohľad na súkromné lesy cez prizmu soc. lesného zákona a štátneho podniku Chýba koordinácia predaja dreva medzi neštátnymi subjektmi

Príležitosti	Ohrozenia
<p>Odborný a ľudský potenciál</p> <ul style="list-style-type: none"> • Silné odborné zázemie lesníctva na Slovensku pre podporu neštátneho sektora • Silné odborné zázemie v SR • Ľudský potenciál na vidieku • Európske skúsenosti s hospodárením drobných vlastníkov na vidieku <p>Ekonomické faktory</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rastúci dopyt po dreve a po iných službách • Výkon práva poľovníctva majiteľmi • Zber lesných plodov • Možnosti v obchodovaní • Podpora neštátneho sektora LH cez PRV • Využitie vonkajších finančných zdrojov • Majetok • Atraktívne prostredie s relatívne zachovalou prírodou v chránených územiach aj inde • Obrovský potenciál územia • Tlak štátu na združovanie <p>Právne prostredie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nová legislatíva (výslovné delenie na štátne a neštátne lesy) • Platby za verejnosprospešné služby (potreba zahrnúť do zákona) • Lahší prístup k peniazom od štátu • Štát zaujíma iba platba daní, štátnu správu plnenie PSL 	<p>Odborný a ľudský potenciál</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pretrvávajúci pohľad verejnosti na lesníkov a majiteľov lesa ako tých, ktorí „škodia lesu“ • Mimovládne organizácie (ochranári) • z obdobia pred reštitúciou majetku „zdedené“ chránené územia bez možnosti rozhodnúť sa a súhlasíť resp. nesúhlasíť s ich existenciou • OLH platený majiteľmi – závislý, poplatný, zviazané ruky • Neustále sa meniace osoby ústredných orgánov štátu a ministerstva <p>Ekonomické faktory</p> <ul style="list-style-type: none"> • Krízová ekonomická situácia • Nedostatok finančných zdrojov zo strany štátu • Náročná byrokratická bariéra zo strany ministerstva pri záujme o čerpanie eurofondov a dotácií • Kolísavosť trhu s drevom • Obmedzovanie hospodárenia z titulu ochrany prírody (bez finančnej náhrady) • Neefektívne náklady – komunikácia so štátnou správou, OLH • Vplyv cenotvorby LSR • Vysoké zaťaženie komunálnymi daňami <p>Majetok</p> <ul style="list-style-type: none"> • Socialistický pohľad na les, lesníctvo zo strany štátu a spoločnosti • Zvyšujúce sa stretý záujmov pri využívaní lesov • Neschopnosť štátu reálne pochopiť sceľovanie • Štát nepodporuje a spomaľuje reštitúcie • Snaha štátu o štátny dirigizmus v neštátnych lesoch, v hospodárení v lesoch • Pozemkové úpravy nie sú realizované na lesných pozemkoch • Vplyv rozsiahlych kalamít <p>Právne prostredie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obmedzenia cez rôzne vyhlášky, napr. „vtáčie územia“ bez akýchkoľvek kompenzácií • Štátne vlastníctvo vôd a podzemných priestorov bez náhrady • Snaha o zavedenie spolufinancovania LHP • Malá vymožitelnosť práva (bezmocnosť voči názdom Rómov – drancovanie lesa, lesné plody) • Aplikácia socialistických zákonov v demokracii – súkromné vlastníctvo vs štát • Neriešená problematika bezplatného strpenia produktovodov (plynovod, elektrovod, a p.) – chýba legislatíva a odporuje to ústave • Zlý zákon o dedičstve – drobenie majetku • Neexistujú pevné pravidlá pre činnosť subjektov (zákon o PS) • Veľký vplyv lobistických finančných skupín na tvorbu legislatívy ohľadom LH

6 ANALÝZA VNÚTORNÉHO PROSTREDIA

Vnútorne prostredie neštátneho sektora LH má svoje pozitívne ako aj negatívne stránky. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že medzi týmito atribútmi ide skôr o rovnocenný vzťah, čo vyplýva ako z početnosti, tak aj z miery dôležitosti jednotlivých tém a problematík, ktoré sa načrtli. Zo silných stránok treba jednoznačne vyzdvihnúť vysoký podiel vlastníctva lesov v neštátnom sektore. Možnosť združovať sa, ktorá je podporovaná aj štátom, dala príčinu vzniku mnohých združení, ktoré zastupujú svojich členov. Združenia neštátnych vlastníkov lesov sú svojprávne, samostatné organizácie, ktoré sa pri obhospodarovaní lesa správajú ekonomicky efektívne, čo vyplýva z titulu vlastníctva a osobnom zaangażovaní sa na svojom majetku. Táto črta je naopak štátnemu sektoru neznáma. Vlastníctvo a vzťah k majetku je základom efektívneho a ekonomicky prosperujúceho sektora. Okrem týchto predpokladov si vytvárajú združenia vhodnú organizačnú štruktúru podľa svojich stanov na čele s lídrami, ktorí si akceptovaní širokou odbornou verejnosťou. Organizačná štruktúra tiež zabezpečuje vyššiu mieru voľnosti pri rozhodovaní.

Na opačnej strane vyvoláva združovanie sa veľkého množstva vlastníkov, štatút spolupodielníctva a urbárov problém roztrieštenosti a fragmentácie neštátneho sektora na úrovni vlastníkov. Rozdrobenosť členskej základne pozemkových spoločenstiev a urbárov, malá aktivita zo strany mnohých členov a fragmentácia vlastných záujmov vedú často k neschopnosti dosiahnuť dohodu a jednotnosť vo fungovaní združení a koordinácii celého neštátneho sektora. Ďalšie drobenie majetkov je preto neefektívne a vedie ešte k väčším problémom. Slabé alebo žiadne odborné vzdelanie, neinformovanosť a slabá práca s verejnosťou je často výsledkom neochoty angažovať sa vo veci svojich vlastníckych práv ale môže byť aj príčinou vonkajších vplyvov.

7 ANALÝZA VONKAJŠIEHO PROSTREDIA

Z tabuľky 3 je evidentné, že v rámci vonkajšieho prostredia existuje veľký nepomer medzi podporujúcimi a obmedzujúcimi faktormi. Príležitosti sa vo finančných otázkach opierajú hlavne o prostredie štátu a zahraničia, resp. Európskej únie. Ide najmä o možnosť získať podporu z Programu rozvoja vidieka a o možnosti získavania štátnych dotácií. Za týmto účelom je relevantným aj využitie platieb za environmentálne služby, ktoré predstavujú veľké možnosti financovania do budúcnosti. Vychádzajúc z celoeurópskych podmienok a skúseností, tieto platby sa využívajú ako jeden zo zdrojov financovania hlavne v neštátnom sektore. Efektívne využívanie územia je ďalšou skupinou faktorov, patrí sem hlavne vlastníctvo atraktívnych území so zachovalou prírodou, možnosť vykonávať práva poľovníctva a využívanie všetkých dostupných zdrojov na svojom území. Využívanie územia je spojené s odbornosťou obhospodarovateľov lesa, ktorá má na Slovensku svoje zázemie. Príležitosti sú väčšinou formulované všeobecne, pričom väčšiu váhu nesú ohrozenia. Napriek finančným a ekonomickým možnostiam sektora, sa jeho predstavitelia stretávajú so silne obmedzujúcimi podmienkami na globálnej úrovni, ktoré určuje svetová finančná kríza. Aj na národnej úrovni ohrozenia vyplývajú z kolísavosti trhu s drevom, vplyvu cenotvorby štátnych lesov, vysokého zdaňovania a nedostatku financií zo strany štátu ktorých čerpanie komplikuje až zamedzuje byrokratický postup. Ďalšia skupina hrozieb pre neštátny sektor spočíva v chýbajúcej alebo obmedzujúcej legislatíve a vo všeobecnosti v slabom právnom prostredí Slovenska. Identifikovali sme viaceré otázky k tejto problematike týkajúce sa zákona o dedičstve, zákona o pozemkových spo-

ločností, zákona o ochrane prírody. Celkovo sa zhodnotilo, že právne prostredie je veľkou hrozbou, existuje tu nízka vymožitelnosť práva a tvorba zákonov je ovplyvňovaná rôznymi záujmovými skupinami. Mandát súkromného vlastníctva, ktoré tvorí predpoklad fungovania neštátneho sektora je v určitých prípadoch v rozpore s obmedzujúcim konaním štátu. Obmedzovanie hospodárenia je predmetom ďalšej problematiky súvisiacej s ochranou prírody. Ide hlavne o obmedzovanie bez možnosti využitia kompenzácií a spory a angažovanie sa ochranárskych organizácií v tejto téme.

8 ZÁVER – STRATÉGIE

Na základe zistených skutočností a analýzy vonkajšieho a vnútorného prostredia je možné popísať nasledovné stratégie:

SO Stratégia využitia silných stránok na realizáciu príležitosti je v neštátnom sektore spojená s existenciou združení, aktívnych lídrov a členov, ktorí sa podieľajú na možnostiach získavania finančných zdrojov. Vzhľadom na identifikované príležitosti, ktoré sú nepomerne malé oproti ostatným atribútom analýzy, nemôžeme predpokladať, že táto stratégia bude veľmi výrazná. Môžeme tu však identifikovať aj možnosť využívania územia, atraktívneho majetku, pozemkov so zachovalým prírodným dedičstvom, ktorého základom je práve vlastníctvo ako silná stránka sektora a vzťah k svojmu majetku.

ST Stratégia využívania silných stránok na zamedzenie vonkajších hrozieb je vhodnejšou stratégiou pre neštátny sektor. Dôvodom je prevaha vonkajších ohrození a relatívna sila vnútorných stránok. Vznik a existencia združení je silnou stránkou, ktorá dokáže efektívne minimalizovať ekonomické hrozby spôsobené globálnou ekonomickou krízou aj tie na národnej úrovni. Združovanie prináša vlastníkom také výhody na prekonanie resp. zmiernenie takýchto problémov, ktoré by samostatne nedokázali využiť. Úlohu tu však znovu zohrávajú aktívne osoby neštátneho sektora, ktoré sa dokážu angažovať v prospech finančných výhod či príspevkov od štátu. Čo sa týka vlastníctva na jednej strane a jeho obmedzovania na strane druhej, toto predstavuje určitý protiklad a silná stránka tu predstavuje len akýsi predpoklad pre vytváranie nových pravidiel. Právne prostredie a hlavne jeho negatívne aspekty na neštátny sektor môžu byť znova minimalizované angažovaním sa aktívnych a akceptovaných lídrov vo svoj prospech. Problematika ochrany prírody a získavania náhrad je vo svojej podstate minimalizovaná typom vlastníctva, avšak toto je znova obmedzované právnym prostredím.

WO Stratégia minimalizovania alebo prekonania vnútorných slabých stránok na využitie príležitostí v neštátnom sektore tkvie v rozdrobenosti a fragmentácii vlastníctva a členov združení. Táto slabá stránka sa však dá len ťažko prekonať, ide o dlhodobý problém, ktorý sa nedarí riešiť systémovo. Dosahovanie potrebnej odbornosti vlastníkov je však stránkou, ktorú podporuje príležitosť existencie silného odborného zázemia v oblasti lesníctva. Zvýšenie aktivity členov a zjednocovanie názorov môže prispieť k schopnosti lepšie využívať zdroje financovania a lepšieho využívania pozemkov, kde sa vyžaduje aj spoločný prístup, resp. súhlas majiteľov. Chýbajúca koordinácia medzi jednotlivými združeniami by zaručila existenciu určitej výhody na trhu s drevom.

WT Minimalizácia slabých stránok na odstránenie resp. minimalizáciu rizík je pre neštátny sektor ako stratégia veľmi aktuálna z toho pohľadu, že tu existuje veľké množstvo negatívnych stránok v relatívne veľmi obmedzujúcom vonkajšom prostredí. Neštátny sektor by mal využiť všetky snahy na odstránenie slabých stránok, ktoré sú prezentované aj v stratégii minimalizovania vnútorných slabých stránok na využitie príležitostí. Ide hlavne o získanie pomernej jednoty názorov členov združení a koordinácia samotných

združení na zamedzenie negatívnym finančným vplyvom z vonkajšieho prostredia (nadnárodného aj národného). Taktiež by sa mala využiť názorová jednotnosť v prospech eliminovania konfliktných záujmov pri obhospodarovaní lesa a obmedzeniach v súvislosti s ochranou prírody aj zo strany štátu.

SWOT analýza dáva dobrú možnosť pre opísanie súčasnej situácie a možných strategických prístupov. V ďalšom je potrebné sústrediť sa na zvolené stratégie a zvoliť opatrenia a aktivity pre ich realizáciu.

Podakovanie

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0057-11.

Použitá literatúra

1. **DĚDINA, J. ET AL. (2005):** Management a organizační chování. Praha: Vydavatelstvo Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-1300-4
2. **KOONTZ, H. – WEHRICH, H. (1993):** Management. Praha: Victoria Publishing, 1993. 664 p. ISBN 80-85605-45-7
3. **KOTLER, P. (2001):** Marketing management. 10. Rozšírené vydanie. Praha: Vydavatelstvo Grada Publishing, 2001. 720 p. ISBN 80-247-0016-6
4. **MILGROM, P. – ROBERTS, J. (1997):** Modely rozhodování v ekonomii a managementu. Praha: Grada, 1997. 824 p. ISBN 80-7169-411-8
5. **MORAVČÍK, M., ET AL. (2008):** Stratégia rozvoja lesníctva (Strategy of forestry development): Správa za úlohu riešenú v roku 2008 v rámci Kontraktu, ktorý bol uzavretý medzi MP SR a NLC., NLC – LVÚ Zvolen, 2008, 85 s.
6. **RAUCH, P. (2007):** SWOT analyses and SWOT strategy formulation for forest owner cooperations in Austria, European Journal of Forest Resources, Vol.126: p.413 – 420
7. **SAKÁL, P. (2004):** Strategický manažment. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo STU, 2004. ISBN 80-227-2153-0
8. **SAKÁL, P. ET AL. (2007):** Strategický manažment v praxi manažéra. Trnava: SP SYNERGIA – Tripsoft, 2007. ISBN 978-80-89-291-04-5
9. **SEDLÁČKOVÁ, H., BUCHTA, K. (2006):** Strategická analýza, 2. prepracované a rozšírené vydanie. Praha: Vydavateľstvo C. H. Beck, 2006. 121 p. ISBN 80-7179-367-1
10. **SLÁVIK, Š. (1999):** Stratégia riadenia podniku. Bratislava: SPRINT, 1999. 285 p. ISBN 80-88848-41-5
11. **ŠULEŘ, O. ET AL. (2001):** Management. 1. vyd. Olomouc: Vydavateľstvo Rubico, 2001. ISBN 80-85839-45-8

Adresa autorov:

Ing. Zuzana Sarvašová, PhD., Mgr. Jana Lásková, Ing. Matej Schwarz

NLC – Lesnícky výskumný ústav Zvolen

T. G. Masaryka 22, 960 92 Zvolen

tel.: + 421 045 5314 124, (303, 135)

fax: + 421 045 5314 192

e-mail: sarvasova@nlcsk.org, laskova@nlcsk.org, schwarz@nlcsk.org

doc. Dr. Ing. Jaroslav Šálka, JUDr. Mgr. Zuzana Dobšínská, Mgr. Zuzana Hricová

Katedra ekonomiky a riadenia lesného hospodárstva

Lesnícka fakulta, Technická univerzita vo Zvolene

T. G. Masaryka 24, 960 53 Zvolen

e-mail: salka@tuzvo.sk, dobsinska@tuzvo.sk, hricova@tuzvo.sk

ZDRUŽENIA VLASTNÍKOV LESOV V STREDNEJ A VÝCHODNEJ EURÓPE

ZUZANA DOBŠINSKÁ, ZUZANA SARVAŠOVÁ

ABSTRACT

An important factor affecting the current state of forest ownership structure in Central and Eastern European countries was restitution. Restitution of forest land is a process of returning management rights to forest land back to original owners. Forest owners associations and other forms of collective cooperation were one of the possibilities how to manage problems resulting from ongoing restitution processes. The aim of this paper is to describe and analyse similarities and differences of forest owners' associations in seven selected Central and Eastern European countries. The main findings point out principles for forest owners associations support, which are a combination of top-down and bottom-up approaches and systemic support not only for capacity building but also for forest owners' associations operation support.

Key words: forest owners associations, restitution of forest land, Central and Eastern European Countries, comparative analysis

1 ÚVOD

Krajiny strednej a východnej Európy majú spoločnú históriu, či už ako súčasť Sovietskeho zväzu alebo ako krajiny nachádzajúce sa pod jeho politickým vplyvom. Počas sovietskej nadvlády boli všetky formy vlastníctva zrušené a nahradené výlučným štátnym vlastníctvom. Proces reštitúcie začal v 90-tych rokoch 20. storočia ako dôsledok sociálno-politických zmien po páde komunizmu v Európe a priniesol so sebou množstvo problémov a nových situácií. Lesné pozemky, ktoré neboli pred kolektivizáciou vo vlastníctve štátu, boli navrátené pôvodným vlastníkom a vznikli tak rôzne formy vlastníctva lesných pozemkov. Vlastníci lesov čoskoro zistili, že musia hájiť svoje záujmy voči štátu, a tak vyvstala potreba združovania.

Príspevok prezentuje výsledky projektu Inovácie a udržateľnosť lesníctva v strednej a východnej Európe: výzvy a perspektívy, v rámci ktorého sme sa za Slovensko, zúčastnili výskumu združení vlastníkov lesov s projektom VYNALES.

Cieľom príspevku je opísať a analyzovať združenia vlastníkov lesov (ZVL) v siedmich vybraných krajinách strednej a východnej Európy. Vybrané boli ZVL z týchto krajín: Česká republika, Estónsko, Maďarsko, Lotyšsko, Litva, Rumunsko a Slovensko. Na naplnenie cieľa boli charakterizované všetky organizácie na národnej, a tiež čiastočne na regionálnej alebo lokálnej úrovni (napr. združenia na regionálnej úrovni alebo regionálne jednotky väčších organizácií). Hlavné kritérium výberu pre zvolené združenia je ich reprezentatívnosť a úspešný prípad združovania.

2 TEÓRIA

V pluralistických, korporatívnych a sieťových prístupoch politickej teórie, hrajú záujmové skupiny dôležitú úlohu. Napriek rozdielom v iných ohľadoch, teoretické prvky vychádzajú zo základnej premisy, že záujmové skupiny sú dôležitým prvkom vo fungovaní demokratických trhových ekonomík. Záujmové skupiny ako samostatní aktéri nielen

(politicky) reprezentujú spoločný (ekonomický) záujem alebo postoj v skupine aktérov, ale poskytujú aj štátu dôležité informácie pre tvorbu politik. V závislosti od teórie, záujmové skupiny sú zahrnuté v tvorbe a implementácii politiky, buď prostredníctvom lobbingu, korporatívnych opatrení alebo participáciou v sieťach. (GRAF 2006; SEEBALDT 1997).

Záujmové skupiny zastupujú záujmy svojich členov v politickom systéme, v porovnaní s politickými stranami, sa záujmové skupiny neusilujú o politickú zodpovednosť. (SALISBURY 1969, 1975). V tomto prípade sú záujmové združenia nenahraditeľné v rozvinutom demokratickom politickom systéme (GLÜCK, 1976). Politické otázky v záujme svojich členov kladú v politickej agende na vysoké miesto. Za týmto účelom využívajú vzťahy s verejnosťou a iné prostriedky na zvyšovanie povedomia verejnosti, aby zaistili zodpovednosť vládnych jednotiek na formuláciu vhodných programov.

Vznik združení vlastníkov lesov čelí problémom kolektívnej akcie, kritickej masy (Olson, 1971), inštitucionálnym a vonkajším vplyvom (MATTA, ALAVALAPATI, 2006; GIBSON A KOL. 2005), kultúrnou charakteristikou a vzájomným porozumením (OSTROM A KOL. 1999), vhodnými pravidlami, dotáciami a školeniami (McKEAN, 1998), hranicami vlastníctva a vysokou úrovňou sociálneho kapitálu (GIBSON A KOL. 2005). MENDES A KOL. (2006) považoval za spúšťacie faktory pre vytvorenie združenia vlastníkov lesov produkciu bežných tovarov, heterogénnu skupinu, nátlak členov a finančných stimulov.

Z pohľadu vlastníkov lesov existujú najmenej dva dôvody, prečo má zriadenie záujmových združení zmysel. Po prvé, záujmové združenia majú záujem chrániť a zastupovať spoločné záujmy vlastníkov lesov v procese tvorby politiky. Druhým problémom je nedostatok vedomostí o lesníctve (GLÜCK A KOL. 2010, WEISS A KOL. 2011). Otázky týkajúce sa vlastníctva lesov, ich záujmových skupín, konkrétne združenia vlastníkov lesov, sú dôležité pre formuláciu a implementáciu opatrení verejnej politiky. V súčasnosti, má výskum danej problematiky osobitný význam v kontexte trvalo udržateľného obhospodarovania lesov, zvýšenia konkurencieschopnosti a zavádzania inovácií v oblasti lesníctva, rozvoja vidieka, a zmeny klímy, biodiverzity alebo ochrany vôd. Tento trend je vidieť aj v počte realizovaných národných projektov (v regióne strednej a východnej Európy, napríklad v Lotyšsku, Litve, Maďarsku, Poľsku a Slovinsku) a publikovaných vedeckých prác, alebo skupine výskumných pracovníkov pôsobiacich v IUFRO (03.08.00 Maloplošné lesníctvo) zaoberajúcich sa touto problematikou. Problém štruktúry vlastníctva, vlastníckych práv, postojov k trvalo udržateľnému obhospodarovaniu lesov, používania surového dreva ako obnoviteľného prírodného zdroja, priority nešťátnych vlastníkov lesov v presadzovaní svojich cieľov riešili napríklad v USA KITTREDGE (2005), BUTLER A KOL. (2010), GUILLOZET, BLISS (2010), GOOTE A KOL. (2010), v Západnej Európe to sú KARPPINEN (2000), HOGL A KOL. (2005), KURTILLA (2005), SLEE (2005), MENDES A KOL. (2006), SCHMITHÜSEN (2007), SCHMITHÜSEN A HIRSCH (2010), LIDESTAV A KOL. (2010), VALKEAPÄÄ A KARPPINEN (2010), SEELAND A KOL. (2011).

Výskum zaoberajúci sa združeniami vlastníkov lesov bol v krajinách strednej a východnej Európy realizovaný len sporadicky (FAO, 2012). Rôzne aspekty danej témy riešili napríklad MEDVEĎ A KOL. (2005, 2010), MIZARAITE, MIZARAS (2005a,b), PIVORIŪNAS A LAZDINIS, (2004), GOLOS A GESZPRYCH (2005), BOURIAUD (2006), IORAS A ABRUDAN (2006), NICHIFOREL A SCHANZ (2009), GLÜCK A KOL. (2010, 2011), NONIC (2011), MENDES A KOL. 2011, TYKKÄ A KOL. (2011).

3 METODOLÓGIA

Na identifikáciu združení vlastníkov lesov v participujúcich krajinách strednej a východnej Európy boli použité dve metódy. Popisy krajín sú založené na správach z jednotlivých krajín, vypracovaných na základe spoločného referenčného rámca, kde ako zdroj informácií bol použitý prehľad literatúry a znalosti expertov. Na základe kvalitatívnych, semi-štruktúrovaných rozhovorov so zástupcami bol vytvorený osobitný popis združení vlastníkov lesov (dôvody zriadenia, zapojenie štátu, služby poskytované členom, operačný systém a organizačná štruktúra). Hlavné kritériá výberu sú reprezentatívnosť a aktívny a úspešný vzor.

Krajiny strednej a východnej Európy boli vybrané na základe geografickej polohy, spoločnej histórie v postkomunistickom vývoji a podielu neštátneho vlastníctva lesov. Dôvodom prečo nie sú zahrnuté všetky krajiny strednej a východnej Európy je nedostatok relevantných informácií o fungovaní združení vlastníkov lesov alebo veľký podiel štátneho vlastníctva lesov. Na základe týchto kritérií boli do analýzy zahrnuté tieto krajiny: Česká republika, Estónsko, Maďarsko, Lotyšsko, Litva, Rumunsko a Slovensko. Pretože existujú tak podobnosti ako aj rozdiely medzi jednotlivými združeniami, príspevok sa snaží o zovšeobecnenie niektorých informácií, ale taktiež predstavuje niektoré významné výsledky, ktoré nemôžu byť aplikované na každú krajinu strednej a východnej Európy, a preto tvoria výnimku z pravidla.

4 VÝSLEDKY A DISKUSIA

Väčšina nových združení vlastníkov lesov bola založená v kontexte sociálno-ekonomických zmien v prvej polovici 90. rokov. Niektoré združenia mali korene v histórii, napríklad typy spoločenstevných lesov v Rumunsku, Srbsku alebo Slovensku. Vzhľadom k prerušeniu ich činnosti po roku 1948, nastali problémy s obnovením spolupráce medzi vlastníckymi lesov, čiastočne kvôli vonkajšiemu prostrediu ako napr. právnym predpisom v Litve alebo Rumunsku, čiastočne kvôli vnútorným predpisom, napr. nechote spolupracovať kvôli skúsenostiam z nátlaku zhora nadol (top-down) počas komunistického režimu.

Prvotná myšlienka pre vznik regionálnych alebo lokálnych združení vlastníkov lesov bola vytvorená zdola hore (bottom-up). Spájajúce faktory môžu byť teritoriálne, napríklad pre bežné spravovanie (v Rumunsku) alebo spoločné vlastníctvo (totožné problémy s reštitúciou rovnakého typu pozemku na Slovensku).

Hlavným podporným faktorom vytvorenia združení pre všetky krajiny bola politická zmena, teda navrátenie súkromného majetku a začatie reštitučného alebo reprivatizačného procesu. To viedlo vlastníkov lesov k združovaniu sa, pričom ich úlohou bola obrana niektorých spoločných záujmov (proti krádeži dreva, alebo na ochranu vlastníckych práv neštátnych vlastníkov lesov).

Neskôr sa dopyt vlastníkov lesov po relevantných informáciách, reprezentácii ich záujmov na inštitúciách vyššej úrovne, či konzultáciách a vzdelávaní zvyšoval a narastal na význame. Všetky združenia vlastníkov lesov obsahujú vo svojich charakteristikách jednu alebo viaceré úlohy týkajúce sa podpory pri poradenských a vzdelávacích aktivitách pre svojich členov; tieto dôvody spoločne s poskytovaním informácií z národnej úrovne na miestnu úroveň sú najvýznamnejšími dôvodmi pre vznik členstva.

Zdá sa, že priaznivé politické výsledky získané z účasti na procesoch prebiehajúcich v lesníckej politike boli podpornými faktormi vo vývoji týchto organizácií (napr. vytvore-

nie legislatívy a dokumentov súvisiacich s lesníctvom, účasť na rôznych špecializovaných podujatiach organizovaných štátnymi inštitúciami atď.).

Združenia vytvorili výlučne spoločné marketingové aktivity ako začiatok ich podnikania. Združenia vlastníkov lesov alebo jednotliví členovia reprezentujú ich ekonomické záujmy prostredníctvom iných záujmových skupín (napríklad v Českej republike alebo Estónsku).

Pomocou podporných opatrení, finančnej a technickej podpory a zvýšeniu trhovej sily vzniká vyššia pridaná hodnota združovania. Napriek tomu, že existuje niekoľko príkladov hospodárskych združení, súčasný stav združení vlastníkov lesov v krajinách strednej a východnej Európy je taký, že nemajú žiadny významný zásah do obchodu s drevom alebo iných lesných produktov.

Rozdiely medzi krajinami môžeme rozlíšiť z viacerých uhlov. V Českej republike bola podpora zo strany štátu pre formovanie združení. V iných prípadoch verejné stimuly nehrali veľmi viditeľnú rolu. Podrobnejšie spoločné črty a rozdiely uvádza tabuľka 1.

Tabuľka 1 Spoločné črty a rozdiely združení vlastníkov lesov vo vybraných krajinách

Spoločné črty	Rozdiely
<p>Územné reštitučné procesy – hlavné zložky pre začiatok a vývoj združení vlastníkov lesov</p> <p>Historické korene</p> <p>Problémy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vonkajšie prostredie – právne predpisy, • vnútorné podmienky – neochota spolupracovať, • poslaním je obhajoba spoločných záujmov. 	<p>Faktory:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rovnaké riadenie, rovnaký typ problémov, inicializácia z výskumu, podpora zhora nadol, • medzinárodná podpora, podpora od štátu, • marketingové aktivity a podnikanie, • spolupráca na národných alebo medzinárodných úrovniach.

Vzhľadom na úlohy a ciele združení vlastníkov lesov, môžeme identifikovať niektoré príklady spolupráce zdola nahor (bottom-up) smerom k spoločnému využívaniu informácií alebo obhajobou spoločných záujmov. Avšak, je len málo dôkazov o skutočnom integrovanom riadení a žiadny príklad spoločného využívania zariadení alebo finančnej spolupráce. Zapojenie sa do spolupráce na národnej alebo nadnárodnej úrovni sa líši od krajiny ku krajine, v závislosti na miestnych záujmoch a možnostiach.

Aj keď sa združenia vlastníkov lesov v krajinách strednej a východnej Európy sústredili na limitovaný typ aktivity (reprezentácia ich členov, poskytovanie podpory počas reštitúcií) v ich počiatočnej fáze, ako sa rozvíjali, usilovali sa o rozšírenie rozsahu ich činností. Zdá sa, že nová stratégia viedla k ďalším štrukturálnym zmenám, ako je poskytovanie služieb členom, kontakt s medzinárodnými politickými procesmi a ovplyvňovanie politik súvisiacich s lesníctvom, najmä pre rozvoj vidieka.

K najvýraznejším spoločným pozitívam združení vlastníkov lesov v analyzovaných krajinách patria nasledovné skutočnosti:

Rozšírili pôsobnosť svojich aktivít:

- poskytujú informácie z národnej na lokálnu úroveň,
- reprezentujú záujmy členov na medzinárodných fórach,
- poskytujú konzultácie a vzdelávanie,
- sprostredkujú finančnú a technickú podpora pri hľadaní zdrojov,
- získavajú väčšiu trhovú silu.

Od politických zmien v 90. rokoch sa však postavenie združení vlastníkov lesov v krajinách strednej a východnej Európy mení stále veľmi pomaly. Stále nereprezentujú väč-

šinu vlastníkov lesov (alebo lesnej pôdy) a nemajú priamy vplyv na hospodárenie členov v lesoch. Medzi spoločné mínusy patrí:

- v skutočnosti slabé integrované riadenie,
- nevyužívanie potenciálu združenia pre spoločné využitie zariadenia alebo technológií,
- žiadna finančná spolupráca členov.

Medzi hlavné problémy a obmedzenia, ktorým od začiatku svojho vzniku musia združenia vlastníkov lesov vo vybraných krajinách stále čeliť môžeme zaradiť:

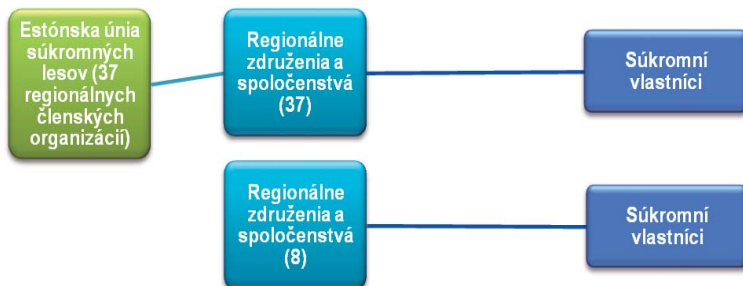
- odtrhnutie od lesného hospodárstva a znalosti a tradície poľnohospodárstva,
- fragmentovaná vlastnícka štruktúra a nedostatok ekonomického záujmu,
- nesprávne reštitučné a privatizačné procesy,
- obmedzené vlastnícke práva a dominancia autorít,
- socialistické dedičstvo a mladá história.

Typy združení vlastníkov lesov

V krajinách strednej a východnej Európy môžeme vyčleniť viac úrovní, na ktorých prebehlo združovanie do organizácií:

- národná úroveň organizácií,
- regionálne alebo lokálne združenia (napr. regionálna úroveň alebo regionálne jednotky väčších organizácií).

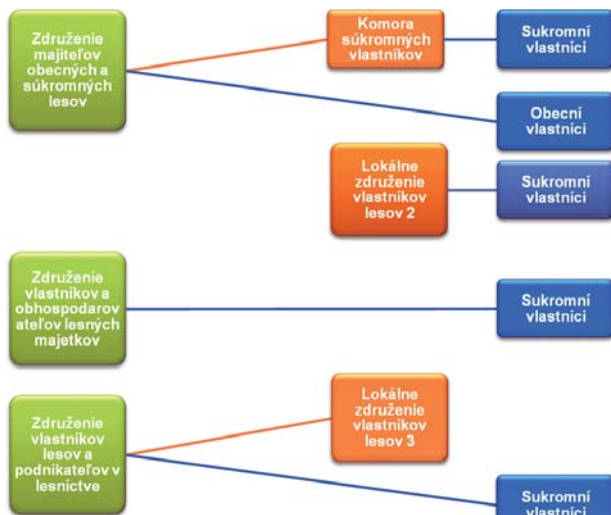
Príklady na oba typy združení sú uvedené na obrázkoch 1 až 4.

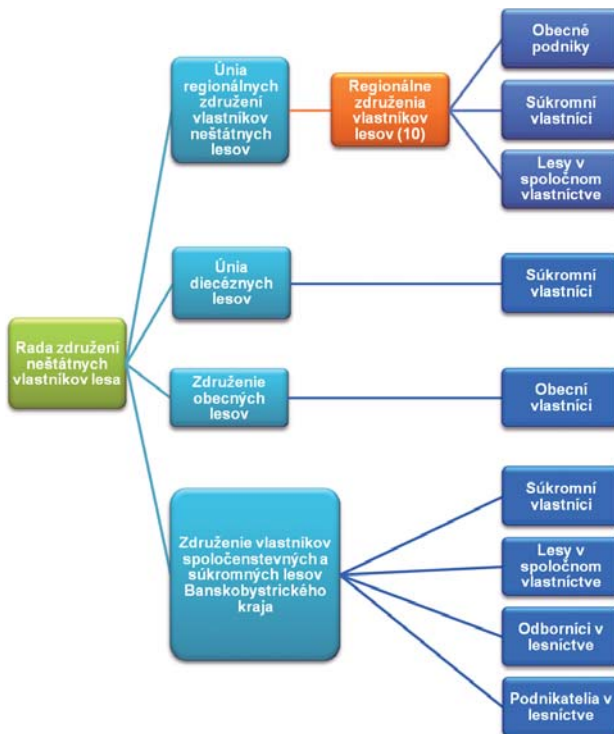
Obrázok 1 Štruktúra združení súkromných vlastníkov lesov v Estónsku

Obrázok 2 Štruktúra združení súkromných vlastníkov lesov v Litve

Obrázok 3 Štruktúra združení súkromných vlastníkov lesov v Českej republike

Obrázok 4 Štruktúra združení súkromných vlastníkov lesov na Slovensku

5 ZÁVER

Na základe analýzy príčin vzniku združení vlastníkov lesov vo vybraných krajinách, môžeme definovať nasledovné zásady pre podporu vzniku takýchto združení:

- kombinácia iniciatív zhora dole (top-down) a zdola hore (bottom-up),
- podporné politické opatrenia (spoločné vlastníctvo alebo obhospodarovanie predpísané pre minimálnu výmeru v hektároch; povinné členstvo v záujmových združeniach),
- systémová podpora pre trvalý rozvoj (finančná podpora pre podporu riadenia organizácie; pre služby poskytované organizáciou pre členov; podpora môže byť viazaná na členstvo v organizácii),
- systémová podpora pre budovanie kapacít u vlastníkov lesov za účelom participácie na trhoch a politických procesoch (zvyšovanie povedomia a sieťovanie; spájanie vlastníkov lesov prostredníctvom podujatí, exkurzií),
- medzinárodná spolupráca (prostredníctvom Európskych záujmových združení vlastníkov lesov; medzinárodných organizácií; twinning; vedeckej a akademickej spolupráce).

Podakovanie

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0057-11.

Použitá literatúra

1. **BOURIAUD, L., 2006:** Ownership and property rights – factors relevant for innovation and enterprise development in small-scale forestry. In: Niskanen, A., ed., 2006. Issues affecting enterprise development in the forest sector in Europe. University of Joensuu, Faculty of Forestry, Research Notes 169. 406 p., pp. 58 – 70
2. **BUTLER, B., TYRRELL, M., CHWLA, P., SINGH, R., 2010:** TELE: Tools for Engaging Landowners Effectively. In: Medved, M. (ed.): Small Scale Forestry in a Changing World: Opportunities and Challenges and the Role of Extension and Technology Transfer: Proceedings of the conference, 6 – 12 June 2010, Bled, Slovenia [CD-ROM]. Ljubljana, Slovenian Forestry Institute: Slovenian Forest Service. 2010, s. 73
3. **FAO, 2012.** Review of forest owners' organizations in selected Eastern European countries, by G. Weiss, I. Gudurić and B. Wolfslehner. Forestry Policy and Institutions Working Paper No. 30. Rome
4. **GLÜCK, P. 1976.** Die Rolle der Verbände in der theoretischen Forst- und Holzwirtschaftspolitik. Wien. 225 p.
5. **GLÜCK, P., AVDIBEGOVIĆ, M., ČABARAVDIĆ, A., NONIĆ, D., PETROVIC, N., POSAVEC, S., STOJANOVSKA, M., 2010:** The preconditions for the formation of private forest owners' interest associations in the western Balkan region. *Forest Policy and Economics*, 12: 250–263
6. **GLÜCK, P., AVDIBEGOVIĆ, M., ČABARAVDIĆ, A., NONIĆ, D., PETROVIC, N., POSAVEC, S. AND STOJANOVSKA, M., 2011:** Private forest owners in the western Balkans – ready for the formation of interest associations. EFI Research Report No. 25. Joensuu, Finland, EFI
7. **GOLOS, P., GESZPRYCH, M., 2005:** Small-scale Forestry in Poland – Results of the Project on the Forest Accountancy Data Network. In: Small Scale Forestry in a Changing

- Environment: International Symposium, May 30 – June 4, 2005, Vilnius, Lithuania, s. 185
8. **GOOTEE, R. S., BLATNER, K. A., BAUMGARTNER, D. M., CARROLL, M. S., 2010:** Private forests and equitable regulation. In: Medved, M. (ed.): *Small Scale Forestry in a Changing World : Opportunities and Challenges and the Role of Extension and Technology Transfer: Proceedings of the conference, 6 – 12 June 2010, Bled, Slovenia* [CD-ROM]. Ljubljana, Slovenian Forestry Institute: Slovenian Forest Service. 2010, s. 220
  9. **GUILLOZET, K., BLISS, J., 2010:** Apolitical ecology approach to understanding competing forest resource claims in the Ethiopian highlands. In: Medved, M. (ed.): *Small Scale Forestry in a Changing World: Opportunities and Challenges and the Role of Extension and Technology Transfer: Proceedings of the conference, 6 – 12 June 2010, Bled, Slovenia* [CD-ROM]. Ljubljana, Slovenian Forestry Institute: Slovenian Forest Service. 2010, s. 237
  10. **HOGL, K., PREGERNIG, M. WEISS, G. 2005.** What is new about new forest owners? A typology of private forest owners in Austria. *Small-scale Forest Economics, Management and Policy* 4, 3, 325 – 342
  11. **IORAS, F., ABRUDAN, I. (2006):** The Romanian forestry sector: privatisation facts. *International Forestry Review*, 8(3), 361 – 367
  12. **KARPPINEN, H., 2000:** Forest values and the objectives of forest ownership. Finnish Forest Research Institute, Research papers 757, 55 p.
  13. **KITTREDGE, D.,B., (2005):** The cooperation of private forest owners on scales larger than one individual property: international examples and potential application in the United States. *Forest Policy and Economics* 7:671– 688
  14. **KURTTILA, M., 2005:** Family Forest Owners' Knowledge with Respect Obligations and Recommendations Fostering Biodiversity in Forest Management. In: *Small Scale Forestry in a Changing Environment: International Symposium, May 30 – June 4, 2005, Vilnius, Lithuania*, s. 290
  15. **LIDESTAV, G., HOLGREN, E., KESKITALO, C., 2010:** The Swedish forest commons in a rural development context. In: Medved, M. (ed.): *Small Scale Forestry in a Changing World: Opportunities and Challenges and the Role of Extension and Technology Transfer: Proceedings of the conference, 6 – 12 June 2010, Bled, Slovenia* [CD-ROM]. Ljubljana, Slovenian Forestry Institute: Slovenian Forest Service. 2010, s. 355
  16. **MATTA, J.R., ALAVALAPATI J.R.R., 2006:** Perceptions of collective action and its success in community based natural resource management: An empirical analysis. *Forest Policy and Economics* 9: 274 – 284
  17. **McKEAN, M.A. 1998:** Common property: what is it, what is it good for, and what makes it work? In: Gibson, C.,McKean, M. and Ostrom, E. (eds.) *Forest resources and institutions. Forests, Trees And People Programme, Working Paper 3.* FAO, Rome, Italy
  18. **MEDVED, M. MATIJAŠIČ, M., ROK, P., 2010:** Private property conditions of Slovenian forests in 2010. Preliminary results. In: Medved, M. (ed.): *Small Scale Forestry in a Changing World : Opportunities and Challenges and the Role of Extension and Technology Transfer : Proceedings of the conference, 6 – 12 June 2010, Bled, Slovenia* [CD-ROM]. Ljubljana, Slovenian Forestry Institute : Slovenian Forest Service. 2010, s. 452 – 472

19. **MEDVED, M., 2005:** Statistical Research of Forest Management of Private Family Forests in Slovenia. In: Small-scale Forestry in a Changing Environment: International Symposium, May 30 – June 4, 2005, Vilnius, Lithuania, s.
20. **MENDES C., A., STEFANEK, B., FELICIANO, D., MIZARAITE, D., NONIC, D., KITCHOUKOV, E., NYBAKK, E., DUDUMAN, G., WEISS, G., NICHIFOREL, L., STOYANOVA, M., MÄKINEN, P., ALVES, R., MILIJC, V., SARVASOVA, Z., 2011:** Institutional innovation in European private forestry: the emergence of forest owners' organizations. In G. Weiss, D. Pettenella, P. Ollonqvist and B. Slee, eds. *Innovation in forestry: territorial and value chain relationships*, pp. 68–86. Wallingford, UK, CAB International
21. **MENDES C., A., STRÖDAL, S., ADAMCZYK, W., BANCU, D., BOURIAUD, L., FELICIANO, D., GALLAGHER, R., KAJANUS, M., MÉSZÁROS, K., SCHRAML, U., VENZI, L., 2006:** Forest owners' organizations across Europe: similarities and differences. In A. Niskanen, ed. *Issues affecting enterprise development in the forest sector in Europe*, pp. 84–104. Joensuu, Finland, University of Joensuu, Faculty of Forestry
22. **MIZARAITE, D., ET AL. 2012:** Structural changes of state forest enterprises in Estonia, Latvia, Lithuania, Slovakia and Serbia. *Baltic forestry*
23. **MIZARAITE, D., MIZARAS, S. 2005A.** Empirically based grouping of private forest owners in Lithuania. *Baltic Forestry*, 11(1): 80–87
24. **MIZARAITE, D., MIZARAS, S. 2005B.** The formation of small-scale forestry in countries with economies in transition: observations from Lithuania. *Small-scale Forest Economics, Management and Policy*, 4: 437–450
25. **NICHIFOREL, L., SCHANZ, H., 2009:** Property rights distribution and entrepreneurial rent-seeking in Romanian forestry: a perspective of private forest European Journal of Forest Research, DOI 10.1007/s10342-009-0337-8, Springer-Verlag
26. **NONIC, D., BLISS, J.C., MILIJC, V., PETROVIC, N., AVDIBEGOVIĆ, M., MATARUGA, M., 2011:** Challenges of Organizing Private Forest Owners in Serbia. *Small-scale forestry* (10)4:435 – 455
27. **OLSON, M., 1971:** *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups* (Revised edition ed.). Harvard University Press
28. **OSTROM, E. 1990:** *Governing the commons: the evolution of institutions for collective action*. Cambridge University Press, New York
29. **PIVORIŪNAS, A. LAZDINIS, M. 2004.** Needs of private forest owners in the context of changing political system: Lithuania as a case study. *Small-scale Forestry*, 3(2): 191–202
30. **SALISBURY, R. H. 1969.** An Exchange Theory of Interest Groups. *Midwest Journal of Political Science* 13 (1), 1 – 32
31. **SALISBURY, R. H. 1975.** Interest Groups. In: Greenstein, F. and Polsby N. (eds.) *Handbook of Political Science, Nongovernmental Politics*. Vol. 4, 171 – 228
32. **SEEBALDT, M. 1997.** *Organisierter Pluralismus, Kräftefeld, Selbstverständnis und politische Arbeit deutscher Interessengruppen*. Opladen
33. **SEELAND, K., GODAT, J., HANSMANN, R., 2011:** Regional forest organizations and their innovation impact on forestry and regional development in central Switzerland *Forest Policy and Economics* 13:353–360
34. **SCHMITHÜSEN, F., 2007:** Multifunctional forestry practices as a land use strategy to meet increasing private and public demands in modern societies. *Journal of Forest Science*, 53, 2007 (6): 290 – 298

35. SCHMITHÜSEN, F., HIRSCH, F. 2010. Private forest ownership in Europe. Rome, UN-ECE/FAO
36. SCHRAML, U., MEMMLER, M., 2005: The Farmer Never Dies – Classification of Private Forest Owners. In: Small Scale Forestry in a Changing Environment: International Symposium, May30 – June 4, 2005, Vilnius, Lithuania, s. 208
37. SLEE, B., 2005: The Scope for Reconciling Public Good and Private Forestry in the UK. In: Small Scale Forestry in a Changing Environment: International Symposium, May 30 – June 4, 2005, Vilnius, Lithuania, s. 58
38. TYKKÄ, S., WEISS, G., NICHIFOREL, L., NEDELKOVIC, J., DOBŠINSKÁ, Z., 2010: Innovation and Sustainability in Forestry in Central and Eastern Europe: Challenges and Perspectives (SUSI-CEE). European Forest Institute. Central-East European Regional Office (EFICEEC) Austria
39. VALKEAPÄÄ, A., KARPPINEN, H., 2010: Legitimacy of forest policy in Finland – forest owners' and other citizens' perspectives. In: Medved, M. (ed.): Small Scale Forestry in a Changing World: Opportunities and Challenges and the Role of Extension and Technology Transfer: Proceedings of the conference, 6 – 12 June 2010, Bled, Slovenia [CD-ROM]. Ljubljana, Slovenian Forestry Institute: Slovenian Forest Service. 2010, s.

Adresy autorov:

Mgr. JUDr. Zuzana Dobšinská

Katedra ekonomiky a riadenia lesného hospodárstva

LFTU vo Zvolene

T. G. Masaryka 24

960 53 Zvolen

e-mail: dobsinska@tuzvo.sk

Ing. Zuzana Sarvašová, PhD.,

Odbor lesníckej stratégie, politiky a ekonomiky

Národné lesnícke centrum – Lesnícky výskumný ústav Zvolen

T. G. Masaryka 22

960 92 Zvolen

e-mail: sarvasova@nlcsk.org

DATA BAZOVÉ ÚDAJE O MAJITEĽOCH A OBHOSPODAROVATEĽOCH LESOV VYBRANÝCH REGIÓNOV SLOVENSKA

MATÚŠ KAJBA, MÁRIA ŽIAKOVÁ, ZUZANA SARVAŠOVÁ

ABSTRACT

The paper is focused on presentation of possibilities of new technologies in forestry praxis aimed at identification of forest owners and managers based on a main forest management unit level. Identification process is demonstrated in selected regions of Slovak republic. The regions were selected and processed as a partial results of project VYNALES.

Key words: forest ownership, forest management, database sources

1 ÚVOD

Zatiaľ čo do roku 1994 vykonávanie hospodárskych činností v lesoch a poskytovanie komplexných informácií o lesoch SR zabezpečovali organizácie štátnych lesov, v súčasnosti sú tieto úlohy do značnej miery ovplyvňované procesom reprivatizácie lesných pozemkov, konštituovaním veľkého množstva nových subjektov (cca 7 – 9 tis. samostatne hospodáriacich vlastníkov lesov), ktoré vstupujú do procesu obhospodarovania lesov SR. Permanentné zmeny vo vlastníckych a užívateľských vzťahoch k lesným pozemkom, do značnej miery obmedzujú možnosti identifikácie vlastníkov lesov, komunikáciu so subjektmi, ako aj získavanie a vyhodnocovanie komplexných informácií o lesoch SR.

2 VLASTNÍCTVO A OBHOSPODAROVANIE LESNÝCH POZEMKOV V SR

Do riešenia vlastníckych vzťahov k lesným pozemkom na Slovensku v súčasnosti ešte stále negatívne zasahujú dôsledky procesu po roku 1948, kedy došlo k presunu vlastníctva lesnej pôdy zo súkromnej do štátnej „držby“. Pozemkovou reformou došlo k poštátneiu súkromných pozemkov s výmerou nad 50 ha, ako aj odovzdaniu obecných lesov do operatívnej správy štátnych lesov. Podľa „Inventarizácie lesov Slovenska 1949 – 1953“, v roku 1920 bola výmera lesnej pôdy na Slovensku 1 548 361 ha, z toho len 292 914 ha bola výmera štátnych lesov, 665 350 ha lesov (43 %) bolo vo vlastníctve súkromného sektora.

K 1. 1. 1946 bola výmera lesov na Slovensku 1 615 680 ha, z toho vo vlastníctve štátu už bolo 490 073 ha, konfiškovaných 177 813 ha a 316 890 ha bola výmera súkromných lesov (okrem urbáriálnych a družstevných lesov), ktoré boli vo vlastníctve súkromného sektora.

Po roku 1948 k 31. 12. 1953 bola výmera lesov 1 771 166 ha, z toho 1 608 201 ha bola výmera štátnych lesov, 662 965 ha bola výmera ostatných lesov v odbornej správe, z toho 237 645 ha bola výmera drobných lesov pod 10 ha.

Z uvedeného vyplýva, že v roku 1920 bolo len 18,92 % výmery lesov vo vlastníctve štátu, v roku 1946 to bolo 30,33 % a v roku 1953 bolo už 62,55 % štátnych lesov,

Proces vyvlastňovania pokračoval aj v ďalších rokoch. V roku 1960 bola výmera lesov v operatívnej a odbornej správe 1 681 773 ha z toho 1 676 872 ha porastovej pôdy. V období od roku 1970 – 1980 boli ešte 2 % lesných pozemkov v súkromnom vlastníctve. V ďalších rokoch je už evidencia lesných pozemkov vedená podľa štátnej a odbornej správy.

Reštitučný proces po roku 1990 vytvoril na Slovensku, podobne ako v ostatných postkomunistických krajinách Európy, priestor pre vlastníkov lesov, požiadať o prinavrátenie vlastníckych práv k lesným pozemkom.

Od roku 1994 sa v inventarizáciách lesov, postupne ako prebieha proces reprivatizácie, uvádzajú údaje o výmerách porastovej pôdy v štruktúre podľa vlastníctva a obhospodarovania lesov. K 31.12.2011 z výmery porastovej pôdy 1 940 108 ha je 10,89 % neznámych vlastníkov, 40,78 % z výmery lesných porastov je vo vlastníctve štátu, 11,31 % vlastní súkromníci, 24,46 % vlastní spoločensvá (urbáre, pozemkové spoločensvá, s.r.o. a p.), 2,88 % porastovej pôdy je vo vlastníctve cirkví, 0,29 % je vo vlastníctve poľnohospodárskych družstiev a 9,39 % porastovej pôdy je vo vlastníctve miest a obcí.

Relevantné informácie o vlastníctve ostatných lesných pozemkov (cesty, sklady, produktovody...) zatiaľ nie je možné spracovať v štruktúre podľa vlastníctva, pretože komplexná delimitácia týchto pozemkov (najmä lesných ciest) zatiaľ nie je ukončená.

3 IDENTIFIKÁCIA VLASTNÍKOV A OBHOSPODAROVATELOV LESOV – INFORMAČNÉ ZDROJE

Lesoprojekt, neskôr Národné lesnícke centrum – Ústav lesných zdrojov a informatiky (NLC– ÚLZI), ako správca Informačného systému lesného hospodárstva (IS LH), už od začiatku procesu reprivatizácie, modifikoval štruktúry súborov dát tak, aby v databázach jednotlivých podsystémov (LHP, LHE, RŠ, GIS) boli informácie o vlastníctve (vlastníkoch) a obhospodarovaní (obhospodarovateľoch) lesných pozemkov. Aktualizácia súborov dát, ktorá sa každoročne realizuje v rámci obnov PSL (LHP), neumožňuje celoplošne ziskať spoľahlivé informácie o vlastníkoch lesov. Pre tieto účely sa v súčasnosti do praxe zavádzajú nové technológie, ktoré na báze geopriestorových dát umožňujú identifikovať aj vlastníkov pozemkov na daných parcelách.

Na úvod je potrebné poznamenať, že permanentná aktualizácia vlastníctva na lesných pozemkoch je záležitosťou katastra nehnuteľností, ktorý je jediným kompetentným správcom informácií o vlastníkoch lesných pozemkov.

4 KATASTER NEHNUTEĽNOSTÍ

Hlavným zdrojom informácií o vlastníctve (vlastníkoch) lesných pozemkov na Slovensku je kataster nehnuteľností, v ktorom základnou evidenčnou jednotkou je parcela s príslušnou kategóriou druhu pozemku. Kataster eviduje desať druhov pozemkov a jedným z nich je aj lesný pozemok. Existujú dva druhy parciel katastra nehnuteľností:

- Parcela registra E (EKN parcela), ktorá predstavuje pôvodnú hranicu parcely z pozemkovej knihy, ktorá sa nachádza na pôvodných mapách a jej hranice nie sú v teréne viditeľné. Parcelu registra E je možné geometrickým plánom zmeniť na parcelu registra C, s presnou výmerou a súradnicami lomových bodov. Každá parcela registra E je obsiahnutá v nejakej parcele registra C.

- Parcela registra C (CKN) je uvedená na katastrálnej mape a má hranice viditeľné v teréne. Každá parcela registra C má pridelené parcelné číslo. Hranice katastrálneho územia sú tvorené hranicami parcel registra C.

Vlastnícke pomery na katastrálnych parcelách sú definované listom vlastníctva, ktorý by mal byť evidovaný len na parcelu jedného registra. Ak má parcela v registri C evidovaný list vlastníctva, parcela, resp. parcely z registra E obsiahnuté v nej evidovaný list vlastníctva by nemali obsahovať. Existujú však prípady, keď je evidovaný list vlastníctva na parcelu E umiestnenú v parcele C, ktorá je tiež evidovaná na liste vlastníctva. Vtedy sa jedná o chybu v katastrálnom operáte, kedy je jedna časť pozemku vedená na rozdielnych listoch vlastníctva s rozdielnymi vlastníkmi, vtedy je potrebné požiadať príslušnú správu katastra o opravu chyby v katastrálnom operáte.

Metódy identifikácie vlastníkov lesných pozemkov

V súčasnosti je možné identifikáciu vlastníkov na lesných pozemkoch vykonávať pomocou digitálnej katastrálnej mapy a lesníckej digitálnej mapy (LDM). Vzhľadom na to, že hranice najnižších jednotiek priestorového rozdelenia lesov (JPRL) nie sú totožné s hranicami parcel, identifikácia vlastníkov pozemkov pre konkrétnu JPRL je možná len prekrytom vrstiev JPRL z LDM a priestorovej vrstvy parcel registra C, a E.

Číslo listu vlastníctva, ako identifikátor vlastníkov na parcele v rámci katastrálneho územia, sa primárne preberá z vrstvy parcel registra C. V prípade, že na parcelách registra C nie je evidovaný list vlastníctva, číslo listu vlastníctva sa preberie z parcel registra E.

Problém môže nastať v prípade, ktorý bol naznačený v predchádzajúcom odstavci, teda v prípade, keď je list vlastníctva evidovaný aj v registri parcel C, aj v registri parcel E na tej istej parcele. V takom prípade sa jedná o nezrovnalosť katastra, ktorú je potrebné riešiť správnym konaním.

Tento spôsob identifikácie vlastníkov lesných pozemkov v jednom poraste, alebo v malom počte porastov je pomerne jednoduchý a spočíva vo vizualizácii hraníc lesných porastov a parcel katastra nehnuteľností, vypísaní listov vlastníctva a následným vyhľadaním príslušných databázových záznamov.

Pre identifikáciu vlastníkov lesných pozemkov na väčších územiach, je už potrebné používať iné sofistikovanejšie technológie (GIS) a špecialistu, ktorý definuje logiku výberu príslušnej vrstvy parcel (registra C, E) na základe listov vlastníctva a následne vykoná prienik potrebných vrstiev. Výsledok je potrebné spracovať v databázovom prostredí pripojením čísiel listu vlastníctva k jednotlivým vlastníkom. Pri využívaní takéhoto riešenia je nutné počítať s tým, že hranice lesných porastov by síce mali korešpondovať s hranicami parcel katastra nehnuteľností, nie je to však stopercentne zaručené a často vznikajú pri prekrytoch malé plošky spôsobené nesúladom hraníc, ktoré môžu byť z hľadiska identifikácie vlastníckych vzťahov nevýznamné a môžu vnašať nepresnosti do ďalšieho spracovania údajov. Tieto nedostatky je potrebné počas spracovania eliminovať.

Je potrebné poznamenať, že digitalizácia, resp. vektorizácia priestorových vrstiev katastra nehnuteľností ešte nie je úplná. Sú katastrálne územia, v ktorých identifikácia vlastníkov lesných pozemkov touto metódou ešte nie je možná.

Identifikácia vlastníckych vzťahov pre vybraný porast, resp. porasty, prostredníctvom prekrytu vrstiev JPRL a katastra nehnuteľností je v súčasnosti možná prostredníctvom webovej aplikácie Lesnícky GIS (LGIS), vyvinutej na NLC.

5 INFORMAČNÝ SYSTÉM LESNÉHO HOSPODÁRSTVA – INFORMAČNÁ BANKA

Zdrojom informácií o vlastníctve a obhospodarovaní lesných pozemkov (s obmedzenou spoľahlivosťou) je Informačný systém lesného hospodárstva (IS LH), ktorý vo svojej informačnej banke (IB) obsahuje súbory dát zo všetkých doteraz realizovaných podsystémov:

- podsystém HÚL (Programy starostlivosti o les – PSL),
- podsystém lesnej hospodárskej evidencie (LHE),
- podsystém rezortnej štatistiky (IS RŠ).

Programy starostlivosti o les

Produktom PSL sú súbory textových a číselných dát z opisu porastov a plánu hospodárskych opatrení v JPRL, súbory dát z tabuľky plochovej a súbory geopriestorových dát – lesnícka digitálna mapa.

Konkrétni vlastníci lesných pozemkov aj s výmerou (podielom výmery) JPRL na parcele (CKN) boli do roku 2008 obsiahnuté v súboroch dát z tabuľky plochovej. Tieto údaje bolo možné jednoduchým spôsobom (cez identifikátory) pripojiť k digitálnej vrstve JPRL. Využívanie týchto súborov, ako zdroja informácií o vlastníkoch lesných pozemkov, má svoje obmedzenia:

- údaje sú aktuálne k prvému roku platnosti PSL a v priebehu decénia sa v plnom rozsahu neaktualizujú z dôvodu absencie rozhodnutí o zmene vlastníctva v priebehu platnosti PSL,
- od účinnosti nových pracovných postupov HÚL (rok 2008) vyhotoviteľ PSL nie je povinný v tabuľke plochovej uvádzať vlastníka lesa, ale len druh vlastníctva.

Na základe uvedeného je možné konštatovať, že databáza PSL bez využívania prekrytov s vrstvou katastra, nebude obsahovať kompletné informácie o vlastníkoch lesných pozemkov pre celé územie SR.

Lesná hospodárska evidencia

V súboroch dát z LHE sú okrem údajov o vykonaných hospodárskych opatreniach v JPRL aj názvy obhospodarovateľov lesných pozemkov. V zmysle platnej vyhlášky o vedení LHE č.297/2011, výkazy, z ktorých sa zaznamenávajú údaje o vykonaných hospodárskych opatreniach, každoročne poskytuje 8 – 9 tisíc subjektov. Z nich sa však vytvárajú súbory dát len pre porasty v ktorých boli vykonané nejaké hospodárske opatrenia. Väzba obhospodarovateľov na lesné porasty je len v obmedzenom rozsahu. Informácie o vlastníkoch obhospodarovaných pozemkov sú len sporadické a to len v tom prípade, ak vlastníckych lesných pozemkov je zároveň aj ich obhospodarovateľom.

V snahe zabezpečiť väzbu súborov dát z LHE na ostatné podsystémy IS LH, k názvu subjektov boli doplnené identifikátory IČO, alebo rodné číslo obhospodarovateľa, to však problém zabezpečovania väzby na ostatné podsystémy nerieši a to z nasledovných dôvodov:

- nie všetky subjekty majú právnu subjektivitu,
- rodné čísla subjekty z rôznych dôvodov neuvádzajú,
- obhospodarovatelia (vlastníci) lesných pozemkov sa v priebehu platnosti PSL menia napríklad z dôvodov dedičského konania, prenájmu alebo predaja pozemkov inému subjektu,

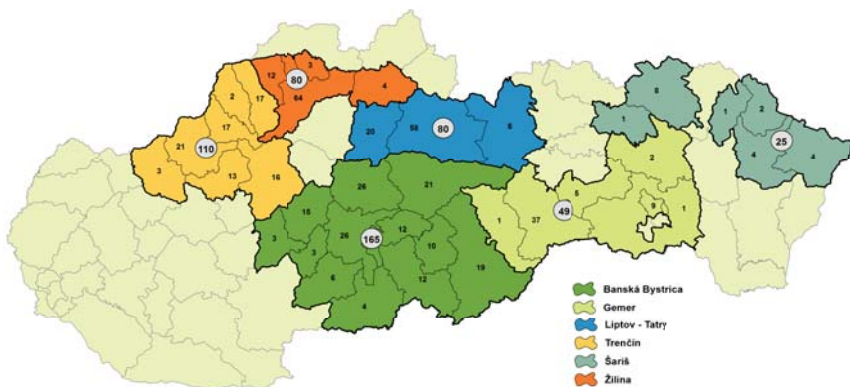
- identifikátor, alebo názov toho istého subjektu v jednotlivých podsystémoch nie je identický.

Register vlastníkov a obhospodarovateľov lesov

V súčasnosti je snaha vytvoriť jednoznačnú databázu subjektov, ktoré vlastní a obhospodarujú lesné porasty, prostredníctvom už spomínanej webovej aplikácie Lesnícky GIS. Aplikácia je prístupná všetkým pracovníkom štátnej správy, ktorí by mali postupne vyberať konkrétnych vlastníkov, obhospodarovateľov a odborných lesných hospodárov a priradiť ich ku konkrétnym JPRL. Neštátnym subjektom je ponúknutá rozšírená funkcionálna aplikácia, ktorá nie je prístupná cez verejnú časť, v prípade, že vyplnia lesnícku hospodársku evidenciu v elektronickej forme. Za týmto účelom sú im sprístupnené súbory dát s označením JPRL, kód a meno odborného lesného hospodára a v končenom dôsledku je evidovaný aj neštátny obhospodarovateľ na úrovni porastov, ktoré obhospodaruje. Takto vytvorená databáza je plne kompatibilná s databázou PSL. Realizačným výstupom by mal byť „Register vlastníkov a obhospodarovateľov lesov“.

6 IDENTIFIKÁCIA OBHOSPODAROVATEĽOV LESA VO VYBRANÝCH REGIÓNOCH SR V RÁMCI PROJEKTU VYNALES

V rámci projektu bolo vybraných šesť regionálnych združení vlastníkov neštátnych lesov: Banská Bystrica, Gemer, Liptov – Tatry, Šariš, Trenčín, Žilina. Od zástupcov združení boli následne získané podklady o ich členoch za účelom identifikácie lesných porastov, ktoré združenia obhospodarujú. V rámci šiestich regiónov bolo evidovaných 509 členov. Na základe dodaných podkladov možno konštatovať, že plošne najväčším združením je združenie Banská Bystrica, ktoré zasahuje do trinástich okresov, a plošne najmenším je združenie Žilina zasahujúce do piatich okresov. Z hľadiska počtu členov je tiež najväčším združením Banská Bystrica s počtom členov 165 a najmenším združením Šariš s počtom členov 25. Veľkosť a počet členov združení názorne ilustruje mapa 1.

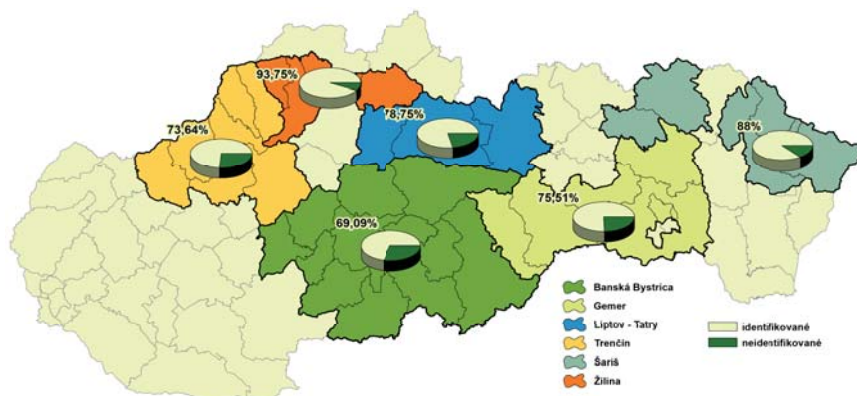

Mapa 1 – Počty členov jednotlivých združení v rámci jednotlivých združení a okresov

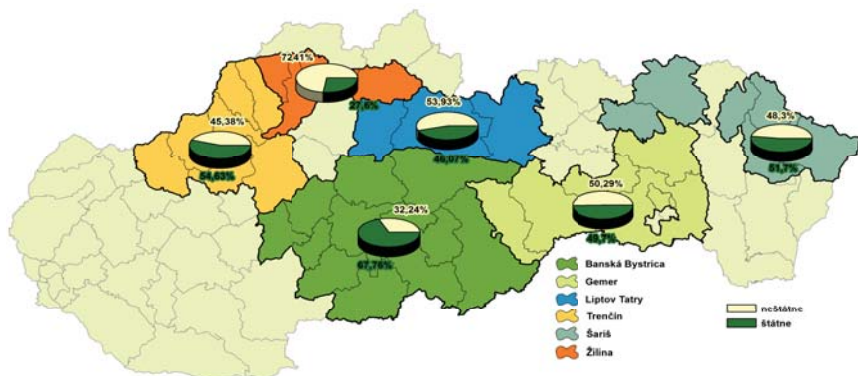
Ako už bolo naznačené pre účely projektu bolo potrebné identifikovať jednotlivých členov združení ako užívateľov konkrétnych lesných porastov. Ako databáza užívateľov lesov na úrovni lesného porastu bola vybraná databáza PSL. Za účelom identifikácie bolo potrebné prepojiť záznamy o členoch z podkladov jednotlivých združení k záznamom z plochovej tabuľky PSL. Ako jediný možný identifikátor tohto prepojenia bolo možné použiť názov člena združení, resp. obhospodarovateľa lesa. Prepojenie cez takéto textový reťazec však predstavuje problém, pretože pre úspešnosť prepojenia by museli byť obidva názvy úplne identické. Názvy najmä lesných pozemkových spoločností sú však veľmi často skrácované napr. „Les. spol.“, „LS“, „LPS“, „Lesopas.“ a podobne. Nakoľko obidva registre vznikali nezávisle od seba tieto skratky, resp. názvy spoločností a iných subjektov sú rôzne. Je tiež možné, že v priebehu platnosti PSL došlo k zmene názvu jednotlivých subjektov. Na základe týchto skutočností automatizované prepojenie týchto dvoch registrov nebolo možné, nakoľko sa nezhodoval ani jeden názov. Údaje bolo nutné prechádzať záznam po zázname a vyhľadávať časti názvu obhospodarovateľov, ktoré by mohli byť identické v obidvoch registroch. Takýmto spôsobom sa podarilo identifikovať 392 záznamov, teda 77 % percent obhospodarovateľov lesa evidovaných v regionálnych združeníach. Je ešte nutné poznamenať, že pri takomto spôsobe identifikácie sa v niektorých prípadoch názvy subjektov skôr podobajú ako jednoznačne rovnajú, a je potrebné robiť subjektívne rozhodnutia, ktoré však nemusia byť vždy správne.

Najviac subjektov sa podarilo identifikovať v regionálnom združení Žilina a najmenej v regionálnom združení Banská Bystrica. Tento fakt môže byť samozrejme podmienený veľkosťou územia na ktorom združenie pôsobí. Druhým najúspešnejšie identifikovaným združením bol Šariš, úspešnosť identifikácie v rámci ostatných združení sa viac menej približovala trom štvrtinám. Úspešnosť identifikácie členov jednotlivých združení v databáze PSL na základe dodaných podkladov názorne ilustruje mapa 2.

Mapa 2 – Úspešnosť identifikácie členov združení v rámci regionálnych združení

Po identifikácii jednotlivých subjektov v rámci združení a ich priradení k porastom ktoré majú v užívaní, bolo možné analyzovať štruktúru užívateľských vzťahov v rámci regionálnych združení. Lesné porasty v užívaní neštátnych organizácií mali najväčšiu rozlohu v rámci regiónu združení Žilina (72,41 %) a najnižšiu v rámci regiónu Banská Bystrica (32,24 %) v ostatných regiónoch boli lesné porasty výmerou rozdelené viac menej rovnomerne medzi štátne a neštátne (mapa 3).

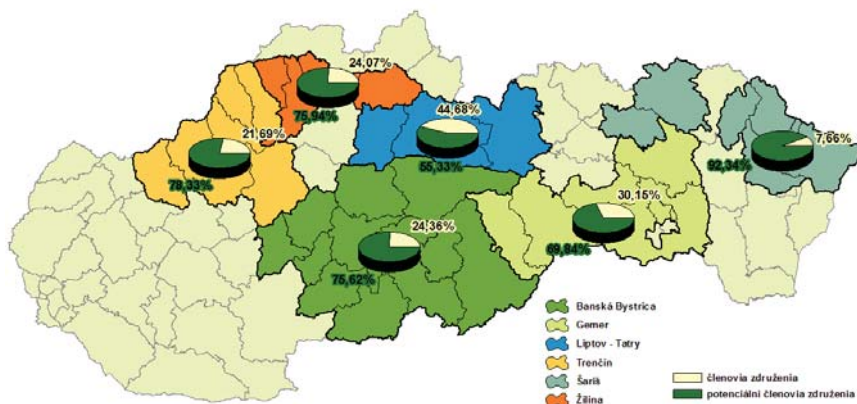
Mapa 3 – Obhospodarovanie lesných porastov štátnymi a neštátnymi subjektmi v rámci analyzovaných regiónov

Z identifikovaných porastov boli následne vybrané porasty, ktoré neobhospodaruje štát. V týchto porastoch bola vyhodnotená ich štruktúra z hľadiska užívania. V regióne Banská Bystrica je v obhospodávaní členov regionálneho združenia 24 % z celkovej rozlohy porastov v neštátnom užívaní. Zo zvyšku je približne rovnaký podiel rozdelený medzi spoločenstevné a obecné lesy a 10 % je v súkromnom užívaní. V regióne Gemer je situácia podobná, členovia združenia obhospodarujú približne 30 % porastov. V obhospodávaní pozemkových spoločenstiev je ďalších 32 % a obcí 21 % lesov neštátného sektora. Menší podiel porastov je v obhospodávaní súkromných užívateľov a cirkvi. V regióne Liptov-Tatry výrazne dominujú porasty obhospodávané členmi regionálneho združenia (44 %), najväčší podiel z ostatku predstavujú porasty v spoločenstevnom užívaní (30 %). Výraznejšie zastúpenie tu majú aj porasty v užívaní obcí a cirkvi. V regionálnom združení Šariš členovia združenia obhospodarujú najmenej porastov, len 7,6 %. V regióne výrazne dominuje spoločenstevné užívanie (69 %), výraznejšie sú zastúpené aj porasty v súkromnom užívaní (13 %), a v menšej miere v obecnom. V regióne Trenčín výrazne dominujú porasty v spoločenstevnom užívaní (46 %), ekvivalentný podiel predstavujú porasty v obhospodávaní členov združenia a súkromnom užívaní (21 %), približne 8 % obhospodarujú obce. V regióne Žilina je situácia podobná, porasty v užívaní pozemkových spoločenstiev predstavujú (46 %), významne sú zastúpené aj v súkromnom užívaní (21 %). Členovia združenia obhospodarujú 24 % porastov regiónu. Štruktúru užívania lesných porastov v rámci regiónov názorne ilustruje tabuľka 1.

Tabuľka 1 Štruktúra užívania lesných porastov neštátnymi subjektmi v rámci regiónov

Región	Spoločenstevné (%)	Obecné (%)	Neurčené (%)	Súkromné (%)	Cirkevné (%)	Poľnohospodárske družstvá (%)	Združenia (%)	Potenciálni členovia združenia (%)	
								celkom	bez obecných a cirkevných
Banská Bystrica	30,99	32,96	0	10,62	0,75	0,3	24,36	75,62	41,91
Gemer	32,99	21,66	0,21	8,38	6,59	0,01	30,15	69,84	41,59
Liptovské Tatry	30,23	9,9	3,56	2,68	8,75	0,21	44,68	55,33	36,68
Šariš	69,5	4,02	4,24	13,03	1,55	0	7,66	92,34	86,77
Trenčín	46,3	8,02	0,32	21,89	0,86	0,94	21,69	78,33	69,45
Žilina	46,77	1,28	0,56	25,76	0,18	1,39	24,07	75,94	74,48

Táto skutočnosť poukazuje na reprezentatívnosť jednotlivých regionálnych združení (OLSON, 1971). Najvyššiu reprezentatívnosť má Liptovsko-Tatranské združenie vlastníkov lesov, najnižšiu Šarišsko-Zemplínske združenie vlastníkov lesov (mapa 4). Ak odčítame skupinu užívateľov (obhospodarovateľov), ktorí potenciálne môžu byť aj členmi iných združení na základe vlastníctva (obecné lesy v Združení obecných lesov Slovenskej republiky alebo cirkevné v Združení cirkevných lesov Slovenka), stále ostáva vysoký podiel obhospodarovateľov, ktorí nepatria do žiadneho z regionálnych združení vlastníkov neštátnych (či súkromných alebo spoločensťevných) lesov (tabuľka 1). To vytvára priestor pre prácu regionálnych združení pri získavaní nových členov. V ďalšom sa budeme v rámci projektu VYNALES venovať aj výskumu postojov vlastníkov lesa k združovaniu (HRICOVÁ, 2012 v tomto zborníku).

Mapa 4 – Podiel členov a potenciálnych členov regionálnych združení

4 ZÁVER

Otázky súvisiace so štruktúrou vlastníkov lesov, ich záujmovými združeniami a ich názormi, postojmi a prioritami sú nesmierne dôležité pre formuláciu a implementáciu opatrení verejnej politiky. Tvorcovia lesníckej a ďalších súvisiacich politík potrebujú lepšie prispôsobiť a zacieliť jednotlivé politické nástroje na majiteľov a obhospodarovateľov lesov, aby boli efektívne a účelné. K tomu je potrebné poznať štruktúru vlastníkov lesov a ich charakteristiky.

Ako už bolo naznačené, získavanie informácií o vlastníkoch a obhospodarovateľoch lesných porastov z existujúcich databáz nie je triviálna záležitosť a nie vždy je možná sto-percentná identifikácia. Na základe modelového príkladu riešeného v rámci projektu VYNALES, je možné predpokladať, že v databázach NLC sa na základe externých zdrojov podarí identifikovať zhruba tri štvrtiny obhospodarovateľov. Hlavným dôvodom je fakt, že neexistuje kompletný centrálny register užívateľov. V takomto registri by mal mať každý užívateľ jedinečný identifikátor a pridelené porasty, ktoré užíva, resp. vlastní. Ďalšou nevyhnutnou podmienkou úspešnosti existencie takéhoto registra je to, aby bol používaný všetkými zainteresovanými stranami, teda aby bol centralizovaný a aby sa nevytvárali duplicitné lokálne registre nekompatibilné s centrálnymi databázovými údajmi. Ako už

bolo uvedené takýto register je v súčasnosti vytváraný prostredníctvom aplikácie Lesnícky GIS. Veľkou nevýhodou je však to, že neštátne subjekty nie sú povinné tento register využívať.

V rámci projektu VYNALES bola identifikovaná väčšina užívateľov lesov patriacich do regionálnych združení. Títo užívatelia boli identifikovaní na úrovni lesného porastu, čo umožňuje priradiť k nim ďalšie informácie zo spomínaných existujúcich lesníckych databáz. Tieto informácie budú slúžiť v ďalších aktivitách projektu ako podklad pre tvorbu odporúčaní a spolu s dotazníkovým prieskumom budú vstupom pre vytvorenie aplikatívneho výstupu vo forme správy opisujúcej štruktúru vlastníkov a obhospodarovateľov lesov, ako aj ich priorít, postojov a cieľov.

Podakovanie

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0057-11.

Použitá literatúra

1. **HRICOVÁ, Z., 2012:** Úvod do výskumu priorít, motívov a postojov vlastníkov lesa k združovaniu. V tomto zborníku
2. **OLSON, M., 1971:** The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups, Second printing with new preface and appendix (Harvard Economic Studies) Harvard University Press; Revised edition (January 1, 1971) ISBN-10: 0674537513

Adresa autorov:

Mgr. Matúš Kajba, Ing. Zuzana Sarvašová

Národné lesnícke centrum – Lesnícky výskumný ústav Zvolen

T.G.Masaryka 22

960 92 Zvolen

Ing. Mária Žiaková, CSc.

Národné lesnícke centrum – Ústav lesných zdrojov a informatiky Zvolen

Sokolská 2

960 52 Zvolen

ÚVOD DO VÝSKUMU PRIORÍT, MOTÍVOV A POSTOJOV VLASTNÍKOV LESA K ZDRUŽOVANIU

ZUZANA HRICOVÁ

ABSTRACT

The present article deals with an introduction to research about priorities, motives and attitudes of private forest owners to associate. It defines what are the motivations, priorities and attitudes and describes the development of private forest owners since 1989. Based on studies from other countries, article discusses the types of private forest owners according to their priorities in relation to the use of forest property. It defines motivation to enter the group according to Olson and interest groups. At the end of the article give range of questions for the analysis of the structure of private forest owners and their willingness to associate.

Key words: private forest owners, motivation, priority, interest group

1 ÚVOD

Lesníctvo je podstatnou súčasťou vidieckeho života, a má vplyv aj na rôzne aspekty európskej spoločnosti ako celku. Lesy pokrývajú asi 40 % územia EÚ a zabezpečujú kľúčové environmentálne úžitky krajiny. Na základe projektu VYNALES o výskume vplyvu neštátneho vlastníctva lesov na politiky súvisiace s lesníctvom, je dôležité zaoberať sa otázkami súvisiacimi so štruktúrou vlastníkov lesov, ich záujmovými združeniami a ich názormi, postojmi a prioritami. Dané otázky sú nesmierne dôležité pre formuláciu a implementáciu opatrení verejnej politiky. V súčasnosti výskum v súvislosti s touto problematikou naberá na význame najmä v súvislosti s trvaloudržateľným obhospodávaním lesov, zvyšovaním konkurencieschopnosti a zavádzaním inovácií do lesného hospodárstva, rozvojom vidieka, klimatickou zmenou, či ochranou biodiverzity alebo vody. V rámci projektu VYNALES je dôležité získať relevantné informácie o predstaviteľoch neštátneho lesníckeho sektora na Slovensku, vyplniť informačnú medzeru v porovnaní s okolitými krajinami a poskytnúť zástupcom združení prostredníctvom priameho aplikačného výstupu, materiál pre argumentáciu a presadzovanie svojich priorít, podložený vedeckým výskumom. Problematika nebola doposiaľ na Slovensku takto riešená, a preto poskytnete ucelené informácie, dôležité aj pre ústredné orgány štátnej správy pri tvorbe politik ovplyvňujúcich tento sektor lesného hospodárstva. Riešenie projektu prispeje k zdokonaleniu poznania a možnému zlepšeniu nastavenia politiky pre neštátne subjekty lesného hospodárstva. Daná téma je založená na rôznych teoretických základoch. Na čo využijeme opis jednotlivých definícií nižšie. Cieľom príspevku je definovať súkromných majiteľov lesov, rozdeliť ich podľa ich priorít vo vzťahu k využívaniu lesného majetku do skupín a dať na základe teórie a faktorov podľa Olsona, návrh okruhov otázok pre analýzu štruktúry súkromných majiteľov lesov a ich ochoty združovať sa.

2 MOTIVÁCIE, POSTOJE, PRIORITY

Ochota jednotlivcov združovať sa, spočíva v ich motívoch, postojoch a v určení si priorít, aby zväžili, či vstup do združenia bude pre nich výhodný, či budú môcť prostredníctvom združenia realizovať svoje záujmy. DUDEKOVÁ (1998) chápe dobrovoľné združovanie

ako štrukturálny prvok modernej občianskej spoločnosti, kde na jednej strane sa združenie považuje za produkt diferenciačného procesu v spoločnosti, zároveň sa však združuje jeho úloha pri sociálnej integrácii, napr. združenie poľovníkov.

ARMSTRONG (2007) definoval motiváciu ako cieľovo orientované správanie, vedomé a chcené nasadenie energie za účelom splnenia vopred vytýčeného cieľa. Dobre motivovaní jednotlivci s jasne definovanými cieľmi, ktorí podnikajú kroky, od ktorých očakávajú, že povedú k dosiahnutiu týchto cieľov. Združenie ako celok môže ponúkať prostredie, v ktorom je možné dosiahnuť vysokú mieru motivácie pomocou stimulov a odmien. Napríklad združenia majiteľov lesov v južnej Európe, ktoré získavajú od poisťovní zvýhodnené poistenie svojho majetku proti požiarom.

Postoje môžeme definovať ako naučené predispozície k celkovo priaznivej alebo nepriaznivej reakcie na daný objekt, osobu či udalosť. BOROŠ (2001) definuje postoj ako stálu formu reakcií charakterizujúcu jednotlivca i skupinu. Vlastné formovanie postojov nezávisí len od podnetov z prostredia, úzko súvisia s adekvátnosťou subjektívneho odrazu objektívnej skutočnosti, a najmä sebahodnotením. Jednotlivec si systém a štruktúru postojov v procese vývinu vytvára sám v sebe a pre seba. Deje sa tak v bezprostrednej súčinnosti s ľuďmi. K najefektívnejším spôsobom a prostriedkom formovania postojov patrí účasť na aktivitách neformálnych a formálnych skupín a identifikácia s týmito skupinami. Postoje sa prejavujú v individuálnej forme. Priorita je priebežnou hodnotou človeka. Je všeobecná, merateľná len pocitom. Priorita musí predchádzať ciele, ktoré chce jednotlivec dosiahnuť.

2 SÚKROMNÍ MAJITELIA LEŠOV

Lesné hospodárstvo sa po roku 1989 na Slovensku podstatne zmenilo. Zrušil sa monopol štátnych organizácií na obhospodarovanie lesov. Došlo k obnoveniu neštátneho sektora. V súčasnosti subjekty neštátneho sektora obhospodarujú takmer polovicu výmery lesov na Slovensku. Ich štruktúra podľa vlastníctva je veľmi heterogénna. Neštátne subjekty lesného hospodárstva obhospodarujú lesy súkromné, spoločenské, cirkevné, obecné a lesy poľnohospodárskych družstiev. Najväčšiu výmeru majú lesy spoločenské (60 %), obecné (20 %), súkromné (15 %), cirkevné (4 %) a poľnohospodárske družstvá (necele 1 %) (KONÓPKA, 2010). Na základe Správy o lesnom hospodárstve v SR za rok 2010 bolo na Slovensku 12,3 % súkromných vlastníkov lesov, z toho iba 6,4 % porastovej pôdy bolo vo využívaní súkromnými vlastníkmi.

Na Slovensku sa výskum doposiaľ nevenoval kategóriám jednotlivých vlastníkov lesov z hľadiska ich vzťahu k lesnému majetku. Na základe uskutočnených štúdií zo Švédska, USA, Fínska, Slovinska (PIVORIŪNAS, 2004, BUTLER, BENGSTON, ASAH, 2010, LÖNNSTEDT 2011, HUGOSSON, INGEMARSAN, 2004, MALOVRH, STIRN, KRČ, 2010) však vo všeobecnosti môžeme súkromných majiteľov lesov rozdeliť, podľa ich priorít vo vzťahu k využívaniu lesného majetku do nasledovných skupín:

1. Ekonomicky orientovaní: sústreďujú sa na ťažbu dreva a/ alebo palivového dreva, investície do majetku, zachovanie vlastníctva a zvýšenie jeho hodnoty do budúcnosti.
2. Rekreačne orientovaní: uprednostňujú vlastníctvo lesa za účelom poľovníctva, rybárstva, pozorovania vtákov a voľne žijúcich živočíchov, zberu lesných plodov, húb, na prechádzky, bicyklovanie, jazdu na koni a štvorkolkách.
3. Environmentálne orientovaní: vlastní les s cieľom ochrany prírody, voľne žijúcich živočíchov, ochrany kultúrneho dedičstva, alebo pre jeho pozitívne účinky pri ochrane vody, pôdy, ovzdušia a pre ďalšie ekosystémové služby.

4. Majitelia lesov, ktorí považujú les za svoj domov, hlavný alebo sezónny domov, bývanie na dôchodku, vyhľadávajú ho kvôli súkromiu, štýlu a kvalite života.
5. Hodnotovo orientovaní majitelia lesov: vlastnia les pre jeho krásu a scenériu, chcú mať zdravý životný štýl.
6. Rodinne orientovaní majitelia lesov: vlastnia les z generácie na generáciu ako rodinné dedičstvo.
7. Majitelia lesov, ktorí náhodne získali les: je to súčasť ich majetku, ale nestarajú sa o les, nezaujímajú ich.

3 MOTIVÁCIE VSTUPU DO ZDRUŽENIA MAJITEĽOV LESOV

Motívy a postoje majiteľov lesa k lesnému majetku sú však len jedným z možných kritérií, ktoré môžu ovplyvňovať ochotu združovať sa do ich záujmových združení. Olson sa v knihe *Logika kolektívnej voľby* (1965) zamerával na rozbor vzniku skupín, kedy hlavným motívom pre vznik organizovanej skupiny je zisk. Potencionálne skupiny tvoria jednotlivci, ktorí zdieľajú spoločné ciele. OLSON (1965) chápe jednotlivca ako racionálne konajúcu bytosť, ktorá sa snaží maximalizovať svoje zisky a minimalizovať náklady. Predpoklad, že skupina jednotlivcov svojim konaním sleduje spoločné záujmy, považuje za nesprávny. Tvrdí, že jednotlivci naplňajú v prvom rade svoje vlastné potreby. Z toho vyplýva koncept kritickej masy, kde by všetci jednotlivci v skupine mali konať v prospech kolektívneho dobra a dosiahnuť spoločný záujem, ale každý jednotlivec sa snaží dosiahnuť čo najvyšší zisk pre seba a koná v prospech svojho vlastného záujmu.

Organizácia záujmov je založená na jednoduchom princípe, keď niekoľko užívateľov lesa vytvorí skupinu a lepšie tak reprezentuje svoje záujmy v politickom procese, ako keby každý reprezentoval len svoje vlastné záujmy individuálne. Ak majitelia lesov majú podobné záujmy, dokážu vytvoriť veľmi silné záujmové združenie. K vzniku organizovanej skupiny sú jednotlivci motivovaní predovšetkým očakávaním dlhodobej výhody a zisku. Pri organizovateľnosti záujmov sa jednotlivci združujú kvôli naplneniu spoločných cieľov, snažia sa vyprodukovať kolektívny statok, pričom vznikajú dva problémy. Prvým problémom organizovateľnosti záujmov je problém čierneho pasažiera, čo znamená možnosť podieľať sa na skupinových výhodách bez nutnosti vynaloženia osobných nákladov (napr. členského). Možnosť stať sa čiernym pasažierom vedie k oslabeniu až k zániku motivácie vstúpiť do združenia. Druhým problémom je veľkosť skupiny, čo je pre OLSONA (1965) rozhodujúcim faktorom. Pri malých skupinách existuje motivácia vyjednávať s cieľom dosiahnutia vzájomne výhodného kolektívneho konania. To však neznamená, že záujmové skupiny musia byť pri dosahovaní svojich cieľov úspešné. Pri veľkých skupinách sa častejšie objavuje problém čierneho pasažiera, pretože čím je skupina väčšia, tým je príspevok jedného člena na produkciu kolektívneho statku menší, pretože malý člen chápe svoj príspevok za tak malý, že nepovažuje za dôležité do záujmového združenia vstúpiť. Podľa OLSONA (1965), veľké skupiny sa môžu organizovať do záujmových združení, ak potenciálnych členov stimulujú prostredníctvom selektívnych motivácií, ktoré by odmeňovali participantov alebo sankcionovali neparticipantov. Poznáme pozitívne a negatívne motivácie. Pozitívne motivácie pre členov sú služby v rámci kolektívneho dobra, ako napríklad priaznivé ceny pri príprave lesných hospodárskych plánov alebo poistenie proti lesným požiarom. Negatívne motivácie sa zameriavajú na potrestanie čiernych pasažierov, kto-

rí nezdieľajú náklady na poskytovanie kolektívneho dobra, môžu byť napríklad vo forme nátlaku povinného členstva.

Podľa OLSONA (1965) existujú pri zlepšení organizovateľnosti záujmov tieto spôsoby riešenia:

- povinnosť vstúpiť do združenia vytvorením záujmového združenia komorového typu prostredníctvom legislatívy,
- rozdiľerencovanosť skupiny, lebo veľkí členovia skupiny majú záujem na založení záujmového združenia, aj keď sa malí členovia správajú ako čierni pasažieri,
- solidarizujúce skupinové ideológie preklenú problém nezájmu a správanie čierneho pasažiera,
- ponuka služieb pre členov zlepšuje atraktivnosť záujmového združenia,
- vylúčenie nečlenov z konzumácie produkovaného kolektívneho statku.

Záujmové združenia vznikajú, ak sa spoja jednotlivci, ktorí majú spoločný záujem a chcú ho presadiť. Záujmové združenia sú organizácie, ktoré artikulujú záujmy skupiny občanov alebo podnikov, ktorú zastupujú, a pokúšajú sa ich presadiť v politickom procese. Špeciálnym znakom záujmových združení v lesnom hospodárstve je zastupovanie nejakého záujmu pri využívaní a obhospodarovaní lesa. CUBBAGE (1993) definuje záujmové združenia ako organizácie jednotlivcov zdieľajúcich jeden alebo viac záujmov, ktorí sa snažia ovplyvňovať rozhodovanie vládnych agentúr, politických predstaviteľov a ďalších tvorcov politiky. Sú nevyhnutné pre fungovanie demokratického systému, pretože nepredstavujú len vyjadrenie záujmov a postojov socioekonomickej skupiny, ale poskytujú informácie, ktoré môžu byť využité v legislatívnom procese a v procese tvorby strategických dokumentov. DÜR A DE BIÈVRE (2007) tvrdia, že účasť záujmových združení na politickom živote môže zlepšiť rozhodovacie procesy prostredníctvom podpory politik, ktoré sú v súlade s občianskymi preferenciami a blokovat politiky, ktoré odrážajú záujmy vládnucej elity.

Vnútna organizácia záujmových združení závisí od zákonodarstva v danej oblasti a právnej formy záujmového združenia. Väčšinou je najdôležitejším orgánom zhromaždenie členov. Exekutívnu činnosť vykonáva výkonný výbor a za jeho činnosť zodpovedá sekretariát. Sekretariát môže mať platených zamestnancov, alebo to vykonávajú členovia ako dobrovoľnú činnosť. Kontrolnú činnosť s dôrazom na exekutívu uskutočňuje dozorná rada. Záujmové združenie často vytvára iné odborné a tematické zložky. Pri vnútornej organizácii záujmových združení platí formálne demokratický princíp, neformálne sú dôležité iné faktory ako kvalita kancelárie záujmového združenia, osobnosti a ich politické kontakty a finančné zdroje na fungovanie združenia (napr. plat výkonného tajomníka).

Združenia vlastníkov lesov sa formovali z troch dôvodov. Prvým je podpora reštitučného procesu, kedy sa vlastníci lesov združovali a organizovali, aby sa zlepšilo riadenie a mohli obhajovať spoločné záujmy. Druhým dôvodom je reprezentovanie záujmov voči vláde, pretože záujmové združenia sa chceli podieľať na rozhodovacom procese. Posledným dôvodom je spolupráca v oblasti riadenia a marketingu.

Na Slovensku je koordináciu postupu vlastníkov neštátnych vlastníkov lesov pri presadzovaní svojich požiadaviek poverená Rada združení vlastníkov neštátnych lesov. Je reprezentatívnym orgánom zastupujúcim záujmy vlastníkov súkromných, obecných a cirkevných lesov v Slovenskej republike. Rada zastrešuje Úniu regionálnych združení vlastníkov neštátnych lesov Slovenska, Združenie vlastníkov spoločenských a súkromných lesov Banskobystrického kraja, Úniu diecéznych lesov na Slovensku a Združenie

nie obecných lesov SR. Záujmové združenia sa vyznačujú problémami s organizovateľnosťou, ale ich politický potenciál sa zvyšuje.

Návrh okruhov otázok pre analýzu štruktúry súkromných majiteľov lesov a ich ochoty združovať sa

Pre získanie potrebných empirických údajov zo Slovenska o prioritách, motívoch a postojoch vlastníkov lesa k združovaniu, navrhujeme použiť dotazníkový prieskum medzi členmi existujúcich záujmových združení, ako aj medzi ostatnými majiteľmi lesa. Na základe danej analýzy problémov a priorít sa vypracuje metodický rámec pre analýzu vybraných politík (lesnícka, rozvoja vidieka a ochrany prírody). Získame tak informácie o neštátnych vlastníkoch lesov, ich prioritách, motívoch a postojoch a o vytváraní ich združení a rôznych záujmových skupín.

Hlavné okruhy otázok, ktoré nás zaujímajú, aby sme potvrdili teóriu a faktory, ktoré spomína Olson:

1. Typ vlastníka

Pôvod vlastníka: odkiaľ vlastník je, bývanie v meste alebo na vidieku, vzdialenosť medzi domovom a lesom, vzdelanie v oblasti lesníctva.

Vlastníctvo: veľkosť majetku, kúpa alebo zdedenie pozemku, obhospodarovanie majetku, účel obhospodarovania, prenajímanie majetku, priorita zisk alebo trvalo udržateľný rozvoj lesa.

Vzťah k lesu: čas strávený v lese, motivácia vlastníť les, očakávania od vlastníctva lesa, samotný vzťah k lesom.

2. Okruhy smerom k združovaniu

Motivácia k združovaniu: očakávanie od združovania sa (výmena informácií, plánovanie lesnej infraštruktúry, zvyšovanie spoločných záujmov, prevencia ilegálnych aktivít v lesoch).

Výhody vstupu do združenia: spoločné názory pri fungovaní združenia, reprezentácia spoločných záujmov, spojenie sa pre dosiahnutie politických cieľov, väčšia šanca pri uspokojovaní potrieb združenia pri veľkom počte členov.

Problémy združovania sa: free rider problém pri veľkých skupinách, selektívne motivácie majiteľov k vstupu do združenia, úprava členstva v združení v legislatíve.

Členstvo: názor o združovaní všetkých majiteľov lesa do združenia, platba členského.

4 ZÁVER

Na základe projektu VYNALES je dôležité získať relevantné informácie o predstaviteľoch neštátneho lesníckeho sektora na Slovensku. Ochota jednotlivcov združovať sa, spočíva v ich motívoch, postojoch a v určení si priorít, aby zvažili, či vstup do združenia bude pre nich výhodný, či budú môcť prostredníctvom združenia realizovať svoje záujmy. Súkromné vlastníctvo lesov sa obnovilo po roku 1989. Na Slovensku sa doposiaľ žiaden výskum nevenoval rozdeleniu súkromných majiteľov lesov podľa ich priorít vo vzťahu k využívaniu lesného majetku. Na základe uskutočnených štúdií z iných krajín sme rozdelili typy majiteľov lesov do siedmych skupín: ekonomicky, rekreačne a environmentálne orientovaní majitelia lesov, majitelia lesov, ktorí považujú les za svoj domov, hodnotovo a rodinne orientovaní majitelia lesov a majitelia lesov, ktorí náhodne získali les. Motívy a postoje majiteľov lesa k lesnému majetku sú len jedným z kritérií, ktoré môžu ovplyvňo-

vať ochotu združovať sa. Olson opisuje ďalšie faktory, ktoré ovplyvňujú ochotu združovať sa, napr. kritická masa, organizovateľnosť záujmov, problém čierneho pasažiera, veľkosť skupiny a selektívne motivácie. Pre získanie potrebných údajov zo Slovenska o prioritách, motívoch a postojoch súkromných vlastníkov lesa k združovaniu, v rámci projektu VYNALES bude použitý dotazníkový prieskum medzi členmi existujúcich záujmových združení, ako aj medzi ostatnými majiteľmi lesa. Na potvrdenie teórie a faktorov, ktoré spomína Olson, sme vytvorili návrh okruhov otázok pre analýzu štruktúry súkromných majiteľov lesov a ich ochoty združovať sa, kde sme sa venovali typu vlastníka, jeho pôvodu, vlastníctvu, vzťahu k lesu. Druhú skupinu tvorili okruhy smerom k združovaniu, motivácia výhody vstupu do združenia a problémy združovania sa.

Podakovanie

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0057-11.

Použitá literatúra

1. **ARMSTRONG, M.** Personální management. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999.
2. **BENGSTON D. N., ASAH S. T., BUTLER B. J. 2010.** The Diverse Values and Motivations of Family Forest Owners in the United States: An Analysis of an Open-ended Question in the National Woodland Owner Survey. Small-scale Forestry
3. **BOROŠ, J. 2001.** Základy sociálnej psychológie. Bratislava: IRIS. ISBN 80-89018-20-3
4. **CUBBAGE F. W., O' LAUGHLIN J., & BULLOCK III, C.S. 1993.** Forest resource policy. New York: John Wiley & Sons
5. **DUDEKOVÁ G. 1998.** Dobrovoľné združovanie na Slovensku v minulosti. SPACE Bratislava
6. **DÜR A., DE BIČVRE D. 2007.** The Question of Interest Group Influence. In: Journal of Public Policy, 27/1, 1 – 12 s.
7. **GLÜCK P. ET AL. 2011.** Private Forest Owners in the Western Balkans- Ready for the Formation of Interest Associations. European Forest Institute
8. **HUGOSSON M., INGEMARSAN F. 2004.** Objectives and Motivations of Small-scale Forest Owners; Theoretical Modelling and Qualitative Assessment. Silva Fennica 38/2, p. 217 – 231
9. **KONÓPKA J. A KOL. 2010.** Príručka vlastníka a obhospodarovateľa lesa. Národné lesnícke centrum Zvolen.
10. **LARS LÖNNSTEDT 2011 /** Small Scale Forest Owners' Responsibilities: Results from a Swedish Case Study
11. **MALOVRH Š. P., STIRN L. Z., KRČ J. 2010.** Influences on associating private forest owners in Slovenia. Small-scale Forestry
12. **OLSON, M. 1965.** The Logic of Collective Action: Public Good nad the Theory of Groups. Harvard University Press
13. **PIVORIŪNAS, A. 2004.** Decision.Making by Private Forest Owners: Literature Review of Some Empirical Studies. Baltic Forestry, 10/1, p. 104 – 108

Adresa autora:

Mgr. Zuzana Hricová

*Technická univerzita vo Zvolene, Lesnícka fakulta
Katedra Ekonomiky a riadenia lesného hospodárstva
T. G. Masaryka 24, 960 53 Zvolen*

